ion drăguşanul

marginea, la răscrucea legendelor

ion drăguşanul

marginea, la răscrucea legendelor

Editura MUŞATINII
Suceava, 2016

Proiect editorial realizat cu sprijinul
Consiliului Judeţean Suceava
Preşedinte: *Gheorghe FLUTUR*
Vicepreşedinţi: *Viorel SEREDENCIUC, Gheorghe NIŢĂ*

Centrul Cultural „Bucovina“ Suceava

Direcția Centrul pentru Conservarea
şi Promovarea Culturii Tradiţionale Suceava

Coperta:
Victor T. RUSU

Editura „Muşatinii”
Suceava, str. Tipografiei nr. 1,
Tel. 0230 523640, 0757 076885 **(I.D.)**
Director general: *Gheorghe DAVID*

tipar: **Grup Muşatinii**
tipografie · editură · producție publicitară
SUCEAVA, tel.: 0230 523640

Despre itinerariile mărginene, mărturisite de Nicolae Iorga

Marginea este şi o răscruce a itinerariilor turistice consacrate de istorie drept „drumuri rădăuţene" (Drumul Tătarilor, de la est, spre vest, şi Drumul Împărătesc, de la nord, spre sud), din centrul comunei desprinzându-se de drumul împărătesc drumul care duce la Rădăuţii primei necropole domneşti a Moldovei, biserica mănăstirii Bogdania, dar şi cel care, străbătând mândrele aşezări ale Horodnicului, Voitinelui, Remezăului şi Vicovului de Jos, poposeşte în Putna, acolo unde încă mai există cea mai veche biserică moldovenească de lemn, durată, la Volovăţ, de Dragoş Vodă şi mutată, la Putna, de Ştefan cel Mare, dar şi mănăstirea Putna, cea de-a doua necropolă domnească, întemeiată de Ştefan cel Mare („Drumurile rădăuţene văd procesia măreaţă a sfinţirii mănăstirii Putna, dar curând văd şi îngropăciunea marelui Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt, plâns de întreaga naţie românească… Rantiile colbăite şi toiegele de tisă bat drumurile cu sârg spre biserici şi mănăstiri, dar şi spre schituri şi sihăstrii, ascunse în întuneric nepătruns de codru şi-n creier neumblat de munte… Drumuri rădăuţene, drumuri de pelerinagii, drumuri de hram şi drumuri de mănăstiri"[1]).

Itinerariile mărginene, mărturisite de sacerdotul culturii române, Nicolae Iorga, cu „tabără" de măcar o săptămână, precum,

[1] REZUŞ, PETRU, *Drumuri rădăuţene*, în *Revista Bucovinei*, nr. 11-12/1944, pp. 345-348

odinioară, Dragoş Vodă şi oştenii săi, la Marginea, urmează, spre sud sau spre nord, drumul împărătesc de la începuturile Bucovinei istorice, cu „evadări" necesare, la răscruci, spre alte locuri de legendă ale Bucovinei, întotdeauna însoţiţi, cu vorbă sfătuitoare şi molcomă, de Nicole Iorga:

BOGDANIA, „biserica cea veche a Domnilor Moldovei (…) a fost croită în proporţii de tot largi şi are, astăzi, o formă ce nu-şi găseşte perechea aiurea. Prin uşa cu multe arcuri sfărâmate în cadrul ei se intră într-un pronaos, şi, de la acesta, o altă uşă, încunjurată cu linii de arc sfărâmat, duce la biserica însăşi. Şi pronaosul şi naosul sunt împărţite în trei, prin două şiruri de stâlpi greoi, făcuţi din zid. E, deci, o biserică cu trei năvi, aşa cum se mai întâlneşte o alta la Argeş, în biserica domnească. Lumina pătrunde prin câte cinci fereşti de fiecare parte. Aşa fiind, catapeteazma se întinde numai, în parte, înaintea altarului, sprijinindu-se, la dreapta şi la stânga, pe două bucăţi de zid.

Câte cinci contraforturi, de fiecare parte, sprijină pereţii. Turnul lipseşte, dar în zid se făcu loc unei scări, care duce în acoperiş. Clopotele atârnă într-o clopotniţă cu două rânduri, ce se înalţă la o parte.

În naos se întinde, lângă zidul din dreapta, un şir de pietre, frumos săpate, pe care Ştefan puse să le facă în amintirea tuturor acelor înaintaşi şi strămoşi ai săi, care-şi găsiseră sau trebuiau să-şi găsească odihna în Rădăuţi. Pe rând se citeşte, pe umeda piatră neagră, pătată de picurile de ceară şi acoperită de un praf cleios, numele lui Bogdan, lui Laţco, lui Roman, tatăl lui Alexandru cel Bun, lui Ştefan, fratele lui Roman şi biruitor al ungurilor, lui Bogdan, fratele lui Alexandru cel Bun, tatăl noului ctitor. Lângă dânşii, îşi aflară, apoi, locul rude domneşti şi fruntaşi ai ţării din timpurile noi"[2].

În apropierea mănăstirii Bogdania, cu tradiţie multiseculară,

[2] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Rădăuţi, 1996, pp. 78, 79

încă se mai ţine târgul săptămânal, în fiecare zi de vineri, târg în care, precum odinioară, nu lipsesc nici astăzi ceramica de Marginea, iile înflorate, covoarele şi scoarţele ţărăneşti, ciopliturile în lemn, bunditele şi cojoacele lucrate în satele din zonă. Odinioară, „când venea, vinerea, ziua de târg săptămânal, se strângeau de prin împrejur o mulţime de oameni, de împleau ticsit piaţa cea foarte spaţioasă din mijlocul oraşului”[3].

În preajma Bogdaniei, Rădăuţii încă mai păstrează stilul burgului bucovinean, conturat în vremea Bucovinei istorice, atunci când „s-au făcut, ce-i drept, lucruri măreţe la Rădăuţi şi pe toată întinderea fostei averi mănăstireşti. S-au croit drumuri late şi pietruite, sădite tot cu plopi mari pe de lături, de vedeai bine cum şi ce departe se întinde meleagul cârmuit de oamenii stăpânirii, pusă sub oblăduire ostăşească. Iar dintr-un capăt al şirului de plopi, în celălalt, se ridicau gospodării falnice cu căsoaie, grajduri şi cu hambare de piatră, locuri chibzuite de muncă aprigă de tot soiul (…). Când am început să-mi îndreptez întâii mei paşi de copil mic spre grădina bisericii episcopeşti, înconjurată de tot felul de clădiri trufaşe, în care se aflau cănţălariile şi locuinţele diregătorilor împărăteşti de la herghelii, îmi aduc aminte că nimic nu mă bătea atât de mult la ochi ca chipul calului de fer argintit, ce sclipia de sus, de pe şcoala mare de călărie, înfipt pe ascuţitul de oţel al acoperişului. Pe vreme de furtună, vântul întorcea puţin căluţul, cu picioarele ridicate copac, împrejurul ferului, şi zbârnâiala şuerătoare pătrundea până în pridvorul casei unde locuiam. De acolo şi până la piaţa târgului nu erau decât ca la douăzeci de paşi, şi aici s-au iezit amintirile cele mai adânci.

Ce înfăţişare liniştită şi curată avea, pe atunci, această piaţă! Mare şi îndemânatică cum e, în parte şi în ziua de azi, cu troci largi de adăpat de-a lungul fântânilor, ea se întindea de la un capăt la celălalt al târgului”[4].

---

[3] SBIERA, I. G., *Amintiri din viaţa autorului*, Cernăuţ, 1899, p. 27

[4] GRIGOROVITZA, EM., *Cum a fost odată*, Bucureşti, 1911, p. 48

PUTNA îşi are rădăcinile în vechile cronici moldoveneşti, acolo unde istoria şi mitul intră într-o deplină armonie. „Vă leato 6978 (1470) rădicatu-s-au multă mulţime de oaste tătărască şi au intratu în ţară, să prade, cărora prinzându-le de veste Ştefan vodă, le-au ieşitu înainte. Şi la o dumbravă ce să chiamă la Lipinţi, aproape de Nistru, i-au lovit Ştefan vodă cu oastea sa, avgust 20, şi dându războiu vitejaşte, i-au răsipit şi multă moarte şi pierire au făcut într-înşii şi mulţi au prinsu în robie şi le luo tot pleanul. De care lucru cunoscând Ştefan vodă că ajutoriul nu de aiurea i-au fost, ci numai de la Dumnezeu şi de la Preacurata Maica sa, cu mare laudă şi izbândă s-au întorsu la scaunul său, la Suceava.

Deacă se întoarse Ştefan vodă de la acel război cu noroc ce izbândi pre acei tătari, spre lauda aceia, mulţămind lui Dumnezeu, au sfinţit mănăstirea Putna, carea era zidită de dânsul, septevrie 3 zile (stil vechi, deci 15 august stil nou – n.n.), întru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii Domnului nostru Iisus Hristos. La care sfinţenie multă adunare de călugări au fostu: Theoctistu mitropolitul şi Tarasie episcopul dimpreună cu Iosif arhimandritul şi igumenul Putnii, zicu că au fostu la liturghie arhiepiscopi şi episcopi şi preoţi şi diiaconi 64 la jirtăvnic”[5].

Biserica mănăstirii Putna, ruinată de vitregiile vremii şi reconstruită în câteva rânduri, ultima oară, până în 1904, pe temeliile bisericii originale, de arhitectul vienez Karl Adolf Romstorfer, a fost „menită pentru îngroparea Domnilor”. „În această biserică se coborâră, pe rând, în mormântul lor, sub lespedea de marmură sau de piatră moale moldovenească, Ştefan cel Mare, în acele zile de înălţare a sufletului său, în Iulie 1504 („Iară pre Ştefan vodă l-au îngropat ţara cu multă jale şi plângere în mănăstire în Putna care, era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângeau toţi ca după un părinte al său, că cunoşteau toţi că s-au scăpat de mult bine şi de multă apărătură.

[5] URECHE, GRIGORE, *Letopiseţul ţării Moldovei*, Bucureşti, 1967, p. 98

Ce după moartea lui, până astăzi, îi zic sveti Ştefan vodă, nu pentru suflet, ce este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejeşti, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după aceia, l-au ajuns"[6]). Apoi Doamna sa cea din urmă, cea mai frumoasă şi mai iubită, Maria Radului Vodă Munteanul. Şi ei îşi aflară locul lângă cei doi copii, morţi tineri, înainte de aceasta, copii din flori cu mame necunoscute, şi lângă a doua soţie a Voievodului, împărăteasa Marie din Mangup, pe care un acoperiş de mormânt, ţesut din fir de aur pe mătasă, o înfăţişează dormind, cu mâinile pe piept, purtând cunună grea pe capul subţire, şi înfăşurată în brocard scump ca într-un giulgiu măreţ"[7].

În curtea mănăstirii Putna, se află bustul lui Mihai Eminescu, dezvelit „duminică, 8 August 1926, (…) în prezenţa AS Regale Principesa Ileana"[8], iar în vecinătate, biserica de lemn a lui Dragoş Vodă, adusă de la Volovăţ de Ştefan cel Mare, după construirea bisericii de piatră din Volovăţ („O poveste zice că ar fi fost aici o biserică de lemn ce s-ar fi strămutat, apoi, la Putna de însuşi Ştefan Vodă. Cu adevărat, Ştefan va fi dărâmat o biserică de lemn, când a ridicat, în ultimii ani ai vieţii sale, de la 1500, la 1502, lăcaşul cel nou, care se vede şi astăzi"[9]).

Despre „Altarul mănăstirii Putna" ne-a lăsat un superb poem şi Ciprian Porumbescu, cel care, în 15 august 1871, la Putna, a „cântat Daciei întregi":

> Domnul Ştefan, viteaz mare, ce-a dat groază prin păgâni
> Locaş sfânt creştinătăţii astăzi vrea să facă dar,
> Şi pe malurile Putnei, cu vitejii săi Români,
> Merge să aleagă însuşi locul sfântului altar.

---

6 Ibidem, p. 121

7 IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Rădăuţi, 1996, p. 83

8 CALENDARUL *Glasul Bucovinei*, Cernăuţi 1927, p. 179

9 IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Rădăuţi, 1996, p. 104

Mare obşte îl urmează şi pe culme se lăţeşte,
Pe-ai lor cai sirepi şi mândri, ca la semnul de război
Precum aburi de pe baltă, când lumina asfinţeşte,
Buciumul vuieşte-n munte, sună valea de cimpoi.

Căpitani, ostaşi cu zale şi cu platoşe de fier,
Al Moldovei steag de fală fâlfâie cu fală-n cer.
Iată că lângă-o movilă Domnul Ştefan s-a oprit,
Totul tace, ochii ţintă, stă poporul neclintit.

Trei ostaşi cu arce-n mână, pe movilă cum se urcă;
Doi ca zimbrul, ageri, mândri, nalţi ca bradul de la munte,
Pe-ai lor umeri poartă glugă, la brâu paloş, şi pe frunte
Cu-a lor lungi şi negre plete se coboară-o neagră ţurcă.

Ei ades cu-a lor săgeată, repezită sus în nor,
Printre-a fulgerului focuri au oprit vulturu-n zbor.
Multe fiare din cei codri, mulţi duşmani tineri, semeţi,
Drept în inimi, drept în suflet au simţit a lor săgeţi.

Căci ei sunt ostaşii vrednici ai lui Ştefan, Domn cel Mare,
Ce-şi găteşte-acum săgeata, s-o izbească-n depărtare.
„Copii, trageţi, eu voi astăzi să mă-ntrec în arc cu voi!”,
Astfel zice Domnul Ştefan, iar voinicii, amândoi

Se pleacă, arcele-şi încoardă, trag, săgeţile lor zboară,
Spintecă repede vântul ce dă foc şi vâjâieşte,
Se tot duc ca gândul şi de-abia ochiul zăreşte
Pe câmp departe locul unde se coboară.

Ura-n ceruri se ridică! Urlă dealul, clocoteşte!
„Să trăiţi, copii!”, le zice Ştefan, ce-acum se găteşte.

Zbârnâie coarda din arcu-i, fulgeră săgeata-n vânt,
Piere, trece mai departe şi-ntr-un paltin vechi s-a frânt.

„Acolo va fi altarul!”, zice falnicul monarh,
Ce se închină şi se pleacă pe războinicul său arc.
„Să trăiască Domnul Ştefan!”, mii de glasuri se ridică
Şi poporul, jos, pe vale, umilit în genunchi pică.

Din Marginea porneşte, urmând „apa albăstrie şi săpotoasă a Suceviţei”[10], cu popas, aproape de cer, pe muntele Palma, drumul spre mănăstirea Moldoviţei, drum care trece pe lângă superba şi legendara mănăstire a Suceviţei.

SUCEVIŢA „se vădeşte, deodată, în acel fund, în care pare că se întâlnesc, închizând orice cărare, zece-douăspezece muncele, acoperite, în cea mai mare parte, cu brazi. Apa Suceviţei, pe care am trecut-o (la Marginea – n.n.), venind spe mănăstire, lunecă mai departe, spre Suceava.

Toată mănăstirea iese, acum, ca din pământ: ziduri cu feresruici de împuşcat, case egumeneşti, turn de intrare, cu un lung acoperiş ascuţit, fireşte nou, care seamănă cu cel de la Dragomirna, patru bastioane în colţuri, biserica mănăstirii, iţindu-şi frumoasa turlă peste multele hogeaguri albe, cele două turnuleţe de pe biserica parohiei, clădită fără stil prin anii 1770, în afară de ziduri (…). Biserica, însă, robeşte de la început privirile prin întinderea, prin frumuseţea, prin păstrarea desăvârşită a zugrăvelii sale din afară, ca şi prin simplicitatea impunătoare a proporţiilor. Coperământul e din şindrilă neagră, din care se desface turnuleţul, săpat cu două rânduri de ocniţe, ocroteşte încă toate icoanele pe care le cere datina într-o biserică românească, şi sfinţii se desfac întregi, strălucitori de

[10] GRIGOROVITZA, EM., *Nunţi şi ciocli*, în volumul *Chipuri şi graiuri din Bucovina*, Bucureşti, 1905, p. 197

noutate (…).

Deocamdată, nu pot face alta decât să pătrund în pridvor şi pronaos. Cel dintâi e făcut în chip original, neobişnuit nici înainte, nici pe urmă în bisericile Moldovei şi luat, poate, prin înrâurirea stăpânirii lui Simion Movilă în Muntenia, din această ţară. El e alipit la clădire, privind spre poartă şi dând, astfel, o intrare laterală: are trei deschideri, dintre care una e uşa, iar celelalte două fereştile, toate din arcuri sfărâmate. Din el se trece, printr-o uşă, cu aceleaşi arce sfărâmate, obişnuite mai ales după 1500 şi care încadrează, aici, şi deschizătura fereştilor, în pronaosul frumos zugrăvit, unde dorm, în dreapta, morţii încununaţi, pe când locurile copiilor lor, o fetiţă a lui Ieremia şi o fetiţă a lui Simion, Zamfira şi Teodosia, sunt la o parte.

Mormintele lui Ieremia şi Simion Movilă sunt acoperite cu lespezi mari de marmură, măiestru săpate, care sunt puse pe înalte mede de piatră (…).

Când pătrund, mai târziu, în naos, luminat de trei fereşti la stranele rotunjite în abside şi prinse, pe dinafară, între două contraforturi, lumina bucuroasă a Lunii Paştilor de Aprilie (1904 – n.n.) iveşte frumuseţea vechiului alai domnesc, zugrăvit pe peretele din dreapta, pentru pomenirea, şi prin chipuri, a ctitorilor. În cap stă Ieremia, încununat, în haine arhiereşti de mătasă roşie, cu gulerul alb şi mânecare roşii – ca şi pe perdeaua mormântului –, frumos, ochios, sprâncenat şi bărbos. Dreapta lui întinde, către Mântuitorul, ca prinos, clădirea bisericii, din care nici un amănunt nu s-a schimbat până astăzi. Stânga i se razimă pe creştetul copilului Constantin, încă mărunţel, venit în urma fetelor. Cea mai mare dintre ele se vede în veşmânt numai de aur, tot încoronată, pe când Domniţele vechi n-au decât cercurele de mărgăritare, lângă tatăl ei. Frumoasă, tânără, foarte asemenea cu Ieremia, se vede maica lui, Maria; de supt coroană, scapătă în valuri un văl alb, rochia ei e din brocard de aur pe roşu, tivită cu dungi de aur, prin care trec, la mijloc, trei cusuturi negre. Elisaveta, Ilisafta, Doama Ieremiei, femeie lacomă de putere şi pe-

depsită în cel mai crunt chip pentru neogoita ei râvnă de stăpânire, răsare, acum, ţinând în mână crucea evlaviei. O şuviţă de păr bălan mărgeneşte fruntea albă, deasupra minunaţilor ochi negri, şi un văl de mătase roşietică se coboară pe umeri ei. Şi prin frumuseţe, ea era dintre acelea care risipesc împărăţiile şi pier supt ruinele lor. Apoi şiragul urmează prin capete oacheşe, cu ochi mari, coborându-se tot mai jos – fetele celelalte ale acestor soţi: Maria, Ecaterina, Zamfira, Stana, cu cercei de aur mici în urechiuşe şi cozile lăsate pe spate. Între ele se află un frate, mort mai de mult, Alexie, băieţaş cu părul creţ supt aurul coroanei.

Între multele odoare, lăsate de Ieremia (păstrate, şi astăzi, în muzeul mănăstirii – n.n.), cruci de abanos, iconiţe de fildeş alb, nespus de răbdător lucrate, tăvi, anaforiţe – se află şi cărţile cele scumpe, prinse în legături, unele mai vechi decât cuprinsul, cu ţesături de lanţuri şi plăci de argint lucrat cu ciocanul. Una e de hârtie, vine de la Neagoe Vodă Munteanul; o alta, cea mai frumoasă, a fost lucrată, supt Ieremia, poate de meşterul miniaturist, încondeietor, care a fost Mitropolitul Anastasie Crimca. Aproape fiecare foaie are câte un mărunt lucru în culori strălucitoare, închipuind fapte din Scripturi. Într-un loc, vezi iar pe Ieremia, cu maică-sa, cu Doamna, cu o fată, al cărei nume nu s-a scris, şi acum cu trei băieţi: Constantin, Alexandru şi micuţul Bogdan, lucraţi fin, cu condeiul muiat în culori. Constantin a fost Domn şi-a perit înecat în Nistru, când îl duceau tătarii, care-l robiseră; Alexandru s-a împărtăşit şi el de Domnie, dar, într-o zi nenorocită din anul 1617, el fu prins, cu mezinul Bogdan, şi dus în tabăra lui Schender-Paşa; iar, împreună cu copiii şi mama lor deznădăjduită. Doamna Ieremiei, mândră, poruncitoare, învinuită că ar fi dat otravă cumnatului Simion, numai ca ea, fiii ei, trupul şi sângele ei, să domnească, suferi în tabăra păgână cea mai mare ruşine. „Boieri, boieri, ruşinatu-m-au păgânul!”, strigă ea, a doua zi, înaintea boierilor, veniţi să vadă cum pleacă în robie la Constantinopol aceia care-i stăpânise. Ea îşi tăie cozile, în semn

de nemărginită durere, şi le trimise, prin cine ştie ce credincios, la Suceviţa, unde ele se păstrează încă”[11].

Un superb poem, scris de poetul iconar Teofil Lianu, trăieşte liric tragica întâmplare, rememorată de Nicolae Iorga:

În mănăstirea de la Suceviţa,
Precum şi spune-ngălbenita filă,
Domniţa Voevodului Movilă
Spre pomenire şi-a lăsat şuviţa.

Şi urma gândurilor de mătasă
Şi-a degetelor albe şi trudite
Rămas-au pe ştergarele-nflorite.

Şi-era Domniţa straşnic de frumoasă!

Suceviţa, celebră prin verdele ei inimitabil, prin ampla desfăşurare de culoare şi de simboluri ale uriaşei fresce exterioare, „Scara spre ceruri”, înseamnă o fărâmă de dumnezeire, din care fiecare român este dator să se împărtăşească.

Drumul, odată pornit din Marginea, începe să şerpuiască înspre „muchia Furcăului”, biruind „peretele înalt şi păduros al Dealului Rău, ce-ţi închide calea năprasnic şi ameninţător, întocmai ca un val uriaş, ridicat până la nori, de crezi că nici cu aripi de vultur nu te mai ridici peste el”[12]. Drumul acesta, tăiat prin munţi urieşeşti, în 1957-1958, de ostaşii români, conduşi de colonelul Arcadie Pruteanu, originar din Marginea, poartă poveşti dramatice, din vremurile în

[11] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Rădăuţi, 1996, pp. 97-102

[12] GRIGOROVITZA, EM., *Nunţi şi ciocli*, în volumul *Chipuri şi graiuri din Bucovina*, Bucureşti, 1905, p. 197

care încă era doar o potecă greu accesibilă, străjuită, mai întâi, de haiducii mărgineanului Ioan Dari, iar peste un veac şi mai bine, de partizanii anticomunişti ai lui Vladimir Macoviciuc, cel care păstra obcinile Bucovinei, împreună cu naţionaliştii lui Bandera din Putila, cu partizanii lui Dumitru Marţincu din Burla şi cu cei ai lui Tcaciuc din Ropcea Storojineţului, încă nepângărite de cizmele Armatei Roşii. Din vremuri vechi, drumul acesta, potecă inaccesibilă, lega Rădăuţii de Câmpulung Moldovenesc, dar abia din 1959, încoace, drumul acesta înseamnă un itinerariu de vis, dinspre Marginea şi drumul ei împărătesc, înspre Moldoviţa minunatei mănăstiri.

La **MOLDOVIŢA**, „biserica se datoreşte evlaviei lui Petru Rareş. El a ales acest loc, la oarecare depărtare de mănăstirea cea veche a bunicului său, Alexandru cel Bun, şi cu cheltuiala lui s-a făcut tot lucrul. Moldoviţa cea nouă, rareşească, poate sta alături cu Probota aceluiaşi ctitor. Dar ea se deosebeşte de aceasta prin multe amănunte de clădire. La început e un pridvor de trei ori boltit, care se razimă pe patru stâlpi de zid, pătraţi. De aici treci într-un pronaos destul de mare. Mai departe e cămăruţa întunecoasă a mormintelor, şi aici doarme, supt un chivot ciudat, tivit cu ciubuce şi răzimat de patru stâlpi pătraţi, „prea-sfinţitul părintele nostru Efrem episcop de Rădăuţi", mort în anii 1925-6. El pornise din Moldoviţa ca şi alţi doi ierarhi moldoveni, ale căror rămăşiţe au fost aduse de la Scaunele lor vlădiceşti şi astrucate aice.

Biserica însăşi, naosul şi altarul, urmează, rotunzindu-se în trei abside, care sunt hexagonale, pe dinafară, şi împodobite, pe partea aceea, cu ocniţe şi lungi nervuri. Cadre de piatră înconjură toate uşile, în arc sfărâmat la cea dintâi, iar la celelalte în unghiuri drepte.

Lumina vine pe câte două fereşti gotice şi două altele mai mici, pătrate, de fiecare lature, afară de ferestruia altarului. Contraforturi sprijină pereţii. Un singur turnuleţ, ca acela al Voroneţului, se ridică deasupra naosului.

Dar minunată e şi aici, ca şi la Voroneţ şi, în parte, la Humor, zugrăveala, despre care se spune că a fost făcută în anul 1536, cu un an înainte ca ctitorul să-şi piardă Domnia. Ea seamănă aşa de bine cu aceea de la celelalte două biserici pomenite, încât trebuie să se creadă că a fost făcută de aceiaşi meşteri în tustrele lăcaşurile. Păstrarea e desăvârşită, şi luptele pentru cucerirea Ţarigradului, atacat de ieniceri călări şi spahii cu cealmale, par zugrăvite ieri. Au suferit numai peretele pe care, de obicei, îl bate ploaia şi acele locuri unde şi-au zgâriat numele atâţia drumeţi care, neputând lua o amintire frumoasă, s-au simţit datori să lase una urâtă (…).

Între ctitorii, zugrăviţi pe peretele din dreapta ai naosului, se vede Rareş, cu coroana înaltă, împletită, în haine lungi şi largi de brocard, cu florile de aur ţesute pe galben. Doamna lui, Elena, Sârboaica, fată de Despot, poartă, cu aceleaşi veşminte scumpe, coroană grea de aur, cu cincisprezece ramuri, împodobită cu pietre scumpe şi mărgăritare ca şi marginile aurite ale rochiei. Gâtul e prins într-un guler roşu, colţurat, şi un lung văl cade pe amândouă laturile trupului. Copiii se văd amândoi, în vârstă de vreo zece ani: Ilie şi Ştefan. Asemănarea între aceste chipuri domneşti şi cele de la Umor arată că Domnii nu se zugrăveau cu o faţă oarecare, ci că meşterul căuta să prindă însuşirile deosebite ale chipului lor. Elena are, aici, faţă lungăreaţă, dar plină, şi ochii mari, cu coada prelungită.

Dacă nici aici nu sunt odoare, multe din podoabele vremii vechi s-au păstrat, şi ele sunt întocmai ca acelea de la Voroneţ. Deasupra uşilor se văd încă grinzile originale, săpate şi acoperite cu aur. Strănile de tisă, tari şi lucii, ca de un fildeş galben, cu aceleaşi săpături, făcute de un călugăr din veacul al XVI-lea, care şi-a scris numele pe o foaie de pergament, lipită de lemn şi, astăzi, foarte ştearsă. Scaunul vlădicesc e lucrat, şi aici, în roate şi colţuri, frumos colorate; de două ori se vede şi stema bourului, aşa cum se făcea pe vremea lui Petru Rareş, cu întregul cotor al gâtului. Măsuţele în muchii, foarte dezgolite, însă, de stucul lor aurit, s-au păstrat, şi aici,

amândouă. Catapiteazma e, însă, mult mai nouă şi, deci, mai prejos decât acea de la Vorneţ; e din aceiaşi vreme cu icoanele împărăteşti, lucrate cu o îngrijire deosebită. În altar se mai ţine un frumos pomelnic în triptic, făcut pe la anul 1600 şi împodobit cu stucaturi aurite.

Moldoviţa veche e ceva mai încolo, pe un tăpşan de supt dealurile înalte, chiar deasupra apei Moldoviţei, ce gâlgâie la vale – pânză uşoară, ce tremură. S-a păstrat mult din zidurile cu totul grosolane, făcute dintr-o îngrămădire de lespezi de toată mărimea şi culoarea, legate cu ciment slab. Îţi dai seama că era un pridvor cu ferestuici rotunde, câte două de fiecare parte, un pronaos cu două fereşti mai mari şi cu două bolţi de gropniţă, apoi un naos, cu alte două fereşti, şi altarul. Se mai vede ceva din temeliile unui turnuleţ. Icoana hramului, Buna-Vestire, se cunoaşte bine, pe o uşă, ca şi câteva chipuri de sfinţi.

Aceasta a fost una din cele mai vechi biserici de zid ale Moldovei”[13], folosită, cândva, şi ca schit, de ierarhul-poet Dosoftei, ruinată, încetul cu încetul, de la Nicolae Iorga încoace, şi refăcută, în ultimii ani, la întâmplare, dar cu funcţionalitate.

Coborând spre sud, dinspre Marginea – recomandabilul cartier general pentru un sejur cultural-turistic în Bucovina, pe drumul împărătesc sau drumul sării, cum i s-a mai spus la începuturile Bucovinei istorice, şi trecând de Dealul Ederei, pe care a fost spânzurat, în 1816, legendarul haiduc mărginean Darie, apoi şi de Dealul Clitului, drumeţul are de făcut un popas la biserica Arbore a vestitului Portar de Suceava Luca Arbure, apoi la Solca sângerosului domn Ştefan Tomşa al II-lea, înainte de a răzbi, urmând parcursul drumului împărătesc, spre Mănăstirea Humorului şi Voroneţ. Îl va însoţi, când ursuz faţă de contemporaneitatea sa, când entuziasmat de mărturiile trecutului, straşnicul sacerdot al neamului românesc, Nicolae Iorga.

[13] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Rădăuţi, 1996, pp. 64-66

Biserica **ARBORE**, „acea creaţie unică: desen, culoare, compoziţie sublimă a maestrului Coman”[14], înseamnă cântecul de viaţă, de moarte şi de îndumnezeire a nefericitului Portar de Suceava Luca Arbure.

Cariera militară şi dregătorească a fiului fostului mărunt diac domnesc Ivan Arbure pare să fi început „în 19 zile ale lui octomvrie, joi, leat 7005 (1497)”[15] , odată cu bătălia, şi ea legendară, de la Codrul Cozminului, cel care s-a ocupat cu „săciuirea” pădurii, după cum povesteşte cronicarul, fiind Luca Arbure, care ar fi beneficiat de mari danii din partea Voievodului, pentru că, „dupre aceia, au dat cuvânt Ştefan vodă a toată oastea să să strângă la Hârlău, în zioa lui sfeti Nicolae. Şi aşa s-au adunat cu toţii la Hârlău, într-aceia zi, şi acolo Ştefan vodă au făcut ospăţ mare tuturor boierilor şi tuturor vitejilor săi şi cu daruri scumpe i-au dăruit pre ei. Şi deci i-au slobozit cine şi pre la casa sa, dându-le cuvânt ca toţi să dea laudă lui Dumnezeu, pentru ce că toate puterile sunt de la Dumnezeu”[16].

Aflat în plină glorie, iubit de Ştefan cel Mare ca un fiu, dar şi de Bogdan-Vlad, cu care se asemăna în multe privinţe, inclusiv în cea a vârstei, Luca Arbure, proaspăt căsătorit cu cneaghina Iuliana (strănepoata lui Bogdan Întemeietorul), a cumpărat, de la „neamul lui cel mai apropiat”, pe linie maternă, „sluga noastră Sima şi sora lui, Nastasia, copiii Stanei, nepoţii lui Cârstea Horaeţ”, „un sat, anume Solca, jumătatea de jos, şi a cincia parte din jumătatea de sus din acelaşi sat”, iar de la „Ivul şi sora lui, Nastea, copiii lui Mihul, şi verii lor, Făbor, fiul Malei, şi Dragotă şi sora lui, Stana, copiii lui Ivul, toţi nepoţii lui Şandru Gherman… patru părţi din jumătatea de sus a aceluiaşi sat, anume Solca”[17], urmând să construiască, pe

[14] GRECULESI, ELENA, *Puţinătăţi*, Ed. Muşatinii, Suceava, 2011, p. 77
[15] URECHE, GRIGORE, op. cit.
[16] Ibidem
[17] ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE, Documenta Romaniae Hostorica, A. Moldova, vol. III, pp. 477-480

moşia Solca Mică, curţi şi o biserică de piatră, în jurul cărora se va închega un sat nou, numit, după ctitor, Arbure sau Arbore.

Biserica a fost construită imediat, în mai puţin de un an fiind sfinţită, iar curtea pârcălabului înflorea şi, odată cu ea, şi satul din jurul bisericii.

Tragedia arbureştilor avea să înceapă în 23 aprilie 1523, când Cozma Şarpe, postelnicul, fugea în Polonia, stârnind bănuielile lui Ştefăniţă Vodă, nepotul lui Ştefan cel Mare şi fiul lui Bogdan-Vlad cel Orb, cum că bătrânul Arbure ar unelti să-l înlăture de la domnie; câteva zile mai târziu, „în cetatea Hârlăului, Ştefan vodă au tăiat pre Arburie hatmanul, pe carile zic să-l fie aflat în viclenie, iară lucrul adevărat nu să ştie. Numai atâta putem cunoaşte că norocul, fie unde are zavistie, a ales un om ca acela, ce au crescut Ştefan vodă pre palmile lui, având atâta credinţă şi în tinereţile lui Ştefan vodă toată ţara otcârmuia, unde mulţi vrăjmaşi i s-au aflat, cu multe cuvinte rele l-au îmbucat în urechile domnu-său. Ci pururea tinerii să pleacă şi cred cuvintele cele rele. Şi acea plată au luat de la dânsul, în loc de dulceaţă, amar, pentru nevoinţa lui cea mare, că nici judecat, nici dovedit, au pierit. De care lucru mulţi înspăimântaţi din lăcuitorii ţării au început a gândi cum vor lua şi ei plată ca şi Arburie, că nu multă vreme după aceia, într-acelaşi an, au tăiat şi pe ficiorii lui Arburie, pre Toader şi pre Nichita…

Văzând boierii şi lăcuitorii ţării Moldovei moartea lui Arburie hatmanul, mai apoi şi a ficiorilor lui, ştiind ce bine au avut Ştefan vodă de la dânşii şi mai apoi cu ce plată le-au plătit, cu toţii s-au întristat de vrăjmăşia lui Ştefan vodă, socotind că şi ei vor lua acea plată, care au luat şi Arburie, cu toţii s-au rădicat asupra lui, septevrie şapte zile. Ci nimica nu au folosit, că celui fricos şi înspăimat, ştiindu-şi moartea de-a pururea înaintea ochilor, nici un loc de odihnă nu-i, nici inima de război. Şi văzând că lui Ştefan vodă i-au venit ţara întru ajutor, s-au răsipit printr-alte ţări, lăsându-şi ocinele şi moşiile. Iară pre Costea pârcălabul şi pre Ivanco logofătul şi pre

Sima vistiernicul şi pre alţii pre mulţi, i-au prins vii şi le-au tăiat capetile în târg, în Roman”[18].

În ciuda faptului că urmaşii, pe linie bărbătească, ai lui Luca Arbure au sfârşit sub securea călăului, fetele lui şi ale cneaghinei Iuliana, Sofiiţa, Nastasia, Stanca, Odochia, Maria călugăriţa, Tudosia, Ana Plăcsoaie şi Cheldoaei, aveau să scape cu viaţă, iar moşiile părinteşti le-au moştenit, prin urice de folosinţă, încă din vremea lui Petru Rareş, ginerii lui Luca, precum Gavril Trotuşan, mare vistier şi vameş, comisul Plaxia (Praxia, adică Plăieşul), Grigore Udre sau Toader Turcea, păstrându-şi capetele, slujbele domneşti şi averile. Desigur că Ştefăniţă confiscase o parte din moşiile Arbureştilor, aşa cum se întâmpla, de regulă, în cazul „hainirii”, adică al trădării de ţară şi de domn, dar vinovăţia lui Luca, pusă la îndoială şi în acele vremi, şi mai târziu, nu s-a putut solda cu confiscarea brutală şi irevocabilă a moşiilor, toate revenind, datorită Anei, jupâneasa comisului Praxia, în folosinţa familiei, Ana fiind cea care, în aprilie 1523, ceruse lui Ştefăniţă Vodă rămăşiţele pământeşti ale părintelui ei, pe care, obţinându-le, le-a şi înhumat creştineşte, în ctitoria lui de la Solca Mică, biserica Arbure.

Biserica, satul şi moşia Arbure aveau să devină proprietatea mănăstirii Sucevița, din 20 martie 1589, apoi, din 3 octombrie 1614, mănăstirii Solca, Ştefan Tomşa al II-lea considerând, în baza propriului său interes, „cum că Arbure au fost hain, au ucis pre stăpânul său şi pentru aceia satul Solca au umblat din mână în mână”[19].

În primăvara anului 1904, când Nicolae Iorga trece prin „Arburea”, în ceas târziu, de noapte întunecoasă, „aici sunt lumini în multe case, dar nu lumini de lampă atârnată, ci lumini de policandre cu cinci ramuri. Spre acele case luminate se urcă cete de oameni

[18] URECHE, GRIGORE, op. cit.

[19] MAZEREAN, VARTOLOMEI, *Condica mănăstirii Solca*, *scrisă de părintele Vorftolomei archimandrit, şi am scris eu aice în zilele părintelui Meftodi igum. Solcăi, 1775 Noem. 10*, publicată, pentru prima dată, de Simion Florea Marian, în *Revista Politică*, Nr. 7, 1889, p. 23

negri în caftane, cu brâie lungi şi cizme, cu feţe prelungi albe supt căciuli de blană de vulpe. Ei stau în loc şi se uită foarte caraghios la trăsura care trece. Iar jos, în vale, e o căsuţă care străluceşte toată şi din care, unul câte unul, se strecoară cei cu căciuli blănite cu vulpe. E havra: Evreii au intrat în sărbători în satul lui Arbure Hatmanul, care atârnă de ei"[20].

Biserica mănăstirii **SOLCA**, ctitorită în 13 mai 1615 de Ştefan Tomşa al II-lea, este „foarte frumoasă şi bine păstrată. Fereşti, când mai sus, când mai jos, patru la număr, străbat pereţii înalţi. Două uşi sunt deschise: una, care duce, din pridvor, în pronaos, are un cadru de piatră puternic şi bogat, alcătuit din arcade cu arcul sfârâmat, cealaltă, care vine după un contrafort, are linii ca pe vremea lui Ştefan, tăindu-se în unghi drept şi, ca podoabe, rozete. Modelul a fost vădit Dragomirna, pe care n-o poate ajunge nici în îndrăzneala şi înfrumuseţarea bolţilor, nici în marea îngrijire a turnului, care, aici, în aceleaşi proporţii supţiratece şi elegante, e însă simplu, având numai obişnuitele ocniţe, în locul rozetelor şi ramelor săpate.

Frumuseţea, şi aceea luată de la Dragomirna, este însă în ciubucele care tivesc, împodobind, toate liniile cu încolăcirile lor, şi, tot aşa, poarta largă, ce duce din pronaos în naos, şi marginile absidei stranelor, şi bolta din altar. Zugrăvite cum erau la început, între zugrăvelile sfinţilor, ele trebuie să fi avut mai mult alt rost decât acel de astăzi, când le acoperă albeaţa de toate zilele a varului"[21].

Asemănarea, întru frumuseţe, a bisericilor mănăstirilor Solca şi Dragomirna a determinat şi apariţia unei superbe legende, care merită reprodusă aici pentru că se află la răscrucea legendelor mărginene, şi prin toponime, dar şi prin un spirit al vremurilor vechi comun, dar inconfundabil:

[20] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*, Rădăuţi, 1999, p. 45
[21] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Rădăuţi, 1996, p. 47

„Când omul e în pace, când e liniştit, sănătos şi nu duce nici o nevoie, atunci nu-şi prea aduce aminte de Dumnezeu, de la care îi vin toate bunătăţile; dar când e ameninţat din toate părţile de primejdii, când neajunsurile îl împresoară şi o rea soartă îl urmăreşte pas în pas, atunci inima şi cugetul se îndreaptă spre Dumnezeu, de la care aşteaptă scăpare, alinare şi mângâiere în suferinţe şi dureri.

Erau, odată, nişte timpuri când oamenii erau cu mult mai evlavioşi şi cu frica lui Dumnezeu, decât cum sunt astăzi. Atunci, dacă-şi punea cineva gând la Dumnezeu, orice ar fi avut să facă făcea şi orice întreprindea o şi îndeplinea, căci Dumnezeu totdeauna era cu dânsul.

În timpurile mai de demult nu era, ca acum, pace şi linişte în ţară, ci tot răzmeriţe şi bătălii ca acelea, că nu mai ştiai ce este şi de ce să te apuci…

Câţi păgâni, câte lifte rele, toate năpădeau ca lăcustele în Moldova, prădând şi jefuind pe bieţii Români, chinuindu-i şi luându-le toată averea, lăsându-i numai cu sufletul, de multe ori scurtându-le viaţa…

Pe acele timpuri viforoase, unii Domnitori români, voind ca să scape poporul şi ţara de biciul cel barbar şi înspăimântător al păgânilor, punea gând la Dumnezeu că, după ce le va ajuta a învinge pe duşmani, vor face, în cutare loc al ţării, o biserică sau mănăstire, unde să i se aducă laudă şi mulţămită de către popor pentru ajutorul, ocrotirea şi binefacerile revărsate.

Din acest îndemn sau poate că şi din altul, a început şi Ştefan Vodă Tomşa a zidi mănăstirea Solcii, sub poalele munţilor din Bucovina, care mănăstire se află, încă şi astăzi, în partea dinspre apus a târguşorului Solca.

Spun bătrânii că Ştefan Vodă Tomşa, după ce a sfârşit de zidit această mănăstire şi după ce a zugrăvit-o şi a înfrumuseţat-o cu toate odoarele cele trebuincioase, a chemat pe Mitropolitul Anastasie Crimca să vină, dimpreună cu alţi preoţi şi călugări, ca s-o sfinţească.

Mitropolitul Crimca, se zice, că să nu fi tărăgănat nicidecum, ci îndată cum i-a venit ştirea, a şi pornit spre Solca, luând cu sine pe mai mulţi preoţi şi călugări… Ajuns în Solca, fără să mai trăgăneze ceva, a şi început cu sfinţirea mănăstirii cu cea mai mare serbare, după cum ştia el că-i mai frumos, şi credea c-a fi mai bine şi mai pe plac Domnitorului.

După ce se sfârşi sfinţirea mănăstirii, dădu Ştefan Vodă Tomşa o masă mare, la care pofti mulţime de boieri, pe Mitropolitul Anastasie şi pe alţi oaspeţi aleşi.

La masa aceea, după multe alte cuvântări şi vorbiri, cum e, adică, datina la mesele Domnitorilor, unde sunt o mulţime de oaspeţi şi boieri adunaţi, care de care mai vorbăreţi şi mai căpăţânoşi, după ce ospătară de-ajuns şi băură cum se cade, zice Ştefan lui Crimca:

– Să deie Dumnezeu ca mănăstirea Prea Sfinţiei Tale să fie beci la mănăstirea mea!

Mitropolitul Crimca, care cam, în acelaşi timp, zidise mănăstirea Dragomirnei, se zice că s-a uitat lung în faţa Domnitorului şi a început a zâmbi, dar nu-i răspunse nimic.

Ştefan Tomşa, însă, crud din firea sa şi foarte pizmăreţ pe tot omul ce-l întrecea cumva, nu voi să tacă şi să deie pace Mitropolitului, pentru că nu i-a răspuns nimic, ci, ştiind că mănăstirea acestuia e cu mult mai frumoasă şi mai iscusit lucrată decât a sa, ba, drept să mărturisim, fiind unica, în felul său, în toată ţara, îi mai zise încă o dată:

– Să deie Dumnezeu ca mănăstirea Prea Sfinţiei Tale să fie beci la a mea!

Mitropolitul tăcu şi de astă dată.

Iar Vodă repetă tot aceste cuvinte şi de-a treia oară…

Acuma, Mitropolitul, văzând că Vodă nu mai înceată de a-i spune aceste cuvinte, în faţa tuturor oaspeţilor, nu mai putu răbda, ci, supărându-se amar, îi zise:

– Ba să deie Dumnezeu ca mănăstirea Măriei-Tale să fie

beci la mănăstirea mea, căci Măria-Ta ai făcut-o din prisosinţă, iar eu am făcut-o pe a mea cum a dat Dumnezeu, din banii hărăziţi de văduve şi alţi bieţi creştini şi oameni de omenie, care s-au îndurat şi m-au ajutat a face această sfântă mănăstire, spre lauda Celui de Sus!... (N.N.: Banii proveneau, în realitate, de la boierul Şeptilici).

Ştefan se roşi şi se cam supără, când auzi aceste cuvinte împungătoare, dar se stăpâni şi nu zise nimic bătrânului Mitropolit… El tăcu, acum, ca şi cela, mai înainte.

Mitropolitul Crimca, însă, văzând însuşi că ceea ce a spus n-a fost bine şi temându-se ca să nu i se întâmple ceva, căută toate mijloacele să iasă, cum mai degrabă, de la masă şi să fugă, cât se poate mai iute, din acest loc. Şi avea toată dreptatea să se teamă, căci Ştefan Vodă Tomşa, când se mânia pe cineva, era foc şi pară şi nimeni nu scăpa cu viaţă din mâinile lui…

Aşa era Ştefan Vodă Tomşa.

De aceea, şi mitropolitul Crimca nu făcu multă tărăgănare, ci porunci, pe furiş, vizitiilor să înhame caii iute la trăsură, ca să pornească.

Vizitii îl ascultară, înhămară degrabă caii şi Mitropolitul, luându-şi seara bună de la Domnitor şi de la oaspeţi şi spunându-le că are foarte multă trebuinţă, se porni spre Dragomirna.

Domnitorul voia să-l mai oprească, el, însă, nu voi nicidecum să rămână.

Pe când s-a pornit Mitropolitul spre Dragomirna, înnoptase acuma cum se cade şi se făcuse aşa de întuneric că nici mâna nu se putea vedea.

După plecarea Mitropolitului, Doamna lui Ştefan Vodă Tomşa nu tăcu ca o femeie înţeleaptă, care nu se amestecă în trebile bărbaţilor, mai ales ştiind prea bine că Vodă nu-i ca alţi bărbaţi, cugetător la toate cele ce le face şi mai răbdător cu cei ce-i greşesc sau îl supără cu ceva; nu, ea trebui să se amestece şi să zică ceea ce n-ar fi trebuit; ea zise către Vodă:

– Cum de te-ai lăsat tu batjocorit de un călugăr, înaintea tuturor oaspeţilor?... Nu ţi-a fost ţie oarecum să te laşi înjosit de dânsul, să zică el – mă rog! – ca mănăstirea ta să fie beci la a sa!... Nu-ţi e ruşine de oaspeţi?... Ce mai aştepţi? Caută şi răsplăteşte cu pedeapsă îndrăzneala acestui călugăr, ori, de nu… mai mult să nu mă numeşti domniţa ta!...

Auzit-aţi vorbă de muiere!...

Ştefan Tomşa, care încă de mai înainte era cam mânios, fiind, acuma, mai aţâţat şi de doamna, se înfurie până într-atâta, încât nu mai stete pe gânduri, să vadă ce face şi ori de este bine ceea ce voieşte să facă, ci îndată strigă surugiilor săi să prindă caii la rădvan.

Surugiii nu aşteptară să le mai spună şi a doua oară, ci, cât ai bate în palmă, caii erau înhămaţi la rădvan şi rădvanul tras dinaintea uşii, de unde avea să iasă Vodă.

Ştefan Vodă, văzând că rădvanul stă dinaintea uşii, îşi luă, în grabă, buzduganul şi, fără să mai spună ceva oaspeţilor care rămaseră, ieşi afară din casă, se aruncă în rădvan şi porunci surugiilor să mâne tot într-o fugă, pe urma Mitropolitului (Unii istorisesc că să nu se fi luat Ştefan Tomşa după Crimca, ci să fi trimis pe nişte oameni de-ai săi, ca aceştia să se ieie după dânsul şi, unde l-or ajunge, acolo să-l omoare).

Zbura Vodă cu rădvanul său, dar şi Mitropolitul nu mergea numai în paşi, ci, cum ieşise din ograda mănăstirii, poruncise vizitiilor să mâne caii cât le-or putea lua picioarele, pentru că o presimţire pare că-l tot îndemna să fugă cât ce putea, îi spunea că Vodă n-are să-l lase în pace, ci are să-l fugărească şi, apoi, vai şi amar de acela ce cădea în mâna acestui Domn fără inimă şi cruţare.

Deşi Mitropolitul fugea cu trăsura sa cât putea, totuşi Ştefan Vodă Tomşa îl ajunse, în depărtare ca la vreo jumătate de milă spre răsărit de Solca, în mijlocul drumului dintre Solca şi Arbure, şi, cum îl ajunse, sări din rădvan şi, repezindu-se asupra Mitropolitului, îi dădu vreo câteva lovituri cu buzduganul în piept şi, când socoti că

i-a fi de-ajuns şi că n-are mult s-o mai ducă, se sui, iarăşi, în rădvan şi se întoarse îndărăpt spre Solca.

Mitropolitul Crimca, mai mult mort decât viu, fu ridicat de către vizitiii săi în trăsură şi dus până la Dragomirna.

După ce ajunse la Dragomirna, cine ştie la câte ore din noapte, se zice că Mitropolitul Crimca îndată să fi poruncit să se scoale toţi călugării, să-i aducă vestmintele şi să se înceapă a sfinţi mănăstirea, până ce mai trăieşte.

Călugării, auzind aceasta, săriră îndată, cu toţii, să vadă ce este, ce s-a întâmplat că Mitropolitul voieşte să sfinţească mănăstirea mai înainte de-a fi gata şi, apoi, încă noaptea, când toată lumea doarme.

Văzând, însă, ce este, nu mai stătură mult pe gânduri, ci care din care mai degrabă alergară speriaţi prin chilii, îşi luară cele trebuincioase, intrară în mănăstire, aprinseră luminile şi – ca de când vă istorisesc – toate erau gata pentru sfinţire. Poftiră, acuma, pe Mitropolitul să vină şi să înceapă sfinţirea. Însă acesta nu mai era în stare să se scoale din loc… Loviturile de buzdugan ale lui Tomşa Vodă îi slăbiră mai de tot puterile şi de-abia mai putea răsufla.

Ce era de făcut?

Văzând călugării cum că Mitropolitul nu se poate urni din loc şi e mai gata să-şi deie sufletul, ca să nu rămână mănăstirea nesfinţită de dânsul, de cel ce, cu atâta muncă, a zidit-o şi înfrumuseţat-o, îl luară, vreo câţiva, şi, după ce l-au îmbrăcat în vestmintele sale, îl purtară, de subsuori, şi aşa sfinţi el mănăstirea, mai mult numai purtat pe sus sau şezând pe scaun.

Se zice că, după ce a sfârşit Mitropolitul Anastasie Crimca de sfinţit mănăstirea, să nu fi trecut mult, ci, îndată după aceea, să-şi fi dat sufletul în mâinile lui Dumnezeu. Iar când murea, să fi zis:

– Mulţămesc Ţie, Doamne, că m-ai ţinut în viaţă până ce mi-am sfinţit mănăstirea mea!...

Şi, cu aceste cuvinte, muri.

Călugării îl puseră în biserică şi-i făcură prohodul şi, a treia zi, îl înmormântară.

Mulţime mare de boieri şi alţi oameni de prin tot ţinutul să fi fost venit la înmormântare şi mulţi plângeau după dânsul, căci foarte bun om era şi pe oricine venea la el, de era boier, îl primea şi cinstea ca pe un boier, de era vreun călător, îl adăpostea ca pe un frate, de era ţăran, se purta cu dânsul ca un părinte, iar de era vreun sărman, niciodată nu-l alunga de la uşa sa, fără să-l miluiască.

Aşa era Mitropolitul Anastasie Crimca.

Şi tocmai de-aceea şi pentru că a făcut şi înfrumuseţat mănăstirea Dragomirnei, mai dihai decât toate mănăstirile şi bisericile din ţară, boierimea şi cei mai mari, văzând cruzimea lui Ştefan Tomşa, cum a ucis, fără nici o dreptate, pe Mitropolitul, se sculară, cu toţii înfuriaţi, asupra lui Tomşa Vodă şi asupra Doamnei şi stăruiau să-l deie jos de pe tronul Moldovei şi să-l alunge din ţară, ca să nu-i mai audă de nume.

Ştefan Vodă Tomşa, văzând aceasta şi ştiind bine că, când se răscoală ţara întreagă, nu e lucru de şagă, îşi luă pe seamă şi fugi, pe neştiute, la Solca, şi, acolo, se ascunse, spre apus, din sus de mănăstire, într-un munte, care şi până astăzi se numeşte „Muntele lui Vodă". Acolo, pe muntele acela, petrecu el până ce se mai molcomiră boierii…

Pe locul acela, unde lovise Ştefan Vodă Tomşa cu buzduganul pe Mitropolitul Crimca, puse, mai pe urmă, cine a fi pus nu ştiu, o cruce mare de stejar, care se mai poate vedea şi astăzi (1875).

De e tocmai crucea aceea, care s-a pus îndată după moartea Mitropolitului Crimca, nu pot spune, dar cum crucea aceasta e tare veche, poate să se încredinţeze orişicine, mai ales că şi partea cea mai împlântată în pământ se mai află şi este roasă de ploi…

Ce-or fi făcut boierii cu Doamna lui Tomşa nu se ştie, căci de la nimeni n-am înţeles nimic… De bună seamă că şi ea n-a fi fost lăsată în pace, ci trebuie să i se fi răsplătit şi ei, după cum adică i-a

fost inima şi vorba…

Un lucru prea adevărat şi pe care nimeni nu-l poate tăgădui este că mănăstirea lui Tomşa Vodă a rămas beciul mănăstirii celei din Dragomirna.

Mănăstirea din Dragomirna stă, şi astăzi, frumoasă, că ţi-i mai mare dragul să te uiţi la ea. E împrejurată, din toate părţile, cu ziduri tari şi călugării se roagă, neîncetat, pentru sufletul bunului Mitropolit Anastasie. Pe când mănăstirea lui Ştefan Vodă Tomşa e părăsită de părinţi, zidurile de prin preajma bisericii, precum şi chiliile călugărilor, ce au fost oarecând aici, sunt aşa de risipite, de ţi se frânge inima de durere… Zău!, ţi-i mai mare greul să stai şi să te uiţi la aceste risipituri, pline de spini şi pălămidă…

Se vede că Dumnezeu nu trece cu vederea fapta nedreaptă.

Dacă Ştefan Tomşa ar fi fost om ca toţi oamenii cei de omenie, bun la inimă, îngăduitor şi ceva mai cugetător, să nu fi căşunat atâtea morţi de om, atunci, de bună seamă că Dumnezeu nu lăsa ca mănăstirea lui să se desfacă, ci ar fi scutit-o de timpurile cele vitrege, precum a scutit şi mănăstirea Dragomirna”[22].

Această ultimă referire vizează secularizarea averilor mănăstireşti şi desfiinţarea celor mai multe dintre mănăstirile bucovinene, care capătă statut de biserici obşteşti, începând cu anul 1785, dar desfiinţarea obştii călugăreşti de la Solca nu se datorează crimelor făcute de Tomşa (şi mai există o eroare, cea a morţii lui Crimca, petrecută cu aproape două decenii mai târziu decât moartea lui Tomşa), odinioară, ci proastei gospodăriri a lăcaşului şi a degradării necontenite, pe care avea să o oprească târziu, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, în baza unor planuri exemplare, un arhitect vienez, pe nume Karl Adolf Romstorfer, cel care avea să reconstruiască Putna şi să scoată din moloz şi gunoaie vestigiile măreţe ale Cetăţii Su-

[22] MARIAN, SIMION FLOREA, *Ştefan Tomşa şi Mitropolitul Crimca*, în *Tradiţii poporane române / din / Bucovina*, Bucureşti, 1895, pp. 145-153

cevei, pentru a întâmpina cum se cuvine comemorarea celor patru veacuri de la înveşnicirea lui Ştefan cel Mare şi Sfânt al Moldovei, în 2 iulie 1904. Dar asta-i altă poveste, care trebuie spusă doar la timpul şi la locul potrivit.

Urmând unduiosul drum împărătesc, drumeţul pornit din Marginea, poate ajunge, în aceeaşi zi, în care a vizitat bisericile Arbore şi Solca, şi la **MĂNĂSTIREA HUMORULUI**, în vecinătatea locului larg, de pe pârâul Humor, în Dragoş Vodă, la nivel metaforic, a ucis bourul, înfrângându-i pe tătarii mârzacului de trei tuiuri Kutlu-Buga (Bourul Norocos), conduşi în luptă de cumnatul acestuia, mârzacul dobrogean Atlamîş (şi se va vedea cum ni se poate dezvălui metafora până la elementele realităţii istorice, la locul potrivit).

„Acum văd mănăstirea, pe care o cutreier îndată, dus de părintele Boca. Clopotele atârnă într-un turn puternic, ca acela de la Piatra. Lângă dânsul stă bisericuţa, care nu mai e încunjurată de vechile ziduri, din care n-a rămas decât o ruină de turn, făcut în vremea lui Vasile Lupu. Clădirea seamănă cu acea de la Reuseni şi Părhăuţi, căci n-are turlă.

Şi aici nu se mai vede nimic din vechea zestre, pe care a dat-o, în argint şi aur, ctitorul de la 1530, Toader Logofătul lui Petru Rareş şi unul din vechii boieri ai ţării. Mormintele stau, însă, la locul lor şi, pentru a cuprinde rămăşiţele lui Teodor şi ale soţiei sale Anastasia, s-au lăsat două adăposturi boltite într-o încăpere anume, care se află între pronaos şi naos; el se odihneşte supt o piatră de marmură, frumos săpată şi coşcovită la mijloc ca un sicriu; ea, supt o lespede obişnuită, în stânga. Chipurile amândurora se văd pe perete şi ele arată cum se îmbrăca, pe atunci, boierimea.

Logofătul are un fel de căciuliţă ca o beretă de marinar, cu fundul albastru şi marginile galbene. Poartă un guler roşu şi altul albastru, o lungă haină galbenă cu brandenburguri albastre; pe lature, e o deschizătură cu aceleaşi brandenburguri.

Ea, în genunchi, înaintea Fecioarei, poartă o pălăriuţă viorie cu dungi, asemenea cu pălăriile de paie din timpurile noastre; pe fundul ridicat e o dungă albastră şi roate albastre se înşiră pe margine. De supt pălărie cade un văl în colţuri, dintr-o stofă cu liniuţe şi puchiţei viorii. Rochia, în falduri lungi, e de brocard de aur, cu mâneci roşii, având triunghiuri de aur.

La locul de cinste al ctitorilor, aceştia au zugrăvit, însă, familia domnească. Petru Rareş, purtând pe cap coroana de aur cu cinci ramuri: are faţa rotundă, barba tânără, părul lung; veşminte arhiereşti bogate îl acopăr. Elena Doamna apare de o frumuseţe rară, supt aceeaşi coroană măreaţă, în haine de brocard de aur, pe fond verde, cu mâneci roşii. Un colţ de lemn al corului acoperă, desigur, chipul fiului celui mai mare al soţilor domneşti, acel Ilie care s-a turcit, lepădând de la dânsul Domnia. Ştefan, cel mic, care a pierit ucis, după multe isprăvi ticăloase, apare aici ca un foarte cuminte copilaş încoronat.

Humorul se mândreşte, însă, cu zugrăveala sa, care a rămas neatinsă şi pe dinăuntru, şi pe dinafară, unde numai un perete a fost dezgolit de ploaie. Albastru seninului stăpâneşte, smălţat cu aurul cununilor şi cel ce străbate cu ochii multele chipuri, înşirate răbdător după vechi datine, capătă o înaltă părere despre meşteşugul zugrăvelii în timpurile măririi noastre.

Din vechime a mai rămas catapeteasma, strălucită sculptură în lemn, bogată şi amănunţită, care, împunsă de cari, ar fi menită însă pieirii”[23].

„Pe lângă fresca admirabilă, o grădină de trandafiri de toate nuanţele. / O floare plină de farmec e trandafirul”[24].

VORONEŢUL, albastrul de dincolo şi de dincoace de cer, este o întrupare cosmică pe pământ, un fel de netimp care-şi freamă-

[23] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*, Rădăuţi, 1999, pp. 53, 54
[24] GRECULESI, ELENA, *Puţinătăţi*, Ed. Muşatinii, Suceava, 2011, p. 77

tă, gânditor, vremelniciile. Nu clipele, ci mileniile sunt vremelnicii. „Biserica acelui pe care-l cântă, în pomenire veşnică, clopotele sale, înalţă un turnuleţ cu firide dintr-un coperământ de şindrilă, care era, altădată, împărţit în patru culmi şi-l scotea, la mijloc, mai bine la iveală. Două contraforturi sunt în faţă, două la altar. Ele nu erau la început, ci au fost adause pe vremea lui Ilie Rareş, poate, de acel Mitropolit Grigorie („Portretul Mitropolitului Grigore este un portret extraordinar, o realizare deosebită”[25]), care este îngropat ca un ctitor, supt piatra ce-şi pregătise, în pridvorul pe care el l-a înnădit la clădirea lui Ştefan cel Mare, împodobindu-l cu două mari fereşti gotice, ce întrec cu mult îngustele ferestuici ale bisericii vechi, încadrate acestea în ramuri de piatră săpată. Şi, la rândul său, Ştefan ridicase zidirea sa de piatră cu trei abside, în locul bisericuţii de lemn, unde trăise în schimnicie acel Daniil Sihastrul, din care poporul a făcut sfetnicul zilelor de nenprocire ale marelui Domn, îndemnătorul lui spre luptă şi evlavie. Între frumoasele pietre de mormânt, se vede aceea care acoperă rămăşiţele umilului călugăr, sfânt ţărănesc târziu, pe care l-a dat Moldova noastră.

În trei rânduri s-a zugrăvit Voroneţul. O dată, Grigorie a chemat meşterii pentru pridvorul său; altă dată, s-a zugrăvit un şir de sfinţi pe peretele de lângă intrare; dar zugrăveala cea mare e şi cea bună, şi ea acoperă cea mai mare parte din afară şi tot lăuntrul bisericii.

Niciodată nu s-a făcut la noi o mai desăvârşită artă bizantină, sfinţi mai luminoşi şi mai blânzi decât aici. Luni întregi ar trebui cercetat cu râvnă fiecare colţ de zugrăveală, fiecare unghi de împodobire măiastră: nici un pictor străin n-avu această răbdare, până acum (ulterior, a avut-o Picasso, dar nu a dezvăluit reţeta albastrului de Voroneţ – n.n.), nici unul din pictorii noştri, înstrăinaţi ca suflet şi vânduţi iubirii de argint, nici unul dintre ei n-a călcat aici pentru a se însufleţi din cea mai de preţ moştenire artistică a strămunilor (…).

[25] GRECULESI, ELENA, *Puţinătăţi*, Ed. Muşatinii, Suceava, 2011, p. 77

Dar nu e aici numai zugrăveala ca să mărturisească despre simţul de frumuseţă al înaintaşilor noştri. Strane lucrate în lemn de tisă de un călugăr din veacul al XVI-lea (1577) te întâmpină în pronaos. Deasupra uşii ce duce, de acolo, în naos, e prinsă cu fiare o grindă aurită, săpată cum nu se poate mai frumos, şi o bucată din alta, cu zugrăveli pe fond de aur, aplicat pe lemn, e acum răzimată de strane.

Alt rând de strane, în biserică, sunt darul unui Mitropolit din veacul al XVI-lea şi ele se impun prin felul săpăturii şi prin acela al zugrăvelii. Măsuţele octogonale aveau chipuri de sfinţi, a căror frumuseţe se mai cunoaşte încă. Catapiteasma scânteie în aur şi toate amănuntele ei sunt minunate. Icoanele mari şi mici sunt destul de vechi şi, spălate deunăzi, ele s-au destăinuit de o nespusă frumuseţe – cele mai frumoase icoane din câte s-au păstrat până astăzi.

În locul îndătinat al ctitorilor văd pe Ştefan, cu păr bogat bălan, cu ochi căprii, Doamna Maria, frumoasă, oacheşă, Bogdan, icoană a tatălui său, şi o mică domniţă fără nume, cu cerc de mărgăritare pe cosiţe – toţi în brocard greu de aur”[26].

Păşind pe urmele lui Nicolae Iorga şi înspre celelalte comori bucovinene ale artei medievale moldoveneşti, inclusiv spre Cetatea de Scaun a Moldovei din Suceava sau spre bisericile de mir, şi Mirăuţii, şi cea care adăposteşte moaştele Sfântului Ioan cel Nou, cu hramul Sfântului Gheorghe, păşind spre Slatina, spre Râşca, spre Probota, Spre Dragomirna, spre Pătrăuţi sau spre Biserica Albă din Baia, drumeţul care-şi stabileşte, precum Dragoş Vodă, odinioară, la începuturile istoricizării noastre, tabăra de vară în Marginea va pricepe, acolo, pe treptele templului montan, de ce susţinea Lucian Blaga cum că veşnicia s-ar fi născut la sat.

[26] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Rădăuţi, 1996, pp. 57, 58

Despre Marginea şi oaspeţii ei

„Călătorul doritor să vadă mănăstirea Suceviţa pleacă din vechiul oraş Rădăuţi, care prin secoli a fost reşedinţa Episcopiei de Rădăuţi, iar astăzi este capitala românescului judeţ cu acelaşi nume, spre sud-vest, pe neteda şi cu bătrâni plopi ţărmuită şosea districtuală Dorneşti-Marginea şi ajunge, după o plăcută cale de 5 km, la **mândrul sat românesc Marginea**. Aici, amintita şosea dă în excelent întreţinutul şi aşa numitul „drum împărătesc" sau „şoseaua acoperită a imperiului", construită între anii 1780-87. Ea îşi ia începutul de la satul rutenesc Dubouţ, situat pe malurile Prutului, şi duce peste oraşul Storojineţ, comuna Vicovu de Sus, Solca, la oraşul Gura Humorului"[27].

Ca şi Dimitrie Dan, şi Nicolae Iorga, avea, în lunea Paştelui anului 1904, o deosebită admiraţie pentru „Marginea, cu aşezările multe şi bune, răspândite până foarte departe", fiecare gospodărie în parte plăcându-i prin faptul că „aici… totul e rânduit şi curăţit, cum se cuvine în Lunea Paştilor; câte un copil, o femeie în haine albe se ivesc după gardurile de răchită. Cei mai mulţi s-au dus, însă, cu flori în pălărie, pentru tineri, cu plete bine unse, şi ştergarul frumos desfăşurat, pentru ceilalţi, la mănăstire"[28].

---

[27] DAN, DIMITRIE, *Mănăstirea Suceviţa / Cu Anexe şi Documente ale Suceviţei*, Tipografia Bucovina, Bucureşti, 1923, p. 19

[28] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Ed. Inst. Bucovina-Basarabia, Rădăuţi, 1996, p. 96

Ca sat amplu şi luminos, aşezat la poalele obcinilor bucovinene, sat care armonizează, în gospodării temeinice, şi case tradiţionale moldoveneşti, din lemn, chenăruit cu var la ferestre, cu înalte acoperişuri, în patru ape, din şindrilă întreţinută cu smoală, păcură şi petrol, dar şi case moderne şi frumoase, cum numai în munţii Austriei şi Elveţiei poţi întâlni, Marginea încântă, prin ea însăşi, ca întotdeauna, şi astăzi.

Marginea, precum în străvechile colinde româneşti, este o „luncă a Soarelui", un teritoriu sacru, o răscruce a întâmplărilor mitice şi a aderenţei noastre la mit, iar mărgineanul, om harnic şi chibzuit, priceput, încă din vremea străbunilor lui, în tot felul de meşteşuguri arhaice, meşteşuguri care ţin şi de ritual, dar şi de artă, precum olăritul sau rânduirea lemnului în funcţionalităţi deja descifrate în fibra lui inefabilă, asigură Marginii o identitate distinctă şi irepetabilă, şi ea desprinsă din mit, pe calea tradiţiei, deci a legendei, dar şi a datului primordial, pe care îl numim datină.

Există o respiraţie artistică a pământurilor Marginii, imposibil de explicat, dar care capătă concreteţe ba într-un veac, ba în altul, de monument, de templu zidit, în perpetua nevoie a civilizaţiei umane de a intra în armonie universală. Doar respiraţia aceasta a pământului a putut ademeni trecerile personajelor exemplare prin aceste locuri şi continuă să ademenească, şi va ademeni veşnic. În fond, Marginea există pe vatra Zeiţei Pământului, Uţa – în anumite vremuri, fiind locul luminos de popas de pe Valea Uţei.

Din Marginea pornesc, ba pe Drumul Împărătesc, ba pe drumurile construite mai târziu, ba pe tainice itinerarii montane, călătoriile împlinite sau doar visate şi spre vatra primei biserici de lemn din Moldova, cea a lui Dragoş Vodă, de la Volovăţ (mutată de Ştefan cel Mare la Putna, unde există şi astăzi), şi spre prima necropolă domnească a voievodatului, biserica mănăstirii Bogdania din Rădăuţi, şi spre mănăstirile din Putna, din Arbore, din Solca, din Humor, din Voroneţ sau din Vatra Moldoviţei, şi spre fostele capitale

moldave Baia, Siret şi Suceava.

În Marginea a poposit legendarul Dragoş Vodă şi oştenii lui maramureşeni, în 1334. „Ajungând la Gura Dragoşinului, apucară, pe malul Suceviţei, în jos, şi nu steteră mai mult locului, până nu ajunseră în marginea despre răsărit a munţilor, adică pe locul unde se află, în timpul de faţă, satul Marginea. Aice, steteră iarăşi locului şi poposiră”[29].

În Marginea au poposit toţi voievozii Moldovei, după cum o dovedesc unele toponime, deşi înscrisurile, atât de rare la români, îi menţionează doar pe Movileşti, ba chiar şi moaştele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava au poposit şi în Marginea, în anul 1612, când au fost strămutate, de la Suceava, la Sucevița, de către mitropolitul Anastasie Crimca, de frica unei noi invazii cazace, dar tot aici au poposit şi oştiri vrăjmaşe, ba polone sau cazace (în 1610, 1615, 1695), ba ruseşti (în 1711, 1915 şi 1944).

În Marginea s-a născut, în 1784, şi s-a săvârşit, în 1816, legendarul haiduc Ioan Darie, spânzurat, pe Dealul Edrei, din capătul imaşului satului, pe urmele lui păşind, ca luptător împotriva bolşevismului, ultimul „haiduc modern al Bucovinei”, Vladimir Macoviciuc, ucis la Vicovul de Jos, în 7 iulie 1947.

Prin Marginea a trecut, în 1808 şi 1810, ca însoţitor al arhiducilor Ludovic şi, respectiv, Rainer, pictorul silezian Franz Jaschke, primul acuarelist care a pictat în Bucovina, inclusiv o mărgineancă.

Prin Marginea a trecut, în 1817, când a vizitat Bucovina, împăratul Francisc I, iar tragicul prinţ austriac de coroană Rudolf, victimă misterioasă a viitoarei tragedii de la Mayerling, a trecut prin Marginea sâmbătă şi duminică, 9 iulie şi, respectiv, 10 iulie 1887.

Cărturarul bucovinean I. G. Sbiera, de loc din Horodnic, mărturisea că a poposit în Marginea în „a doua zi de Paşti, în anul

[29] MARIAN, SIMION FLOREA, *Dragoş Vodă*, în *Tradiţii poporane din Bucovina*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1895, p. 40 şi urm.

1856"[30], iar cei doi Porumbescu, Iraclie şi Ciprian, împreună, în 1871, Iraclie fiind om din partea locului, iniţiat în tainele buchiilor la Voivodeasa, şi deci oaspete spornic al Marginii.

Nicolae Iorga a trecut, mărturisitor, prin Marginea, în drumul lui dinspre Putna şi Straja, înspre Suceviţa, în lunea Paştelui anului 1904.

De-a lungul anilor ultimelor decenii, datorită atelierului celebrei ceramici negre de tip Kutty, au poposit în Marginea Împăratul Japonie, Akihito, Regina Olandei, Juliana, Regele Spaniei, Juan Carlos şi Regina Sofia, Regina Fabiola a Belgiei, fostul şahinşah al Iranului Reza Pahlavi Aria Mehr, Regele României, Mihai I, Guvernatorul Canadei, toţi ambasadorii străini la Bucureşti, precum şi personalităţi politice româneşti precum Traian Băsescu, Ioan Raţiu, Petre Roman, Radu Câmpeanu, Radu Vasile, Theodor Stolojan sau Gelu Voican Voiculescu, actorii Ilarion Ciobanu, Florin Piersic, Radu Beligan, Draga Olteanu-Matei, Tamara Buciuceanu, Jean Constantin, Sebastian Papaiani, Dionisie Vitcu, Vasile Murariu, Adrian Păduraru, Radu Duda (actualul prinţ), precum şi folclorişti de calibrul lui Tancred Bănăţeanu sau a lui Ioan Vlăduţoiu.

În fiecare zi, din fiecare an, din fiecare deceniu, poposesc la Marginea convoaiele de turişti români şi străini care vizitează mănăstirile Bucovinei şi care nu pot rata şansa de a cunoaşte o vatră autentică de sat românesc şi o artă tradiţională autentică.

Marginea este şi o răscruce a itinerariilor turistice

[30] SBIERA, I. G., *Amintiri din viaţa autorului*, Cernăuţ, 1899, p. 103

Despre numele cel vechi și cel de acum al așezării Marginea

Încă din vremuri imemoriale, platoul înalt (cu o altitudine de circa 450 metri), întins, armonios şi neted, de la poalele obcinilor bucovinene, pe care îl ştim drept moşia aşezării Marginea, aparţinea Zeiţei Pământului, marea vrăciţă Cula, soţia Cerului („bărbatul cel mai integru Anu, cel care a stabilit regulile, în oraşul arbore, de lângă râul cu apă”[31]), Zeiţă care, mai târziu, avea să se numească Hestia, ea oferindu-i lui Zalmoxis legile pelasgilor (pelasgine sau belasgine, şi nicidecum belagine), pe care neamul nostru avea să le păstreze neclintite, ca drept valah (valaskim), până pe la anul 1800 după Hristos. Pentru că asta am fost şi am rămas noi, urmaşi ai legendarilor şi divinilor pelasgi, chiar dacă, din iniţiativa şugubeaţă, dar necesară la timpul ei, a Şcolii Ardelene, încă ne mai dăm urmaşi ai Romei, valorificând, printr-o speculaţie semantică, confuzia dintre „rumânul” iobag şi legendarul stăpânitor roman. În vremurile imemoriale, platoul armonios al Marginii se numea Vadul sau Prundul Culei, apoi Vadul sau Prundul Hestiei, şi-abia mult, mult mai târziu i s-a zis Vadul sau Prundul Uţei, de pe Valea Uţei, atunci când Zeiţa Pământului s-a numit Uţa (milos cum mă ştiu, îi rog pe istorici să ia câte o ceaşcă de ceai de tei; nu de prune, ci de tei!), ursit fiind platoul acela, încă de la începutul începuturilor, drept podea astrală,

[31] Tăbliţele de la Tărtăria

pe care să îngenuncheze şi oamenii, şi soarele, şi luna, şi stelele în faţa măreţului templu al obcinilor bucovinene.

Conform mărturiilor sporadice şi târzii ale unui popor nemărturisitor, Marginea s-ar fi ivit în istorie abia cu puţin înainte de venirea austriecilor în viitoarea Bucovina, generalul Gabriel von Spleny[32] notând, cu ocazia recensământului din 1775, că trăiau, în bordeiele de la „Volovăţul cu Prundul Volovăţului", doar 1 popă şi 105 ţărani.

La rândul lui, superbul cărturar şi preot bucovinean Dimitrie Dan postula, fără drept de apel, cum că, „pe Prundul teritoriului Volovăţului, s-a format, în anul 1776, satul Marginea"[33].

Spleny pare să fi premeditat, în 1775, ca şi Dimitrie Dan, în 1923, să-mi spulbere afirmaţiile din paragraful anterior, spre bucuria domestică a istoricilor contemporani, numai că primul guvernator militar al Bucovinei şi vrednicul cărturar şi preot bucovinean erau nişte oameni cumsecade, dar necunoscători ai comorii noastre de spiritualitate preistorică şi, deci, absolut neistoricizantă, aşa că nu ştiau că numele străvechi al Marginii era, în fond, Prundul Uţei, vatra de sat adăpostindu-se în vecinătatea vadului (unde se formează prundul) râuşorului Volovăţ (Olhoveţ, Olohoveţ sau Volohăţ – deci al flacilor sau al valahilor, în slavonă, cu referire directă la pelasgi), cunoscut, în zilele noastre, drept pârâul Sucevița („pârâul Volovăţul, care acum se cheamă Sucevița"[34]). Pe argumentul acestui citat din documentele lui Teodor Balan se poate concluziona că numele târziu al aşezării din vecinătatea vadului şi prundului Suceviței înseamnă, de fapt, Marginea aşezării Sucevița, şi ea proprietate, ca şi satul

[32] SPLENY, GABRIEL VON, *Descrierea districtului Bucovina*, în „Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice", Bucureşti 1998, pp. 236-266

[33] DAN, DIMITRIE, *Mănăstirea Sucevița / Cu anexe de documente ale Suceviței*, Tipografia Bucovina Bucureşti, 1923, p. 108

[34] BALAN, TEODOR, *Documente bucovinene / vol. IV / 1720-1745*, Editura Mitropoliei Bucovinene, Cernăuţi 1938, p. 229, documentul din 18 septembrie 1744

dintre Sucevița și Volovăț, dar ca și Volovățul, a mănăstirii Sucevița.

Și Nicolai Grămadă, în superbul lui studiu toponimic[35], descifrează începuturile așezării Marginea „către sfârșitul secolului al XVIII-lea", precizând că, „la 1776, era un cătun al Volovățului", grafiat în registrele germane de stare civilă, între anii 1787-1830, drept „Marginea oder Brundul". Informația este interesantă, din moment ce numele nou al așezării datează din 1787 (1776, după Dimitrie Dan).

Un megieș al mărginenilor, cărturarul horodnicean Em. Grigorovitza, care lucrase, la îndemnul lui G. G. Tocilescu și al lui George Ioan Lahovari, un dicționar geografic al localităților bucovinene, publicat în seria „Dicționarele geografice ale țărilor locuite de români / în afară de regat"[36], mărturisea despre cele două moșii Marginea ale vremii sale, cea cu administrație la Rădăuți și cea administrată de „comuna rurală" Marginea, „așezată pe ambele maluri ale Suceviței, între localitățile Sucevița, Furstenthal, Horodnicul de Sus și Volovăț, și înspre S.E. de Rădăuți".

Moșia administrată de Rădăuți avea o „suprafață de 95,04 kmp; populația 265 locuitori, în majoritate germani romano-catolici, restul români, ruteni, poloni și altele. Mai existau 15 case, cu 96 locuitori, pe moșia administrată de comună, moșie cuprinzând „pe lângă moșia Marginea propriu-zisă, și târla Șoarece; are 13 case și 67 locuitori, precum și ferma Arșița". Suprafața totală a satului și a moșiilor Marginea era de 36,82 kmp, iar populația număra și „3.203 locuitori români, de religie greco-ortodoxă".

Cam în aceeași vreme, Torouțiu[37], folosindu-se de evidențele recensământului german din 1910, consemna, pentru Marginea,

[35] GRĂMADĂ, NICOLAI, *Toponimia minoră a Bucovine*, vol. I, Ed. Anima, 1996, p. 337

[36] GRIGOROVITZA, EM., *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908, p. 136

[37] TOROUȚIU, I. E., *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, Biblioteca Bucovinei, București, 1916, p. 70

3.819 locuitori români, 1 ucrainean, 61 evrei şi 213 germani. Datele sunt uşor, dar premeditat diferite, motivaţiile timpului fiind arhicunoscute.

Pe la anul 1900, Marginea avea „o şcoală populară cu 2 clase (atât mai rămăsese din cea cu 6 clase, inaugurată în 1857 – n.n.); o biserică parohială cu hramul Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril (construită între anii 1840-1849, fiind sfinţită în 1859 – n.n.) şi o casă de economie.

La 1776, era numai un grup de case, pe teritoriul aşa numit „Prundul", pendinte de comuna Volovăţ (nu existau comune în 1776, ele fiind înfiinţate în 1786 – n.n.) şi ca atare aparţinea mănăstirii Sucevița.

Fiind aşezată la marginea pădurei, i s-a dat şi numele de Marginea.

Se află aici o fabrică de scânduri cu 8 gatere (la care ţăranii aduceau, de pe Dealul Rău „încet, la vale, la ferăstrăul de la Marginea… butucii de brazi doborâţi de secure"[38]).

Populaţia, formată din colonişti veniţi din Transilvania, se ocupă cu agricultura şi mai ales cu creşterea de vite şi cu exploatarea pădurilor (pe la anul 1900, trăiau în Marginea şi peste o sută de olari – n.n.).

Comuna posedă 1.447 hectare pământ arabil, 639 hectare fânaţuri, 33 hectare grădini, 680 hectare imaşuri, 4.074 hectare păduri".

Pădurile, menţionate şi de monografia toponimică a lui Nicolai Grămadă se numeau, în hărţile cadastrale ale secolului al XIX-lea, Arşiţa Bună, Arşiţa Mare, Dealul Porcăriei, Floca, Korczenicz, Pădurea Ivaneştilor, Pădurea Pinului, Pădurea Roszky, Pădurea Rusului, „Piatra Mulieri", „Piatra Mulierilor", Pleşa, Plopina, harta cadastrală a Ocolului Silvic Marginea menţionând, în 1912, pădurile Floca, Haşca, Havriş, Iaslovăţ, Slatina Rea, Şoarece, Ursoaia, Volovăţ

[38] GRIGOROVITZA, EM, *Nuntaşi şi ciocli*, în *Chipuri şi graiuri din Bucovina*, Bucureşti, 1905, pp. 197-215

şi Vultur, dar şi toponimele Pietrele Muierilor (spre Solca), Poiana Pietriş, Poiana Treşoara şi Slatina.

Pâraiele Marginii se numeau Andronache, Floca, Gârla Morii, Havriş, Hârbovăţ, Iaslovăţ, Mihalescul, Obadarie, Pârâul Turturichii, Pârâul Volovăţului, Slatina Rea, Suceviţa, Şoarecul Mare, Şoarecul Mic, Tudorachii, Ursoaia Mare şi Ursoaia Mică, toponimele acestea înveşnicind nume de localnici, stăpâni peste poieni, fâneţe sau păduri.

Ţarinile Bahna, Câmpul Horodnicului, Cruşin, Delniţa, Dumbrăviţa, Fodoroaia, Lunca, Poiana Curţii, Poiana Fătului, Ocoale şi Şuvar, la care se adaugă Arşiţa, Cainovăţ, Delniţa, Dumbrăviţa, La Stejărie, Lunca, Pe groapă, Poieni şi Şoarece, determină extinderea şi zonificarea satului Marginea în părţi de sat, precum Bahna de Jos, Bahna de Sus, Cruşin, Valea în Jos şi Valea în Sus, la care se vor adăuga, în deceniile ce vor fi să vină, părţi noi de sat, deja schiţate de o modernizare şi extindere rapidă a vetrei satului acestuia cu oameni de o neasemuită hărnicie.

Toponimele, unele păstrate cale de veacuri sau poate chiar de milenii (Floca, de pildă, care derivă din Flacea, adică pelasgul), permit o reconstituire, în baza documentelor de cancelarie domnească, dar şi în baza legendelor (ca fantezii creatoare ale memoriei colective), a istoriei vechi şi neştiută a locului şi a vetrelor străvechi şi mai noi de locuire, unele întrezărite de arheologi, altele uitate în vechi înscrisuri, dar şi în tainiţele platoului armonios, care constituie teritoriul comunei Marginea. În fond, deşi este o localitate relativ nouă, Marginea înseamnă, totuşi, o legendă contemporană, dar şi o intersecţie astrală (în sens mitic) a legendelor celor vechi.

Ca poziţionare geografică şi geologică („plastica solului", cum formulează Grigorivitza), Marginea face parte din „linia Vijniţa – Capu-Codului (care) nu este numai o limită geografică, ea reprezintă şi o fruntarie geologică: în lungul ei, Vijniţa, Berhometele, Bănila Moldovenească, Vicovul, Marginea, Solca, Cacica, Capul

Codrului şi Valea Seacă se ţin riguros la îmbinarea formaţiunilor de gresia carpatică (terţiar cretaceu), cari constituiesc, în cea mai mare parte, solul muntos al Bucovinei, cu cea a formaţiunilor terţiare şi quaternare ce constituiesc regiunea deluroasă. Aceasta, la rândul ei, se întrupează în aşa zisul podiş moldovean. Tot în lungul acestei linii se înşiră cele mai numeroase izvoare sau abundente mine de sare gemă a Bucovinei”[39].

Într-o altă formulare, datorată unui specialist, primul specialist în geografia României, profesorul Ion Simionescu, Marginea se află la interferenţa unor depresiuni, care vin în prelungirea „depresiunii de la Baia, (cele) de la Cacica şi dubla depresiune de la Horodnic, subcarpatică, şi, mai ales, cea apropiată, intracolinară, de la Rădăuţi, formând singurul câmp întins (631 kmp) din Bucovina, în care apa Suceviţei, abia ieşită din munţi, curge în largi coturi, cu multe bahne, ca un râu îmbătrânit.

În depresiunea de la Rădăuţi, se înscrie o temperatură medie anuală mai joasă (7-9 grade Celsius), decât în restul ţării.

Populaţia e veche, după urmele preistorice. Satul Volovăţ datează dinaintea întemeierii Principatului Moldovei. Densitatea populaţiei este de 120 locuitori pe kmp”[40].

Şi, desigur, odată cu satul Volovăţ, existau şi satele şi cătunele Volovăţului, inclusiv Vadul sau Prundul Volovăţului (deci ale râuşorului Suceviţa), cum s-a numit, cândva, Marginea, după cum rezultă şi din legende, deci din memoria artistică a românilor, dar şi din documentele de cancelarie voievodală.

---

[39] GRIGOROVITZA, EM., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, 1908, p. 23

[40] SIMIONESCU, ION, *Ţara noastră*, Fundaţia pentru literatură şi artă Carol, ediţia a doua revăzută şi adăugită, p. 153

Despre Drumul sau Plaiul Tătarilor, drumul lui Dragoș Vodă

Anterior cu veacuri drumului împărătesc, cel ce străbate Marginea de la Nord, la sud, este drumul tătarilor, numit Drumul sau Plaiul Tătarilor după 1241, drum care coincide cu itinerariul de campanie militară al legendarului Dragoş Vodă şi care poate constitui, astăzi, un inegalabil itinerariu montan pentru drumeţie pedestră sau călare, un itinerariu în care frumuseţea desăvârşită a locurilor clocoteşte de legendă şi de inefabil, inefabilul fiind, în fond, starea aceea de comuniunea mitică (uneori, şi mistică), dintre om, natură şi cosmos, trăită poetic, indiferent de vocaţia lirică a fiecăruia dintre noi.

„Şi plaiul, despre care ni-e vorba, avea, la intrarea sa în munţii Bucovinei, două braţe: unul care începea la orăşelul Solca şi se urca, în sus, la Pietrele Muierilor, şi da în Sihliţă, de unde da în Târşiciori şi, apoi, ieşea în Poiana Mărului; iar celălalt braţ se începea de la satul Marginea, trecea, în sus, pe pârâul Şoarecului, până spre Pietrele Muierilor, da în Târşiciori şi, de aicea, ieşea, ca şi cel dintâi, în Poiana Mărului.

Din Poiana Mărului cobora în Craci, unde se întâlneşte Pârâul Poienii Mărului cu al Smidovaticului.

De aicea, a apucat în jos, pe apa Dragoşei, a mers până în Zăvoaiele din Mijloc şi-a ieşit în Câmpul Dragoşei, iar de aicea a apucat, mai departe, pe Câmpul Dragoşei, alături cu Dragoşa, până

cam spre revărsarea Dragoşei în Moldoviţa.

De la Gura Dragoşei, a făcut în sus, pe malul stâng al Moldoviţei, până pe locul unde se află satul de azi Vatra Moldoviţei.

De aicea, ieşea la oraşul de azi Câmpulung, de unde ducea, apoi, pe la Piatra Străjii, până ce da pe locul unde se află satul Pojorâta.

De la Pojorâta, începând în sus, ducea, apoi, mai departe, tot cam peste vârful munţilor, adică până la Piatra Sterpariului, nu departe de satul de astăzi Ciocăneşti.

De aicea, se desfăcea, iarăşi, în două braţe, un braţ, de la Ciocăneşti, trecând apa Bistriţei, apuca muntele Suhard şi, de aicea, ducea tot pe Suhard, până aproape de Poiana Coşnei, nu departe de satul Coşna, apoi pe muntele Cucureasa, de unde scobora spre Rogna Nouă, în Ardeal, iar altul, de la Piatra Sterpariului, în dreapta, peste alte culmi de munţi, ducea în Maramureş"[41].

Descris invers, itinerariul legendar al lui Dragoş Vodă, care se sfârşea la Marginea, pe Dealul Arşiţa, unde, lângă sălaşul Zeităţii Pământului (Uţa), maramureşenii au durat o fortăreaţă, coincide, în cea mai mare parte, cu Drumul Tătarilor, devierile fiind determinate de necesitatea de a zdrobi garnizoanele tătare din munţi, precum cea de la „Ymor filius Molday" (menţionată de un călugăr catolic, în 1286), adică de la vărsarea Repedei (Homor, în tătară, Ymor, în scriere latinească) în Vale (Molda, în celtică), deci de la Gura Humorului, redescoperită în vara anului 2010, dar cu cercetări arheologice abia începute.

„Dragoş Vodă şi tovarăşii săi, vrând-nevrând, cutreierară, mai multe zile de-a rândul, cei mai înalţi munţi dinspre Maramureş, precum Bratila, Fluturica, Iedul, Ţapul, Lucina, Tătarca, Opcioara,

[41] MARIAN, SIMION FLOREA, *Plaiul Tătarilor*, în *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1895, pp. 236, 237

Dârmoxa, Dadul, Mănăila, Lefele, Senatorii, Orata, Botoşul Mare, Botuşul Mic („botuş" înseamnă locul în care se pasc oile „botee", adică sterpe, „botuşanii fiind păstorii turmelor de cârlani şi oi sterpe – n.n.), Runcul şi Runculeţul", întâlnind un „Săhastru cucernic, care ieşi din desişul unei păduri" de pe Obcina Mestecănişului.

„Ajungând la Gura Boului, care trece alături cu munţii Senatoriul şi cu Runcul Boului şi se varsă în Moldoviţa, trecură în iastalaltă parte şi apucară, apoi, pe ţărmul stâng al Moldoviţei, în jos, şi merseră până la Gura Dragoşei, care curge din munţii dinspre răsărit şi se revarsă, în dreptul muntelui Scăuelele, asemenea în Moldoviţa. Aice, văzând ei că, dacă s-ar duce mai departe, la vale, ar merge mai mult spre amiazi şi nu, după cum le-a fost spus Sihastrul, spre răsărit, stătură locului, se odihniră puţin şi, apoi, după ce dete locului acestuia numele de Popasul lui Dragoş, apucară pe pârâul la care au fost ajuns, în sus, şi, în mai puţin de trei pătrări de oră, ajunseră într-o câmpie largă şi frumoasă", unde au făcut o întăritură de lemn, pietre şi pământ („lagăr", cum zice Simion Florea Marian), numind locul Câmpul lui Dragoş (locurile din vecinătate, cercetate de Dragoş: Macrişul, Bâtca Macrişului, Bobeica Frumosului, Runcul Frumosului, Smidovaticul, Fusa, Lupoaia, Cucureasa şi Arşiţa Tanului, cu precizarea că „bâtcă" înseamnă deal rotund, „runc" – deal despădurit, iar „smidă" – deal despădurit, dar copleşit de târşuri de brad).

„A doua zi, apucară pe apa Moldoviţei, în sus, şi, trecând pe locul unde astăzi se află Vatra Moldoviţei (…) merseră până aproape de obârşia Moldoviţei, adică până nu departe de Argel, şi cercetară dealurile, munţii şi văile care se-ntind de-a dreapta şi de-a stânga acestui râu, precum Ionul, Ciocanul, Dămăcuşa, Valcanul, Bouleţul, Măgura, Strigoiul, Pietrosul, Făgeţelul (…).

A treia zi apucară, pe apa Moldoviţei, la vale, merse până pe locul unde se află, astăzi, satul Frumosul şi începură a cutreiera dealurile şi munţii de prin împrejurimea acestuia, până spre Poiana

Mărului, precum Arşicioara, Hâga, Arsura, Comarnicul, Rotunda, Dealul Bradului şi Dealul Mărului".

Pe Bobeica, Dragoş avea să întâlnească un ceambul tătăresc („bourul" legendar şi se va vedea, la momentul potrivit, de ce descifrăm în bour un corp de oaste tătăresc), pe care îl urmăreşte prin munţi, până aproape de Gura Humorului de astăzi, bătălia victorioasă dându-se pe câmpul larg al apei Humorului, pe locul care avea să se numească Bouri sau Boura, astăzi cartier nordic al oraşului Gura Humorului.

După victoria împotriva tătarilor lui Kutlu-Buga (Bourul Norocos), conduşi în luptă de mârzacul dobrogean Atlamâş, care avea să fie ucis în luptă, Dragoş Vodă a revenit, pe Dragoşa, la Poiana Mărului.

„De aice, cârmind spre miezul-nopţii, se duseră mai departe, până ce se apropiară de munţii de pe malul drept al Suceviţei (care, pe atunci, după cum se va vedea, se numea Voloh-văţul, adică Românul).

Aice, dând iarăşi de-un pârâu, care se revarsă în Sucevița şi fiind foarte obosiţi de drum, se opriră într-o prelucă de pe malul acestui pârâu, se odihniră puţin şi, după aceea, porniră, iarăşi, mai departe, la vale, pe pârâul acesta, care, de când a poposit Dragoş şi cu oamenii săi lângă dânsul, s-a numit şi se mai numeşte încă şi astăzi Dragoşinul, iar muntele, pe lângă care curge acest pârâu, Piciorul şi Dealul Dragoşinului.

Ajungând la Gura Dragoşinului, apucară pe malul Suceviței, în jos, şi nu steteră mai mult locului, până nu ajunseră la marginea dinspre răsărit a munţilor, adică pe locul unde se află, în timpul de faţă, satul Marginea.

Aici steteră iarăşi locului şi poposiră"[42].

Tradiţiile, cum se numeau în vremea lui Simion Florea

[42] MARIAN, SIMEON FLOREA, *Dragoş Vodă*, în *Tradiţii poporane din Bucovina*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1895, p. 40 şi urm.

Marian (până în 1907) legendele, aduc, mereu şi mereu, în calea autohtonilor spiritele locului (Sihastrul, deci simbolul Cerului, şi Zeiţa Pământului, Uţa sau Volohuţa, deci Romînca, precum în legenda întemeierii mănăstirii Suceviţa), care să îndrume, care să le descifreze, şi ca prorocire, legile, soarta, iar în calea nechemaţilor, în loc de spirite malefice, tradiţiile românilor postează păstori, care, după trecerea primejdiei, cu deplină biruinţă, aleg „să se aşeze fiecare pe câte un pârâu", devenind, astfel, stăpânii munţilor, din obcină în obcină, deci de pe culme pe culme, astfel fiind obiceiul hotarului în vremurile vechi, o tradiţie abandonată abia în timpul lui Ştefan, fiul lui Alexandru cel Bun, care convenea, în 13 decembrie 1433, împreună cu regele polon Vladislav, ca hotarul dintre cele două ţări să se mute, de „pe obcină", pe firul apei (Ceremuş), noua practică hotarnică interstatală urmând să fie adoptată, încetul cu încetul, de-a lungul veacurilor şi în cadrul moşiilor moldoveneşti.

Itinerariile mărginene urmează, de regulă, reperele spiritualităţii noastre obşteşti, Marginea fiind un imens urcior din lut ars, în care freamătă, întru împărtăşire, apa veşnic vie şi tămăduitoare a adevăratei noastre identităţi. Câtă vreme păşim pe itinerariile memoriei străvechi, împărtăşindu-ne din ea, nimic din identitatea noastră reală nu se poate pierde.

Despre istoria Marginii, la răscrucea legendelor

Istoria Marginii se află la răscrucea legendelor şi cum, după datină, la fiecare răscruce, pe pământ românesc, există şi câte o fântână, în apele „fântânilor" (cum numea Hajdeu documentele medievale) va trebui să întrezărim chipuri şi adevăruri. Cei drept, există şi mărturii arheologice, drept rezultate ale unor cercetări ocazionale, condiţionate de încrâncenarea cu care pământul scoate la iveală, în firească lui respiraţie, tot felul de cioburi, dar arheologia, ştiinţă fiind, luminează glacial şi enigmatic, răscolind prin măruntaiele timpului cu bisturiul insensibil al regulilor prestabilite şi deja impuse de ştiinţă. Arheologii[43] aveau să investigheze, în verile anilor 2001 şi 2002, „în Poiana Slatinei din bazinul Şoarecu (com. Marginea), plasată la circa 800 m sud de Vârful Pleşu (835,1 m), caracterizată printr-o serie de alunecări de teren, dar şi printr-o vegetaţie ierboasă deosebit de abundentă", identificând o groapă de ardere a chirpicilor, „de forma neregulată, de dimensiuni modeste, având drept conţinut pământ amestecat cu cenuşă, cărbuni şi ceramică din Hallstatt", deci cioburi de ceramică preceltică, din epoca timpurie a fierului, ceramică străveche europeană, dar ale cărei ornamentaţii dreptlini-

[43] ANDRONIC, MUGUR; URSU, EMIL, *Voitinel, com. Gălăneşti, com. Marginea, jud. Suceava*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România / Campania 2002*, editată de Ministerul Culturii şi Cultelor / Direcţia Arheologie, cIMeC – Institutul de Memorie Culturală, 2003, p. 341

are se mai păstrează doar în motivele populare ale ţărilor din estul Europei („De altfel, chiar cercetătorii artei noastre populare ne spun că geometrismul dreptliniar al ornamentelor populare are o continuitate de-a lungul secolelor, care înapoi, în timp, ne-ar duce până în mileniul doi sau trei înainte de era noastră. Acest geometrism este de aproape înrudit cu acela al culturii preistorice de tip Halldtatt, care, printr-o ramificaţie, a pătruns şi în ţinuturi vechi greceşti, pe la anii 1000 î.e.n.”[44]). Celţii nu erau, pe atunci, percepuţi ca un popor (grecii aveau să numească populaţiile europene din nordul celui nai nordic oraş grecesc, Keltoy, celţi, sinonimul latin fiind denumirea de gali), ci o cultură, cea meşteşugărească, individualizată ca atare doar de Hesiod şi de Homer, dar ignorată de istorici şi de filosofii culturii, din pricina exaltărilor naţionaliste, care au cultivat doar mitul celor două culturi comunitare (mitul lui Cain şi Abel), cea agrară şi cea păstorească (mitul herodotian al sciţilor nomazi, din care ne-am trage noi, românii, şi al sciţilor plugari, din care s-ar trage slavii). Meşteşugarii preistoriei reprezentau o cultură aparte (nu se lăsau plugarii sau păstorii de îndeletnicirile tradiţionale pentru a se face mineri, fierari sau olari), încredinţată din tată în fiu (chiar şi în vremea lui Alexandru cel Bun sau a lui Ştefan cel Mare se aduceau obşti de meşteşugari saşi sau unguri, care onorau comenzile, dar fără a încredinţa tainele meşteşugurilor şi băştinaşilor, meşteşugul însemnând, în fond, viitorul descendenţilor direcţi ai meşteşugarului). Prin urmare, existenţa cioburilor de ceramică Halldstatt la Marginea nu presupune o locuire, temporară sau durabilă, celtică, în sensul de trib sau popor, ci una ocupaţională, care ţine de cea de-a treia cultură a preistoriei (mitul lui Hefaistos, care este şi primul mărturisitor al omenirii). Celţii, deci meşteşugarii, impun, nepremeditat şi indirect, numele lor ocupaţional unor populaţii vest-europene abia atunci când fierarul (precum Brenus, Siegfried sau… Bogdan Cuhea – cuhe înseamnă, în slavonă, fierărie), fiind şi cel mai bun

[44] BLAGA, LUCIAN, *Trilogia cosmologică*, Bucureşti 1988, p. 388

mânuitor al armelor pe care le producea, se pune în fruntea populaţiilor, în mijlocul cărora trăiau, pentru a face faţă agresiunilor unor populaţii mărturisitoare şi deja statalizate (grecii, macedonienii, romanii etc.). Deci prezenţa meşteşugarilor, în perioada preceltică, la Marginea nu înseamnă o locuire celtică, localnicii hiperborei şi, apoi, pelasgi, păstori şi, mai rar, agricultori, determinând, în fond, stabilirea temporară sau durabilă a meşteşugarilor prin acele locuri. Din nefericire, ştiinţa, inclusiv arheologia, cântăreşte trecutul din perspectivele epocii noastre, impunând şabloane aparent infailibile şi ignorând, ba chiar desconsiderând legenda (tradiţia, cum o numea Simion Florea Marian), care este, de cele mai multe ori, o mărturie încifrată, pe care anevoie o mai putem înţelege, chiar şi atunci când legenda vizează timpuri apropiate de zilele noastre, precum cele prefeudale şi feudale, cu care preferăm să ne lustruim patriotard, dar refuzând tentativele de decriptare, de înţelegere din perspectiva epocilor respective. Chiar şi legenda descălecării Moldovei, în care Marginea îşi are locul ei, îmbrânceşte în uitare fapte reale, pentru a face loc nu mitului străvechi, ci mitizării trufaşe a unui inexistent patriotism.

Legenda spune că, în vremurile vechi ale viitoarei Moldova, pământul neamului nostru ar fi fost un „loc pustiu" (în sensul absenţei unei organizări statale, cum rezultă din documentele cancelariei papale). Ce-i drept, nici oameni prea mulţi nu se statorniciseră dincoace de Carpaţi, unde băteau vânturile cele reci, Leahul şi Rusul, aşa că, pe vremea aceea, aşa cum spun tradiţiile românilor, „puteai merge, cu săptămânile, oriîncotro ai fi voit, că nu mai dai de nici un oraş sau sat, ci numai, unde şi unde, câte-un păstor, care-şi păştea turma sa prin cele preluci şi poeni. Şi tuturor păstorilor, câţi erau, le mergea foarte bine, căci aveau toate cele trebuincioase, atât pentru dânşii, cât şi pentru turmele lor"[45].

[45] MARIAN, SIMEON FLOREA, *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti, 1895, pg. 9

Pe vremea aceea, când peste tot, în Moldova, puteai întâlni „poieni drăgălaşe, acoperite cu iarbă verde ca buraticul şi-naltă până la brâu, şi presurate cu tot felul de flori, unele mai frumoase decât altele”[46], când „stăpânirea… în comun a oilor a transmis în zilele noastre o rămăşiţă folclorică, aşa-numita „sâmbră a oilor” (Oile se aduc la un loc numit „obcină” şi se mulg în comun”[47]), Dragoş Vodă şi oştenii lui, după ce uciseseră bourul legendar, „se duse mai departe, până ce se apropie de munţii de pe malul drept al Suceviţei”[48].

Înainte de a-l însoţi mai departe pe miticul Dragoş, spre Vadul Uţei, cum se numea teritoriul întins, de la ieşirea din munţi, pe actuala vale a Suceviţei, şi de a ajunge, împreună cu Dragoş Vodă, la Marginea de atunci, cred că e necesar să identificăm, mai întâi, cine şi ce era acel „bourel murg cu trei stele în frunte, care-şi lua cursul spre răsărit”[49], care ieşise în calea voievodului maramureşean.

După 1241, până prin 1365, Moldova se afla sub stăpânire tătară, în jurisdicţia mârzacului de trei tuiuri Kutlu-Buga (Bourul Norocos, în traducere), care îşi avea reşedinţa la Orheiul Nou, numit în tătară Şehr al-cedid.

În vremea dependenţei tributare faţă de Hoarda de Aur, existau, în Moldova, două tipuri de sate, funcţie de ocupaţia şi de statutul locuitorilor: româneşti, răsfirate, cu case durate pe înălţimi şi cu ocupaţie principală creşterea animalelor, şi tătare şi slave, „curţi”, „sălaşe” sau „selişti”, adunate pe văi sau şesuri, în jurul unei ape, cu ocupaţia principală cultivarea cerealelor. Ambele tipuri de sate erau conduse de cneji, deci de o nobilime gentilică a unor „stăpâni

[46] Ibidem

[47] PANAITESCU, P. P., *Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova / Orânduirea feudală*, Bucureşti, 1964, pg. 32

[48] MARIAN, SIMEON FLOREA, *Dragoş Vodă*, în *Tradiţii poporane din Bucovina*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1895, p. 40 şi urm.

[49] MARIAN, SIMEON FLOREA, op. cit, pg. 38

de sate dinainte de fundarea statului feudal”[50].

Pe la anul 1334, aşa cum spune cronicarul Ureche, tributar cronicarilor poloni, „să sfădea… domnii de Ardeal cu Crăiia Leşască, care de care să cuprinză ţara, să fie supt ascultarea sa”[51], dar ungurii s-au mişcat mai repede şi, aşa cum „scrie letopiseţul… Laslău craiul… gonindu-i prin munţi, scos-au şi pre aceşti tătari, carii au fost lăcuitori la Moldova, de i-au trecut apa Siretiului… Şi, după multă goană ce au gonit pre tătari, i-au gonit şi i-au trecut preste Nistru, la Crâm, unde şi până astăzi trăiesc”[52]. Cronicarul exagerează, desigur, ştiut fiind faptul că ungurii, conduşi de comitele secuilor, Andrei Lackfy (voluntarii maramureşeni, aflaţi sub comanda generală a lui Lackfy, îl aveau drept căpitan pe voievodul maramureşean Dragoş din Bedeu, cel legendat ulterior, şi prin atribuirea faptelor descălecătorului real, Bogdan Cuhea, drept întâiul descălecător de ţară, Dragoş Vodă).

La bătălia de la Boura, aproape de Gura Humorului, în care ungurii i-au învins pe tătari, nu a participat şi Kutlu-Buga (Bourul Norocos), tătarii fiind conduşi de mârzacul dobrogean Atlamâş, numit de cronicarul ungur[53] Athalamos, cumnat, dar şi rob, după obiceiul tătar, al lui Kutlu-Buga, Atlamâş fiind capturat şi ucis (spânzurat, deci dezonorat) de oştile comisului secuilor, Andrei Lackfy. Acest Atlamâş, care purta scutul cu blazonul (bourul) lui Kutlu-Buga, ca toţi tătarii, şi care avea să cadă rănit în luptă, a fost mitizat simbolic drept legendarul „bourel murg cu trei stele în frunte, care-şi lua cursul spre răsărit”, pe care l-a răpus Dragoş din Bedeu, deşi „bourul” real, Kutlu-Buga, nu participase la bătălie, dar avea să revină în istorie pentru a recuceri şi a încredinţa ţinuturile de dincoace de Carpaţi fratelui lui de vitejie, voievodul maramureşean Bogdan din Cuhea.

---

[50] P. P. PANAITESCU, op. cit., pg. 39

[51] MIRON COSTIN, *Letopiseţul*….

[52] GRIGORE URECHE, *Letopiseţul*…

[53] Ioan de Târnave (Kukulo), în *Documente privind istoria românilor*, Bucureşti, 1967

Mârzacul de la Orhei (Şehr al-cedid) era o personalitate a epocii, redescoperită, în baza ignoratelor documente islamice de… numismaţi, şi asta pentru faptul că mârzacul bătea monedă proprie, de aramă, pe revers având un bour, văzut din lateral (cum se întâmpla cu toate reprezentările heraldice), acelaşi blazon fiind pictat şi pe scuturile ostaşilor săi. „Prezenţa numelui lui Kutlubuga pe emisiunile de cupru de la Şehr al-cedid ridică unele probleme. Un înalt demnitar al Hoardei de Aur, cu acest nume, este atestat în 1347 şi 1358, ca semnatar al tratatelor încheiate cu veneţienii, ca oponent al lituanienilor, în lupta de la Sinie Vody, în 1362 sau 1363, iar după 1381, ca unul dintre apropiaţii lui Toktamâş, care-i va încredinţa guvernarea Crimeii (funcţie în care este cunoscut în perioada 1382-1387). Istoricii români consideră că este vorba despre un singur personaj, caz în care lansarea monedelor de la Şehr al-cedid ar marca desprinderea sa de Mamai (adevăratul deţinător al puterii, în spatele lui Abdalah), cu mult înainte de a trece de partea lui Toktamâş. După părerea noastră, este vorba de două personaje cu acelaşi nume, unul decedat pe la 1367 (fratele de arme al lui Bogdan – n.n.), celălalt cu o carieră la vârful ierarhiei, începută cu peste un deceniu mai târziu. Acest Kutlubuga va fi încercat să împiedice instalarea lui Dragoş la conducerea Moldovei tributare şi este posibil ca tradiţia să fi transmis deformat acest fapt. Ne referim la episodul vânării şi uciderii bourului”[54].

Bogdan, cneazul românilor din Cuhea, Vişeu şi Moisei, recunoscut, încă din 21 octombrie 1343, „ca un necredincios faţă de rege”[55], avea să cucerească marca ungurească din Moldova subcarpatică încă înainte de 1 aprilie 1350, când se înregistrau, în Maramureş, „invasores de Muldwa”[56], Descălecatul fiind descris de

[54] NICOLAE, EUGEN, *Monede de cupru bătute în Oraşul Nou (Şehr al-cedid)*

[55] MIHALY, I., *Diplome maramureşene din secolul XIV, XV*, pg. 468

[56] GRIGORAŞ, NICOLAE, *Ţara Românească a Moldovei până la Ştefan cel Mare / 1359-1457*, pg. 23

notarul regelui maghiar Ludovic I, Ioan de Kukulo (de Târnave): „Bogdan, voievodul românilor din Maramureş, adunând românii acelui district, a trecut în taină în Ţara Moldovei, care era supusă coroanei regatului maghiar, dar, din cauza vecinătăţii tătarilor, de mult părăsită de locuitori. Şi, deşi el a fost combătut de mai multe ori de oastea regelui, totuşi, crescând numărul românilor locuitori în această ţară, ea s-a extins şi s-a constituit ca stat".

Extinderea şi constituirea ca stat s-a făcut, fără îndoială, şi cu sprijinul lui Kutlu-Buga, care-i încredinţează prietenului său, Bogdan, acelaşi semn heraldic, bourul, dar văzut din faţă, precum în semnul zodiacal islamic din reliefurile selgiucide cu cap de bour de pe moscheile de la Diyarbakir (sec. XII) şi Cardakhan, Denizli, anul 1230[57], semn heraldic transformat în stema Bogdaniei, cum se va numi Moldova, în toate documentele islamice de după Bogdan Întemeietorul. Drept mărturie stă şi inelul cu pecete, descoperit în necropola domnească Bogdania, pe care pecete, sub însemnul zodiacal islamic, este scris, în arabă, numele lui Alah, ca o dovadă că acel inel şi acea pecete heraldică reprezintă darul lui Kutlu-Buga, făcut fratelui său de vitejie, Bogdan. Odată cu pecetea, Bogdan prelua şi satele de robi tătari şi slavi ale lui Kutlu-Buga, pe care urmaşii săi aveau să le încredinţeze, pentru credinţă şi slujbă (principiile de bază ale feudalismului), unor mănăstiri, dar şi unor boiarini, termenul denumind, pe atunci, pe cneazul care putea veni la oaste călare şi însoţit de măcar patru pedestraşi.

Revenind la Dragoş din Bedeu, deci la legendarul Dragoş Vodă, aflăm din legendă că, în drumul lui spre apa Suceviţei, întâlni în cale „un părău, care se revarsă în Suceviţa, şi, fiind foarte obosiţi de drum, se opriră într-o prelucă de pe malul acestui părău, se odihniră puţin şi, după aceea, porniră iar mai departe, la vale pe

[57] ROUX, JEAN-PAUL, *Syria*, 1980, pg. 309, figura 4, şi ONEY, GEORGE, *Belleten*, 1970, pg. 133

pârâul acesta, care, de când a poposit Dragoş şi cu oamenii săi lângă dânsul, s-a numit şi se mai numeşte şi astăzi Dragoşinul (pârâul se va numi, mai târziu, înspre vărsarea în Suceviţa, pârâul Şoarec, de pe teritoriul Marginii – n.n.), iar muntele, pe lângă care curge acest părău, Piciorul şi Dealul Dragoşinului.

Ajungând la Gura Dragoşinului, apucară, pe malul Suceviţei, în jos, şi nu steteră mai mult locului, până nu ajunseră în marginea despre răsărit a munţilor, adică pe locul unde se află, în timpul de faţă, satul Marginea. Aice, steteră iarăşi locului şi poposiră.

După ce s-au odihnit şi aici de-ajuns, se porniră iarăşi mai departe, tot spre răsărit, până ce ajunseră în partea despre apus a satului de astăzi Volovăţ, şi anume pe dealul care se numeşte Arşiţa. Ajunşi aice, se puseră iarăşi în cale să stee mai multe zile, ca şi-n Câmpul lui Dragoş de lângă Dragoşa, şi să cerceteze cu de-a măruntul locurile de prin prejurime.

Şi, cum se hotărâră, făcură şi aice un lagăr.

Sfârşind lagărul de făcut, aşează Dragoş străji, jur, împrejurul lui, iar el şi cu ceilalţi tovarăşi ai săi, adică cu sfetnicii, căpitanii oştilor şi alţi boieri şi fii de boieri, cari veniră cu dânsul, după ce cinară şi se veseliră plini de bucurie că au ieşit, cu ajutorul lui Dumnezeu, la ţară, se puseră ca să se odihnească.

A doua zi, dimineaţă, cum se sculară, trimise Dragoş Vodă pre trei inşi dintre cei mai aleşi, mai iscusiţi şi mai viteji căpitani în părţile de prin apropiere, ca să iscodească ţara în care au intrat, şi anume pre unul spre amiazi, pre al doilea spre miazănoapte, iar pre al treilea şi pre cel din urmă spre răsărit.

Cei doi căpitani dintâi, după ce merseră în părţile în care li s-a spus şi după ce cutreierară, timp de mai multe ore, adică pe cât li-a fost cu putinţă, locurile pe unde trecură, se-ntoarseră înapoi, cu vestea că locurile cercetate de dânşii sunt foarte frumoase şi mănoase, dar nicăieri nu deteră preste vreo urmă de om".

Întrerupem, iarăşi, firul legendei, pentru că însuşi cronicarul Ureche o contrazice, înşelându-se, la rândul lui, sugestionându-se, pe fond mitologic valah, cu unele informaţii aproximative, preluate din cronici polone:

Cum precizări de genul „scrie Bielschii cronicariul leşesc" sau „scrie cronicariul leşesc Marţin Paşcovschii", menţionează Ureche, în proprie formulare: „Scrie la letopiseţul cel moldovenesc, la predoslovie, de zice că dacă au ucis acei vânători acel buor, întorcându-se înapoi, văzând locuri desfătate, au luat pre câmpi într-o parte şi au nemerit la locul unde acum e târgul Sucevei. Acolo aminosindu-le fum de foc şi fiind locul despre apă, cu pădure măruntă, au pogorât pre mirodenia fumului la locul unde este acum mănăstirea Eţcanei. Acolea pre acelaş loc au găsit o priseacă cu stupi şi un moşneag bătrân, de prisăcărea stupii, de seminţie au fost rus şi l-au chiemat Eţco. Pre carele dacă l-au întrebat vânătorii ce omu-i şi den ce ţară este, el au spus că este rus den Ţara Leşască. Aşijderea şi pentru loc l-au întrebat, ce loc este acesta şi de ce stăpân ascultă? Eţco au zis: este un loc pustiiu şi fără stăpân, de-l domnesc fierile şi pasările şi să tinde locul în gios, păn' în Dunăre, iar în sus păn' în Nistru, de să hotăraşte cu Ţara Leşască, şi este loc foarte bun de hrană. Înţelegând vânătorii acest cuvânt, au sârguit la Maramorăş, de ş-au tras oamenii săi într-această parte şi pre alţii au îndemnat, de au descălecat întâi supt munte şi s-au lăţit pre Moldova în gios. Iar Iaţco prisecariul, dacă au înţeles de descălecarea maramorăşenilor, îndată s-au dus şi el în Ţara Leşască, de au dus ruşi mulţi şi i-au descălecat pre apa Sucevei în sus şi pre Siretiu despre Botoşiani. Şi aşa de sârg s-au lăţit rumânii în gios şi ruşii în sus" (Ureche, *Letopiseţul*…).

În realitate, Dragoş, voievodul maramureşean din Bedeu, nu a ajuns prin părţile Sucevei, ci doar prin cele ale Rădăuţilor, iar confuzia se datorează identităţii de nume dintre Iaţco, ctitorul şi

proprietarul mănăstirii din Iţcani şi a bisericii Sfântului Dumitru din Suceava (cea veche, din lemn), pe care le va închina, în mai 1395, patriarhului Constantinopolului, Antonie al IV-lea, cu Iaţco de Voitin, tatăl lui Iaţco din Iţcani şi al lui Herman de la Voitin. În 1334-1340, probabil că Iaţco din Iţcani nici nu era născut, nicidecum să fie „un moşneag bătrân".

Că Dragoş din Bedeu îl întâlneşte, la Voitinel (Voitin), deci aproape de Marginea şi de Volovăţ, pe Iaţco din Voitin, tatăl lui Iaţco din Iţcani, o probează uricele de mai târziu, precum cel din 18 august 1427, prin care Alexandru cel Bun întărea lui Herman şi fratelui său, Iaţco, „ocina lor şi le-am dat satul lor, unde este casa lor, la Voitinu, unde acesta iese din poiană şi unde este mănăstirea lor şi vechiul lor loc de cosit, sub brădet", dar, mai ales, cel din 16 mai 1490, prin care Ştefan cel Mare cumpăra, de la „Bogdan de la Voitin şi fratele lui Ion Miciorna, şi surorile lui, Ilca şi Muşa, copiii lui Hărman, nepoţii lui Iaţco", cu 500 zloţi tătăreşti, „un sat, anume Voitinul, unde a fost casa tatălui lor, Hărman, şi a bunicului lor, Iaţco, unde iese Voitinul din pădure şi din poieni, unde a fost mănăstirea lor şi fânaţul lor cel vechi, sub codru", sat pe care Ştefan cel Mare l-a dăruit mănăstirii Putna.

Deci, uricele confirmă legenda trecerii lui Dragoş Vodă prin Marginea (şi câţi voievozi, prinţi, regi şi împăraţi, până la Împăratul Akihito al Japoniei nu aveau să o mai facă, de-a lungul vremii!), aşa că revenim la „tradiţia" relatată de Simion Florea Marian, exact acolo unde am întrerupt-o, pentru că mai avem multe lucruri de aflat şi, mai ales, de înţeles:

„Cel din urmă, însă, cum s-a pornit la iscoadă, nu ajunse departe şi dete de-o prelucă, răsfăţată şi împrejurată de tot felul de pomi. Iar în mijlocul prelucei aceleia erau nişte pietre frumoase, cu tot felul de scrisori şi împestrituri pe dânsele, şi-ntre pietrele acelea se afla o colibioară.

Căpitanul nostru, cum zări colibioara, se şi apropie de dânsa şi intră înăuntru, ca să vadă de este cineva întrînsa ori e părăsită şi deşartă. Şi cum intră înăuntru, dete de-o bătrână, care sta înaintea icoanei Maicii Domnului şi se ruga. Uimit de ceea ce văzuse, se opri, deodată, locului, neştiind ce să înceapă: să înainteze mai aproape şi să vorbească cu dânsa ori să aştepte până-şi va sfârşi rugăciunea.

Dară bătrâna, cum simţi că a intrat cineva la dânsa, de-a una îşi întoarse capul, ca să vadă cine-i, şi, cum dete cu ochii de dânsul, se şi ridică în picioare şi, întorcându-se cu faţa către el, începu a spune, cu de-a măruntul: cine şi de unde este el, cu cine şi cum a venit până acolo şi că ea îi aşteaptă, acum, de mult să vie. Iară după ce-i spuse toate acestea, îl rugă ca s-o ducă îndată la Dragoş.

Căpitanul, mirându-se de celea ce le văzu şi auzi, crezu, la început, că se află înaintea unei vedenii şi, de aceea, nici nu mai cuteză a o întreba de unde vine ea acolo, cine este şi cum se cheamă, ci o duse, îndată, la Dragoş.

Dragoş Vodă, cum o văzu, se miră şi el ca şi căpitanul ce-o aduse de unde a răsărit, deodată, femeia aceasta. Apoi o întrebă cum se cheamă, cine este şi de unde vine, să locuiască în acele locuri singuratice.

– Numele meu e Uţa!, răspunse bătrâna. Sunt născută în munţii Bradului şi-s fecioară de când trăiesc. Părinţii mei au fost boieri de neam, dar răutăţile şi nestatorniciile timpului m-au făcut să părăsesc lumea încă din tinereţe şi să trăiesc aice singură, în rugăciuni, că doară s-a îndura bunul Dumnezeu şi ne-a mântui de liftele cele spurcate şi rele. Pe tine, Doamne, te ştiu cine eşti; ştiu de ce ţi-ai părăsit ţara şi moşia strămoşească şi de-aceea vin, acuma, să-ţi spun, în numele Domnului ce m-a trimis, că te aşteaptă mare mărire. În scurtă vreme, ai să ajungi Domn şi stăpânitor peste întreaga ţară în care ai intrat şi neamul tău are să fie mare şi vestit, şi numele lui nu se va şterge niciodată, cât timp va mai fi urmă de creştin în ţara noastră. Deci, locul pe care ţi-ai pus piciorul, când ai ieşit din ţara

părintească, să nu-l mai părăseşti, ci să-l cuprinzi şi să-l stăpâneşti, că nime n-are să ţi se poată pune împotrivă!

Şi cum rosti bătrâna cuvintele acestea, un nor negru, cu fulgere şi tunete, o cuprinse şi, cât ai clipi din ochi, se făcu nevăzută şi, de-atunci, încoace, nime nu i-a mai dat de urmă, nime n-a mai văzut-o, măcar că Dragoş Vodă puse oameni anume ca s-o caute în toate părţile.

Şi era femeia aceea în vârstă cam de o sută de ani, la faţă cam slută şi urâtă, la privire însă blândă, şi cine-a văzut-o i se părea că vede o minune înaintea sa.

Şi mai stând Dragoş Vodă, cât timp va mai fi stat (Grigore Ureche susţine, în baza erorilor cronicarilor poloni, că domnia lui Dragoş ar fi început nu în 1335, ci în „leatul 6867 (1359), când au stătut domn Dragoş vodă… au domnit doi ani, apoi au murit" – n.n.), după întâlnirea şi vorbirea ce-a avut-o cu bătrâna Uţa, pe locul unde şi-a fost aşezat el lagărul din urmă, cercetând toată ţara în care a intrat în lungiş şi-n curmeziş. Iară după ce s-a încredinţat că e mai mult deşartă decât împoporată, dar foarte întinsă, frumoasă şi mănoasă fiind, pe lângă aceasta încă şi împănată cu tot felul de păduri şi codri, dumbrăvi şi rediuri, şi adăpată cu o mulţime de râuri şi pâraie cu apă limpede ca lacrima şi pline cu tot felul de peşti, s-a hotărât ca să se pue luntre şi punte s-o cuprindă toată, şi-apoi să se facă el Domnitor şi stăpânitor peste dânsa. Dar fiindcă el a fost venit, de astă dată, numai ca s-o iscodească şi avea numai foarte puţini oameni cu dânsul, de-aceea, ca să aibă cu cine o cuprinde şi stăpâni, cum a iscodit-o de-ajuns, s-a întors îndărăpt în ţara sa, în Maramureş, şi a prins a îndemna pre supuşii săi şi pre alţi Români ca să vie şi ei cu dânsul.

Şi nu mult după aceasta, iată că s-au şi ridicat mai mulţi boieri şi popor de rând şi s-au pornit cu toţii şi au venit ca să se aşeze de istalaltă parte de munţi, în ţara cea nouă, adică în Moldova, căci aşa s-a numit ţara aceasta după ce a cuprins-o Dragoş.

Şi de astă dată Dragoş Vodă şi cei ce au venit cu dânsul nu

porniră de-acasă în chip de vânătoare, ca-ntâia oară, ci ei luară şi toată averea lor cu dânşii şi ţinură calea drept spre locul unde a stătut Dragoş Vodă de vorbă cu Uţa.

Şi după ce au sosit şi au descălicat pe locul acela, a pus Dragoş Vodă să facă o întăritură pe dânsul, adică o cetăţuie, ca, la timp de rebelie, de mare cumpănă şi nevoie, să aibă unde a se retrage şi de unde a se apăra împotriva duşmanilor.

Şi-au făcut o întăritură cu cinci şanţuri, din sus de satul de astăzi Volovăţ, şi anume sub poalele dealului Arşiţa (deci, înspre Marginea – n.n.). Şi întăritura aceea, ale cărei urme de ziduri se mai pot vedea încă şi astăzi, s-a numit Fortăreţ".

Există, în legendă, un amestec de fapte ale lui Dragoş şi ale lui Bogdan, Bogdan Cuhea fiind, în fond, descălecătorul real, dar asimilat de mitul lui Dragoş din Bedeu. Chiar şi cronicarul Grigore Ureche preia această legendă , înveşnicind-o („şi noi aflăm că Moldova s-au discălicat mai pe urmă… de păstorii nemeriţi, că umblând păstorii de la Ardeal, ce să chiamă Maramoroş, în munţi, cu dobitoacile, au dat de o hiară, ce să chiamă buor, şi, după multă goană ce o au gonit-o prin munţi cu dulăi, o au scos la şesul apei Moldovei. Acolea fiind şi hiara obosită, au ucis-o, la locul unde să chiamă acum Buorenii, daca s-au discălicat sat. Şi hierul ţării sau pecetea cap de buor să însemnează. Şi căţeaoa cu care au gonit fiara aceia au crăpat, pre care o au chiemat-o Molda, iară apei de pre numele căţelii Moldii i-au zis Molda, sau cumu-i zic unii, Moldova. Ajijdirea şi ţării, dipre numele apei i-au pus numele Moldova"), legenda cunoscută, deci, reprezintă un mit ulterior lui Grigore Ureche, care a scris despre vremurile vechi nu în baza unei tradiţii orale moldoveneşti, ci sugestionându-se, pe fond mitologic valah, cu unele informaţii aproximative, preluate din cronici polone.

În realitate, Moldova are un singur Descălecat, cel din 1359-

1365 (1349-1365, după alte surse şi, în special, după cele germane), săvârşit de Bogdan, voievodul maramureşean din Cuhea, Ieud, Bocicoel, cele două Vişeie, Moisei, Borşa şi cele două Selişte, sate care, în 2 februarie 1365, aveau să fie confiscate, de Ludovic al Ungariei, „de la voievodul Bogdan şi fiii săi, necredincioşi înveteraţi ai noştri, pentru blestemata lor vină de necredinţă… care… plecând pe ascuns din zisul nostru regat al Ungariei în suspomenita noastră ţară moldovenească, uneltesc să o păstreze spre paguba noastră”[58]. Bogdan, frate de vitejie cu Kutlu Buga (Bourul Norocos), avea să îi izgonească pe unguri peste munţi, cu sprijinul Hanului Hoardei de Aur, care a numit noua ţară Bogdania, nume păstrat, peste vremuri, în toate documentele islamice, încredinţându-i, printr-un inel, descoperit în necropola de la Rădăuţi, şi pecetea cu semnul zodiacal islamic pentru „Stâlpul Bourului”, precum şi cu numele lui Alah, scris în arabă, şi asta din pricină că el, hanul, avea ca însemn heraldic bourul văzut din lateral (cum se poate vedea pe monedele de cupru, bătute de el la Orheiul Nou sau Şehr al-cedid), stema Bogdaniei aflându-se cioplită, în secolul al XII-lea, ca relief selgiucid pe moscheea de la Diyarbakir[59] şi, din anul 1230, pe moscheea de la Cardakhan, Denizli[60].

Cât despre toponimul Moldova, el are o rădăcină celtică („mulda” înseamnă „vale”), multe dintre toponimele noastre având aceeaşi provenienţă (Cerna şi toate variantele vin de la Cernunos, de la Cerul Îndepărtat, cel întunecat, din care „cerne” zăpada, simbolul lui mitic şi, parţial idolatru, fiind Capricornul, cu datina Cerbului, deci a morţii şi a învierii Timpului).

Dimitrie Cantemir susţinea, parcă şi cu întemeierile din

[58] AŞSP a RSR, *Documenta Romaniae Historica*, I, pag. 89
[59] ROUX, J. P., *Syria*, Paris, 1980, pag. 309, fig. 4
[60] ONEY, G., *Belleten*, 1970, pag. 133, fig. 28

„Urătură" şi din străvechile noastre colinde, cum că, şi în Moldova vremii sale, „ţărani moldoveni adevăraţi nu sunt deloc. Cei pe care îi aflăm se trag din ruşi sau din ardeleni sau ungurieni, cum avem obiceiul să le zicem. Căci, în veacul cel dintâi după descălecatul Moldovei, Dragoş o împărţise toată între ei, cei ce-au venit cu el, când a găsit ţara cea nouă pustie de locuitori. Dar, fiindcă se părea că nu e cu dreptate ca un boier să muncească la alt boier (pentru că toţi cei ce se trăgeau din sângele lui Roman se socoteau boieri) şi fiindcă neamul, deprins cu armele, se socotea prea bun pentru ca să fie folosit la lucrarea pământului, atunci urmaşii lui Dragoş au fost nevoiţi să aducă, cu învoirea domnului, oameni din ţările învecinate (unde şerbia ţăranilor era în obicei) şi să-i aşeze pe moşiile lor. Că lucrul acesta este adevărat o dovedeşte însăşi numele de ţăran, care, în graiul moldovenesc, se zice „vecin" şi din care se vădeşte că aceia pe care armele moldoveneşti învingătoare i-au silit să muncească pământul au fost, mai întâi, vecini. Tocmai din această pricină în Ţara de Sus, cea dintâi unde s-au aşezat Drăgoeştii, se află multe aşezări ţărăneşti; iar în Ţara de Jos, unde s-au aşezat mai în urmă, nu sunt alţi ţărani decât aceia pe care boierii din acest ţinut i-au cumpărat cu bani din Ţara de Sus şi i-au adus pe moşiile lor sau aceia pe care i-au cumpărat dintre răzeşii care şi-au înstrăinat moşia strămoşească, din pricina sărăciei, şi care, asemenea, au fost siliţi cu strâmbătate să-şi pună grumazul în jugul şerbiei"[61].

Din păcate, în ceea ce priveşte istoria noastră, nimeni nu poate formula teze definitive, oricât de ştiinţifice i-ar fi orgoliile, datorită „leneviei" spirituale „a străbunilor noştri"[62], condamnată şi de Neculce, atunci când avea să constate că „nu să află letopiseţe

[61] CANTEMIR, DIMITRIE, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, 1967, pp. 199, 200

[62] CANTEMIR, DIMITRIE, op. cit., pg. 218

scrisă de pământeni vechi"[63], dar este de preferat ca şi în încercările noastre de repovestire a istoriei, „să nu ne orbim noi înşine prin linguşiri şi înălţări peste aceea ce suntem în adevăr"[64]. În aceste condiţii, tentativele de recuperare de memorie obştească, bazate pe urice şi ispisoace, deci pe întăriri şi cărţi de judecată echivalente cu un cadastru primitiv, dar şi pe relatări diverse (literare, gazetăreşti), dominate nu numai de subiectivismul autorilor, ci şi de cel al epocilor de care ţin, se contaminează, la rândul lor, de subiectivism, dar şi peste acesta, ca şi peste firava memorie a românilor, trebuie trecut cu înţelegere şi cu îngăduinţă, căci, iarăşi vorba lui Cantemir, „dragostea ce avem pentru patria noastră ne îndeamnă, pe de o parte, să lăudăm neamul din care ne-am născut şi să înfăţişăm pe locuitorii ţării din care ne tragem, iar pe de altă parte, dragostea de adevăr ne împiedică, într-aceeaşi măsură, să lăudăm ceea ce ar fi, după dreptate, de osândit"[65].

Iar în acest spirit, trebuie precizat că, datorită deselor pustiiri şi repopulări de aşezări moldoveneşti, de-a lungul veacurilor, nici un bucovinean de astăzi nu-şi va putea identifica moş-strămoşul în protopărinţii uneia sau alteia dintre străvechile noastre aşezări, deşi, în unele cazuri de pribegie prin locuri şi vremuri, această genealogie tăinuită nu se poate exclude în mod categoric. Pentru că este posibil ca, mânaţi de un lăuntric şi neînţeles alean, să ne tot întoarcem, măcar o dată la zece generaţii, pe vatra celui mai îndepărtat străbun şi să rămânem, acolo, cale de măcar câteva generaţii. Este posibil, dar nu şi obligatoriu.

La aceeaşi răscruce a legendelor, în care Marginea ocupă un loc central, se mai află una, cu referire la aceleaşi vremuri, care trebuie relatată înainte de a dovedi că zona subcarpatică rădăuţeană,

---

63 NECULCE, ION, *O samă de cuvinte*

64 XENOPOL, A. D., *Cuvântare festivă*, Iaşi, 1871, pg. 20

65 CANTEMIR, DIMITRIE, op. cit., pp. 203, 204

incluzând şi Marginea, era populată şi în perioada stăpânirii tătare (până în secolul al XVII-lea, rar sat care avea mai mult de zece case, iar un cătun, mai mult de cinci case, dar răspândite şi durate pe înălţimi), şi în cea a întemeierii statului feudal moldovenesc. Legenda respectivă relatează, în felul ei încifrat, despre întâmplări vechi, care justifică un toponim care are legătură şi cu mărginenii, dar şi cu solcanii, Piatra sau Pietrele Muierilor, consemnate şi în hărţile cadastrale ale Marginii, atât în secolul al XIX-lea, cât şi în cel următor, datorită unor proprietăţi mărginene prin acele locuri.

Pietrele Muierilor sau ale Femeilor, numite astfel într-un uric din 6 august 1583, prin care Petru Movilă Vodă înzestrează mănăstirea Sucevița (stabilind hotarele moşiei, sunt menţionate „opcina la Piatra Femeilor şi, de acolo, la Dealul Vulturilor, la capătul Somi şi opcina la Dealul Solcin, şi iarăşi opcina, până unde se întâlneşte cu drumul slatinii şi, de acolo, tufişul la capătul pârâului şi tot drumul Olhoveţului, unde iese drumul din pădure, la colţul lui Jurj”[66]), au parte şi de legende, dar şi de descrieri interesante.

Legenda, repovestită de Simion Florea Marian, care o auzise de la solcanul Victor Vasilescu, „ascultant la tribunalul din Suceava”, dar o şi citise, într-o variantă germană, datorată lui Staufe-Simiginowicz, din opera căruia luase, de fapt, şi alte legende, este însoţită, în cartea marelui folclorist bucovinean şi de un text al farmacistului solcan Alexandru Braha, text care, după o succintă descriere a itinerariului şi a monumentului naturii, legendează pe seama haiducului Darie (cu care ne vom reîntâlni, pe larg, peste câteva zeci de pagini):

„Pietrele Muierilor se află la apus de orăşelul Solca şi sunt aşezate pe vârful unui munte, numit „La Pietri”.

Din Solca, până la Pietrele Muierilor, trebuie să mergi ca

[66] BALAN, TEODOR, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuţi 1933, pag. 89

la trei ore, şi anume se merge pe la biserica ortodoxă-orientală, pe ţărmul pârâului Solca, în sus, până ce ieşi în Sihlişoara, într-un şes numit Şesul lui Mitraşcu, de unde se începe, apoi, muntele pe care se află Pietrele Muierilor.

Ajungând pe vârful muntelui, dai, mai întâi, de o stâncă mare, în formă rotundă, care se află la răsărit şi care se numeşte Pietrele Mici.

De la Pietrele Mici, se merge, printr-un tufiş des de brazi şi făgani, ca la 200 paşi, şi dai de Pietrele Mari sau Pietrele Muierilor.

Aici se văd două grupe pe pietre. Grupa primă seamănă, după forma lor, cu Pietrele Mici, sunt, însă, cu mult mai mari decât acestea. Pietrele din grupa a doua se trag, spre apus, în formă lungăreaţă şi sunt foarte mari şi impozante. Dinspre miazănoapte, se ridică din pământ, drept în sus; dinspre miazăzi, însă, se ridică treptat, aşa că, din partea aceasta, se poate, dar cu mare băgare de seamă, ajunge pe vârful lor, unde este aşezată o cruce de piatră.

Bătrânii din Solca povestesc că pietrele acestea poartă numele Pietrele Muierilor de-aceea, pentru că, îmblând un hoţ, Ion Darie, cu tovarăşii săi, la prădăciuni, muierile lor petreceau printre dânsele, fiind sigure de orişice primejdie.

Chiar şi Darie singur, când era strâmtorat de poteraşi, încă se retrăgea între aceste pietre, unde petrecea, apoi, cu săptămânile.

Spun, mai departe, bătrânii că-ntre crăpăturile acestor pietre se află o pivniţă. În pivniţa aceasta să se fi slobozit, înainte de 40 de ani, mai mulţi Solcani, legaţi cu funii şi să fi aflat întrînsa o masă de piatră, de doi stânjeni de lungă, şi, împrejurul mesei, mai multe scaune rotunde ca berbinţele şi, asemenea, de piatră.

În sfârşit, mai povestesc oamenii că, înainte vreme, să fi văzut, în apropierea pivniţei, încă o chingă, cioplită în patru muchii, care era aşezată între doi copaci. Capetele chingii se puteau vedea, înainte de 40 de ani, mijlocul, însă, nu, fiindcă a fost putrezit. Cu timpul, au putrezit şi capetele şi au picat din copaci, aşa că, astăzi,

nimic nu se mai poate vedea.

Crăpăturile, prin care puteau intra în lăuntrul pivniţei, rupându-se, în decursul timpului, bucăţi mari de pietre, s-au astupat şi, astăzi, nu mai este nimeni în stare să afle locul pivniţei, fiindcă bucăţile picate jos sunt cât nişte case de mari.

Priveliştea de pe Pietrele Muierilor e minunată. Din trei părţi, păduri fără capăt şi, dintr-o parte, spre Solca, se vede întreg şesul Sucevii, începând de la comuna Straja şi până la oraşul Suceava".

Legenda „Pietrele muierilor", publicată de Simion Florea Marian, se referă, cu „tragere" spre Solca (doar de acolo era naratorul popular, de la care Marian culegea legenda) la vremurile vechi ale plaiurilor humoreano-rădăuţene, poate că la cele când întreaga Moldovă se afla sub stăpânirea tătarilor sau poate că la vremuri de după Descălecat, dar amestecă întâmplări posibile, din vechime, cu păţanii mai recente ale cetaşilor lui Darie, fără să se facă, însă, vreo referire la celebrul personaj bucovinean:

„Nu ştiu de s-a aflat ori de se mai află undeva, pe faţa pământului, vreo ţară care să fi fost de atâtea ori cutreierată, prădată şi pustiită de către atâtea limbi străine, păgâne şi creştine, de câte ori a fost ţara noastră. Şi iarăşi nu ştiu de se mai află undeva vreun popor, care să fi avut atâtea de suferit din partea nenumăraţilor şi cumpliţilor săi duşmani, ca Românii.

Dar, cu toate că Românii avură, în decurgerea timpului, de-a se lupta cu atâţia duşmani, unii mai nesăţioşi, mai lacomi, mai năprasnici şi mai răi decât alţii, care nu numai că le sugeau şi scurgeau ţara de toate bunătăţile, nu numai că-o prădau şi-o pustiiau, ci, de multe ori, voiau să-i stârpească chiar şi pe dânşii, totuşi ieşiră, din toate luptele acestea, învingători şi-o duc, bine, rău, cum o duc, şi astăzi, pe când partea cea mai mare dintre neîmpăcaţii lor duşmani se stinse de mult de pe faţa pământului, ca şi când nici n-ar mai fi fost.

Unul din mulţimea acelor duşmani neastâmpăraţi şi înverşunaţi, din partea căruia, în multe rânduri, şi mari daune, neplăceri şi neajunsuri au trebuit să sufere Românii, au fost Tătarii. Nu apucau bine a scăpa de dânşii, a se mai înfiripa şi într-arma puţin şi numai ce se trezeau că iarăşi au venit asupra lor. Şi, când veneau, era varga lui Dumnezeu, pe unde treceau şi ce făceau!

Aşa o păţiră, într-o vară, cine ştie câţi ani vor fi de-atunci, Românii din ţinutul Solcii. Când cugetau ei că nimeni nu i-a mai supăra, că cel puţin vara aceea vor petrece-o în pace şi linişte, tocmai atunci se treziră, de-odată, cu ştirea că o mulţime de Tătari au trecut râul Suceava, pe la Gura Solcii, şi, apucând pe pârâul Solca, în sus, s-au îndreptat spre dânşii.

Solcanii, ştiind prea bine cine-s Tătarii şi ce sunt ei în stare să facă, cum au prins de veste despre această năvălire neaşteptată, îndată s-au adunat, cu toţii, la un loc, şi, înarmându-se care cu ce a putut şi cum a putut, voiră să se pornească împotriva lor, ca să lupte cu dânşii şi, de le va fi cu putinţă, să-i fugărească îndărăpt, de unde au venit.

Bine!... Ei s-au înarmat şi, ca bărbaţi, puteau să iasă înaintea Tătarilor şi să lupte cu dânşii! Dar ce era să-nceapă şi să facă muierile lor? Să le lase singure, acasă, numai cu copiii, nu le venea la socoteală, căci ei nu ştiau, încă, câţi Tătari vin asupra lor şi cum vor scoate-o cu dânşii la capăt: învinge-i-or ori poate vor fi învinşi? Şi, ferească Dumnezeu, dacă vor fi învinşi, ce să facă, atunci, cu muierile? Cum să se apere ele de Tătari? Deci, cugetară ce cugetară şi, apoi, spuseră muierilor să ia copiii cu sine, să părăsească, cât mai degrabă, satul, să apuce pe valea Solcii, în sus, şi, până ce se vor înturna ei din luptă, să caute şi să se ascundă undeva, prin fundoaiele munţilor, ce se întind în partea dinspre apus a Solcii.

Muierile nu steteră mult pe gânduri, ci, ascultând de bărbaţii lor, luară degrabă copiii în braţe, se porniră pe apa Solcii, în sus, trecură pe la Piciorul Dealului, Dealul lui Vodă şi Tocilele, care se

află pe ţărmul drept al pârâului Solca sau Ciurgăul-Mic, cum se numeşte Solca în acest loc, precum şi pe lângă Pinul Mic, Cerbul, Pinul Mare, Piciorul Cireşului, Piciorul Bun şi Ciurgăul Mare, care se află pe ţărmul cel stâng al Solcii, urcară, apoi, un deluţ mititel şi ieşiră la Sihlişoara. De aici, mai mergând cale de vreo jumătate de oră, spre apus, se treziră, deodată, pe un munte, pe culmea căruia se află mai multe stânci înalte şi ascuţite.

Nu apucară, însă, bine a ajunge aici, a se sui pe munte şi a se adăposti, cu copiii, printre stâncile de pe culmea acestuia, când iată că Tătarii se şi apropie de Solca, c-o falcă-n cer şi cu alta în pământ, gata numai să prade, să omoare şi să nimicească tot ce le va sta în cale.

Românii, care îi aşteptau, cum îi zăresc că se apropie de satul lor, îi lasă în pace, să vadă ce vor face: se vor apuca de prădat şi pustiit ca şi prin celelalte părţi ale ţării, pe unde au trecut, ori vor pleca mai departe?... Iar după ce intrară în sat şi văzură că Tătarul tot Tătar rămâne, prădători şi pustiitori ca totdeauna, săriră, de-odată, din două părţi, asupra lor, şi anume unii, dinspre Dealul Coman şi din aşezăturile Slatinei Mari, iar alţii de sub Dealul lui Vodă, unde erau ascunşi, şi, luându-i la ochi, prinseră a-i culca, cu arcurile, la pământ.

Tătarii, văzându-se pe neaşteptate înconjuraţi şi bătuţi din două părţi, de-odată, şi neştiind cam cât de mare e numărul Românilor care s-au repezit, cu atâta furie, asupra lor, se temură că vor fi învinşi şi omorâţi. De aceea, nu stătură mult la luptă cu dânşii, ci o apucară, din cu bună vreme, la sănătoasa, pe valea Solcii, în sus, pe unde apucară, cu puţin mai înainte de aceasta, şi Solcancele, cugetând că, dacă vor intra în munţi, nimeni nu-i va mai urmări şi, aşa, vor scăpa cu obraz curat din cursa în care au fost căzut.

Dar amar se-nşelară, căci, ajungând în apropierea muntelui, printre stâncile căruia erau muierile Solcanilor ascunse şi voind să urce muntele şi să treacă mai departe… urcă, dacă poţi, şi treci, dacă ai cum!

Muierile, dintre care cele mai sprintene şi mai inimoase erau acăţărate pe vârful stâncilor, cum îi văzură, de departe, că se apropie de dânsele, începură, în spaima şi groaza lor cea mare, a ţipa de se clocoteau văile de prin împrejurime şi a-i întâmpina c-o parte de pietre, pe care le răsturnau şi le aruncau asupra lor.

Tătarii, văzându-se, şi din această parte, loviţi şi măcelăriţi, şi încă cum!... pe-o sută şi pe-o mie de ori mai rău decât la poalele munţilor în care au intrat, se băgară în toate răcorile. Şi ca nu cumva să le fie acolo sfârşitul, deteră dos la faţă şi începură a fugi care încotro, doară scapă mai degrabă, trecându-le tot gustul de luptă şi de pradă.

Românii, care îi urmăriră până aice, văzând că se împrăştie ca nişte pui de potârniche, în toate părţile, se luară, şi mai departe, în urma lor şi-i fugăriră, pe sub poalele muntelui Cerbul, la vale, spre răsărit, mai până lângă satul Căjvana, şi pe care Tătar, cum îl ajungeau şi unde îl prindeau, acolo îl mântuiau de zile.

Şi aşa scăpară Românii solcani, de astă dată, de Tătari!... Şi de când au fost muierile lor ascunse printre pietrele, de pe vârful cărora s-au luptat ele cu Tătarii, de atunci se numesc pietrele acelea Pietrele Muierilor. Şi tot de atunci, se zice că, uneori, noaptea, se văd mai multe muieri, alergând încolo şi încoace printre dânsele, cu capul despletit, cu părul zburând în aer şi ţipând de se răsună munţii şi văile de prin împrejurime. Se vede că acestea sunt ştimele muierilor care au căzut în luptă cu Tătarii”[67].

Legenda aceasta povesteşte un episod de luptă românească, la care puteau participa locuitorii din toate satele de la răsărit de Carpaţi, inclusiv cei aşezaţi lângă vadul Suceviţei (lângă vad se formează prundurile), care vatră de sat sau cătun se numea, pe atunci, Apa Uţei sau Oloveţ. Dar era locuită vatra actualei comune Marginea, pe

[67] SIMION FLOREA MARIAN, *Ştefan Tomşa şi Mitropolitul Crimca*, în „Tradiţii poporane române / din / Bucovina”, Bucureşti, 1895, pp. 255-259

atunci? Răspunsul nu poate veni decât din documentele de cancelarie voievodală, care încep să se emită ceva mai târziu, abia în vremea lui Petru Muşat şi capătă o adevărată funcţie cadastrală abia în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, pentru că abia „acest Alixandru vodă multe lucruri bune au făcut în ţară, şi au făcut 2 mănăstiri mari în Moldova, Bistriţa şi Moldoviţa, în doi ani a domniei sale…

Şi dacă au aşezat vlădicii, le-au făcut cinste mare, că le-au pus scaunele, de şed den dreapta domnului, înaintea tuturor svetnicilor, aproape de scaunul domnesc…

Tocmit-au şi boieri mari în svat, de chiverniseala ţării ş-a pământului Moldovii:

Logofăt mare, giudecătoriu şi alesătoriu de ocine, ispravnic pre o frunte de oameni de ţară, ce sunt curteni şi giudecătoriu tuturor, cine-s cu strâmbătăţi în ţară şi luător de samă tuturor, ispravnic celor ce sunt la curtea domnească.

Vornic mare în Ţara de Gios, giudecătoriu tuturor den ţară, cine au strâmbătăţi şi globnic de morţi de om şi de şiugubini ce să fac la partea lui şi vornic Bârladului.

Vornicul cel mare de Ţara de Sus, giudecătoriu tuturor den ţară, cine au strâmbătăţi şi globnic de morţi de om şi de şiugubini ce să fac la partea lui şi vornic Dorohoiului.

Pârcălabul de Hotin, la acea margine despre Ţara Leşască şi Căzăcească, giudecătoriu tuturor la acel ţănut.

Hatman şi pârcălab de Suceava şi ispravnic pe toate oştile ţării.

Postelnic mare, dvorbitoriu înaintea domnului şi pârcălab de Iaşi şi tâlmaci a limbi străine.

Spătariu mare şi staroste de Cernăuţi, şi cu obiceiu îmbrăcat la dzile mari cu haină scumpă domnească şi dvorbitoriu, cu arme domneşti încins, la spatele domnului, într-acele dzile.

Paharnic mare şi pârcălab la Cotnariu şi ispravnic viilor domneşti de la Cotnariu şi de la Hârlău şi cu obiceiul să dreagă

domnului, la dzile mari, cu păhar la masă.

Visternic mare, ispravnic pre socotele ce să fac, să să ia den ţară şi grijind şi dând lefe slujitorilor şi purtătoriu de grijă a toată cheltuiala curţii şi a oaspeţi ce vin în ţară şi toate catastijile ţării pre mâna lui.

Stolnicul cel mare, cu obicei, la dzile mari şi la veselii domneşti, îmbrăcat în haine domneşti şi viind înaintea bucatelor domneşti, le tocmeşte pre masă, înaintea domnului, cu tipsiile şi dvorbitoriu într-acele dzile.

Comis mare, ispravnic pre povodnici şi pre toţi cai domneşti şi împodobind povodnicii în podoabe domneşti şi mărgătoriu înaintea povodnicilor ş-a domnului.

Medelniceriu mare, cu obiceiu îmbrăcat în haină domnească, dvorbitoriu la masa domnului, la dzile mari, şi taie fripturile ce să aduc în masă.

Clucer mare, ispravnic pre beciurile domneşti, pre unt şi pre miere şi pre colacii, adecă pocloanele, ce vin de la oraşă, la Născut lui Hristos.

Sulger mare, ispravnic pre toate obroacele ce să dau la cuhnele domneşti şi la slujitorii curţii, de carne şi la ospeţi ce vin în ţară.

Jicniceriu mare, ispravnic pre toate obroacele de pâne ce să dau la curtea domnului şi la slujitorii curţii şi la oaspeţi ce vin în ţară.

Vameş mare, ce ţâne scălile ţării pentru vămăşie; duc dulceţi şi cofeturi la masă domnului, la dzile mari, şi ispravnic pre neguţători.

Şetrar mare pre corturile domneşti şi-n oşti, şi-ntr-alte căli, şi purtătoriu de grijă tunurilor.

Uşer mare, purtătoriu de grijă tuturor solilor şi tălmaci străinilor la giudeţ.

Armaş mare, ispravnic şi purtătoriu de grijă pentru toţi ceia ce fac rău şi cad la închisoarea ţării, la temniţă, şi pedepsitoriu acelora tuturor, şi cei giudecaţi de moarte, daţi în mâna lui, să-i omoare.

Aga, ispravnic pre dărăbani şi pre târg, pre Iaşi, giudeţ.

Logofăt al doilea, hotărâtoriu de ocine în toată ţara.

Postelnic al doilea, în toată vremea dvorbitoriu înaintea domnului şi ficior de boieriu ales.

Logofăt al treilea, cărturari, scriitoriu bun, dvorbitoriu totdeauna lângă domn, credincios la toate tainele domnului şi cărţi ori den ţară, ori de la prietini, de unde ar veni, toate în mâna lui mărg şi cu învăţătura domnului de la dânsul iese răspunsurile şi pecetea tării în mâna lui. Şi orice giudeţe şi îndreptări să fac oamenilor, fără pecetea domnului nu poate hi, carie-i în mâna logofătului al treilea, credincios în toate la domn.

Postelnici den al doilea, înainte câţi va domnul să facă, deprindzându-să la aceia cinste, iese şi la altă cinste mai mare.

Spătariu al doilea şi al treilea; al doilea zvoreşte, când nu zvoreşte cel mare, şi el îmbrăcat, cu spata încins şi cu buzduganul a mână, la spatele domnului. Iar spătariul al treilea zvoreşte peste toată vremea.

Păharnicul al doilea, după dvorba păharnicului celui mare, dvoreşte la masă şi derege păhar cu băutură la domn.

Păharnicul al treilea, iar când nu derege al doilea, derege şi el la masa domnului"[68].

În vremea lui Alexandru cel Bun se menţionează, indirect, existenţa cătunului Prundul (Marginea), uricul din 13 decembrie 1421 menţionând „Volhovăţul şi cu satele şi cătunele, cu morile şi cu iazurile"[69], „satele şi cătunele" fiind Volovăţul, Marginea (Prundul) şi Burla, după cum o confirmă documentele ulterioare, care individualizează doar aceste toponime din închegările de case răzleţite de pe valea râuleţului Suceviţa (Volovăţ, pe atunci). Alexandru cel Bun şi fiul său Iliaş, asociat la domnie, specificau, atunci, că „au

[68] URECHE, GRIGORE, *Letopiseţul ţării Moldovei*

[69] ACADEMIA RPR, *Documente privind istoria românilor / Veacul XIV, XV / A. Moldova / vol. I (1384-1475)*, p. 43

dat Târgul Siret şi Volhovăţul şi cu satele şi cătunele, cu morile şi cu iazurile şi cu vămile şi cu plăţile şi cu dările, cu câştigul şi cu veniturile şi cu toate foloasele care se ţin de acest târg de Siret şi de Volhovăţ, neluându-ne nimic îndărăt, şi pentru viitor le-am dat, cât va fi în viaţă, surorii domnului nostru, Craiul Poloniei şi a altor ţări, şi marelui cneaz Alexandru, astfel numit Vitovt, cneaginei Rimgalia, fosta soţie a noastră".

Volovăţul şi cătunele sale aveau statutul de moşie voievodală („drept domnesc"), deci de proprietate a coroanei, statut reafirmat, în 1 octombrie 1455, atunci când Petru Aron depunea, la Hotin, jurământul de fidelitate faţă de Regele Poloniei şi când promitea să dea zestre principesei Maria, văduva lui Ilie Vodă, „târgul Sirete cu suburbia şi satele ce se ţin de ea, şi satul Olchowiecz cu satele care-i aparţin din vechime, cu toate veniturile din tot locul", dar şi în 29 iunie 1456.

Peste doar 33 de ani, la Volovăţ existau două biserici, una zidită de Ştefan cel Mare, în locul celei de lemn, a lui Dragoş Vodă, mutată de Ştefan la Putna (poate fi văzută şi astăzi), precum şi o a doua biserică de lemn, situată ori în Volovăţ, unde s-ar părea că s-a întrezărit o temelie, ori Burla, ori în Marginea (o vor localiza, vreodată, arheologii?), documentul de cancelarie domnească din 15 martie 1490 menţionând, printre bisericile întărite de Ştefan cel Mare Episcopiei de Rădăuţi, şi „a 36-a biserică, cu popă, la Vâlhovăţ; a 37 biserică, cu popă, la Vâlhovăţ"[70].

Un document, datat în 14 iulie 1466, în care să fie menţionat „un scaun de judecată" la Solca, la care să vină cu jelanii şi „răzeşii din Marginea" nu există (nici răzeşi nu exitau în Marginea, pentru că proprietatea era domnească şi nicidecum răzeşească), ficţiunea

[70] AŞSP a RSR, *Documenta Romaniae Historia / A. Moldova / vol. I*, Ed. Academiei RSR, 1975, p. 138

lui Radu Theodoru, din cartea „Strămoşii" rămânând doar o ficţiune entuziastă, dar imposibilă, pentru că statutul de moşie domnească pe care l-au avut Volovăţul, Marginea, Burla şi celelalte plăpânde vetre de sat avea să se menţină până în 20 iunie 1589, când Petru Movilă dăruia stolnicului Nicula „un sat, anume Holovăţul, în ţinutul Sucevii, care acest sat, anume Holovăţul, a fost al nostru drept domnesc, ascultător de ocolul Bădeuţilor, şi l-am miluit pe dânsul, pentru slujba lui drept credincioasă, ce ne-a slujit nouă şi ţării noastre, alta pentru că ne-a dat nouă şasezeci de mii de aspri, când ne-a trebuit pentru treaba ţării şi când am plătit datoria lui Iancul voievod şi alte nevoi.

Şi apoi, asemenea, a venit înaintea noastră şi înaintea boierilor noştri moldoveni, mari şi mici, credinciosul nostru pan Nicula stolnic, de bună voia lui, nesilit de nimeni, nici asuprit, şi a schimbat acest sat sus scris, anume Holovăţul, cu părintele şi rugătorul nostru, chir Gheorghe, mitropolit de Suceava", primind, la schimb, Stănileştii Hotinului, Gheorghe Movilă dăruind noua moşiei ctitoriei sale, mănăstirea Sucevița.

Toponimul Sucevița, dar şi o vatră monahală cu acest nume, au atestări anterioare. „Timpul când s-a înjghebat mănăstirea Sucevița este foarte greu de fixat. Cert este că ea a existat deja în secolul al 15-lea, căci aflăm că, în mănăstirea Sucevița a egumenului Pahomie, până la anul 1504, când s-a suit pe scaunul episcopesc de Rădăuţi, iar în anul 1539 Ioan Movilă dărui numitei mănăstiri un clopot"[71].

Importanţa acestui schit, ridicat între „dealurile Pleşul, Cel Rău şi al Crucii, mai jos de Şipot, adică de cataractul Suceviței", încă din vremurile lui Ştefan cel Mare are importanţă şi pentru Marginea, pentru teritoriul acesta de la răspântia legendelor, care putea asigura şi un necesar cerealier de hrană inclusiv pentru călugări, dar şi un necesar de materiale de construcţie pentru a doua biserică şi pentru

[71] DAN, DIMITRIE, *Mănăstirea Sucevița / Cu Anexe şi Documente ale Suceviței*, Tipografia Bucovina, Bucureşti, 1923

cele care vor urma, culminând cu biserica pe care toţi o ştim, cea a Movileştilor.

În vremea lui Ştefan cel Mare, după cum descifrează Dimitrie Dan în documentele vechi ale mănăstirii, Sucevița era „un simplu schit", cu puţini rugători, dar deja mitizaţi, dacă, în 1 septembrie 1551, hatmanul Ioan Sturzevici şi soţia sa Ana au dăruit mănăstirii o evanghelie ferecată în argint. „În 10 Iunie 1560, era Sucevița deja o mănăstire bine populată, deşi avea numai o bisericuţă de lemn, ceea ce este evident dintr-o ştire a oraşului Bistriţa, care raportează că, la acea dată, călugărul Sava de Sucevița a fost prădat". Informaţia aceasta este şi ea greu de crezut, din moment ce documentele bistriţene, după cum susţine Constantin C. Giurescu şi o confirmă inexistenţa lor ulterioară lui Iorga, ar fi doar pure invenţii, dar extrem de bine născocite, adică parţial confirmate, ca informaţie, de alte documente.

A doua bisericuţă a Suceviței, cea zidită, după cea de lemn, care nu mai putea satisface nevoile, după ce „vestea acestui schitişor se lăţi, în acele timpuri înclinate spre misticism, prin întreaga Moldovă", are, la temelie două tradiţii, din care Zeiţa Vetrei (Uţa sau Pelasga fiind numită, acum, Romînca, deci Voloha, în textul slavon) nu putea lipsi, ea având, şi astăzi un monument discret în mănăstirea Sucevița (se va vedea unde anume), tradiţii pe care Dimitrie Dan le-a salvat de la dispariţie:

„Tocmai când bieţii călugări, călăuziţi de mult lăudabila lor dorinţă (de a construi o biserică de zid – n.n.), îşi frământau mintea cum şi în ce chip să facă, ca să-şi vadă cu ochii visul împlinit, se ivi, prin aceste locuri sălbatice, o tânără nevastă romîncă, cu un car tras de bivoli înjugaţi. Romînca zice că veni înaintea soborului mănăstirii şi se îmbie să care cu carul şi bivolii ei piatra (de la Prundul Volovăţului, deci de la Marginea? – n.n.) şi tot materialul trebuincios

pentru o mănăstire zidită (liantul medieval cuprindea nisip şi var, deci iarăşi era nevoie de resursele Marginii – n.n.). Şi pentru această muncă nemaipomenită şi uriaşă pentru o femeie, ea nu dorea altă plată sau desdăunare, decât numai favorul ca, după moarte, să fie înmormântată în locul ctitorilor din biserica cea nouă.

Soborul, după mai multe şi îndelungate sfătuiri şi chibzuiri, făgădui nevestei că fierbintea ei dorinţă va fi împlinită.

Şi Romînca zice că s-a apucat de cărat materialul trebuincios pentru biserica ce avea să se zidească. Zi şi noapte ea a cărat, fără odihnă, numai cu cea a popasului bivolilor, prin 30 ani, pietre, cărămizi, nisip, var, bârne, leaţuri, şindrile ş.a., şi biserica se zidi.

Prin 30 ani, biata femeie nu şi-a cruţat nici sănătatea, nici averea, ci a cărat tot mereu, fără întrerupere, afară de duminici şi sărbători, tot materialul trebuincios pentru o astfel de clădire măreaţă.

Îndată după ce biserica a fost zidită, bunul Dumnezeu se îndură de dânsa şi-i curmă suferinţele, mântuind-o din această lume plină de chin şi necazuri, unde atât de greu îşi ispăşise necunoscutu-i păcat, la locul de repaus, unde nu este nici întristare, nici durere, nici suspinare (…).

Biserica mănăstirii se zidise şi fiindcă nevasta, care cărase materialul trebuincios, murise, soborul mănăstiresc, aducându-şi aminte de făgăduinţa făcută nevestei, întrebă de mitropolitul şi episcopul ţării ori de dau învoirea ca să fie îngropată în biserică, după cum dorise.

Sinodul episcopilor, adunat, însă hotărî că răposatei nu i se cuvine înmormântarea ctitorilor în biserică, dar orândui ca amintirea ei să rămână veşnic neştearsă şi strâns legată de zidirea mănăstirii, prin aceea ca chipul nevestei să se cioplească în piatră şi să se aşeze într-un colţ de la unul din cele 4 turnuri din zidul care înconjură mănăstirea. Şi aşa se şi făcu.

Chipul nevestei Romînce, al cărei nume însă tradiţia nu l-a păstrat, s-a săpat în piatră şi s-a aşezat în vârful contrafortului estic,

care sprijineşte turnul-clopotniţă, aflător la apus – miază-noapte, în zidul care înconjură mănăstirea.

Acolo stă chipul acelei Romance, cu capul acoperit c-o învelitoare de o sută de ani şi acolo va sta, cât timp vor sta zidurile mănăstirii Suceviţa şi amintirea ei legendară va trăi în mijlocul conventului călugăresc, istorisindu-se de fapta ei din călugăr în călugăr" (pp. 7, 8).

Dimitrie Dan precizează, în subsolul paginii, că, „acoperindu-se clopotniţa, înainte de câţiva ani, cu eternit, s-a ridicat acoperământul contrafortului celui cu chipul femeii ceva pre sus, aşa că astăzi din acel chip se vede numai o jumătate de cap. La stăruinţa scriitorului acestor şire, comisiunea monumentelor istorice a dispus îndreptarea acelei scăderi, ca bustul femeii să fie vizibil".

Mitul acesta, care aminteşte de „Meşterul Manole", dar într-o formulă adaptată., Ana, Zeiţa Vetrei, fiind soţia Cerului (Anu), face parte dintr-o veche datină pelasgă, moştenită de români, cu adaptări, până la îngroparea umbrei unui om, în colţul temeliei unei case, prin care construcţia, Cort al Cerului sau Cortul lui Dumnezeu, în cazul bisericilor şi templelor, trebuie logodită cu spiritul pământului, Romînca din această tradiţie, ca şi Uţa, ca şi Hestia, fiind spiritul acela pământesc, numit Zeiţa Vetrei.

„Există credinţa că fiecare casă nouă cere jertfirea unui suflet. Nefăcându-se aceasta, se crede că trebuie să moară stăpânul casei. De aceea, în cornul temeliei de către răsărit, zidesc meşterii, de viu, un cocoş negru, punându-i de mâncare şi apă pe trei zile (această credinţă există în ţinutul Câmpulungului). După o altă versiune, auzită în ţinutul Humorului, se pune în temelie numai un cap de cocoş negru.

La clădiri mai monumentale, ca biserici, mănăstiri, există,

iarăşi, credinţa cum că numai atunci poate să fie dusă la un bun sfârşit clădirea, dacă se aduce o jertfă mai mare. La atari clădiri, măsoară meşterii, pe furiş, umbra unui om, cu un stânjen sau cu o aţă, şi o îngroapă, apoi, în temelie, iar omul căruia i s-a îngropat umbra trebuie să moară”[72].

Deci legenda celei de-a doua biserici din Suceviţa preia, asimilează în creştinism un mit precreştin, până la compromisul „jertfirii” unui chip cioplit (ceva mai puţin decât umbra, care înseamnă inefabil).

A doua tradiţie, de data asta scrisă, inclusiv de cronicarul Miron Costin, se referă la neamul ctitoricesc al Movileştilor şi nu este, în sensul strict al cuvântului, o tradiţie, ci o tentativă de glorificare a unor fapte creştineşti ale fraţilor Movilă, cei care au durat mănăstirea Suceviţa pe care o putem vedea şi admira şi astăzi.

Începerea lucrărilor de construcţie ale mănăstirii Suceviţa datează din 1582, fiind finalizate în 1584, iar cei doi cei doi fraţi ctitori, Ieremia Movilă Vodă şi Gheorghe Movilă, Mitropolitul Moldovei, au înzestrat noua ctitorie cu o moşie a domeniului domnesc, satul Suceviţa, ascultător de ocolul Bădeuţilor:

„Am întărit nou ziditei mânăstiri zisă Suceviţa pe care am început a o zidi… un sat din satele noastre care au fost drepte domneşti ascultătoare de curtea noastră de Bădeuţi, anume Suceviţa, şi cu loc de moară la Suceviţa şi cu poieni pentru fănaţe şi cu munţi, şi cu slatine cari sănt pe aceşti munţi, şi cu izvoare cu peşti şi cu tot venitul”.

[72] ŞTEFUREAC, ION, *Casa ţăranului român din Bucovina*, Junimea Literară, Anul VI, Nr. 2, Februarie 1909, pp. 31-36, Nr. 3-4, Martie-Aprilie 1909, pp. 74-79

Practic, odată cu satul Suceviţei, după cum rezultă din uricul din 6 august 1583, au fost închinate mănăstirii şi cătunul şi moşia Marginea, hotarul noii moşii, menţionat în uric, şi toponime mărginene, hotarul „începând din cămp dela gura Horodnicelului, dela izvorul lui Mihail, la mocirla curată şi alăturea cu ele la Teşcioara; şi alăturea la Prăpădenia la capătul însemnat; şi pe povârnişul opcinei la semnul mare, la dealul Horodnicului, dară opcina şi la vale, pe vărvul Pietroasa şi de acolo spre Sud la dealul Voitinul, la Prislopul Viţelului; şi la dealul Săcărei, la capătul Voevodesei, şi de acolo la Dealul Crucii, la vărvul Berchiaşului şi la Stăna Secheraş, la vărvul Ruscăi şi acolo se întâlnesc hotarele Moldaviţei, ale Putnei şi ale Suceviţei, şi de acolo drept cu opcina la Stănişoara şi iarăşi opcina la Stăna Ursului, şi iarăşi la cărarea călugărească dela Moldaviţa şi de acolo la Răsărit, la Prislopul Preoţilor şi în opcina, la Poiana Mărului; şi opcina la Târguşor şi iarăşi alături cu opcina la Valea Homorului şi alăturea, la izvor la Dealul Homorului şi la cel dintăi prislop care s-a coborât dela Dealul Homorului, care este pentru a petrece vara; şi iarăşi opcina la Piatra Femeilor şi de acolo la Dealul Vulturilor, la capătul Somi şi opcina la Dealul Solcin; şi iarăşi opcina până unde se întâlneşte cu drumul slatinii şi de acolo tufişul dela capătul părăului şi tot drumul Olhoveţului (Volovăţ), unde iese drumul prin pădure la colţul lui Jurj, la poiana Hirevul şi vadul Verboveţ dela Olvovăţ; de acolo în susul drumului printre ţarina Olhoveţului şi printre cea a Suceviţei şi, la vale, la fântăna unde este crucea şi stălpul lui Ştefan Vodă; şi de acolo la colţul Brădăţelului, la iazul lui Dăniciu, şi de acolo la heleşteul lui Mihail”.

Hotarul moşiei mănăstirii Suceviţa conţine toponime vechi, întâlnite şi în hotarnicele unor sate anterior atestate (Marginea, Volovăţ, Horodnic, Solca), dar şi nume de localnici, împrumutate unor proprietăţi („izvorul lui Mihail”, „iazul lui Dăniciu”, „Stăna Secheraş”, „Stăna Ursului”, „colţul lui Jurj”), nume anonimizate în

istorie, aşa cum se întâmplă, de regulă, la un popor pentru care doar prezentul contează. Nici măcar fântâna lui Ştefan cel Mare, cândva înzestrată cu cruce şi stâlp hotarnic, aflată în hotarul Suceviţei, nu mai supravieţuieşte în memoria locurilor.

Mult mai probant, în privinţa delimitării Marginii de Volovăţ, dar şi de celelalte sate megieşe, cu excepţia satului Sucevita, este documentul numit „Actum, în Sucevita la 5 August, 13, 14 şi 15 Octomvrie 1783”[73], din care vom cita doar pasajele care ne interesează, din perspectiva temei acestei cărţi, adică părţile de hotar ale moşiei mănăstireşti care fac referire la teritoriul Marginii şi la locuinţe aflate, încă din vechime, pe acest teritoriu:

„Fiindcă satele Horodnicul de sus şi de jos, Sucevita şi Volovăţul, cari sunt proprietatea mănăstirii Sucevita (de fapt, nu era vorba de proprietate, ci de o folosinţă, numită „ctitoria” şi care avea să se transforme, tot ca folosinţă, în fundaţie imperială – n.n.), se ţin la un loc, că formează, aşa zicând, o moşie sau un domeniu, de aceea ele au fost hotărâte la un loc şi numai de către satele învecinate, fiindcă între ele aceste moşii, cari au un stăpân, certe nu se pot isca”

Partea de hotar cu moşia mănăstirii Moldovita nu ne interesează, ci aceea dintre moşia mănăstirii Solca şi a moşiei Sucevitei, deci partea sudică a hotarului Marginii, care începea de la Pietrele Muierilor, „de unii numite şi Brazii Muierii, unde se întâlnesc moşiile a trei mănăstiri, Sucevita, Homor şi Solca”, hotarul continua până la izvorul pârâului Iaslovăţ, care devenea „hotarul natural între Sucevita şi Solca până la Poiana Grozii, unde ambele hotare părăsesc hotarul şi merg, în stânga, până la capătul de sus al Poienii Grozii”, apoi „ambele hotare merg alături spre miază noapte prin Pârâul

[73] DAN, DIMITRIE, *Mănăstirea Sucevita / Cu Anexe şi Documente ale Sucevitei*”, Tipografia Bucovina, Bucureşti, 1923, pp. 161-165

Pietros", apoi trece „prin pârâul Sucha sau Pârâul uscat" până la Dolina, Dolina însemnând, în slavonă, vale (moldovenii înţelegeau şi numeau, prin acest cuvânt, „rădăcina"). Apoi urma dealul Feşeţel şi valea pârâului cu acelaşi nume, până „mai sus de casa lui Ştefan Ciobotar, care stă pe trotarul Rădăuţului, însă este aşijdere proprietatea mânăstirii Solca, mai jos de cârşma de pe hotarul Volovăţului, care este proprietatea mănăstirii Suceviţa, unde ţăranii din Rădăuţi au mărturisit că se cheamă Znamen, care înseamnă semn.

Ţăranii din Volovăţ însă voiau să aibă pe baza hotarnicei, ca punct de hotar, locul unde pâraiele Ferşeţel şi Suceviţa se împreună în curs, neconsunând, însă, factica posesiune a ambelor mănăstiri cu sub No. 89 alăturata hotarnică, de aceea ambii interesaţi au primit, de bună voie, acest punct, de aceea merge, de aice, Suceviţa lângă Solca sau Volovăţul, lângă Rădăuţi, pe şesul Suceviţei, în jos, şi, prin pârâul Suceviţa, pe vârful lui Traian sau pe marginea malului celui vechi".

Odată cu includerea Volovăţului în moşia mănăstirească a Suceviţei, în 20 iunie 1589, se confirmă şi statutul de localităţi anterioare întemeierii statului feudal moldav (formula hotarnică „pe unde din veac au folosit") pentru Volovăţ şi cătunele sale, inclusiv Prundul (Marginea), în uric precizându-se ca „hotarul acestui sat, anume Holovăţul, să fie, din toate părţile, după vechiul hotar, pe unde din veac au folosit. Şi astfel, Marginea, ca şi Volovăţul, ca şi mai noul sat Suceviţa, pierdea statutul de moşie domnească, pentru a deveni moşie mănăstirească, inventaţii „răzeşi din Marginea" neexistând niciodată.

Cu siguranţă, platoul înalt, neted şi roditor al Marginii a fost locuit şi exploatat agricol şi în perioada prestatală, şi în cea feudală, dar dovezile lipsesc, ca şi în cazul Bădeuţilor (atestaţi documentar, ca sat, abia în 6 august 1583, deşi Ocolul Bădeuţilor beneficiază de

o puzderie de menţionări), datorită faptului că Marginea, ca sat sau cătun la vadul (prundul) Vâlhovăţului (Suceviţei), nu şi-a modificat, practic, consecinţele regimului de proprietate cale de veacuri, cât a fost proprietate voievodală sau mănăstirească. Beneficiind de condiţii geografice mai neprielnice, satele din preajmă, aflate în proprietate răzeşească, până a fi cumpărate de voievozi şi dăruite mănăstirilor, beneficiază de urice noi, la fiecare schimbare de proprietari, deci, indirect, şi de atestări.

Voitinelul (Voitin) are parte de prima atestare în 18 august 1427, când Alexandru cel Bun întărea lui Herman şi fratelui său, Iaţco, „ocina lor şi le-am dat satul lor, unde este casa lor, la Voitinu, unde acesta iese din poiană şi unde este mănăstirea lor şi vechiul lor loc de cosit, sub brădet", dar dispare din urice şi, indirect, din istorie, după 16 mai 1490, atunci când Ştefan cel Mare cumpăra, de la „Bogdan de la Voitin şi fratele lui Ion Miciorna, şi surorile lui, Ilca şi Muşa, copiii Hărman, nepoţii lui Iaţco" cu 500 zloţi tătăreşti, „un sat, anume Voitinul, unde a fost casa tatălui lor, Hărman, şi a bunicului lor, Iaţco, unde iese Voitinul din pădure şi din poieni, unde a fost mănăstirea lor şi fânaţul lor cel vechi, sub codru", sat pe care l-a dăruit mănăstirii Putna.

Satele Horodnic beneficiază de atestare în 1 august 1444, atunci când obţinea uric de folosinţă (confundată, în timpurile noastre, cu proprietatea) stareţa Antonida, de la mănăstirea Horodnic, dispărută în timp, dar cu temeliile adăpostite, probabil, de vatra fertilă a satului Călugăriţa, anomizarea celor două sate Horodnic producându-se după anul 1577, an în care fraţii Ion, Trifon, Ştefan, Sturza, Vasutca, Parasca, Fădora şi Anuşca Cupcici, vindeau moşia străbună voievodului Ieremia Movilă, care le-a dăruit Mănăstirii Suceviţa, „cu iazuri şi cu mori pe Părăul Horodnicul şi pe Părăul Pozinul şi cu poiene şi curături într-a lor hotară".

Solca intră în istorie în 15 ianuarie 1418, atunci când urmaşii lui Şandru Gherman, Vlad şi Cârstea Goraeţ, au fost chemaţi în faţa divanului domnesc de Maicolea, fiica lui Stoian, de fiii ei, Cozma şi Sân, şi de nepoţii Balotă şi Dragoş, pentru revendicarea moştenirii, dar dispare, ca sat, din memoria obştească, începând cu 11 august 1615, atunci când Ştefan Tomşa desfăcea dania mitropolitului Gheorghe Movilă, care cumpărase satul Solca, cu 300 ducaţi, de la Udrea cel Orb, către mănăstirea Sucevița, şi îşi înzestra ctitoria şi cu satul Solca, despăgubind, totuşi, mănăstirea Sucevița cu „două fălci de vie la Cotnar", cu odoare, cu bani şi cu bijuterii.

Nici măcar legendarul şi miticul (doar adăpostea Zeiţa Vetrei, pe Uţa) Volovăţ nu mai lasă urme în istorie, după ce devine moşie mănăstirească, în 20 iunie 1589.

Toate aceste megieşii mărginene, inclusiv Prundul Volovăţului sau al Suceviței, cum i s-a zis mai târziu, nu s-au mai dezvoltat, n-au prosperat, ci s-au pustii adesea, de-a lungul vremii, datorită fugii iobagilor, care nu mai puteau îndura exploatarea călugărească. Mereu şi mereu, prin vremuri şi vremuiri, s-au înfăţişat înaintea Divanului Domnesc al Moldovei, precum în 5 mai 1627, „părinţii şi rugătorii noştri, călugării de pe la toate sfintele mănăstiri, şi s-au jeluit cu mare plângere" (parcă-i aud jeluindu-se şi plângând, şi vărsând amare lacrimi fierbinţi, de dorul, de mila şi de dragostea profund creştină faţă de robii lui Dumnezeu – nu ai lor, ci ai lui Dumnezeu – pe care „nu pot să-i stăpânească", pentru că „ei s-au împrăştiat şi au fugit în alte ţări şi au rămas mănăstirea fără ei").

Iar cucernicul voievod, „cu inimă curată şi luminată, din tot sufletul nostru şi cu ajutorul lui Dumnezeu", arunca, fără voia minţii lui, cu pietre în Iisus Hristos, stabilind că „doar călugării să aibă a lucra cu ei şi să-i pedepsească pe fiecare după fapta lui" pe semenii

noştri, ai călugărilor şi, mai presus de toate, aşa cum ne-a încredinţat El, ai lui Iisus Hristos.

Vremuirile, dar şi vremurile ne-au fost adesea potrivnice, mitizând spaimele unui popor înlănţuit în beznă. S-au înregistrat fenomene astronomice şi climaterice care au umplut ba de uimire, ba de spaimă, şi pe strămoşii mărginenilor, unele dintre acestea fiind consemnate de cronicari, altele de însemnările vechi de pe cărţile bisericeşti.

Astfel „vă leato 7025 (1516) noiemvrie 8, semnu mare s-au arătatu pre ceru, că au strălucit dispre miiazănoapte ca un chip de om, de au stătut multă vreme şi iară s-au ascunsu în văzduh. Aşijdirea, curundu după acelaşi semnu, într-aceiaş lună, au fostu cutremur mare de pământu, într-o luni”[74].

Între cele două domnii ale lui Petru Rareş, a stat în scaunul voievodal de la Suceava un boier, pretins vlăstar domnesc, ucis în decembrie 1540, dar care avea să rămână în istorie datorită unei nefericite întâmplări, petrecută în vara aceluiaşi an: „în zilele acestui Ştefan vodă, fost-au foamete mare şi în Ţara Moldovei şi la unguri, că au venit lăcuste multe, de au mâncat toată roada, pentru aceia l-au poreclit de i-au zis Lăcustă vodă”[75].

În întregul cuprins al anului 1585, „vă leato 7093, domnind Pătru vodă Ţara Moldovei, mare secită s-au tâmplatu în ţară, de au secat toate izvoarăle, văile, bălţile şi unde mai nainte prindea peşte, acolo ara şi piatră prin multe locuri au căzut, copacii au secat de secită, dobitoacile n-au fostu având ce paşte vara, ci le-au fostu dărămând frunză. Şi atâta prafu au fostu, cându să scorniia vântu,

[74] URECHE, GRIGORE, *Letopiseţul ţării Moldovei*
[75] Ibidem

cât s-au fostu strângându troieni la garduri şi la gropi de pulbere ca de omet. Iar dispre toamnă deaca s-au pornitu ploi, au apucat de au crescut mohoară şi cu acelea ş-au fostu oprind sărăcimea foametea, că-i coprinsese pretutinderea foametea”[76].

În 1655, „s-au întunecat soarele într-acel anu, la luna lui iunie, cu mare groaze, cât perise soarele cu puţin nu toată lumina, tocma amiadzădzi şi mulţi oameni, neştiindu a să feri de o întunecare ca aceia şi privindu la soare multu, au pierdut vederea în toată viaţa lor”[77].

În 1699, „în luna lui septemvrie în 13 zile… când au pierit soarili, au dat turcii Cameniţa”. „Când au îmblat văleatul 1737, sara, după cină, spre ziua Sfântu’ Nicolae, s-au arătat un semn pe cer, despre miazănoapte, roşu ca sângele şi lat, şi au fost 2 ciasuri şi s-au despărţit în doao, apoi iar s-au împreunat şi s-au aşezat iar spre apus”[78].

În 14 iulie 1748, „au fost întunecare de soare atât de înfricoşată, cât spun unii că s-au văzut şi stelile pe cer… 3 ciasuri au fost întunecat”, iar în 22 octombrie 1769, „s-au arătat o stea cu coadă şi sta cu capul cătră răsărit şi cu coada cătră apus”[79].

Anomaliile climaterice, pe care le credem specifice doar contemporaneităţii, fiind provocate, cică, de poluare, s-au produs întotdeauna. Astfel, în 1781, la Înălţarea Domnului, „fost-au un omăt,

---

[76] Ibidem

[77] COSTIN, MIRON, *Letopiseţul ţării Moldovei, de la Aaron-Vodă încoace, de unde este părăsitu de Ureche vornicul de Ţara de Giosu, scosu de Miron Costinu vornicul de Ţara de Giosu, în oraşul Iaşi, în anul de la zidirea lumiei 7183, iar de la Naşterea Mântuitorului lumii, lui Iisus Hristos, 1675*

[78] CORFUS, ILIE, *Însemnări de demult*, Ed. Junimea, 1975

[79] Ibidem

mărime lui de cinci palmaci, cât şi cii di neamu slăvit l-au măsurat", iar în noaptea de 5 spre 6 mai a anului 1782, „toată noaptea au nins tare, cu vifor, şi până la prânz şi mult omăt cu căzut, dară până sara l-au luat". În 23 septembrie 1784, „s-au tâmplat ploi şi, pe urmă, au ninsu ca di doao degite ş-au ţinut trei zile. Cari nime n-au apucatu încă a culegi viile pe multe locuri ş popuşoi, un lucru care nu ţinu minte să mai fi fostu altă dată la aciasă vreme"[80].

În 1794, a fost secetă mare, apoi o iarnă grea, cu viscole cumplite. Patru ani mai târziu, începând de duminică, 15 martie 1798, şi până miercuri au fost şase cutremure mari, „cât să spăriese creştinii". În 15 septembrie 1807, a fost văzută pe cer, spre apus, o stea cu coadă impresionantă, dar şi minunată, o altă stea arătându-se, spre sud, dar în lunecare lină spre apus, în 1812. În 1817, a început o iarnă fără omăt şi a continuat aşa până în mai 1818, când au început ninsorile şi ploile reci, care au contenit abia în 29 mai, după mare pagubă produsă oamenilor şi dobitoacelor. În 1819, o altă stea cu coadă a aprins imaginaţia oamenilor, în vreme ce, în 1821, a fost atât de cald, încât, după Crăciun „fetele de la ţară au giucat, afară, desculţe, în cămeşe".

Existau, desigur, şi pe acele vremi, explicaţii pentru astfel de anomalii, care fie că erau menite să prevestească o schimbare, fie că însemnau o pedeapsă divină pentru păcatele mult prea multe ale pământenilor (explicaţia ecleziastică), iar neliniştile insinuate de aceste două perspective înviorau înserările, în care străbunii aveau multe de discutat şi de dezbătut, iar plăcerea vorbei lungi şi cu dichis însemna farmecul acelor vremuri de eres, dar şi de o metafizică irepetabilă.

[80] Ibidem

Despre istoria bucovineană a Marginii

Cu puţin timp înainte de ocuparea Bucovinei şi, practic, delimitarea ei ca provincie europeană, pe când Marginea (Prundul) era doar un sat al mănăstirii Sucevița, împreună cu satele Sucevița şi Volovăţ, recensământul generalului rus Rumeanţev[81], din 1772-1773, înregistra, în satele acestei moşii mănăstireşti, la Volovăţ şi la Prundul Volovățului (Suceviței) sale, sate cu salvogvardia preînălţatului Graf, fără alte precizări, ,,141 – toată suma caselor", însemnând 77 scutelnici ai mănăstirii Sucevița, 14 femei sărace, 4 popi, 4 ţigani şi 42 cu salvogvardie.

Prima tentativă austriacă de cucerire a nordului Moldovei s-a produs în 1716, când oştile imperiale ale lui Carol al VI-lea, au răzbit, prin Câmpulung Moldovenesc, spre Iaşi, dar în vremurile acelea tulburi totul avea să sfârşească printr-o sălbatică invazie rusească, în 1739, când trupele generalului Munich aveau să ocupe „partea de sus a Moldovei, cu Bucovina, lăsând populaţia, oraşele, satele şi mănăstirile pradă cazacilor sălbatici. Mii de români, mai ales din ţinuturile Cernăuţilor şi Hotinului, au fost duşi, atunci, precum ne spune cronicarul Neculce, în ţara rusească şi împărţită ca robi.

De aici, înainte, războaiele Turciei cu Rusia continuă aproape neîntrerupt şi, cu ele, invaziunile Ruşilor în Moldova, care devine

[81] ACAD. ŞT. RSS MOLD., *Moldova în epoca feudalismului*, VII, I, Chişinău 1975, p. 352

astfel un pământ căutat, acum, din două părţi.

Împărţirea Poloniei favorizează şi mai mult încă ideea ca principatele dunărene să împărtăşească aceeaşi soartă.

Războiul ruso-turc de la 1768 adusese cu sine, ca rezultat final, convenţia de la 6 iulie 1771, în care Austria ia rolul de împăciuitoare între ambii adversari şi-şi face, cu această ocazie, şi sieşi parte, obţinând de la Turci, drept compensaţie, cedarea Bucovinei.

Pentru a găsi, totuşi, o formulă la această pretenţiune, Austriecii pretextară, pe baza unei expuneri a colonelului Baron Seeger, că tot teritoriul aflător între Nistru şi şirul muntos, ce se întinde de la Cernăuţi şi până la Bârgău, sub numele de codrul Bucovinei, ar fi aparţinut odinioară regatului Galiţiei şi Lodomeriei, intrat, în 1772, în posesiunea Austriei şi, în consecinţă, urmează a se retroceda de drept monarhiei habsburgice.

Şi precum pacea între Ruşi şi Turci nu întârziase a se încheia la Cuciuc Cainargi (21 iulie 1774), sultanul se învoi, de voie, de nevoie, la 7 mai al anului viitor, a ceda Bucovina Austriacilor, cu toate protestările domnului Moldovei Grigore Ghica, care plăti această împotrivire a sa, în cele din urmă, cu viaţa (mitizare patriotardă, Grigore Ghica fiind ucis pentru bănuiala de a fi fost colaborator şi partizan al ţarismului – n.n.).

Planul ocupării era pregătit de mai înainte, precum se vede dintr-o scrisoare a împăratului Iosif, din 19 iunie 1773, pe care o adresă el, pe atunci încă prinţ de coroană, într-o călătorie în Transilvania (Reghinul Săsesc), mamei sale, Maria Teresia, în care zice: „Am vizitat munţii Ciucului şi ai Ghergăului, cu trecătorile spre Moldova, şi, cu toată sălbăticia acestor regiuni, ne-am convins ce minunat lucru ar fi dacă am putea să căpătăm colţul de pământ ce se găseşte între Transilvania, Maramureş şi Pocuţia".

(George Bogdan-Duică[82] are o „traducere patriotică" şi mai

[82] BOGDAN-DUICĂ, GEORGE, *Bucovina. Notiţe politice asupra situaţiei*, Sibiu, 1895, pp. 10, 11

convingătoare: „Tocmai am vizitat Ciucul şi Giurgeul, cu toate pasurile lor de către Moldova şi o parte din teritoriul reocupat (la 1769). Acesta este o adevărată pustietate, acoperit cu cei mai frumoşi arbori, care putrezesc încă nefolosiţi. Dacă, în schimbul acestor părţi de teritoriu, care, fiind nedeşţelenite şi necolonizate, nu au nici o valoare, am obţine, dându-le Moldovenilor, acel colţ ce ce se mărgineşte cu Ardealul, Maramureşul şi Pocuţia, s-ar săvârşi ceva foarte de folos" – n.n.)…

Guvernul Mariei Teresiei nici n-a întârziat, deci, a studia acel interesant petic de pământ şi a trimis, încă în toamna anului 1773, comisarii săi militari ca să cerceteze ţara. Unul dintre aceştia, baronul Enzenberg, comandantul regimentului românesc (valah) din ţinutul Rodnei şi al Năsăudului, cunoscător bun al poporului român şi care a avut, în urmă, un rol de frunte ca guvernator militar al Bucovinei, administrând-o până la 1786. Astfel, trupele austriace intrară, la 31 august 1774 în Moldova şi, ocupând întâi Cernăuţul, unde se stabili comandamentul general al noilor stăpâni, au tras cordonul în jurul teritoriului câştigat şi au înfipt stâlpi cu pajură la hotarele noii provincii, Bucovina"[83].

Bucovina a fost ocupată, în 1 Octombrie 1774, de generalul austriac Gabriel baron de Spleny, cu 3 regimente de infanterie, 12 tunuri şi 2 regimente de cavalerie"[84], dar „capitala ţării, Cernăuţii, se afla, la 31 August, în mâna maiorului Mieg. Seretul şi Suceava au fost ocupate imediat după aceea şi, la 25 Octombrie 1744, cordonul de ocupaţiune era complet"[85].

„Şi iată că, de la miază-noapte, de pe lângă neadormitele

[83] GRIGOROVITZA, EM., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, 1908, Pp. 21, 22

[84] MORARIU, CONSTANTIN, Şcoalele româneşti din Bucovina, Revista Politică nr. 7/1890, pag. 12

[85] BOGDAN-DUICĂ, GEORGE, Bucovina. *Notiţe politice asupra situaţiei*, Sibiu, 1895, pag. 10

ape ale Nistrului, până la Pietrele Roşii, unde se întâlneau graniţele celor trei ţări româneşti, Ardealul, Moldova şi Bucovina, ţara gemea, acum, de cătane împărăteşti, tot Nemţi înalţi şi bine legaţi, care erau îmbrăcaţi în tunici albe, roşii şi albastre, şi purtau cozi şi tricornuri pe cap.

Ţara gemea, acum, de cătane împărăteşti, tot Nemţi înalţi şi bine legaţi, care erau îmbrăcaţi în tunici albe, roşii şi albastre, şi purtau cozi şi tricornuri pe cap.

Băştinaşii începură să mai răsufle o leacă şi să se simtă mai siguri, căci legile şi dreptăţile nu mai atârnau de vârful sabiei, ca pe vremea stăpânirii Turcului. Dar, totuşi, se mai arătau făcători de rele, ce aţineau calea bieţilor drumeţi, căci, pe unele locuri, ţara era pustie: de multe ori ţi se întâmpla să mergi zile întregi, fără să dai de ţipenie de om sau măcar vreun han mai acătării. De drumuri bătute – nici pomină, numai ici-acolo – câte un drumeag plin de hârtopi şi mâncat de ploi, iar cale de câteva poşte, întâlneai doar vreun bordei săpat în pământ, în vârful căruia atârna, pe o prăjină, un jup de paie sau de strujeni, semn că aici era un fel de conac.

Satele se întindeau prin râpi şi pe la marginile codrilor pustii şi nepătrunşi, îndosite de frica Tătarilor şi a altor legi spurcate.

Moldovenii se împăcară îndată cu stăpânirea cea nouă, deşi nu puteau pricepe cum de au venit sub cârma împărăţiei austriece, căci nici învălmăşeală de oşti n-au văzut, nici sânge să curgă ori măcar pârjol să se plimbe, ca alte dăţi, pustiitor prin ţară”[86].

Şi n-a durat prea multă vreme până ce mărginenii, câţi or fi fost, atunci, în Prundul Volovăţului, care, împreună cu Volovăţul, avea doar 1 popă, 105 ţărani, au prins de veste că vor fi împroprietăriţi cu pământ, cât aveau prins în lucru, şi că obştea lor sătească urma să primească şi păduri, şi fâneţe, şi păşuni, ca să poată prinde

[86] GRĂMADĂ, ION, *Jurământul Ţării la 1777*, în „Cartea sângelui”, Gr. Edit. „Ion Grămadă” 2002, pg. 195

cheag fiecare gospodar şi să fie, astfel, de folos viitor şi împărăţiei. Încă nu pricepeau mărginenii de unde şi mai ales cum o să se ia acel pământ de arătură, de păşune, de fânaţ sau cu pădure, apoi au auzit de protestul egumenului Solcăi, Artemon, care s-a alăturat celorlalţi egumeni, împotriva pravilelor şi obiceiurilor noi, cu care „noi, partea duhovnicească, nu ne putem împăca”[87].

Curândă vreme de la protestul egumenilor, din 25 februarie 1784, „moşiile mănăstireşti le luă împăratul sub administrarea statului”[88], înfiinţând o fundaţiune specială, Fondul Religionar, şi, astfel „toate veniturile incurg în visteria statului, din care se vor acoperi toate cheltuielile pentru feţele bisericeşti şi pentru şcoale, iar ceea ce va întrece se va întrebuinţa numai pentru binele obştesc al clerului, al religiunii şi al omenirii”[89].

„Regimul austriac secularizează, în 1786 (în baza regulamentului din 1785) pădurile şi lanurile mănăstireşti, iar pe ţăranii din satele aparţinând mănăstirilor îi împroprietăreşte pe pământurile unde munceau…

Împroprietărirea ţăranilor pe locurile unde munceau a trezit în sufletele populaţiei, sporită, acum, şi cu un număr considerabil de emigranţi ardeleni o mare dragoste de pământ şi a dezlănţuit un elan remarcabil de muncă”[90].

În 1776, Marginea a fost colonizată cu 106 familii de români ardeleni şi de ruteni (Kaindl vorbeşte doar despre colonii ruteni), iar în toamna anului 1803, douăzeci alte familii germane de tăietori de lemne, conduse de Andreas Schuster, s-au stabilit în sat, cu acceptul administratorului Quirsfeld şi a trezorierului Hohenauer. Numele

[87] MITROPOLIA BUCOVINEI, *Averile bisericeşti din Bucovina*, Cernăuţi 1939, pg. 13.

[88] PUMNUL, ARUNE, *Privire răpede*…., pg. 17

[89] NISTOR, ION I., *Istoria fondului bisericesc din Bucovina*, Cernăuţi 1921, pg. 23

[90] JITARIU, PROCOPIE, *Monografie folclorică a satului Berchişeşti*, pg. 28

acelor familii, venite din Boemia, s-au păstrat: Anton Aschenbenner, Johann Augustin, Adam Bahr, Sebastian Baumgartner, Georg Beitl, Josef Druck, Martin Eichinger, Franz Geschwendner, Martin Gnad, Karl Haiden, Wenzel Hoffmann, Georg Klostermann, Kaspar Kohlruss, Georg Kufner, Wenzel Kufner, Martin Schulhauser, Andreas Schuster, Franz Schuster, Johann Schweigl şi Peter Wilhelm.

Lor aveau să li se alăture, ulterior, şi câteva familii de şvabi, provenite din Franconia.

În martie 1782, o hotarnică a Rădăuţilor şi Volovăţului, sunt menţionate „drumul care duce de la Suceviţa la Rădăuţi, de aice tot pe şes până la apa Suceviţei, tot în hotar cu Horodnic”[91].

În 1793, consilierul aulic Peithner von Lichtenfels demarase prospecţiunile geologice la Cacica, la Solca, la Marginea şi în întreaga zonă, curând după aceea înfiinţându-se, la Solca, Oficiul de exploatare a sării, sub direcţiunea lui Johann Hoffmann, exploatarea sării însemnând, în acei ani, utilizarea celor peste 50 de izvoare şi fântâni de slatină dintre Solca şi Rădăuţi şi, mai ales, a celor dintre Solca şi Marginea, de la Slatina Mare şi din lunca Pleşului.

O importanţă deosebită pentru Marginea, atât în plan economic, dar mai ales în formarea mentalităţii de gospodar şi de întreprinzător, a avut-o înfiinţarea, în imediata vecinătate a vetrei mărginene de sat, a coloniei germane Furstenthal (Voivodeasa), în 1792, cu germani din Boemia, colonie care avea să permită înfiinţarea unei adevărate industrii zonale.

Încă din 1783, începuse construirea, cu ajutorul armatei şi al sătenilor din localităţile din zona de munte, a Drumului Împărătesc (Drumul Sării), cel care ducea de la Storojineţ, prin ambele Vicove,

[91] DAN, DIMITRIE, *Cronica Episcopiei de Rădăuţi*, Viena, 1912, p. 237

de Jos şi de Sus, prin Voitinel, Horodnic, Marginea, Solca, prin Cacica, Păltinoasa, până la Dorna şi, de aici, prin Poiana Stampei şi pasul Tihuţa, spre Transilvania – lucrare amplă, efectuată sub conducerea inginerului genist Hora von Ozelowitz şi terminată în anul 1808"[92].

În 1802, la Furstenthal s-a înfiinţat o fabrică de sticlă, axată pe producţia de geamuri, la care lucrau, sub coordonarea maistrului geamgiu Sebastian Schuster, care, în 1803, se va muta la Marginea, apoi la Rădăuţi: Wenzel Feldigel, Anton Fuchs, Joseph Gaschler, Matthias Gaschler, Franz Keller, Martin Stoiber, Franz Weber şi Johann Weber.

În 1808 şi 1810, prin Marginea trece, ca însoţitor al arhiducilor Ludovic şi, respectiv, Rainer, pictorul silezian Franz Jaschke, cel care va realiza primele 9 acuarele cu peisaje şi portrete din istoria Bucovinei, inclusiv portretul unei ţărănci din partea locului.

În 1817, împăratul Francisc I, vizitând Bucovina, a păşit şi pe minunatele plaiuri mărginene, în drum spre Solca, unde, ca şi la Voivodeasa, exista o fabrică de sticlă, la care lucrau nemţi proveniţi din Boemia.

În 23 august 1821, egumenul mănăstirii Sucevița, Filaret, menţionează într-o scrisoare „un căruţaş din Marginea", de serviciile căruia intenţiona să se folosească, la o aprovizionare cu cherestea.

Potrivit registrul de evidenţă a pământurilor, în 1822, parcelele din Furstenthal, dinspre Marginea, au fost folosite de lucrătorii fabricii de sticlă Jakob Stadler, Franz Bauer, Martin Bauer, Paul Fischer, Michael Weinfurter şi Christof Gaschler.

---

[92] IACOBESCU, MIHAI, *Din istoria Bucovinei*, vol I, Ed. Academiei Române 1993, pg. 238

După 2 noiembrie 1836, aceste terenuri au fost încorporate în Marginea.

În 26 iulie 1858, prin „Protocolul privind statutul terenurilor în Furstenthal", se stabilea statutul juridic al domeniilor Fondului Religionar şi al parcelelor de teren aflate în proprietatea sticlarilor.

Din protocol, se pot afla numele celor mai vechi membri ai comunităţii germane, precum Joseph Gnad, de 75 ani, şi Franz Geschwentner, de 69 ani, în 1858, amândoi invitaţi să facă parte din conducerea comunală. Ceilalţi germani, înşiruiţi în ordinea numerelor caselor şi ale terenurilor, erau Jakob Schuster (de 16 ani, sticlar), Michel Hagel (de 11 ani), Martin Mühlhäuser (11 ani), Franz Weber (15 ani), Karl Gaschler 15 ani), Michel Stadler (14 ani), Jakob Gnad (2 ani), Iosif Stadler (30 ani), Simon Fischer (zidar, de 30 ani), Joseph Weber (sticlar, de 24 ani), Johann Gaschler, Karl Gaschler (sticlar, de 35 ani), Johann Pongratz (sticlar, de 25 ani), Friedrich Gaschler (sticlar, de 25 ani), Joseph Gaschler (sticlar, de 23 ani), Karl Gaschler (dulgher, de 7 ani), Ambros Weinfurter, Jakob Neumann (21 ani), Josef Feldigel (12 ani), Josef Stadler (geamgiu, de 25 ani), Jakob Gnad (22 ani), Karl Stadler (geamgiu, de 16 ani), Karl Kohlmann (sticlar, de 12 ani),

Primii muncitori ai fabricii de sticlă au fost: Jakob Schuster, Franz Weber, Karl Gaschler cel Tânăr, Michel Stadler, Iosif Stadler cel Bătrân, Simon Fischer, Joseph Weber, Johann Gaschler, Karl Gaschler, Johann Pongratz, Friedrich Gaschler, Joseph Gaschler, Karl Gaschler, Ambros Weinfurter, Joseph Feldigel, Joseph Stadler şi Karl Stadler, dintre care Josef Weber şi Johann Pongratz[93].

[93] KAINDL, RAIMUND FRIEDRICH,Das Ansiedlungswesen in der Bukowina seit der Besitzergreifung durch Österreich, *Das Ansiedlungswesen in der Bucovina seit der durch Besitzergreifung Österreich*,trans. Innsbruck: Verlag der Universitäts Wagner'schen-Buchhandlung, 1902, pp.. 535-537

Cealaltă colonie germană din apropiere, înglobată, multă vreme, în comuna Marginea, a fost cea din Dealul Edrii, Lichtenberg, fondată, în anul 1835, cu coloniştii germani: Landauer şi Stingl din Audechen, Fox sau Fuchs din Aussergefild, Prosser din Budaschitz, Kuffner din Forest, Baumgartner din Gruenberger, Rankel sau Rankl din Kaltenbrunn, Turner din Kundratitz, Rach şi Scheinost din Langendorf, Grundner din Mühlspreng, Landauer din Pawinow (Landauer), Pirmayer din Rehberg, Pfeifer din Roisko, Bernhauser din Rothsaifen, Hackl din Forest, Winkelbauer, Pscheidl şi Wimmer din Schlösselwald, Maurer din Seewiesen, Gebert, Dnad şi Schmidt din Stadln şi Schaller din Watetitz.

Marginea avea şi germanii ei, dar şi evrei, ucraineni şi poloni, fiecare etnie cu calităţile şi cu spiritualitatea ei, românii mărgineni având de la cine învăţa cum se construieşte o casă nespus de frumoasă şi cum se întemeiază o gospodărie demnă de toată lauda, iniţierile acelea vechi în multiculturalitate caracterizând şi individualizând firea mărginenilor chiar şi în peisajul bucovinean de astăzi.

Biserica Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril din Marginea a fost construită între anii 1840-1849, fiind sfinţită în 1859. În 1843, altarul bisericii în construcţie era slujit de preoţii cooperatori Cassian Halip şi Andrei Lipeţchi, numărul credincioşilor ortodocşi fiind de 2.050 suflete. Printre ctitorii bisericii se număra şi preotul Isaac, din Horodnicul de Sus, împreună cu soţia sa, Rebeca[94].

În 1876, parohia avea 2.812 enoriaşi, paroh fiind Grigorie Popescul, iar preot cooperator, Emilian Gribovschi. În 1907, paroh era Meliton Antonovici, născut în 1844, preot din 1870, paroh din 1875, preot cooperator fiind Nicodim Ştefureac, născut în 1862, preot

[94] CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007, p. 19

din 1890, iar cantor, din 1900, George Gherasim, născut în 1865[95].

De-a lungul anilor, altarul bisericii a mai fost slujit de preoţii Vasile Mironovici, Modest Lucan, Vladimir de Renei (Renny de Herszany, adică Herşeni, în mica enciclopedie mărgineană menţionată), George Banilevici, Gavril Popescu, Ilie Posteucă.

În ultimii ani, în Marginea au fost construite încă două biserici, cea închinată Cuvioase Paraschiva, din „Cotul de Sus", înnălţată între anii 1991-1994, pictată de Petru Schipor şi slujită de preotul Nicolae Piţuleac, şi biserica cu hramul Sfinţilor împăraţi Constantin şi Elena, sfinţită în 21 mai 2002, cu pictură interioară realizată de Horea Petrescu Traian şi de soţia sa, Maria, slujitor al altarului fiind preotul Vasilică-Nicanor Leuştean.

Există, la Marginea, şi un schit, ctitorit, cu sprijinul sătenilor de călugărul Gherontie Botnar, cu pictura realizată de Gicu Hodea şi de Vasile Moisa, schit închinat Adormirii Maicii Domnului[96].

Şcoala din Marginea, aflată pe locul actualei primării, cu 6 clase, funcţiona din 1857, cea din Lichtenberg fiind înfiinţată mai târziu, în 1873[97]. Până în 1890, numărul claselor a fost redus treptat, până la doar două clase, apoi la doar una.

Primii învăţători ai Marginii, pe care i-a păstrat memoria (datorită lui Daniel Werenka) sunt Nicolai Halip, fiul preotului Cassian Halip, Halip fiind ctitor al învăţământului mărginean, pe care l-au slujit până în 1895, şi Teodor Leuciuc (în Werenka, Lesciuc în „Mică enciclopedie…", învăţător la Marginea în 1890, conform „Topografiei" lui Werenka, monografii mărgineni menţionându-l doar în perioada 1895-1904) .

---

[95] MITROPOLIA BUCOVINEI, Shematismus der Bukowinaer, Czernowitz, 1843 p. 42, 1876 p. 45, 1907 p. 124

[96] CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007, pp. 19-23

[97] MITROPOLIA BUCOVINEI, Shematismus der Bukowinaer, Czernowitz, 1843 p. 42, 1876 p. 45, 1907 p. 124

În memoria locului, la loc de cinste, au rămas numele învăţătorilor Dionisie Sorocean (prieten cu George Tofan şi cu Iorgu Toma, puternic implicat în viaţa culturală rădăuţeană, inclusiv în ctitorirea căminului de băieţi, 1904-1912), Pancratie Prelipceanu (1912-1916, 1918-1926), Maria Bodnărescu, Aspazia Braha, Anastasia Scripcar, Gheorghe Cojocar, Gheorghe Ichim, Eufrosina Soroceanu şi Pamfil Traci (1926-1937).

La loc de cinste[98], se mai află profesorii Constantin Mihăilescu (1937-1948), Haralambie Burdujan (1948-1949), Arcadie Sfârnaciuc (1949-1951), Iustin Pârghie (1957-1958), Chirică C. Tolocariu (1958-1959, director adjunct între anii 1962-1964), Constantin Basarab (1959-1962), Gavril Crăciun (1962-1970), Florin Cerlincă (profesor şi director coordonator între anii 1974-1984), Ghiorghe Lăstun (profesor şi director coordonator între anii 1984-2005), Felicia Palamaru (2005-2007), precum şi învăţătorul, director adjunct, Traian Toacă.

Există, la Marginea, pe lângă şcoala cu îndelungată tradiţie, şi o şcoală „nr. 2", inaugurată „peste apă" în 14 noiembrie 1937, când avea doar două clase, învăţători fiind soţii Dumitru şi Sultana Bondor. Iniţial, şcoală cu 4 clase, până în 1959, apoi cu şapte şi, respectiv, 8 clase, ba chiar şi cu 10, în anii 1975-1989, şcoala acesta a fost slujită şi condusă de învăţătorul Dimitrie Bondor (1937-1944), profesorul Haralambie Burdujan (1945-1948), învăţătorul Mihai Iacobescu (1948-1959), învăţătoarea Felicia Rotari (Lazu, 1959-1961), profesorii Dimitrie Boghean (1962-1972), Vasile Crăciun (1972-1994), Marcel Colibaba (celebrul ceramist, 1994-1997), Constantin Pavalean (1997), Mihai Babiuc (1998-2006) şi Elena Ursache (2006-2007)[99].

[98] În monografia scrisă de CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007, pp. 27, 28

[99] CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007, p. 29

Revenind la cronologia localităţii, cea care însumează biografii de excepţie şi biografii comune, pentru a le transforma într-o poveste obştească mai mult sau mai puţin spectaculoasă, vom găsi, totuşi, puţine însemnări, în documentaristica bucovineană, despre Marginea, satul de la răscrucea legendelor.

Istoria bucovineană a Marginii s-a desfăşurat sub auspiciile unui guvernământ austriac sau ducal eficient, guvernatori ai Bucovinei fiind, în peste un secol şi jumătate de istorie, Generalul Gabriel Freiherr von Spleny (octombrie 1774 – 1778); Karl Freiherr von Enzenberg (1778 – 1786); Von Beck (1786 – 1792); Vasile Balş (1792 – 1808); Johann von Platzer (1808 – 1817); Antonn von Stratkerheim (1817 – 1823); Johann von Melczechen (1823 – 1833); Frantz Kratter (1833 – 1838); Eduard von Milbacher (1838 – 1840); Gheorghe Isăcescu (1840 – 1849); Eduard von Bach (februarie – iulie 1849); Anton von Henniger (1849 – 1853); Franz Schmuck (1853 – 1857); Contele Karl Rothkirch-Panthen (1857 – 1860); Cavaler Iacob de Mikuli – şeful guvernului provizoriu al Bucovinei (septembrie 1860 – martie 1861); Wenzel Ritter von Martina – primul preşedinte al Bucovinei (26 martie 1861 – 2 mai 1862); Eudoxiu Hurmuzachi (1862); Contele Rodolph von Amadei (31 mai 1862 – 30 octombrie 1865); Contele Franz Ritter Myrbach von Rheinfeld (30 octombrie 1865 – 4 octombrie 1870); Felix Pino von Friedenthal (4 octombrie 1870 – 8 iulie 1874); Hyronimus Freiherr von Alessani (18 august 1874 – 8 februarie 1887); Felix Pino von Friedenthal (14 februarie 1887 – 1 august 1890); Contele Anton von Pace (1 august 1891 – 17 mai 1892); Francis Freiherr von Krauss (22 mai 1892 – 13 iunie 1894); Contele Leopold von Goess (15 noiembrie 1894 – 16 decembrie 1897); Friedrich von Bourguignon Freiherr von Baumberg (16 decembrie 1897 – 27 februarie 1903); Prinţul Konrad von Hohenlohe-Schillingshurst (25 februarie 1903 – 1 octombrie 1904); Oktavian Ritter Regner von Bleyleben (octombrie 1904 – 1911);

Hyronimus Freiherr von Alessani (1911 – 1913); Contele Rudolf von Meran (1913 – 1916); Contele Joseph von Etzdorf (1916 – 15 noiembrie 1918).

În hărţile cadastrale austriece, din a doua parte a secolului al XIX-lea, la Marginea sunt înregistrate următoarele toponime:

1. Ţarini: Bahna, Câmpul Horodnicului, Cruşin, Delniţa, Dumbrăviţa, Fodoroaia, Lunca, Poiana Curţii, Poiana Fătului, Ocoale, Şuvar.

2. Pâraie: Andronache, Floca, Gârla Morii, Havriş, Hârbovăţ, Iaslovăţ, Mihalescul, „Obadarie", Pârâul „Totoriki" (Turturichii?), Pârâul Volovăţului, Slatina Rea, Suceviţa, Şoarecul Mare, Şoarecul Mic, Tudorachii, Ursoaia Mare, Ursoaia Mică.

3. Păduri: Arşiţa Bună, Arşiţa Mare, Dealul Porcăriei („Dialu Borkaiy"), Floca, „Korczenicz", Pădurea Ivaneştilor, Pădurea Pinului, Pădurea „Roszky", Pădurea Rusului, „Piatra Mulieri", „Piatra Mulierilor", Pleşa, Plopina, Şoarece.

4. Alte numiri: Dealul Ivăneştilor, Fânaţele Şoarece, Fânaţele Şuvar, Poiana Fătului, Poiana Pleşa, Poiana Trescior („Treszczior"), „Poiana Bilecka"[100].

Sâmbătă, 9 iulie 1887, prinţul austriac de coroană Rudolf, victimă misterioasă a viitoarei tragedii de la Mayerling, pe la orele două şi jumătate, după-amiază, a trecut prin Marginea, unde „erau construite arcuri de triumf, lângă care aşteptau preuţimea şi poporul şi salutau cu strigăte de „Să trăiască!" pe Alteţa Sa Imperială", îndreptându-se spre mănăstirea Suceviţa. Revenind la Rădăuţi, peste ceva mai bine de o oră, prinţul avu parte de aceleaşi onoruri, iar a doua zi, duminică, 10 iulie, „în comunele Horodnic, Marginea, Lichtenberg, Iaslovăţ, Caşvana, Solca, Arborea, Soloneţ, Poieni, Botuşana, Ilişeşti,

[100] GRĂMADĂ, NICOLAI, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I, Ed. Anima 1996, p. 337

Cacica, Pârteştii de Sus şi de Jos, Păltinoasa şi Gurahomorului erau aranjate foarte frumoase arcuri de triumf, pe lângă care se afla adunat poporul din comune cu preoţimea şi şcoala”[101].

Un an mai târziu, în 1888, „în aducere aminte de prezenţa Alteţei Sale, principele de coroană Rudolf în Bucovina, fu ridicat un monument la Voivodeasa… La dezvelirea monumentului au fost de faţă Excelenţa Sa guvernatorul ţării, Baron Pino, apoi Baron Musteaţa, în numele comitetului ţării”[102].

Nicolae Iorga, în 1904, avea să relateze sec şi caustic despre acest monument: „Trecem pe lângă stâlpul, destul de urât, care aminteşte, în limba germană, despre oprirea în acest loc, în calea spre gropniţa Movileştilor, a nenorocitului arhiduce Rudolf[103].

În 1890, comuna Marginea avea 3.563 locuitori, primar fiind Grigorie Balan. Parohi erau Vladimir Renei de Herşeni şi Nicolai Ţurcan, învăţători – Teodor Leuciuc şi Nicolai Halip, iar cantor bisericesc – Georgie Gherasim.

În ianuarie 1890 „Pachiţa a Mariştei lui Tanase Mafteianu din Marginea a fost acuzată de procuratura cezaro-crăiască de stat că şi-a ucis pruncuţul. Apărată de avocatul sucevean Dr. Matei Lupu, editorul „Revistei Politice” şi viitorul socru al lui Leca Moraru, mărgineanca a fost achitată cu 7 voturi la 5.

Alţi doi mărgineni, Pentilei Halip şi nevasta lui, Ioana, au fost judecaţi pentru infracţiunea de omor. Apăraţi de acelaşi Dr. Matei Lupu, cei doi soţi mărgineni n-au putut scăpa, totuşi, de închisoare, Pentilei Halip fiind condamnat la „3 ani de criminal greu”, iar Ioana

[101] REVISTA POLITICĂ, Anul II, nr. 5 din 15 iulie 1887, pp. 6-7
[102] REVISTA POLITICĂ, Anul III, nr. 14 din 1 august 1888, p. 8
[103] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Ed. Inst. Bucovina-Basarabia, Rădăuţi, 1996, p. 103

Halip, la doar „un an şi jumătate de criminal greu".

Un alt mărginean, Dumitru Grigorean, fusese acuzat că şi-ar fi ucis propriul tată, dar avocatul sucevean Dr. Samuil Ştefan Isopescu, viitorul socru al celui mai longeviv şi mai legendar primar al Sucevei, Franz cavaler Des Loges, avea să-i obţină achitarea[104].

O listă de subscripţie pentru zidirea bisericii orientale din Cacica, întocmită, în iunie 1891, de „Vladimir de Renei, parochul din Marginea", menţionează, printre familiile comunei, pe: Nicolai alui Casian Mihailescu, preoteasa văduvă Glicheria Levitchi, Palaghia alui Georgie Martinescu, Paraschiva alui Ilie Fundu, Ana alui Ion Berenghianu, cantorii Vasile Berenghianu şi Toader Sfârnaciuc, Zaharie Grigoreanu, Gavril Ichim, Dumitru alui Porfirie Lazar, Agripina alui Anton Mihailescu, Zenovia Martinescu, Simion Nichiteanu, Zamfira alui Precob Cuciureanu, Maria alui Nicolai Popescu, Anghelina alui Pentelei Maluş, Ecaterina Lazar, Zamfira alui Toader Sfârnaciuc, Toader Crăciun, Margareta alui David Onufrei, Pavel Onufrei, Domnica alui Precob Niculcea, Smaranda alui Casian Mihailescu, Maria alui Mihai Lupu, Domnica alui Constantin Pomohaci, Domnica alui Dumitru Maluş, Dochim Zaremba, Rachila alui Costan Sorohoniuc, Ştefan alui Dumitru Baian, Floarea alui Ştefan Balan, Daniil Posconiuc, Ileana alui Andrei Mihailescu, Margareta alui Gavril Halip, Domnica alui Ilie Halip, Ana alui Condor Manoli, Matrona alui Pavel Bungeac, Balaşa Martinescu şi Rachila alui Pahomi Lupu[105].

În 1892, Marginea, comuna bucovineană care, datorită multiculturalităţii ei, răzbătea rar spre coloanele presei naţionaliste din Bucovina, are parte, totuşi, de o relatare succintă, dar fără reveniri ulterioare asupra subiectului, datorită unei mici escrocherii funciare:

[104] REVISTA POLITICĂ, Anul V, nr. 4 din 15 februarie 1890, pp. 13, 14
[105] GAZETA BUCOVINEI, Nr. 31/1891, p. 4

„Comuna Marginea, din districtul Rădăuţilor, era datoare cu birul pădurii şi al toloacei, în sumă de vreo 650 florini v.a.

Comuna, neputându-şi achita, cu finea anului expirat, această datorie, inspectorul superior, în înţelegere cu căpitanul districtual, a pus pădurea comunală sub sechestru. Membrii consiliului comunal, auzind despre această măsură, cinci dintre ei s-au dus, în 10 ianuarie 1892 n., la căpitanatul (prefectura – n.n) districtual, cu rugămintea de a mai amâna termenul de licitaţiune.

Căpitanul le-a mai dat un termen de 14 zile pentru plătire. Sechestrul, însă, un anumit Fischer (Emanuel, perceptor şi proprietar de case în Rădăuţi – n.n), se vede că nu a putut aştepta şi, peste două zile, adică la 12 ianuarie, a ţinut deja licitaţiunea asupra pădurii, în casa sa proprie, din Rădăuţi.

La licitaţiune nu s-a prezentat nici un membru al consiliului comunal, sub cuvânt că căpitanul le-a dat un termen de 14 zile. Şi aşa s-au vândut vreo 300 stânjeni mari de lemne pentru bagatela de 800 florini unui alt onorabil, cu numele de Beer Schaeffler.

Membrii comunali s-au dus, acum, din nou la căpitanul districtual, aducându-i aminte promisiunea. Din atitudinea acestuia s-ar fi părut că el a uitat de ceea ce a promis şi, aşa, a chemat la sine inspectorul superior, spre a se informa de la el despre starea lucrului.

Acesta i-a răspuns că da, pădurea e deja vândută la licitaţie şi cumpărătorul ei, Schaeffler, a plătit birul restant.

Căpitanul, pesemne neştiind ce să mai facă, propuse oamenilor a se împăca cu cumpărătorul. Ca să scape de belea, oamenii erau gata a se împăca cu el pentru 50 florini; acesta, însă, pretindea suma oribilă de 500 florini – se înţelege, un câştig de peste 3.000 florini nu se dă atât de uşor pentru 50 florini – şi aşa reprezentanţei comunale nu i-a mai rămas altceva decât să facă arătare la guvern asupra acestui caz”[106].

[106] GAZETA BUCOVINEI, *O comună înşelată*, Anul II, Nr. 5 din 16/28 ianuarie 1892, p. 3

În vara anului 1892, izbucnise în Bucovina o epidemie de holeră, minimalizată mediatic din pricina alegerilor din toamnă, o epidemie care avea să dureze vreo cinci ani, stingându-se ici şi izbucnind dincolo.

Nicolae Iorga, trecând prin Marginea, în drumul lui dinspre Putna şi Straja, înspre Suceviţa, în lunea Paştelui anului 1904, descrie Suceviţa, pe atunci sat al comunei Marginea, în comparaţie admirativă cu Marginea: „Trăsura străbate Marginea, cu aşezările multe şi bune, răspândite până foarte departe. De această comună se ţine şi Suceviţa, înaintea căreia este un sătuleţ din cele mai mici (Voivodeasa sau Furstenthal – n.n.). Aici, ca şi în Margine, totul e rânduit şi curăţit, cum se cuvine în Lunea Paştilor; câte un copil, o femeie în haine albe se ivesc după gardurile de răchită. Cei mai mulţi s-au dus, însă, cu flori în pălărie, pentru tineri, cu plete bine unse, şi ştergarul frumos desfăşurat, pentru ceilalţi, la mănăstire”[107].

Şi mai era o sărbătoare creştin-ortodoxă mare, care anima şi Marginea, şi Suceviţa, cea a Hramului mănăstirii, Schimbarea la Faţă (Pobraj), de care îşi amintea Em. Grigorovitza, cu prilejul unei reîntoarceri în satul străbunilor săi, Horodnic, facinat de drumuri şi de petrecerile oamenilor: „părăsind Horodnicul, să apuc pe altă cale şi să dau pe drumul mare, ce duce, la stânga, spre Rădăuţi, iar în dreapta apucă spre vestita mănăstire a Suceviţei, cea durată de neamul domnesc al Movileştilor. Într-acolo tăbărăsc, în ziua de Pobraj, toate satele dinprejur”[108].

„E frumos lucru să priveşti, în ziua hramului, cum pleacă oamenii noştri, cu nevestele, cu flăcăi şi fete, gătiţi ca de sărbătoarea

[107] IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Ed. Inst. Bucovina-Basarabia, Rădăuţi, 1996, p. 96

[108] GRIGOROVITZA, EM., *Cum a fost odată*, Bucureşti, 1911, pp. 17, 18

cea mai sfântă, cu cai împodobiţi cu rămurele verzi, cei mai chiaburi având chiar lăutarii lor în trăsură.

În chiote şi în pocnete de bice, duruiesc căruţele pline de oameni veseli, flăcăii aruncându-şi pălăriile cu pene de păun în văzduh, iar fetele, cu salbele în vânt şi cu capetele fluturând de podoaba florilor, aşezate în jurul părului, strâns legat, şi a ghiordanelor de mărgele, împletite în cozi, de tot soiul"[109].

În 22 iulie 1906, s-a înfiinţat şi la Marginea, sub preşedinţia preotului Dionisie Sorocean şi cu sprijinul primarul Toader Lazăr, o însoţire rurală de credit în sistem Raiffeisen, cu 113 părtaşi.

Harta Ocolului Silvic Marginea, din anul 1912, cuprinde toponimele:

1. Pâraie: Chiroşcan (= Chiroaşan?), Floca, Haşca, Havriş, Iaslovăţ, Plop, Şoarece, Ursoia, Volovăţ.

2. Păduri: Floca, Haşca, Havriş, Iaslovăţ, Slatina Rea, Şoarece, Ursoaia, Volovăţ, Vultur.

3. Alte numiri: Pietrele Muierilor (spre Solca), Poiana Pietriş, Poiana Treşoara, Slatina (loc)[110].

În evidenţele cadastrale ale Prefecturii judeţului Rădăuţi, din 1939, deja se individualizează şi părţile satului, despre care Iorga spunea, în 1904, că-şi desgăşoară gospodăriile dintr-o zare în cealaltă:

1. Părţile satului: Bahna de Jos, Bahna de Sus, Cruşin, Valea în Jos, Valea în Sus.

2. Ţarini: Arşiţa, Cainovăţ, Câmpul Horodnicului, Dealul Fătului, Delniţa, Dumbrăviţa, Fodoroaia, La Stejărie, Lunca, Ocoale,

[109] EM. GRIGOROVITZA, *Cum a fost odată / Schiţe din Bucovina*, Bucureşti 1911, pag. 65

[110] GRĂMADĂ, NICOLAI, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I, Ed. Anima 1996, p. 337

Pe groapă, Poiana Curţii, Poieni, Şoarece, Şuvar.

3. Fântâni: Izvorul cu Slatină.

4. Pâraie: Cruşin, Floca, Haşca, Havriş, Hărbovăţ, Horbovăţul, Jalomică, Pârâul lui Sârghie, Pârâul Stânei, Pârâul Tocilei, Slatina Rea, Şoarecul, Ursoaia Mare, Ursoaia Mică, Voievodeasa, Volovăţ.

5. Râuri: Suceviţa.

6. Păduri: Capul Dealului, Floaca, Haşca, Havriş, Pietrele Muierilor, Pârâul Crişului, Pârâul Păvăloaiei, Pârâul Stânei, Pârâul Tocilei, Runc, Şoarece, Ursoaia Mare, Ursoaia Mică, Vârful Pleşei.

7. Dealuri: Capul Dealului, Dealul Arşiţei, Dealul Ederei, Dealul Fătului, Dealul Pleşei, Dealul Vulturului, Pietrele Muierilor, Ursoaia Mare, Ursoaia Mică, Vârful Pleşei.

8. Râpi: Cainovăţ, Gropile lui Săndulean, Jalomică, Râpa Stânei, Volovăţ[111].

Toponimele mărginene, cu schimbări motivate de întâmplările de peste timp, precum apariţia unor meşteşuguri (Pârâul Tocilei, ţarina Delniţa) sau formarea de proprietăţi individuale, pe fostele moşii mănăstireşti (ţarina Şuvar, Pârâul lui Sârghie, Pârâul Păvăloaiei, Gropile lui Săndulean sau râpa Jalomică) înseamnă, în fond, repere ale unei istorii obşteşti, păstrată superficial în memoria colectivă.

În perioada austriacă a Bucovinei, perioadă care individualizează străvechea provincie românească din nordul Moldovei, bucovinenii, inclusiv mărginenii, fuseseră integraţi într-o civilizaţie (unii chiar într-o cultură) europeană, care merita apărată, chiar şi cu un puhoie de jertfe de sânge, în lungul şi epuizantul război din 1914-1918.

Mărginenii au îmbrăcat uniformele Austriei, dar s-au jertfit, practic, pentru un standard de civilizaţie în care se simţeau con-

[111] GRĂMADĂ, NICOLAI, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I, Ed. Anima 1996, pp. 337, 338

fortabil, luptând şi împotriva italienilor, şi împotriva ruşilor, dar şi împotriva armatei regale româneşti. Nu s-au ridica iredentişti din Marginea, care să-l însoţească pe Eroul Bucovinei, Ion Grămadă, în tranşeele sângeroase ale ctitoririi viitoarei România Mare, aşa cum nu s-au aflat, în întreaga Bucovină, alţi români, îmbrăcaţi în uniforma civilizaţiei europene, care să prefere să-şi sape singuri mormintele, la doar nouăsprezece anişori, precum udeşteanul Zamfir Nicoară şi poienarul Dumitru Catană, doar ca să nu tragă în fraţii lor de sânge, ostaşii armatei regale româneşti. Mărginenii îşi apărau propria civilizaţie, cea bucovineană, iar sacrificiul lor nu este cu nimic mai prejos decât sacrificiul românilor care s-au jertfit pe altarul României Mari. Categoric, ei nu sunt Ion Grămadă, Iustin Breabăn, Lascăr Luţia, Ambrozie Micuţaru, Silvestru Micuţaru, Dumitru Mihalaş, Vasile Popescu sau Teodor Turturean, aşa cum nu sunt nici Zamfir Nicoară sau Dumitru Catană, dar fiecare mărginean în parte, căzut în război, în numele viitorului copiilor lui, benemerită respectul evlavios al generaţiilor de după ei.

Mărginenii care au crezut, până la sacrificiul suprem, în anii 1914-1918, în dreptul urmaşilor-urmaşilor lor la viitor sunt:

ANTIMIEI Ion
BALAN Dumitru, Gheorghe şi Ion
BERENGHEAN Artemie şi Gheorghe
BLASCIUC Dumitru
BODNARESCU Constantin, Doroftei, Gavril, Gavril, Gheorghe, Ion, Ion, Ilie şi Vasile
BOICU Florea şi Precop
BODALE Artemie şi Vasile
BOJÂNIŢĂ Gheorghe
BULIGA Constantin şi Ion
BULCEAG Nicodim, Pintilei şi Simion
CORACIUC Alexa şi Gavril

COŢOPREA Nicolae
CRĂCIUN Ioachim şi Pavel
CUREA Avacum şi Simion
DEREVLEAN Alexandru, Arsenie, Gheorghe, Ilie, Precop şi Vasile
FUNDU Toader
GEANĂ Constantin
GHELIUC Alexa, Gavril şi Gheorghe
GRIGOREAN Ion şi Toader
GRIGORESCU Gheorghe şi Lazăr
HALIP Gavril, Ion, Lazăr, Petru, Precop şi Simion
HANŢARI Emilian
HAPCIUC Precop
HÂRŞAN Dumitru
HRIŢCAN Gheorghe
ICHIM Ion şi Maxim
ILIOI Gheorghe
IRIMIA Gheorghe
JOLTEA Gavril şi Ion
LAZĂR Constantin, Constantin, Emilian, Gavril, Ion, Ion, Ilie, Precop, Ştefan şi Toader
LUNGU Constantin, Gheorghe, şi Simion
LUPAŞTEAN Niculae
LUPU Ariton, Titus şi Vladimir
MAFTEAN Doroftei Simion, Vasile şi Vasile
MAGOPĂŢ Constantin, Ştefan şi Vasile
MALOŞ Dumitru, Ion, Vasile, Vasile şi Vasile
MARTINESCU Gheorghe
MIHALESCU Alexa, Alexa, Andrei, Constantin, Gavril, Gavril, Grigori, Ilie, Ion, Vasile şi Vladimir
MIRĂUŢĂ Dumitru
MOLDOVAN Gavril

MOROHAI Filip
NICHITEAN Dumitru, Floria, Gavril, Gheorghe, Ifrim, Petru şi Teofil
NICULCEA Artemie, Irimie, Pavel şi Toader
OLĂREAN Ilie, Miftodi, Toader şi Vasile
ONOFREI Alexandru, Emilian, Eusebie şi Ion
ONOFREICIUC Nicolae
PAVALEAN Gheorghe, Toader, Vasile şi Vasile
POMOHACI Irimie şi Vasile
POTOLINSCHI Titus
PRILIPCEAN Vasile
REPCIUC Tanase
ROTARI Emilian, Gavril şi Ilie
SFICHI Traian
SFINTISCHI Valerian
SFÎRNACIUC Vasile şi Vladimir
SOFIŢCHI Ion
UNGUREAN Pavel
VELECIUC Grigorie, Ion, Nicolae şi Vasile
VEREŞ Dumitru şi Toader
ZAREMBA Gheorghe[112].

În tragica vară a retragerii din vara anului 1940, „pe distanţa Rădăuţi – Gura Humorului, am văzut cum 6 evrei, dintre care 2 îmbrăcaţi ofiţeri, au tras cu armele în armata română, în comuna Marginea, judeţul Rădăuţi, au băgat panică într-o divizie armată, din care cauză s-au calicit caii de trupă, s-au răsturnat tunuri, au căzut pe jos obuze de tun, lăzi cu cartuşe, care evrei au alarmat printre soldaţi că vin tancurile ruseşti dinspre Gura Humorului”[113].

[112] CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007, p. 84
[113] VĂRATIC, VITALIE, *Şase zile din Istoria Bucovinei* – mărturia plutonierului

Al doilea război mondial şi-a cules, iarăşi, prinosul de sânge şi de la Marginea, de data asta mărginenii apărând o patrie şi nu doar un mod de viaţă.

În anii 1941-1945, au căzut, pe fronturile tragice ale României şi mărginenii.

ANTIMIE Constantin
BALAN Constantin, Dumitru, Gavril, Gheorghe, Grigore, Orest, Titus şi Valerian
BERINGHEAN Ioan şi Vasile
BLASCIUC Iftemie
BODNARESCU Arcadie, Gheorghe, Ilie, Nicodim şi Vasile
BONDOR Vasile şi Vladimir
BULCEAG Alexa şi Gavril
BULIGA Gheorghe, Gheorghe, Ion, Simion şi Vladimir
CRĂCIUN Dumitru, Gavril, Grigorie şi Simion
DEREVLEAN Pricop şi Vasile
FUNDU Ion
GRIGOREAN Arcadie, Ifrim şi Orest
GRIGORESCU Vasile
HALIP Gheorghe, Gheorghe, Gheorghe, Niculaie şi Vasile
HRIŢCAN Gheorghe şi Vasile
ILIOI Victor
IRIMIE Ilie
JOLTEA Gheorghe, Ion şi Ion
LAZĂR Aurel, Constantin, Dumitru, Gavril şi Gheorghe
LĂZĂRESCU Constantin
LUNGU Gavril şi Gheorghe
MAFTEAN Andrei, Gheorghe şi Vladimir
MAGOPĂŢ Lazăr

Vasile Săvescu, Rădăuţi, 2001, p. 436

MANOLE Ilie
MARTINESCU Alexandru, Ion, Modest, Petru şi Toader
MIHALESCU Alexandru, Gheorghe, Ilie, Mihai, Orest, Ştefan şi Vasile
MOLDOVAN Gavril şi Vasile
MOROHAI Lazăr
MOŢAC Filaret
NICHITEAN Gavril, Ion, Vasile şi Vasile
NICULCEA Simion şi Valerian
OLAREAN Constantin şi Toader
ONOFREI Gheorghe
PASCANIUC Ştefan
PAVALEAN Grigore, Ştefan, Vasile şi Vasile
PÎNZARI Ion şi Vasile
POMOHACI Gheorghe, Toader, Vasile şi Vasile
POPESCU Toader
PRELICEAN Gavril
PROCŞ Arsine şi Gheorghe
REPCIUC VASILE
ROTARI Chirilă, Dionisie, Doroftei, Ilie, Toader şi Vasile
SANDULEAN Dumitru
SFÎRNACIUC Arcade şi Grigorie
SOROCANIUC Constantin şi Ilie
SUFIŢCHI Ichim
UNGUREAN Pavel şi Vasile
VASILOVSCHI Ştefan
VELECIUC Nicolae
VELNICERI Gavril[114].

[114] CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007, p. 85

„În dimineaţa zilei de 5 iunie a anului 1945", pe când se întorcea de la Ocolul Silvic Marginea, şeful Legiunii de Jandarmi Rădăuţi, maiorul Ioan D. Popescu, Erou al Umanităţi, originar din Horodnic, a fost capturat de luptătorii anticomunişti ai lui Vladimir Macoviciuc, ultimul haiduc modern al Bucovinei.

„În primăvara anului 1944, Marele Stat Major al Armatei Române a mobilizat pe loc o parte dintre muntenii Bucovinei apţi de luptă, în vederea constituirii unei divizii care să lupte în munţi cu Armata Roşie, în cazul în care frontul va cădea. Vladimir Macoviciuc făcea şi el parte din această divizie, cu gradul de sergent.

În urma comunicatului către ţară din 23 august 1944, divizia s-a destrămat, marea majoritate a oamenilor aruncând armele şi întorcându-se la casele lor. Unii, însă, aprovizionaţi de comandamentul german din Câmpulung Moldovenesc, au rămas în munţi, continuând lupta. Pentru merite deosebite în luptă, Macoviciuc a fost decorat de nemţi şi avansat ofiţer".

Neiertător cu ostaşii roşii, care soseau, noaptea, cu camioanele în câte un sat din nordul sau din sudul Bucovinei, cu gândul de a muta populaţia satului respectiv în Siberia (se ivea ca trăsnetul în noapte şi lăsa un singur supravieţuitor sovietic), cumplit de sângeros cu comuniştii români şi cu colaboratorii lor, Vladimir Macoviciuc, după o discuţie cu şeful Legiunii de Jandarmi Rădăuţi, l-a lăsat pe acesta să plece, apoi, doar din dorinţa de nu-i lăsa pe sovietici să ocupe şi sudul Bucovinei (cum ameninţau că se va întâmpla, dacă nu le este predat „banditul Macoviciuc"), luptătorul comunist şi-a organizat o moarte de erou, după o petrecere zgomotoasă în casa natală din Vicovul de Jos, începută în după-amiaza duminicii de 7 iulie a anului 1947, şi terminată, a doua zi, în zori, când a murit în luptă, dar nu înainte de a mai răpune „măcar câte un câine de jandarm"[115].

În mod ciudat, Marginea nu are parte de mărturisire îndelungă

[115] POPESCU, IOAN D., *Dosarele suferinţei*, Suceava, 1999, pp. 160-169

vreme, gloria ei izbucnind, pe neaşteptate, abia prin 1970, odată cu reconsiderarea olăritului drept artă.

Până atunci, numele îi este înscris doar într-o listă cu prizonieri de război în URSS, care au trimis scrisori acasă, din Marginea fiind nominalizaţi, cumva şi ca un eşantion de multiculturalitate, Pomohsoi (Pomohaci?) Dumitru a Constantin, Rofer Ifrim a Martin şi Rabils Niculcea[116], precum şi în listele comunelor cu cei mai harnici agricultori, în fiecare an mărginenii fiind cei mai harnici şi mai pricepuţi.

Nici măcar „duşmani ai poporului", chiaburi sau moşieri, aduşi în faţa instanţelor nemiloase de condamnare de la Rădăuţi sau Suceava, nu s-au desprins, în mod public, din Marginea, satul acela cu oameni aşezaţi, cuminţi şi harnici, aflat foarte aproape de Rădăuţi, nenemulţumind pe nimeni, de-a lungul timpurilor, nici măcar pe securiştii bolşevici.

Au existat, totuşi, victime ale bolşevismului şi în Marginea, precum Vasile Derevlean a Z., Mihailescu Toader a Gheorghe, Lazăr Eugenia, Mihailescu Ion a Petru, Lungu Gheorge a Leon, Mihailescu Vasile a Artemie şi Mihailescu Constantin a Simion, cărora li s-au confiscat averile, în urma sentinţei nr. 968/56 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a, pentru că ar fi „pactizat" cu luptătorii din munţi ai lui Vladimir Macoviciuc[117], au mai existat, probabil, şi alte victime, cu prejudicii aparent mai mici, deşi, atunci când e vorba de victimizare, nu există grade de comparaţie, ci doar un nemeritat al suferinţei, întotdeauna egal cu el însuşi, adică nemeritat.

Numele primarilor vechi ai comunei Marginea, de care a aparţinut, timp de vreun secol, şi Suceviţa, nu s-au păstrat, iar legendatul Ion Lup, din Romanul lui Radu Teodoru nu a existat, aşa cum n-a existat, pe teritoriul Marginii şi un boier Holiman, răzeşismul, inclusiv

[116] LUPTA POPORULUI, An. I, nr. 32 din 2 februarie 1947, p. 3

[117] CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007, p. 130

boieria, care, adesea, decade în simplu răzeşism, fiind inexistent în Marginea feudală, indiferent de numele cătunului, din simplul motiv că pe o moşie domnească şi, ulterior, mănăstirească, nu puteau exista răzeşi, deci proprietari de pământuri şi, implicit, oameni liberi.

Singurii primari mărgineni vechi, consemnaţi incidental de istorie, sunt Grigorie Balan, menţionat de „Topografia" lui Daniel Werenka drept primar în anul 1890 (înainte şi după), precum şi Toader Lazăr, primar în 1906, când s-a înfiinţat cooperativa rurală de credit.

În „mica enciclopedie" mărgineană, alcătuită, uneori cu mult prea mult entuziasm, de Gavril Crăciuc şi Cristina-Violeta Popescu, lucrare remarcabilă şi utilă – de altfel, există o „listă" narată de primar, deschisă de primarul liberal interbelic, Vasile Ilioi, cel cu mai multe mandate decât oricare altul (1931, 1932, 1937, 1942 şi 1944), în vremea României Mari, fiind primari la Marginea, pentru perioade mai scurte sau mai lungi, funcţie de alternanţele la guvernare, şi Artemie Vasilovschi (1931), şi Dumitru Olărean (1934-1935), şi sublocotenentul I. R. Sarman (1938), şi Orest Bodnărescu (1939), şi Gheorghe Rotari (1940), şi Ifrim Crăciun (1941-1942, 1944-1946), apoi lista cu nume de şefi ai obştii lunecă spre deceniile beznei roşii, când Marginea a avut şi lideri răi, dar şi lideri buni, mulţi dintre primarii comunişti fiind, în fond, oameni, cu bune şi cu rele, dar adesea şi cu câte o fărâmă de suflet.

Înspre tranziţia comunistă, primar al Marginii a fost Valerian Martinescu (1946-1947), urmat de primarii comunişti Ioan Curea (1947-1949), Constantin Lazăr (1949-1952, 1953-1954, 1959-1963), Ilie Mărgineanu (1952), Constantin Colibaba şi I. Nasadniuc (1957), Vasile Metanie (1957-1963) şi Vasile Magopăţ (1964-1989).

Notari comunali, reţinuţi de memoria obştească, au fost Gheorghe Bodnar (1931-1943), Mihai Halip (1944-1946) şi Gheorghe Lungoci (1947-1949), misia lor, în privinţa legalităţii actelor, fiind preluată, după aceea, din postura de secretari ai comunei, de Dumitru Dari (1950-1951), Vasile Luţa (1952-1957), Ioan Suciu (1957-1958),

Nicanor Mocrei (1958-1972), Vasile Cristuş (1973-1990).

Vicepreşedinţi ai consiliului popular au fost, după înfiinţarea acestei funcţii administrative, Gavril Crăciun (1964-1968), Ioan Maftean (1968-1973) şi Gheorghe Pascaniuc (1974-1990).

În 22 decembrie 1989, şi la Marginea s-a constituit un comitet de iniţiativă, care să suplinească vidul de putere, format din Traian Bodale, minerul Dimitrie Mihalescu, preotul Vasile Vartic, Nicolae Piţuleac şi alţi câţiva mărgineni, primul birou executiv al Comitetului Comunal FSN fiind format din preşedintele Dimitrie Mihalescu, din vicepreşedinţii Traian Bodale şi preotul Vasile Vartic, din secretarul Ştefan Sorocaniuc şi din membrii Zenovia Nichitean, Artemie Vasilovschi şi Ilie Grigorean.

După 1990, până la alegerile din 1992, au fost primari ai Marginii Gheorghe Jacotă (1990-1991) şi Ioan Halip (1991-1992, cel care fusese viceprimar, până în noiembrie 1991), secretari fiind Ioan Halip, şi după numirea sa ca primar, Vasilică Joltea, iar secretari, Vasile Cristuş, până în ianuarie 1991, apoi Mircea Hapciuc.

Din 1992, până în 1993, a fost primar Gheorghe Irimie, apoi, până în 1996, Vasile Olărean. Viceprimar a fost, pe întregul mandat, ba şi pe cel următor, Ioan Onufrei (fost primar de Marginea, actual primar de Sucevița – satul soţiei sale), iar secretar, pe toată durata democratică a administraţiei mărginene, Mircea Hapciuc.

În 1996, primar a fost ales Ioan Halip, cel care, din 2000, când primar avea să ajungă Ioan Onufrei, avea să ocupe funcţia de viceprimar, funcţie de care nu s-a mai despărţit, până astăzi.

Din anul 2004 şi până în prezent[118], primar al Marginii este Dumitru Lungu, un om oarecum timid, dar cumsecade şi însetat de spiritualitate bucovineană.

[118] CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007, pp. 76-81

Despre itinerariile haiducului Darie, drumurile lui Iraclie Porumbescu

Legendarul haiduc bucovinean Ioan Darie pare să-şi fi avut sălaşul principal prin vecinătatea Pietrelor Muierilor, itinerariul, din Marginea natală, pe pârâul Şoarecului, cum se numeşte cursul inferior al legendarului pârâu al Dragoşinului, spre Pietrele şi Peştera Muierilor, fiindu-i cunoscut, probabil, încă din copilărie, ştiut fiind faptul că una dintre ocupaţiile tradiţionale ale mărginenilor este păstoritul.

Acolo, la Pietrele Muierilor, se află, de fapt, răscrucea îndătinată, încă din vremea tătarilor şi, apoi, din cea a lui Dragoş Vodă, a itinerariilor montane bucovinene, iar haiducul Ioan Darie a ţinut să valorifice potenţialul acestei răscruci, prin preajma căreia se aflau, cu resursele lor de hrană, stânele muntenilor din multe sate, dar şi cele ale volovăţenilor şi ale mărginenilor, aşa cum se mai află şi astăzi.

Itinerariile lui Darie sunt, de fapt, şi itinerariile lui Iraclie Porumbescu, tatăl neîntrecutului muzician Ciprian Porumbescu rememorându-le şi încredinţându-le, prin intermediul operei sale, veşniciei. În vremurile vechi, itinerariile acelea erau folosite de toţi locuitorii munţilor şi dealurilor subcarpatice ale Bucovinei, desfăşurarea lină de repere toponimice neîngăduind, pentru cititorii de la sfârşitul secolului al XIX-lea, erori sau omisiuni.

În vecinătatea Suceviţei, pe munţii din dreapta apei, străbătuţi, cândva, şi de Dragoş Vodă, se află „o gârlă adâncă, prin care curge un pârâuţ”, apoi, „de cea parte de gârlă”, în deal, „lângă un brad

gros şi crengos, sub care era loc gol, bătucit şi larg, cum sunt de acele prin păduri şi le zic oamenii bătelişti", se află „o poiană; aceasta era Poiana Mărului; devale de ea, spre apus, erau Pietrele lui Dragoş, sub care se zice că ar fi mari comori: bani, arme scumpe şi alte odoare, aduse de acel Vodă, când veni el de dincolo de munţi, din Maramureş, încoace, ca să se aşeze, cu o mulţime de oameni, aicea, în Moldova, şi, neştiind el încă ce se va întâmpla, în treacăt pe la poalele acelui munte, unde, pe măgura lui, se aflau Poiana Mărului şi acele stânci mari, să se fi urcat el acolo şi să fi îngropat acele scumpeţi (…). La călcâiul acelor stânci, de ceea parte, spre apus, izvorâşte pârrâul Dragoşa, ce dă în Moldoviţa; iar de astă parte, Dragoşinul, ce dă în Pârâul Şoarecului şi acesta, în Suceviţa şi, cu aceasta, în Suceava. Iar dunga de munte ce se trage de la Poiana Mărului încoace, spre răsărit, se cheamă şi astăzi Piciorul Dragoşinului".

Drumul continuă, de la Poiana Mărului, pe prislop, coborând la pârâul Dragoşa, apoi, de-a lungul acestui pârâu, până la vărsarea lui în Moldoviţa; dincolo de râuşorul Moldoviţa începe „muntele numit Dealul lui Vasile", spălat, la temelie, pe partea cealaltă, de râul Moldova. De aici, Darie obişnuia să coboare, pe sub poala pădurii, spre Humor sau spre Slatina, iar de acolo, spre satele cu arendaşi bogaţi din Moldova.

Descris, dinspre Putna, înspre Suceviţa şi Marginea, drumul cel vechi al haiducului Darie, străbătut şi de Iraclie Porumbescu, merită rememorat, cu întâmplările vremii, aşa cum ne-a fost încredinţat:

„Trecurăm, apoi, satul, de-a curmezişul, şi, de-acolo, pe o cărare, spre pădure, la deal… Pietrişul ascuţit, pe suiş de munte, eu desculţ, îmi încrunta picioarele; lanţul greu, pe mine, îmi făcea urcarea la deal aproape imposibilă!

Mă rugai de zbirii mei să ia măcar lanţul de pe mine, că eu n-oi fugi. În zadar, deşi cel mai bătrân se ruga el însuşi la cei tunşi să-mi ia lanţul. „Înainte, hunţute!", strigă unul dintre cei doi tunşi,

ameţiţi de holercă, „că aşa ne duse şi pe noi tatăl tău, când era vornic, la asentare, de astăzi suntem cătane!”.

Acum pricepui că zbirii mei sunt din locul meu natal şi-s trimişi după mine.

Plaiul acesta, pe care mergeam, îmi era ştiut că duce, de la Putna, prin codru şi peste munţi, la locul meu natal, Suceviţa.

Înnoptase; eu, strivit de necaz, de durere la picioare şi de oboseală, căzui, de mai multe ori, jos; tunşii mă ridicară şi unul mă împingea de spate, iar altul, cel ce-mi zise cuvintele de mai sus, îmi ajuta cu… ghionturi brutale. „Daţi-i pace, măi!”, le zise cel mai bătrân, „nu-l mai chinuiţi, că-ţi da seamă!”. Nici această admonestare nu folosi nimic. Curgeau sudorile de pe mine, eram pierdut cu totul, când ajunserăm în vârful muntelui, într-o poiană, numită Poiana Secării. „Stăi!”, îmi strigă tunsul cel mai brutal; se puse pe un butuc, îşi şterse, cu mâneca, obrazul şi-mi zise răstit:

– Tatăl tău n-a ştiut că unde bate şi unde-i răspunde: la bună dimineaţa lui, îi răspundem, acum, noi.

Scoase, apoi, şipul cu holercă, din taşcă, îl destupă şi închină la cel mai bătrân, dete, apoi, şipul acestuia. Ieşise luna de după un nor şi eu văzui cum omul mai bătrân, după ce luă în mână şipul de la tunsul, îl întrebă, prin semne, de poate să închine la mine ori ba. Tunsul nu dete nici un răspuns, căuta ba-n pământ, ba la mine, ce stam tremurând de slăbire.

Omul închină la mine, eu luai şipul de la el, nu aşa, ca să beau, ci ca să le fac pe voie; adusei şipul la gură, dar, atunci, se repezi tunsul, de pe butuc, la mine şi mă izbi cu pumnul în faţă, de sări şipul din mâna mea cât-acolo şi pe mine mă umplu sângele. Atunci, nu ştiu cum veni, nu ştiu ce se făcu cu mine; toţi nervii mi se părură criţă şi eu, din cap până în picioare, foc şi pară… Apucai lanţul cu mâna dreaptă şi-l smuncii cu aşa putere, de ieşi veriga de pe cealaltă mână, dar ieşi şi o bucată de carne şi piele (şi astăzi e semnul la încheietura mâinii mele) şi, cu veriga drept îmblăciu, tocai

pe brutalul în cap de se prăvăli, pe spate, peste butuc şi, prăvălindu-se, strigă: „Vai-lio, m-a ucis!”.

Mă repezii, apoi, la celălalt tuns, el, deodată, stete ca îndârjit; însă, văzându-mi furia şi mâna ridicată, cu veriga atârnând de lanţ, gata să-l toc şi pe el, stânga-mprejur şi fuga în pădure; cel mai bătrân, după el…

Ce mai făcui nu ştiu; destul că, la anumită vreme, după aceea, mai venit în fire, mă văzui singur într-o poiană, ce se cheamă Poiana Meselor, aproape de Sucevița. În lumina lunii, mă uitai la mine, mă văzui plin de sânge, pe dinainte şi pe piciorul stâng, lângă care atârna mâna-mi rănită. Mâna dreaptă îmi era încleştată pe lanţ, că nu o puteam desface. O desfăcui cu greu şi luai în ea pe cea rănită, care, de multul sânge curs din ea, era amorţită; dădui pielea cu carne la loc şi, strângând-o şi ţinând-o aşa, lăsai lanţul să se târâie după mine.

Slăbit de tot, ajunsei, pe la zori, acasă, la părinţi. Aici, văzându-mă cum eram, mă întâmpină un strigăt de spaimă, mai cu seamă din partea maicii mele… Lămurirea întregului acestui lucru va urma acuşi.

Tatăl meu, necăjit şi revoltat peste fire de cele ce se făcură cu mine, aduse, curând, o căruţă năimită şi, aşa cum eram, mă luă cu sine şi hai la stăpânire, la Solca!”.

Superb este şi drumul cel vechi, care trece prin Ciumârna, prin Vatra Moldoviţei şi poposeşte în Breaza, acolo unde Iraclie Porumbescu a fost la doar un pas de a-şi găsi perechea:

„Treceam prin sat, oamenii pe care îi întâlneam ne dădeau „Bună dimineaţa!” şi se uitau lung la noi, că cine merge cu tatăl meu aşa împodobit şi străin, căci pe mine nu mă cunoşteau, nefiind eu mulţi ani pe acasă. Ieşirăm din sat şi urcarăm pe un plai, la munte, pe acela-l trecurăm, coborârăm, ne suirăm pe altul şi, tot aşa, până la un sătişor de munte (Ciumârna – n.n.). Acolo, poposirăm la o babă, ce era, cum zise tatăl meu, o vrăjitoare vestită.

– Ia-n spune-ne ceva, mătuşă!, zise, către ea, tatăl meu. Scoateţi cărţile ori bobii şi zi-ne din ele!

Hârca se uita la mine şi-apoi la tatăl meu, scoase, din ladă, o gămuiaţă de cărţi şi, mai uitându-se la mine, zise către tata:

– Ţi-i ficior mândrulicul ista?

– Ficior, mătuşă.

– Aveţi drum?

– Am avea.

Baba mă puse să tai cărţile, după ce făcuse ea, cu palma, cruce peste ele.

– Apoi numai cu bine şi cu noroc să vă fie!, zise „mătuşa", după ce cărţile unse şi vechi le înşirase în patru rânduri şi se uitase la ele cu ochelarii, legaţi cu o aţă. Iată-o mândruţă lângă tine, fătul meu, lângă tine să şi rămâie!

Să nu fi fost eu vorba tatii către mama, că adică pentru ce mergeam la Breaza, poate că aş fi întrebat pe veaşca de baboarnă, ori în adins, ori cu un râs, că de ce fel de „mândruţă" vorbeşte ea că-i lângă mine; dar aşa, ştiind eu ce drum e acesta ce-l facem, nu zic, ca şi cu ceva gând la necunoscută mândruţă – tăcui, făcându-mă numai că nu bag de seamă ce zice pârhăiţa de babă.

Tatăl meu îi puse în mână ceva cinste şi, apoi, cam vesel, zicând „Mulţămim şi rămas bun!", ne duserăm. Ajunşi, de la bordeiul babei, pe drum, îmi zise tatăl meu:

– Acum, dragul meu, să-ţi spun la ce mergem noi la Breaza…

Începu, apoi, a spune cum, acolo, e un vornic, îmbătrânit în vornicie şi plin de bogăţii de tot felul, încât, peste zece sate împrejur, n-are seamăn cu dânsul şi că are numai un unic copil, o fată, a căreia are să fie întreagă acea avere ca de boier, şi-apoi adăugă:

– De am avea noroc să-ţi dea el fata, nu ţi-ar trebui să fii nici protopop!

Tăcui şi acum, că nu mă surprinse ce spuse tata, deoarece auzii, azi, dimineaţă, ce vorbi el cu mama. Numai după câţiva paşi

zisei:

– D-apoi, dacă-i aşa de bogată, ca un boier, încă nu s-a găsit cine să-i ieie fata?

– O, găsitu-s-au destui, dar, cum îmi spuse unchiul tău, care este fin de cununie lui Mihalachi, nu i-a plăcut fetei niciunul şi tatăl său nu vrea să o mărite împotriva voinţei ei.

„Hm! dar oare eu?", gândii în mine, dar îmi adusei aminte de vorba babei: „Iată mândruţa lângă tine, lângă tine să şi rămâie!", şi, de-acolo-ncolo, nu ştiu ce mai gândii.

Ajunserăm, după-amiazăzi, la un alt sat (Vatra Moldoviţei – n.n.), în care se afla o mănăstire, însă fără călugări, zidită încă de Vodă Alexandru cel Bun. Întâlnirăm pe un preot, călare, care îl cunoştea pe tatăl meu şi care, după „Bună ziua!" şi „Mulţumim!", auzind de la tatăl meu că eu îs feciorul său, cel de la şcoală, mă angajă să vin la el şi să-i învăţ copiii, ceea ce eu, însă, se înţelege, cu oareşicare scuze îi refuzai.

Trecurăm şi acest sat muntean şi, pe la asfinţite, ajunserăm la alt sat micuţ (Rus pe Boul – n.n.), unde şi maserăm de noapte; la cine maserăm, la bietul popă de acolo, ce şedea într-o casă mai că mai maseră decât toate celelalte, ale sătenilor, ce le văzui. Maserăm cum maserăm, numai că părintele avea un copil mic de leagăn, iar leagănu-i era o covată de molid şi, în partea dedesubt, nu prea rotundă, lucru ce, în sfârşit, nu mi-ar fi păsat prea mult, dar preoteasa aşeză covata cu odoru-i de copil pe laviţă, la capul meu, şi, de câte ori plângea burduhul, noaptea, o babă tot îl legăna, ceea ce, ştiind mai cu seamă cum era covata, nu mă „înliulea" şi pe mine ca pe puiul popii.

Ne sculărăm eu şi tata, încă pe-ntunerec, dormind toţi cei din casă, şi plecarăm în drumul nostru. Când răsărea soarele, ne aflam urcând pe un munte înalt. Pe lângă plai zburau, de printre molizi, ici ierunci, dincolo păturnichi, iar mai dincolo câte un cocoş de munte ori femeiuşca cu puii. După multe cotituri, ajunşi în vârful muntelui,

merserăm pe creasta lui, mai până spre amiazi, când, apoi, coborârăm pe un povârniş lung, la a cărui talpă deterăm de o fântâniţă, unde ne oprirăm, ne spălarăm şi dejunarăm din merindea noastră de-acasă. Ne suirăm, apoi, pe alt munte. Acela se chema Ionul, cesta Feredeul.

Pe culmea Feredeului, măcar că era în luna lui septembrie, găsirăm o visolă cu omăt şi un frig, de gândeam că nu mai ajung să văd „mândruţa" babii, era zău, căci acest munte aşa e de înalt, încât, uitându-ne, de pe sprânceana lui, în jos, vârfurile molizilor seculari şi uriaşi se vedeau numai abia, colo, adânc, departe, sub noi!

În fine, însă, văzându-ne coborâţi de pe munte, spre apus, rămase furtuna cu omătul ca un tavan deasupra noastră; era, aici, parcă altă lume, şi-apoi ce privelişte, ce panoramă măreaţă şi încântătoare se înfăţişa acum ochilor noştri! Soarele era spre asfinţit şi privea, încă, cu întreaga-i lucire şi mândreţă la lume, căreia, în curând, avea să-i zică „Noapte bună!". Contururile giganticului Ineu, acolo, departe, spre Ardeal, păreau garnisite în foc şi mărgăritare, iar aici, în faţa noastră, o stână de oi umplea colinele, păscând; oile dinspre soare, parcă cu miţe de aur, iar ciobanii sunau în duiosul bucium, de ţi se părea că toată lumea se legăna în dulceaţa versurilor. Pe când soarele-şi arăta încă existenţa sa prin lungi raze viorii, răsfirate maiestuos de frumoasa boltă a ceriului, ajunserăm pe colnic, de pe care, pe malul râului Moldova, se vedea întins satul Breaza, cu încă necunoscuta mea… mireasă.

– Vezi, colo – zise tatăl meu către mine –, vezi, acolo, peste apă, casa cea albă, cu şură lungă, acolo şede unchiul tău, Ioan. Uită-te, apoi, acolo-n stânga, casa cea care cu cerdac, cu ogradă largă şi cu multe heiuri împrejurul ei, acolo şede vornicul Mihalachi.

Ba de dor, ba de sfială, eu începui a tresări la cuvintele aceste, ale tatălui meu, şi căutai lung, nu la casa unchiului Ioan, ci la cea mare, cu cerdac şi cu multe heiuri împrejurul ei" [119].

[119] PORUMBESCU, IRACLIE, *Încă însurat nu fusesem*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, pp. 145-147

Despre legendarul haiduc Darie din Marginea

Informaţii despre celebrul haiduc Ioan Darie din Marginea şi despre răgazurile lui pe lângă Pietrele Murierilor, prin Marginea natală şi prin celelalte localităţi rădăuţene se pot găsi şi în folclor, dar şi în scrierile celor doi mari mărturisitori ai Bucovinei, Iraclie Porumbescu şi Simeon Florea Marian.

Iraclie Porumbescu era fascinat de personalitatea haiducului mărginean, mai ales că tatăl lui Iraclie, Tănase Golembiovschi din Suceviţa, petrecuse ceva timp pe lângă ceata lui Darie, în vara anului 1815, iar depănarea de amintiri târzii, cu care îşi fascina fiul, a fost repovestită de Iraclie Porumbescu, din perspectiva lui Tănase, în naraţiunea „Zece zile de haiducie / Un episod din anul 1815, în Bucovina”[120].

„Haiducul Darie, născut în satul Marginea, în Bucovina (în 1784 – n.n.), şi, mai pe urmă, acolo, adică pe şesul dintre Margine şi Dealul Ederii, la anul 1816, şi spânzurat, era prin toate comunele, de-a lungul Carpaţilor bucovineni, ba şi ai celor din Moldova, un nume foarte popular”[121].

Şi mai există o relatare a lui Iraclie Porumbescu, „Haiducul

[120] IRACLIE PORUMBESCU, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, pp. 61 şi urm.

[121] IRACLIE PORUMBESCU, *Haiducul Darie şi moş Mateiu Bercheşanul*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, pg. 80

Darie şi Moş Mateiu Bercheşanul", ambele povestiri însemnând şi mărturii, dar şi fresce ale satelor de la poala obcinilor bucovinene, inclusiv asupra portului popular de ieşit la horă, specific Marginii şi Suceviţei, dar şi întregii zone rădăuţene („pe vremea mea, fetelor mai jos de şaisprezece şi feciorilor de optsprezece ani încă nu le călca piciorul în joc cu ceilalţi flăcăi şi fete şi, când ajungeau ei acea vârstă, pe fecior, grijit bine, în cămaşă cu mâneci late, pieptar în mătăşi nou, curea, după statura flăcăului, în trei şi patru cătărămi, ciobote lungi până la genunchi şi încreţite la încheietură, apoi pălăria „retezată" şi încinsă în gherdane şi cordele mândre, îl aducea, întâiaşi dată, la joc tata, iar pe fată, tot împodobită cum era mai bine şi, afară de papuci galbeni sau negri şi călţuni, nu în flendure de târg, ci toate lucrate, în casă, de fată, singură, sub învăţătura mamei, o ducea aceasta la horă"), sau asupra portului fecioresc de mers la peţit („cămaşa de in cu mâneci largi, pieptarul nou cu primuri de jderi, brâu în ciubuce, sumanul negru de miţe pe umeri, pălăria cu flori, cu păuni şi cu gherdane-n cap, iar în picioare ciubote cu turetci lungi, încreţite la încheietură"), în vremea vestitului haiduc mărginean Ioan Dari.

„Venit, într-un an, în timpul feeriilor (vacanţei – n.n.) acasă, îmi povesti tatăl meu:

– Eram un băietan în lapte, cam de 17 ani. Ţin minte că încă nu ieşisem la horă, căci, pe vremea mea, fetelor mai jos de şaisprezece şi feciorilor de optsprezece ani încă nu le călca piciorul în joc cu ceilalţi flăcăi şi fete şi, când ajungeau ei acea vârstă, pe fecior, grijit bine, în cămaşă cu mâneci late, pieptar în mătăşi nou, curea, după statura flăcăului, în trei şi patru cătărămi, ciobote lungi până la genunchi şi încreţite la încheietură, apoi pălăria „retezată" şi încinsă în gherdane şi cordele mândre, îl aducea, întâiaşi dată, la joc tata, iar pe fată, tot împodobită cum era mai bine şi, afară de papuci galbeni sau negri şi călţuni, nu în flendure de târg, ci toate lucrate, în casă, de fată, singură, sub învăţătura mamei, o ducea aceasta la horă.

Ei, eram, cum zic, ca de şaptesprezece ani; tatăl meu, Dumnezeu ierte-l!, se bolnăvise şi zăcea, de vreo trei-patru săptămâni, în pat. Mama, biata, ierte-o şi pe dânsa Dumnezeu!, îl căuta, zi şi noapte, ca o soţie cinstită, cu o priinţă şi osteneală ca şi cum ar fi fost luaţi numai de o săptămână, două, măcar că erau, acum, amândoi cărunţi, căci eu eram copilul lor cel mai mic şi aveam două surori mai mari, măritate şi cu copii. Dusu-s-au şi ele în cea lume, şti-va înduratul Dumnezeu de ele, că aicea şi-au lăsat şi ele nume cinstit de femei şi de găzdoaie cumsecade!

Tata, în boala sa, pofti carne de sălbăticiune: el fusese puşcaş şi vânător ghiambăş şi umblasem şi eu cu dânsul prin cele poieni şi preluci ori sărături din moşia lui Dumnezeu, din cei codri pe unde se arătau, serile şi dimineţile, cerbii şi căprioarele.

Auzind eu vorba tatălui către mama – care-l întrebase că n-ar mânca ceva şi de ce i-ar fi poftă – că parcă ar mânca ceva sălbăticiune, nu făcui alta, decât ieşii din casă, în tindă, luai puşca şi traista din cui şi, spre asfinţite de soare, eram la Poiana Ursului, unde ştiam că vine, cam pe aceea vreme, câte ceva bun de ţiglă.

Acolo ajuns, mă îndosii după un moş de brad, în partea poienii din preajmătul vântului, cum trebuie la pândă, dacă nu vrei să te trudeşti degeaba, şi-mi gătii, pe încetişor, puşca cu o încărcătură cum se cade la căpriori sau cerbi, adică un plumb dinainte grijit din ciocan, şi apoi stătui molcom şi neclintit, cu ochii strună spre poiană.

Stătui, cât stătui, aşa, când iată că, în cea margine a poienii, se arată, cătând în toate părţile şi mişcând din nări şi din urechi – de nu-i ceva a om pe aici – un cerb zdravăn şi o ciută. Fără să răsuflu şi numai inima bătându-mi-se în piept, de o auzeam, stam stâncă, cu cocoşul tras, şi aşteptam să-mi vină boul ceva mai aproape ori măcar să iasă dincolo de ciută, care mi-l îndosea.

Aud ceva la spatele meu, foşăind, călcând ceva pr frunzele uscate. „Mai ştii? – gândeam eu – poate, fiind aerul lin, vine ceva bun de puşcă şi din astă parte, la poiană"; de aceea, stătui ca mort,

fără a întoarce ochii îndărăt. Însă, vai!, o mână de om se pune pe puşca mea! Vreau să sar într-o parte, altă mână mă prinde de a mea, cât eram speriat din creştet şi până în tălpi, şi cel ce mă prinse şi mă ţinea îmi zicea cu un glas ca de taur, dar năduşit:

– Stai, băiete, nu te teme!

Era căpitanul de hoţi, Darii, pe care-l cunoşteam, din treacăt, de mai multe ori, pe la casa noastră, când, după obiceiul lui, ieşea la sat şi-şi petrecea cu oamenii, fără să-i zică cineva ceva, şi în care treacăt pe la casa noastră, dacă era cineva din noi, ori tata, ori mama, ori eu, afară, ne zicea bineţe ca şi oricare om detreabă şi mergea mai departe.

– Ce faci tu, copile, aicea?, mă întrebă el.

Eu, deşi cunoscându-l cine-i, dară şi ştiind că ce fel de om este el, tremurul de frică nu mă lăsa şi în acea stare îi răspunsei, adică prin plânsete, că sunt feciorul cutăruia şi cutăruia din Suceviţa, că tatăl meu e bolnav, de mai multă vreme, şi că, având el, în boala sa, poftă de sălbăticiune, eu am venit, aicea, la pândă, poate capăt ceva, să duc tatii.

Spunându-i eu aceste, mai veniră câţiva, tot înarmaţi cu puşti şi cu pistoale ca şi căpitanul Darii; aceştia, cum se vede, ăi urmau lui în oareşicare depărtare. Darii, acum, îmi luase puşca din mână, o dete unuia din cei ce veniră după el, iar mie-mi zise:

– Apoi, cum văd, tu, aşa tânăr şi, acum, vânător şi puşcaş prin codrii afunzi: bun! Hai cu mine, te fac eu vânător de altă hiară, nu de asta proastă, ce o aştepţi tu, aicea, ca băieţii boiştele cu undiţa, la părău…

Zise şi mă luă înaintea sa, îmi puse nişte desagi de piele grei, ce-i luă de la unul din tovarăşii lui, în spate şi du-mi-te, băiete, de acum, numai Dumnezeu ştie unde şi încotro! Geaba plângeam eu şi mă rugam să mă lase să merg acasă, că tatăl mi-i bolnav şi n-are cine-l căta.

– L-a căta Dumnezeu, măi copile; şi, apoi, nu ştiu eu – zise

Darii – că ai mamă şi surori, care mai bine îl vor căta decât tine! Haide tu numai cu noi, că, după vrerea lui Dumnezeu, pe tatăl tău îl vei mai vedea tu şi îl vom vedea cu toţii, n-ai grijă că ţi-om face ceva rău. Tu, băiete, eşti, cum văd eu, bun de a fi om, om te voi face; nu-i bănui nici tu, nici tatăl tău!

„Ce să fac, săracul de mine!", gândeam eu; vorbele acestea şi altele asemenea, şi toate ca unse cu miere, dar ale unui hoţ, mă speriau şi mai mult, gândind acasă, gândind la mine şi ce va fi cu mine…

Mergeam, cu desagii în spate: să-i zvârl de pe mine şi să o apuc la fugă? Geaba, în urma mea erau, cum presupuneam eu, cu căpitanul Darii, încă vreo zece-unsprezece inşi şi toţi nişte hoţomani puternici; de unul nu scăpai, da' încă de toţi!

Mergeam, dară, plângând, şi încă în glas, că poate mi-or da drumul, văzându-mă atât de brujiu şi, de aceea, nu de „făcut din mine om", cum le trebuie lor.

Însă craii de codru şi de poteci nu băgau nici într-o seamă semnele bicisniciei mele, ci numai văzui că, după ce spuse Darii unuia dintre tovarăşii lui ceva, în taină, rămaseră vreo trei-patru din ei îndărăt.

Mai gândind eu acasă, la bolnavul meu tată şi, apoi, la aceea că ce-a gândi el, bietul, dacă va auzi că am părăsit casa şi pe dânsul tocmai într-o vreme aşa de grea a bolii sale, ori că ce-oi fi păţit, căci luai şi puşca cu mine, fără a spune că încotro mă duc, îmi seca tot sângele din inimă şi-mi venea să-mi pierd minţile. Mergeam pe drum mai că lovindu-mă de copaci.

Trecurăm printr-o poiană, unul din tovarăşii lui Darii mergea înainte, ceilalţi, la spatele mele, şi Darii în urmă. Înnoptase, când dădurăm, din poiană, în alt plai, şi tot pe creasta pădurii, când se auzi, în depărtare, răsunând prin codri două pocnete, unul după altul, de puşcă ori pistol. Se părea că acel sunet venea din acea parte din care noi veneam. Cel de dinaintea mea stete locului, stătui şi eu şi steteră şi cei de după mine. Auzii, în dosul meu, că Darii nu ştiu ce spune

tovarăşilor de lângă dânsul şi, apoi, zise, cum pricepui, către mine:

– Mai şezi jos, băiete, mai odihneşte, poate ţi-i greu sub desagii ceia, că şi ei sunt cam grei, dară nu bănui de greutatea lor: ce-i întrînşii ţi-a fi şi ţie, numai nu tot scânci, nu fi muiere, ci flăcău cu inimă, că doară cu mine eşti!

Eram, întru adevăr, slăbit şi, de aceea, mă şi pusei la pământ. Darii veni la mine şi-mi dete o ploscă braşovenească, zicând:

– Ia, băiete, bea şi prinde la fire, ca să nu-ţi mai zic „băiete", ci „voinice"!

Băui, era rachiu de cel de perje, tare, de care ştiam că-şi fac numai călugării la mănăstire, la noi. Dete plosca, bând şi el, şi la ceilalţi şi, apoi, zise:

– Haid' cu Dumnezeu!

Mergeam numai în pas slab, că era întuneric şi cel de dinaintea mea abia ţinea plaiul. Mie mi se părea că umblasem, odată, cu tatăl meu pe acest plai: ne duceam spre Pietrele lui Dragoş. Se făcuse târziu, mai poposirăm o dată. Eu nu mai putui bea, dară Darii cu ai săi îşi mai petrecură plosca de la unul, la altul. Veni, apoi, iarăşi la mine şi zise:

– Ziua umblă numai bicisnicii care nu văd noaptea: voinicii, măi copile, voinicii ca noi şi cum vei fi şi tu nu-şi împleticesc picioarele ziua, ca cei numai cu o bucăţică de suflet, ia, aşa, noaptea, care-i ziua voinicului!

Zise, apoi, cugetând poate că-s prea slăbit, să ia altul desagii de la mine şi plecarăm mai departe…

Se auzea, acum, Cioful în brazi, când ajunserăm iarăşi într-o poiană; aceasta era Poiana Mărului; devale de ea, spre apus, erau Pietrele lui Dragoş, sub care se zice că ar fi mari comori: bani, arme scumpe şi alte odoare, aduse de acel Vodă, când veni el de dincolo de munţi, din Maramureş, încoace, ca să se aşeze, cu o mulţime de oameni, aicea, în Moldova, şi, neştiind el încă ce se va întâmpla, în treacăt pe la poalele acelui munte, unde, pe măgura lui, se aflau

Poiana Mărului şi acele stânci mari, să se fi urcat el acolo şi să fi îngropat acele scumpeţi. Au căutat mulţi pe acolo, dară comorile zice-se că se află adânc, la talpa stâncilor şi între dânsele, încotro, între două din ele, se vede o crăpătură, prin care abia se poate băga un om. S-a şi băgat unul, de aicea, de la noi, pus de un călugăr, dară abia ajunse ceva mai adânc, în stânci, şi, cu ţipăt şi spaimă, strigă să-l tragă de frânghii înapoi, căci acolo ar fi văzut o mulţime de şerpi. La călcâiul acelor stânci, de ceea parte, spre apus, izvorâşte pârrâul Dragoşa, ce dă în Moldoviţa; iar de astă parte, Dragoşinul, ce dă în Pârâul Şoarecului şi acesta, în Suceviţa şi, cu aceasta, în Suceava. Iar dunga de munte ce se trage de la Poiana Mărului încoace, spre răsărit, se cheamă şi astăzi Piciorul Dragoşinului. Ei, ţi-aş spune eu – zise tatăl meu – multe despre acel Vodă Dragoş – oamenii îl numeau, mai demult, Drăguş – apoi şi despre alţi voievozi, de după dânsul, care au stăpânit ţara Moldovei şi care toţi creştini, cu voinicii noştri de moşi-strămoşi, au îngrădit, zice că cu piepturile lor, săracii, hotarele acestei ţări, ca să nu le ia liftele rele şi păgâne, ci să ne lase nouă, neamul lor, sărmea de hrană. Dară acestea tu, dragul meu, le vei şti mai bine din cărţi, că zice că toate-s scrise. Noi, ţăranii, orbi, atâta ştim, ce-a spus tata la fecior şi de acolo ştim şi noi, cei de acum. Dară, auzind ce auzim, socotim şi noi că cum e ţara aceasta, a Bucovinei, bună sau rea, e munca neamului nostru şi încă nu muncă ia, aşa, uşoară şi ieftină, ci muncă plătită cu sânge şi cu mii de vieţi de oameni creştini; că, aşadară, toţi care veniră încoace, mai târziu de aceea muncă a moşilor şi strămoşilor noştri, veniră la masa gata; nu s-ar cădea, deci, ca ei pe acei ce au muncit pentru această masă să-i împingă şi să-i dea, aşa, înapoi, pe la prag, prin tindă.

Dară, acum, despre alta-i vorba: prin Poiana Mărului trecurăm până la jumătate şi-apoi făcurăm hăisa, în pădure. Văzui, mai în vale, un foc. Gândeam că ne-om întoarce de pe-acolo, ca să nu dăm de oameni, dar nu: cel de dinaintea mea tot merse, drept, înainte, spre foc, şi noi, după el. De departe, zării, printre copaci, un om, dincolo

de foc, ce sta cu mână la ochi, ca şi când ar vrea să cunoască mai bine, şi în alta ţinând o puşcă.

– Noi suntem, Iacobe, noi!, zise, în glas, cel de dinaintea mea. Toţi buni şi cu un adaos, ce poate a fi încă bunişor.

– Ceva îmbucătură, Iacobe, – strigă Darii – că mai c-ar fi vreme de ieri, la amiază!

Cel cu numele Iacob, un brădan de om, cu ţurcă în cap şi cu nişte plete până jos, pe umeri, cu cămaşa pe el ca de cioban şi cu bumbi galbeni la încheieturile umerilor, cu o curea de la brâu, până mai sub barbă, şi în ea, dinainte, teacă-n alămi cu cuţite cu mănunchi sclipicioşi, iar de o parte de ea, spre stânga, două pistoale. El se uită la mine – păcatele mele, eram aşişi în acea vârstă, de statură cam maşcată – şi zise ca pentru dânsul singur:

– Cam abia înţărcat, da' s-o face!

„Face-v-ar Dumnezeu gânj şi ghem – gândeam eu – pe voi, da' nu pe mine bun de voi!. Văzui, apoi, un ceaun mare, în crăcane, pe foc, curând după aceea, nişte felii de caş şi de urdă, înşirate pe sumanele întinse prin preajma focului şi, pe fiecare suman, pe scoarţe de brad, sare mare, ce-o pisase Iacob, cu muchia toporului, pe un bolovan. Prăvăli din ceaun o mămăligă cât un munte, puse iar ceaunul pe crăcană şi, până ce se sfârşi mămăliga cea dintâi, era cealaltă gata. Pe mine mă chemă Darii, lângă sine, şi, tot uitându-se din când în când la mine, îmi da singur în mâini felii de caş şi de urdă, îmbiindu-mă să mănânc:

– Că tu nu eşti – zise el – la noi în robie, ci oaspe şi nu între oameni răi. Ah, suntem – continuă el, cu glasul său puternic şi-apoi încă şi cam apăsat – suntem răi pentru cei răi, dar nu şi pentru cei buni; vei vedea, dragul meu… cum ţi-i numele?

– Tănasă.

– Tănasă? – bun!

După merinzire – nu ştiu cum s-o chem, prânz ori cină, că luceafărul de dimineaţă era, acum, ca de două suliţi de sus şi zorile,

acolo, la marginea luminii, începură acum a se arăta pe cer – după merinzire, zic, se sculară toţi, îşi făcură cruce spre răsărit, de câte mai multe ori, băură, pe rând, dintr-o găleată de la oi şi-apoi, punându-şi sumanele şi pieptarele sub cap, puştile şi pistoalele lângă sine, la piept şi pe dânsele o mână, după ce-şi mai făcură o cruce, două, se culcară la dormit. Desagii cei grei, ce-i dusei eu, îi văzui sub capul lui Darii, împreună cu puşca lui şi a mea.

– Culcă-te, Tănasă, aici, lângă mine – zise el –, cu picioarele spre foc, şi hai să tragem un somn popesc, să vedem ce-om mai visa şi ce-om mai face!

De culcat, culcatu-m-am şi eu, în faţa lui Darii, după cum îmi porunci el, dar de ochii mei somnul nu s-a prins nici o clipită. Eram pierdut de necaz şi de-o jale de acasă, încât gândeam că mi se frânge inima. Cântau sturzii, cântau mierlele pe întrecute şi, în depărtatele măguri sunau, acum, în revărsatul zorilor, buciumele stânelor, de ţi se părea că te leagănă îngerii şi te ridică la cer şi că nu linul vântuleţ de dimineaţă, ci mândreţea acelor glasuri de bucium mişcă alean vârfurile uriaşilor brazi şi molizi. Dară inima mea, care altădată s-ar fi topit de atâta rai, ce umplea, acum, codrul şi lumea, inima mea, zdrobită fiind de necaz şi de grijă, pe mine toată această mândreţe din adâncimile codrilor mă umplu de o nespusă durere. Nu cugetam nimic alta, decât: oare, în adevăr, aicea, cu aceşti oameni să-mi fie rămânerea? eu să mă fac hoţ? să… vai, nu mai putui gândi; mi se punea nu ştiu ce ca un bolovan pe inimă.

În ahtul meu atât de greu şi de amar, aud, dinspre partea din care am venit, iarăşi, ca aseară, în poiană, sunet de frunze călcate de cineva. Iacob, care, cum zisei, nu se culcase, ci tot adăugea, din când în când, lemne de foc, se repezi în picioare, să vadă că ce este ori cine vine şi, după ce căută în aceea parte, făcu semn cu mâna, ca şi când ar fi dat poruncă, să nu facă vuiet, căci dorm toţi; şi, apoi, se aşeză, iarăşi, dincolo de foc, arătând cu mâna la o parte din merinzirea noastră. Eu mă temeam să mă uit îndărăt, să văd că ce ar fi,

dară văzui că trei inşi, toţi înarmaţi cu puşti şi pistoale şi cu securi băgate, cu codiriştile, pe după suman, la spate, vin şi, pe încetul dezbrăcându-se, merinzesc şi apoi se culcă pe lângă ceilalţi. Mi se păru că-s aceia care, aseară, după ce spusese Darii unuia ceva, în taină, rămaseră îndărăt. Pe la un aprânz, se sculară, unul după altul, toţi, în urmă şi Darii şi, cu dânsul, şi eu. Unul după altul, se scoboară în vale, de unde, cum cunoscui, veneau spălaţi pe faţă.

Darii vorbi ceva cu cei trei, veniţi de curând, şi-apoi, venind la mine, zise:

– Ei, cum ai dormit, Tănăsucă, şi ce ai visat, aicea, la noi? Spune-mi şi hai, colea, la şipoţel, să ne spălăm!

El înainte, eu după dânsul.

– Nu spui, n-ai visat nimic?

– Ba am visat, bade Ioane, am visat că mi-a murit tata şi te rog…

– Nu-i drept!, mă întrerupse el. N-a murit, trăieşte şi va trăi încă, şi, dacă vrea Dumnezeu, ţi-a juca încă şi la nuntă!

„Adică – gândeam eu la aceste vorbe, eu încă şi mai necăjit gândii – Da', de rămân cu tine şi cu voi, m-a vedea…" (aicea îşi făcu tatăl meu o cruce).

Ne spălarăm la ciurgău, ne şterserăm cu mânecile cămeşii şi Darii, întors cu faţa spre soare, zise rugăciunile în glas. Cu ce inimă le zise el şi în ce gând ştie Cela de sus; dară eu le zisei, cum mi se pare, că nicicând aşa cu evlavie nu le mai zisei ca acum şi tot numai cu unicul gând să mă scape Dumnezeu de aicea şi să-mi văd casa şi părinţii.

După ce îşi sfârşi Darii rugăciunile şi-şi făcu încă şi câteva cruci, se întoarse spre mine, mă netezi pe cap şi zise:

– Vină, Tănasă, colea şi şezi, jos, lângă mine!

Făcui şi aceasta.

– Măi fecior, tu ştii cine-s eu?

– Nu ştiu, bade.

– Nu ştii? D-apoi tu, aseară, mi-ai zis pe nume.

Eu slobozii capul în jos şi tăcui, mă temeam să spun mai mult.

Darii, pesemne pricepând aceasta, că adică eu nu cutez să-i spun totul, cum adică îl numeau oamenii şi, de acolea, ştiu şi eu că cine-i el; apoi, poate îi trebuia să nu mă apuce cam cu răul, să nu mă sperie, zise:

– Apoi, aşa-i cum zici, că nu ştii ce ai auzit de la tatăl tău sau de la alţi oameni, că-s eu şi ceilalţi unsprezece, cu mine. Dară-i şi aşa, dragul meu, şi nu prea aşa.

Aicea, tăcu Darii puţin, parcă gândea ce să spună şi, apoi, urmă:

– Eu şi tovarăşii mei nu suntem hoţi şi tâlhari, de care să se plângă o vădană ori un om sărac, că le-am luat văcuşoara de la copii. Nici năframa nu o luăm noi din mâna celui ce plânge şi nici nu furăm banul ce trebuie pe o sfântă tămâie.

Tăcu, iarăşi, puţin şi, apoi, adause:

– Zilele cuiva încă nu le-am luat. Tu eşti tânăr; auzit-ai tu de oameni vârcolici, ce beau, fără milă, sânge de creştin?

Aceste cuvinte le zise Darii apăsat şi cu glas ca de mânie. Eu ridicai, ca cu sfială, ochii spre dânsul, că ce vrea oare să zică, ce-s aceia ce fac ca săracii şi vădanele să n-aibă cu ce se hrăni pe sine şi pe copilaşii lor, ce răpesc năframa din mâna celui ce plânge şi banul de sfânta tămâie.

Tăcu puţin şi Darii, apoi sfârşi cu un glas ca scos din iad:

– Şi, apoi, tot aceia-s care vorbesc încă de dreptate, de lege şi de Dumnezeu!

Mă speriai, când mă uitai, acum, la Darii: fruntea-i cea lată îi era încreţită ca nişte brazde pe ogor, ochii, pe jumătate închişi şi tot parcă fulgerau foc şi pară; parcă tremura cu tot trupul şi-şi muşca stufoasele-şi musteţe. Se repezi, apoi, drept în sus, mă apucă de mână şi, tot cu acel glas de spaimă, zise:

– Pentru aceia-s tovarăşii mei şi eu, Ioan Darii, vătaful, hoţi

şi tâlhari!, şi, uitându-mi-se, apoi, în faţă, sfârşi: La acel lucru ai să-mi fii tu tovarăş şi, de mi-i asculta, drag ca feciorul meu te voi avea! Haidem!...

Tremurând pielea pe mine de vorbele acestea, urcai, ţinut de mână de Darii, la vatră, unde şi vedeam, acum, iarăşi crăcanele cu ceaunul pe foc, pe unul, nu mai mult Iacob, grijind de el şi de nişte carne, ce o întorcea pe jăratic, ba pe o parte, ba pe alta, iar ceilalţi stau deoparte, unii aşa, răzimaţi cu spatele de copaci, şi vorbeau ceva nu în glas, ci pe încetul. Acum, văzându-i pe aceşti oameni mai bine, mi se părură că-s toţi unul mai de speriat lumea cu dânsul, decât altul.

Unii erau în cuşme ţurcăneşti, alţii în pălării şi alţii în comănace, şi toţi cu pene în ele, pare-mi-se că de vultur ori de huhurez de codru, şi nici unul nu avea cuşmă, pălărie ori comănac sus, pe creştet, ci pe frunte şi apăsat pe sprâncene, de ce, dacă te uitai la ei, încă şi mai multă groază-ţi făceau. Toţi aveau trăişti, unii de piele, alţii de lână, din care se vedea, la unii, şi câte un mănunchi de pistol, măcar că toţi aveau câte două şi după curea. Cămeşile şi pieptarele lor erau, la toţi, ca la ciobani, adică negre, iar Darii, căpitanul, era, după toată statura şi arătarea lui, ca un stejar între ulmi! Nu prea înalt la trup, dară în frunte, cum se zice, de o palmă şi în spete, de trei!

– Noroc, măi fârtaţi!, le zise Darii.

– Noroc, Ioane!, îi răspunseră ei şi Darii mai zise:

– Băiatul acesta e, de acum, al nostru; să ştiţi, deci, cum să fiţi şi voi către el!

Luă, apoi, puşca mea de sub căpătâiul său şi mi-o dete, cu cuvintele:

– Pe vârcolici să-i nimereşti, oameni buni să-i ocoleşti!

Prânzirăm ca şi astă-noapte. Nişte nori groşi se arătară pe cer, din parte despre apus. Darii, văzându-i, zise:

– Mă tem, măi, că om mai lăsa coasa, să nu ne fie lucrul degeaba, cum gândiţi?

– Cam aşa seamănă, ziseră unul, după altul.

Se mai porni şi un vânt, care mâna norii cei întunecaţi mai cu grăbire.

– Cum stăm cu merindea?, întrebă Darii.

– Cam pe sfârşite, răspunse Iacob.

Andrei, Toadere – zise Darii –, mergeţi la stâna Mutului şi aduceţi ce trebuie! Vă dă baciul, poate că va trebui să mai şedem pe acasă.

Andrei şi Toader se duseră, la deal, spre Poiana Mărului, iar Darii mai zise:

– Mihalache, Niţă, ia-n mai duceţi-vă unul spre plai, altul spre bâtcă, mai trageţi cu ochiul şi cu urechea, nu seamănă a ştiţi voi, şi a alţi nori?

Se duseră şi ăştia doi, iar Darii se întinse, cu faţa în sus, pe culcuşul lui, sub molid, şi zise, aşa, ca la toţi cei rămaşi:

– Mă, oare ce prună era ciocoiul de alaltăieri? Grăia rău moldoveneşte şi, apoi, încă şi parcă şepelea!

– Nu ştiu, răspunse unul, dar vorbă ca a lui mai auzii eu, odată, tot dincolo, peste hotar, şi despre acela ziceau oamenii că-i Grec; nu ştiu ce liftă a fi.

– Ce i-aţi mai lăsat în sipet, să nu sughiţe prea tare după măruntaiele lui, măcar că nu se cădea să-i mai lăsăm ceva, păgânul de el?!

– Lăsatu-i-am destul, cât să aibă încă cu ce trăi, în ocinaşe şi mătănii, până şi-a ispăşi fărădelegile ce le-a făcut cu bieţii creştini din satul unde-i arendaş.

În ziua aceasta, nu plouă, dar nici cerul nu se răzbună. Andrei şi Toader veniră, încărcaţi cu câte un berbec şi cu desagii plini de caş, urdă, făină şi sare.

– Ce-a zis moş Toma, baciul?, îi întrebă Darii.

– S-a închinat cu sănătate şi-a zis că, de-a mai trebui, de ce-a dat Dumnezeu gospodarului, lui badea Ioniţă Mutu, din Frumosu, să mai venim, că aşa i-a poruncit badea Ioniţă, să nu ne oprească

ce-om cere.

– Bun, zise Darii, deie-i Dumnezeu, pentru puţin, mult!

Eu, vorbind Darii cu ai săi aceste şi altele, le ascultam şi nu prea, căci gândul meu şi inima mea erau în alte părţi. Către seară, veni Niţu, unul din cei ce-i trimise Darii să vadă de nu-s semne şi de alţi nori, veni şi, încă cam cu grabă şi ostenit, şi, după dânsul, încă un om, pe care eu încă nu-l văzusem, şi Niţu, de departe, zise către Darii:

– Iată-l, cimpoiul nostru vine; dar el nu-şi-ce zice, că pe aicea nu-i de a i se auzi bârzoiul!

Cum aflai, mai pe urmă, cel ce veni cu Niţă era cimpoeşul lui Darii, Ioan Bordeianul din Volovăţ.

– Noroc, Ioane!, zise Darii.

– Unde te-ai pierdut, de atâta vreme, şi ce aud ce spune Niţu, nu-i ceva de-a cântecului tău:

Măi bădiţă, măi fârtaş,
Ce s-aude prin oraş?

– Ba-i cam tocmai aşa, răspunse cimpoiaşul:

Oi, rea vestea, măi fârtaş,
Că te-ntreabă de răvaş.

– Aşaaa?, zise Darii. Bun, avem noi răvaşe, şi încă cu pecete domnească; nu le vezi şi slova le-o simţi, colea, la suliţa pieptului.

Aceste Darii zicând, arătă la pistoalele de lângă dânsul şi, apoi, adause:

– Şi mai de ales ce-i, Ioane, cum îi?

Cimpoiaşul, văzându-mă pe mine, merse aproape de Darii şi-i vorbi ceva şi cam mult în taină; iar pe Niţu îl încungiurară ceilalţi şi îşi plecau urechile spre el, ce spune. Darii, cum luai eu seama, la povestirile cimpoiaşului – acum ce i-a fi fost povestit –, tot mai mult îşi încreţi fruntea; dar, la urmă, zise în glas, ca să audă toţi:

– Cum mai cânţi tu, Bordeiene:

Cui i-i dor de rai ori iad,
Treacă dincoace de vad!

– Da, urmă cimpoiaşul, şi:

Cui i-i dor de iad ori rai,
Urce-ncoace, către plai!

– Măi fârtaţi, întrerupse, aici, Darii pe cimpoieş, cu glas tare:

Dar cui p-astă lume-i bine,
Cerce-şi norocul cu mine!

Şi se sculă în picioare, scoase, de după curea, ambele pistoale, nişte pistoale lungi, arnăuţeşti, şi ferecate bogat cu nişte alămi albe, se uită la ceilalţi şi zise, cu glas de biruinţă:

– Rând cu voi, inimi de Zmeu!

Şi, apoi, căutând la ambele-şi braţe zdravene şi vânjoase şi la pistoalele din mâini, adause, tot cu acel glas puternic:

– Şi cu voi, fraţi şi fărtaţi!...

Merse, apoi, înspre tovarăşii săi, vorbi ceva cu ei şi numai văzui că-şi cată cu toţii de puşti şi de pistoale, până şi de securi şi de cuţitele din teacă, apoi de cornurile de praf şi de pungile cu gloanţe; iau, apoi, fiecare câte ceva de-ale lor, de bagă în trăişti ori le leagă arcişi peste umeri, şi doi şi pornesc înainte, spre culme, cu pistoalele la brâu şi cu puşca în spate.

– Focul să nu-l stângeţi, ştiţi voi!, zise Darii, iar către mine: Fost-ai tu, Tănasă, la oi? Facem şi noi, acum, mutare, că, pe aicea, s-a cam sfârşit păşunea. Ia-ţi desagii ceia şi haidem!

Vai, cum mi se făcu, iarăşi, tot pieptul boţ, cum mi se întuneca înaintea ochilor şi cum mă părăsiră toate puterile! Nu ştiu ce-mi venea: să plâng, să mă rog de Darii să-mi dea drumul ori să strig, să mă împotrvesc, doar îmi face el sfârşitul aicea. În acest minut, însă, un şuier puternic se auzi dinspre culme. Eu parcă tresării, parcă căpătai inimă. Unul din cei ce porniră înainte vine, cu paşi mari, şi, arătând cu mâna spre partea din care veniseră ieri, zise către Darii, încet, dar apăsat:

– Pe-acolo, miros rău şi cam gros!

– Gros, tare gros?

– Tare! Pe aici s-o luăm – zise acela şi arătă cu mâna, ca să mergem hăisa, pe coasta muntelui.

Darii scoase un pistol de după curea şi zise:

Mergeţi înainte, eu rămân înapoia voastră. Pe Tănasă, între voi!, spuse, apoi, lui Iacob, care, la întoarcerea celui dinspre culme, veni aproape de Darii, să afle ce-i; îi spuse câteva cuvinte în taină, din care eu numai atâta auzii:

– … spune şi celora, să ştie!

Şi o luă spre culme. Iacob spuse, la toţi ceilalţi, ceva, adică ce-i porunci Darii ca să le spună; iar mie, la cuvintele lui Darii, „Pe Tănasă, în mijloc!", îmi veni un gând, care amuşi li-i auzi.

Întunecase tare şi noi mergeam greu peste butuci de copaci doborâţi de vânt şi prin desişul pădurii. Deodată, auzim un pocnet de pistol, în partea dinspre culme, şi sunetul puşcăturii se aşternea peste întreaga pădure. Nu zise, la aceasta, nimeni nimica, nici steteră locului, ci, ca şi când n-ar fi fost nimic, merserăm tot mai departe. Iacob, care venea la spatele mele, îmi zice:

– Ştii tu, Tănăsucă, ce puşcătură a fost aceasta?

– Nu, bade Iacobe.

– Vătaful nostru, ca om ce nu ştie ce-i frica – că nici aceea nu-i şti-o, că de dânsul nici plumbul nu se prinde – a rămas înapoi, s-a dus acolo unde a puşcat, ca să se socoată că noi în acea parte ne învârtim. Tu nu ştii, da' pe plaiul mare s-a înşirat o poteră, au adurmicat Nemţii cumva că suntem pe aici, şi aceasta mi-a spus-o cimpoiaşul (N.N. Ioan Bordeianu din Volovăţ); iar că potera-i acum pe plai, ne-a adus ştirea un păcurar.

Trecurăm o gârlă adâncă, prin care curge un pârâuţ; dar o trecurăm numai Dumnezeu ştie cum! Ajunşi de cea parte de gârlă, o luarăm la deal şi, lângă un brad gros şi crengos, sub care era loc gol, bătucit şi larg, cum sunt de acele prin păduri şi le zic oamenii

„bătelişti”, Dumnezeu cu noi şi cruce de aur; lângă un brad, ne oprirăm şi se aşezară toţi la pământ.

– Ioane, zise Iacob, de la o vreme, către cimpoieş, hai ghini s-ar lovi, acum, aici, în liniştea asta a nopţii, una de-ale tale, ştii tu; da-i geaba, aice-i… cela ce nu trebuie zădărât.

– Cela ca cela; i-aş zice eu una că şi lui i-ar plăcea şi-ar mişca din coadă şi din corniţe; dar bâja de dincolo (arătând spre plai) zice: mai rabdă o ţâră!...

Deodată, parcă mi se lumină în cap şi-mi veni gândul ca, de-acum, înainte, să mă fac că-mi place a fi cu aceştia şi să le şi spun că nu m-aş mai duce de la ei. Văzându-mă, deci – socotii eu – Darii şi ceilalţi aşa, crezând ei că eu m-am domesticit la ei, m-or slăbi, pencetul, din pază şi eu capăt, apoi, prilej să dau de cărarea spre casă. Gândul acesta, deşi toată grija nu mi-o lua de la inimă, într-adevăr, mă înveseli câtva, căci îmi dete nădejde să scap dintre „zmeii” iştea, cum îi numi căpitanul lor, Darii, pe care, azi-mâine – că şi potera era pe-acolea – i-or duce în furci sau cum, Doamne fereşte!, le zic pe aicea: „draiholţ”.

Se auzi sunând prin frunze uscate. Venind acel sunet de pe malul de dincolo al gârlei ce-o trecuserăm, auzirăm ca dând, de două ori, cu muchia toporului, dar nu tare, în copaci, unul dintre ceşti de aicia răspunse cu o lovitură, şi doi din ei merseră într-acolo, de unde se auziră loviturile.

În curând, veni Darii.

– Ce-i pe acolo?, îl întrebă Iacob.

– Ce să fie? Răspunse Darii, Ia, babe-caie şvăbeşti, de care le ştim noi, amu, pe de-arostul. Cu de aceste jucării, nu se prinde Darii şi fraţii lui. Din clopotniţa Solcii, dintre cătane, am trecut şi ei, proştii, socot că aicea, în largul nostru, ne-or prinde ca pe nişte becisnici? Ce ni-a spus Bordianul ştiam eu şi de la alţii, că cine din creştinii noştri ni-i duşman şi cui din ei am făcut noi vreun rău? Deci ce numai se aude în sat am eu cine să îmi spuie.

Gândi puţin şi, apoi, zise:

– Aveţi ceva în ploşti, că într-a mea-i secetă?

– Este, zise unul, ne-a adus Costea, păcurarul, când văzu pâcla de oameni venind spre plai, parcă la noi e hram!, zise cu râs batjocoritor şi dede plosca lui Darii, carele, după ce trase din ea, o dădu altuia, şi acesta, mai departe, pe rând, la toţi.

– Daţi şi lui Tănăsucă!, zise Darii şi, apoi, urmă: Se apropie Sântă-Maria; vă aduceţi aminte ce ni se întâmpla, cam pe astă vreme, când, tot aşa ca astăzi, mânară Nemţii pe bieţii oameni pe din dos de Dealul lui Vodă, ca să prindă iepuri cu… sare pe coadă?

– Da!, răspunseră mai mulţi, iar unul adause:

– Şi Sandu Olariul, cumătrul tău din Clit, veni şi ne spuse că le-au poruncit domnii din Solca Arborenilor, Clitenilor şi Solcanilor să-şi ieie sare pentru coada iepurilor… (aici râse) şi să vie să ne… (răse iar); noi şedeam pe Vârful lui Vodă şi ne uitam la vitejia şi la hătria ştaipucilor, ce se învârteau printre norod, acolo, pe uliţele Solcii…

– Da' eu ce făceam, atuncea?, întrebă cimpoiaşul, la carele tocmai atunci ajunsese plosca.

– Ce făceai tu?, zise acela. D-apoi ţie-ţi crăpa cimpoiul de cele de-ale tale şi de-ale noastre; parcă aşişi chemai anume potera, să urce la noi, în vârful dealului.

– Aşa-i!, zise Darii. Şi-apoi, ca să nu stricăm plimbarea domnilor la Bâtca lui Vodă, unde zice-se că Ştefan Vodă, ce-a făcut mănăstirea Solcii, când venea cu gloata sa la mănăstire şi era zi frumoasă, se suia cu toţi ai săi, cu Doamna, cu copiii şi cu cei mari ai ţării, ce veneau cu el, pe vârful acelui munte, şi-şi petreceau, acolo, sus, cred că nu şi fără un păhar de Cotnariu, de cel domnesc, ştiţi, cam de acela la care, anţărţ, acolo, la Bogdăneşti, cu grea inimă se uita ciocoiul că îl slobozim din antalaş, pe gârliciul nostru, şi ne umplem cu el ploscele… Ca să nu stricăm, zic, plimbarea domnilor la vârful celui munte, ne luarăm hăisa, la vale, şi trecurăm prin mijlocul

Solcei, spre Părteştii de sus, unde ne ospătară oamenii frumos şi de unde, apoi, ca să trecem dincolo, la chiaburul armean din Baia, o luarăm, pe de-ntreg, pe din sus de Cacica, unde, către seară, auzirăm, în pădure, un copil plângând şi ţipând.

– Ai făcut şi tu, Ioane, atunci, una ca zece!, îl întrerupse, aicea, Iacob. Eu, unul, n-o făceam.

– Că am gogolit copilul, ce se vedea că e de domn – urmă Darii – şi-l dusei, în braţe, prin mijlocul Cacichei, la părinţii săi, unde, aflând de la nişte băieşi, ce-i întâlnisem, al cui e copilul, mersei la casa părinţilor lui şi, acolo, între mai mulţi domni şi doamne, care veniseră să afle ce întâmplare e cu copilul, ce auziră că s-ar fi pierdut, dădui copilul pe mâna părinţilor lui şi mă întorsei iar, noaptea, pe întuneric, la voi[122], de unde, apoi, trecând peste tarniţa Stirigoaei, învăţarăm, a doua noapte, la Baia, pe hoţul de ciocoi cum să-şi deşerte ce s-a umplut cu habăuca. Dară, haidem – sfârşi Darii – să-i lăsăm pe cei cu dorul să ne vadă mai cu pofta-n sân!

Se sculară toţi, Darii o luă înainte, mie zicându-mi să-l urmez, şi ceilalţi după noi. Trecurăm prislopul şi, coborându-ne la pârâul Dragoşa, merserăm pe el până unde dă în Moldoviţa; acolo, poposirăm până la crăpatul de zi, ca să vedem ceva, pe unde ar fi, adică, acel râu de trecut. Îl trecurăm şi ne urcarăm în muntele numit Dealul lui Vasile, acolo ne ospătară baciul şi ciobanii unei stâne din Vama,

[122] Lucru adevărat: acel copil, ca de patru ani, era al unui impiegat de la salinele Cacica, ce, luându-se cu alţi copii de băieşi, după fragi, ceia, ca copiii, nici habar n-aveau că acesta rămăsese undeva, prin pădure, şi copilul, în loc să iasă din ea, se duse tot mai adânc. Dând Darii cu ai săi de dânsul, îl luă şi-l duse în apropiere de Cacica şi, aflând al cui e, îl dete părinţilor, cu cuvintele: „Al Dumneavoastră-i copilul? V-a dat Dumnezeu copii, aveţi grijă de ei! Io-s Darii". Zise şi lăsă şi pe părinţi, şi pe cei cu ei ca trăzniţi de fulger. Acel copil fu, între anii 1860 şi 1870, repausatul controlor de saline din Cacica, Peşke, şi fiind el, mai înainte de această slujbă din Cacica, mandatar la Vama, îmi povesti singur întâmplarea cum îl găsi Darii, în pădure, şi aduse, în braţe, la părinţii săi; iar fiul său, Alexis „Olasiu" Peşke, ce fu adjunct de Prefectură în Rădăuţi şi muri la Cernăuţi, ştiind şi el de episodul acesta, mi-l povesti şi el mie şi altora.

fără a arăta cât de puţină frică de noi sau codire de a ne ospăta cu ce avură mai bun. Nu auzeam altă vorbă, de la ai noştri, către ceia, şi de la aceia, cu dânşii, şi am venit la ei în ospeţie. Acolo rămaserăm ziua întreagă, aducându-ne un păcurar, ce-l trimise Darii, o ploscă harnică de rachiu, de la crâşma din Frumosu, iar Bordeian, zicându-ne din cimpoi, de parcă ascultau şi copacii dinprejurul nostru.

Dis-de-dimineaţă, a doua zi, plecarăm de acolo, grijiţi cu merinde destule de la stână, şi ne răsări soarele dincolo de apa Moldovei. Era într-o Sâmbătă. Ne coborârăm, pe dincolo de apa Moldovei, la vale. Ne întâlneam cu oameni, ce mergeau ori la vite, ori la pădure; ei ne vedeau înarmaţi şi aşa mulţi la un loc, dar nu se fereau de noi. Ne deteră bineţe nouă, şi noi lor, unii adăugau către Darii şi numele „bade Ioane".

Seara, trecurăm, pe lângă satul Valea Seacă, în Moldova şi maserăm în marginea pădurii, între satul Drăceni şi mănăstirea Slatina. Când, după miezul nopţii, sunară clopotele mănăstirii, săriră toţi în picioare şi, cu dânşii, şi eu, şi toţi ne făcurăm cruce şi ne închinarăm spre mănăstire. Darii, apoi, zise:

– Astăzi e Duminică, mergem la sfânta mănăstire, la biserică!

Nu-şi aprinse nici unul pipa, ci merseră, pe rând, la pârâu şi se spălară şi se pieptănară. Făcui şi eu aşa. Ascunseră, apoi, toţi desagii şi armele după butuci, iar la doi le zise Darii să rămână pe-acolo şi, simţind ceva, să alerge unul la mănăstire şi să-i dea de ştire.

Eu hoţ încă nu eram; şi totuşi, mergând cu Darii şi cu ceilalţi, pe când trăgeau, la mănăstire, clopotele de slujbă, la biserică, parcă mă strângea o frică grozavă de inimă, o frică şi de Dumnezeu, şi de oameni, şi această frică cu atâta tot mi se mări, cu cât mă apropiam de mănăstire şi vedeam oameni îmbrăcaţi ca de zi sfântă, mergând la biserică. Mă miram că nu ne zice nimeni nimic: se uitau numai la noi; dacă eram aproape de ei, , le dădeam ori noi, lor, ori ei, nouă, „bună dimineaţa" şi „Dumnezeu să vă ajute încotro mergeţi!". Ei, apoi, cum luam seama, se apropiau cap la cap şi-şi spuneau ceva în taină.

Aproape de mănăstire, Darii îmi băgă ceva în mână şi zise:

– Na, să aibi de o slujbă şi la dicos!

Era o şestacă de cele mari şi o grivnă (jumătate de sorcoveţ).

Ajunşi la poarta mănăstirii, toţi îşi descoperiră capul, îşi îndreptară părul, îşi tocmiră şi-şi îmbumbară sumanele, şi, de la poarta mănăstirii şi până în biserică, tot cruci îşi făceau şi ziceau „Doamne, iartă-ne şi ne miluieşte!”.

În biserică, unde acum se începuse slujba, merse Darii, înainte, şi noi, toţi, după el, la uşa stângă a altarului, şi deterăm unui călugăr de câte o liturghie. Eu, cu mare frică, spuse călugărului cum mă cheamă.

În biserică, se uitau toţi ba la icoane, ba la noi. Luarăm şi naforă, cu oamenii, în rând, după care ieşirăm din biserică, tot cu oamenii, în rând, şi Darii, şi ceilalţi, vorbind cu dânşii ca cu nişte cunoscuţi, venirăm în sat, intrarăm, cu un om, în casa lui, dădurăm toţi bineţe gospodinei, ce rămăsese acasă, iar cei mai tineri îi puparăm mâna; însă cunoşteam că ea, biata-i cu sfială de noi şi ne răspunde numai ca cu jumătate de gură.

Darii ieşi, cu cimpoiaşul nostru, afară, poftind şi pe gospodarul de casă cu sine. Nu târziu după aceea, veniră tustrei, aducând Darii câte o ploscă în amândouă mâinile, iar gospodarul şi cimpoiaşul, câte trei-patru pite de grâu. Gospodina scoase din cuptorul ce, până acum, era înfundat cu lespede, o oală şi o tavă acoperită şi, până puse ea, în blide, pe masă, ce o avea în acea oală şi în acea tavă, veniră trei-patru oameni, şi ei cu oale şi cu traiste de ceva pline, şi cu vorbe şi voie bună, ca şi când ar fi venit ei cu colaci la nuntă; le puseră pe masă şi ce nu încăpu pe masă, pe vatră şi pe cuptor.

Gospodarul de casă mai aduse, de afară, o scândură lată şi un poloboc, făcu din aceste lucruri încă o masă şi gospodina, acoperind-o cu o faţă de lână, părea, într-adevăr, că-i la o nuntă. Oamenii veniţi îşi descărcară mâncările ce le aduseră, până şi linguri şi talgere de lemn, şi, apoi, să vezi trai! Ospăţ, băutură şi Bordeianul nostru, cu

cimpoiul! Luai, însă, seamă că, din când în când, ieşea câte unul de-ai noştri afară, ba şi gospodarul, singur, şi se uitau prin prejur şi, apoi, iar intrau în casă. Abia după-amiază, după ce mai umplură ploştele, de vreo câteva ori, la crâşmă, cu vin, ne duserăm de-aicea, neuitând de cei doi tovarăşi, ce rămăseseră în pădure, pe lângă lucruri, să luăm cu noi de toate, câte ceva şi pentru dânşii.

– Cum îţi place cu noi, Tănăsucă?, mă întrebă Darii, mergând spre pădure.

– Bine, tare bine; mai bine decât acasă.

– Nu ţi-am spus eu că nu-i bănui, dacă-i fi cu noi?

– Tot cu Dumneavoastră, de acum, rămân.

– Aşadar – zise Darii –, dragul meu, nu numai cum zice vorba: „la plăcinte, înainte, iar la nevoi, înapoi!", că vom avea şi de lucru!

Ceia râseră, iar eu zisei:

– N-ai grijă, bade Ioane!

Se vede că Darii tot nu se nădăjduia prea mult în toţi oamenii ce i-a văzut şi l-au văzut astăzi; curând după ce ajunserăm în pădure şi ospătară şi cei doi, încărcarăm ale noastre, eu luai iarăşi desagii cei de piele şi cu lacăt pe ei şi pornirăm, hăisa, prin pădure, la deal, cum se prinde printre hotarul Bucovinei şi Moldovei, în sus, şi, când trecurăm o bucată, mai la deal de mănăstirea Slatinei, o luarăm ceala („hăis" şi „ceala", îndemnuri pentru animale de a o lua la stânga sau la dreapta – n.n.) şi urcarăm spre vârful dealului, de unde auzeam, acum, seara, bucium de oi. Ajunserăm la stână, lângă o poiană, unde nu găsirăm pe alţii, decât numai pe baciul, căci oile, cu ciobanii, erau duse „la porneală", după mulsul de seară. Baciul acesta se cam sperie, când ne văzu; dar nu ştiu, de voie ori de nevoie, spunându-i Darii că nu suntem oameni răi şi nici nu-i cerem nimic, că nici flămânzi nu suntem, se păru împăciuit.

Maserăm acolo, schimbând Darii, cu baciul, apoi şi cu ciobanii – care şi ei, la o vreme, veniră cu stâna la strungi – vorbe şi sfaturi multe şi bune; dar când baciul luă, dimineaţa, până în zori,

trâmbiţa şi dete semnul sculării şi mulsului, noi încă eram în picioare şi pornirăm, după un „rămas bun" de la baciul – care ne dete un caş şi o urdă harnică – mai departe, spre culmea dealului şi, pe ea, tot înainte.

Când se lumină binişor de ziuă, eram în dreptul Humorului, dar, uitându-ne ceala, departe, în vale, vedeam, pe drumul cel mare, în jos, spre Cornu Luncii ori spre Valea Seacă, că merg mulţi oameni pe jos, cu ceva poveri pe umeri, şi, înaintea lor, vreo două-trei căruţe, în care, după cât se părea din depărtare, şedeau domni şi aveau ceva în mâni ce seamănă a puşti. Steterăm îndosiţi după copaci şi ne uitarăm într-acolo, şi, la o vreme, zise Darii ca în râs:

– La noi? D-apoi n-om fi acasă, poftim încoace!

Ne mai uitară, cât ne uitarăm, într-acolo, zicând Darii către noi:

– Ori tot acei de la Poiana Mărului, ori alţii, de pe aicea: drum bun! Da' noi haidem!

Merserăm, toată ziua, poposind deasupra sătuleţului Doroteea, în alt munte şi codru, şi abia din sus de Bucşoaia trecurăm, fără a vedea pe cineva, apa Moldovei, dincolo, şi, într-o fundoaie de poiană, ne culcarăm şi dormirăm pe sub brazi până după miezul nopţii, când ne sculă Darii şi, tot pe întuneric, urcarăm la deal, cam spre acele părţi în care, după părerea mea, nu prea departe se află şi Poiana Mărului.

Ajunserăm în vârful muntelui, dar aşa de greu că nu mai puteam! Acolo, după ce prânzirăm bine, ne odihnirăm până spre amiază. Darii vorbi ceva cu ceilalţi şi văzui că patru din ei o iau înainte, iar noi rămaserăm acolo. Darii întrebă cum stăm cu merindea şi i se răspunse că cam slab. Se sculă şi se sui pe grueţul muntelui, care era tare ascuţit, şi, după vreo câteva clipite, se întoarse şi zise:

– Iacobe şi încă doi, faceţi ceala, din cea parte miroase fum, veţi găsi ceva.

Se făcea seară şi nici cei patru, şi nici cei trei nu se întorceau.

Darii parcă era pe gânduri şi nu vorbea nimic. Când înseră şi soarele, cum se zice, se uita încă numai cu un ochi înapoi, spre lume, veniră cei trei şi aduseră o oaie şi, într-un burduf, făină. Auzii numai zicându-i. „De la odaia Bocănilor". Merserăm numai ceva mai dincolo de gruieţul muntelui, dar nu ştiu de ce nu merserăm mai departe.

A doua zi, pe la prânzul cel mare, veniră cei patru şi aduseră veste rea, că pe baciul şi pe păcurarii de la stâna Mutului i-a dus potera, legaţi, la Solca… Eu răcii în inima mea; iar Darii, că se bizuia în ceva ori ca să deie inimă la ai săi, zise, şi încă vesel:

– Legaţi i-au dus, dezlegaţi s-or întoarce, că eu încă sunt viu!

De astăzi, Luni, şi până Vineri, ne învârtim toţi prin părţile acestea, mergând şi venind, trimişi de Darii, unii încolo, alţii încoace: unii aducând veşti că cum şi ce-i prin cea şi cea parte, iar alţii merinde: miei, oi, caş, făină şi altele.

În aceste zile şi nopţi, luai seama că n-ar fi Darii fără grijă, ca mai înainte. Umbla şi el, şi alţii, cu pază şi foc mai că nu făceam, nici ziua, nici noaptea, însă Vineri, până în ziuă, ne scularăm şi ne luarăm, cu totul, de acolo, ne duserăm, prin pădure şi prin marginea poienilor, iarăşi spre Pietrele lui Dragoş, căci aduseră cei trimişi de Darii veste că, pe acolo, s-a răzbunat şi-i senin cu totul.

La Poiana Mărului nu mai era stână… Noi ne luarăm calea la vale şi oprirăm, iarăşi, sub acel brad cu bătelişţea dracului, de pe râpa înaltă a adâncului pârâu. Era pe după amiază. Darii se luă cu mai toţi ceilalţi, trecu pârâul dincolo şi se duse mai departe, rămânând lângă acel brad numai eu, cimpoiaşul şi doi alţii. Şedeam fără foc şi ne era foame, căci afară de puţin caş nu mai aveam nimic de rândul gurii. Eu eram tare îngrijat că ce săracul de mine mă aşteaptă cu aceşti oameni şi cu trebile lor şi prilej de a-mi împlini gândul meu nu mi se îndemâna.

La un târziu, seara, auzirăm, dincolo de pârâu, bătând, pe încetul, cu muchea toporului în copaci. Era semn să venim într-acolo. Trecurăm, iarăşi, cu greu şi pe întuneric, pârâul şi, la o vreme, văzu-

răm, printre copaci, zare de foc. Erau ai noştri, iarăşi, acolo unde ne era vatra, în săptămâna trecută. Ce să văd acolo? Unii jupuiau nişte miei, alţii făceau ţigle, alţii strângeau lemne; iar pe sub brazi, clituri de pâini şi de sare, pe lângă şipuri şi balerci.

Darii, vesel, zise:

– Bieţii huţani se ţinură de cuvânt…

Asta vrea să zică, după cum aflai eu mai pe urmă, că, fiind poimâine, Duminică, Sântă-Măria Mare şi, la Ruşii Moldoviţei, hram, Darii, încă înainte de intrarea mea la „învăţătură" la dânsul, puse, cu bieţii huţani de acolo, la cale ca, venind ei, de la târg, de la Rădăuţi, cu cele ce trebuie de hram, să aibă ştire şi de dânsul cu ai săi şi, astăzi, Vineri, fiind ziua de târg în Rădăuţi, huţanii întorcându-se de la târg, unii puseră, în locuri anumite, lângă plai, „dajdia" lor pentru Darii, care, apoi, o aduse cu cei ce merseră după ea; iar alţii, care abia seara se întorceau cu mieii nevânduţi la târg, îi deteră aşişi în mână acei trei miei, ce-i jumuleau ai noştri…

– Astă noapte – zise Darii către mine – vei îngriji tu, Tănăsucă, de foc, dă puşca ta încoace!

I-o dădui şi el o puse, cu a sa, sub pieptar, la capul lui. Vorbi, apoi, cu ceilalţi şi, cum auzeam, ei puneau la cale cum să scape pe baciul şi ciobanii lui badea Mutu din Frumosu din închisoarea de la Solca, ce aşişi poimâine noaptea să urmeze… La auzirea acestor vorbe, prin inima mea trecea îngheţul Bobotezei. Cina era gata. Se aduseră şipurile de pe copaci, pe scoarţe de brad se tăiară fripturile, iar Darii zise:

– Pe cine-i rândul să aibă ochi la hotare să meargă!

Se duseră doi, luându-şi cu sine un şip şi, pe lângă el, câte o pită şi câte un şold de friptură.

– Apucă, Ioane, iute – zise Darii cimpoiaşului – şi mai mişcăţi bârzoiul, că, de când tace, şi-a uita vorba!...

Eu, dincolo de foc, aveam şi eu în mâini o bucată de pâine de târg şi o bucată de friptură şi, mai cătând lemne, pe ici, pe colea,

gândeam ceva la Dumnezeu.

De la şipuri, văzui că veni rândul la balerci. Bordeianul sufla în cimpoi de i se făceau obrajii mălaie şi cheful ajunse deasupra. „O, Doamne – gândii eu – nu-i oare mâna ta, aicea, pentru mine?”.

Darii se scoală, ia pe Iacob de după gât şi strigă:

– Una, băieţi!

Numai ce văd că se înşiră şi ceilalţi, toţi luându-se, unul, după altul, de după gât, şi se înşiră, de la Darii, înainte. Bordeianul, văzând ce vrea Darii, porni o „Arcană”. Mă prinse şi pe mine cel din urmă de după grumaji şi o mânarăm, o bucată, cum se cade, ba încă poate şi mai!

– Ni-a fi pentru astăzi!, zise Darii, la o vreme, şi, cum văzui, chefuluit hăt bine.

Mai luară câte o duşcă din balerci şi, apoi, se culcară, care încotro, iarăşi sub copaci, şi Darii, ca totdeauna, cu picioarele la foc, zicând:

– Dormiţi şi hodiniţi-vă, şi, mâine, la drum şi la treabă!

Eu, deşi pusesem şipul şi balerca la gură, nu băui; eram, deci, la cap limpede. Când pricepui, deci, că adormiră cu toţii, mă dusei, câţiva paşi deoparte şi zisei rugăciunile, toate câte le ştiu, dară cu o simţire că mi se părea că stau aşişi înaintea lui Dumnezeu aievea şi tot cuvântul îl scot din fundul inimii. Mă întorsei spre foc, mai scormonind în el, cu sunet, să văd de nu s-a trezi careva; mă uitai, de-a rândul, la toţi, nu se mişca nici unul. Atunci, vai!, gândind ce vreau să fac, mi se păru că-mi sare inima din piept! Mă dusei, pe-ncetul – parcă nici nu călcam pe pământ şi nici nu suflam – lângă Darii, pusei mâna pe puşca mea, de sub capul lui; mi se întuneca înaintea ochilor, mă speriai singur de mine. Darii se mişcă şi gemu, eu mă dădui în lături şi, făcându-mă că iau un vreasc, de jos, mă dusei şi îl pusei pe foc. Mai aşteptai puţin, mai scormonii în foc şi pusei un butuc pe el şi, apoi, mă dusem pe-ncetul, iarăşi, la căpătâiul lui Darii şi, de-acum, înainte, nu ştiu ce se făcu cu mine!... Mă simţii

cu puşca în mână…

Devale, dincolo de şipot, unde ne spălarăm, săptămâna trecută, acolo, de-abia, mă trezii ce-am făcut! Ca fără suflet şi încleştat de frică, o luai, prin pârâuţ, printre crengi şi peste butuci, la ocele, părându-mi-se că tot mă apucă careva de dinapoi. Dădui de brazi, căzuţi de-a curmezişul, peste pârâuţ; ca să nu fac sunet, mă vârâi, în brânci, sub ei, trăgând, cu socoteală, puşca după mine, ca să nu se sloboadă. Ajunsesem, acum, hăt, departe de acei de care mă temeam că mă apucă, când parcă nu ştiam să mai prind la inimă ori să mă gândesc că m-am băgat în mai mare primejdie prin ceea ce am făcut; stătui şi ascultai şi, neauzind nimic, iarăşi mai mersei o bucată. Deodată, aud un şuier, de la deal… şi ceva sudălmi! Eu încremenii! Încă un şuier şi iarăşi strigăte de sudălmi! „Ştiu că am făcut-o!", gândeam, atunci, în spaima mea… „Ha, dar acum nu-i ce mai gândi: voia ta, Doamne!", şi înainte, tot pe pârîu, la vale!...

Mi se făcu ziuă la marginea pădurii, spre Poiana Şoarecelui, dar nu mi se făcu ziuă în inima mea! Eram, de grijă şi de frică, ca zălud de cap! Mă temeam să ies din pădure, o luai, tot pe marginea ei, spre Capul Dealului Suceviţei; stătui şi aşteptai, cu grijă, şi mă uitam şi ascultam în toate părţile despre pădure, de n-oi vedea, de n-oi auzi ceva. Nu se simţea nimic. O luai, prin pădure, spre Suceviţa – mă temeam parcă de toţi copacii, de nu-mi iese vreun tovarăş de-al lui Darii ori poate şi el, singur, de undeva. Abia făceam doi-trei paşi şi iar stam şi ascultam. Când se răspundea vreo veveriţă de prin copaci, gândeam că nu pe mine, ci pe unul de aceia îl simţeşte.

Eram ostenit şi de trudă, şi de frică, că abia mai puteam păşi.

Satul meu, Suceviţa, era colea, la vale, în dreapta mea; eu, însă, parcă eram cine ştie unde, departe de el, între Turci şi Tătari, aşa mă temeam că hoţii mi-or ieşi, de undeva, înainte şi, atunci, sunt pierdut! Şi, apoi, de-oi şi scăpa, cumva, până acasă, ce se afla în capătul din sus, ce-oi folosi! Oh, şi încă dacă tatăl meu, bietul, e poate mort?

Era, acum, pe la toacă, ajunsei pe Dealu Negru, ce-i deasupra mănăstirii. La crucea de pe acel deal, mă oprii, o sărutai şi suspinai adânc. Trăgeau toate clopotele la mănstire, că mâne-i Sântă-Măria. Fără a căuta, de frică şi de grijă, în sus, spre casa noastră, ce puteam să o văd, de aicea, păşii înainte…

O, Doamne!, ce văd, din deal, când ajunsei în preajmătul casei noastre! Tata şedea afară, pe prispă, plecat pe un băţ; razele soarelui, ce se mai vedea ceva, pe deasupra dealurilor, luminau drept asupra lui…

– Bună vreme, tată!, strigai, de dincoace de poartă.

Vai de mine!, răspunse tata, cu glas slab şi rar. Da' unde ai fost tu, măi băiete?

Îi pupai mâna, mama sări din casă, îşi puse mâinile în cap şi mă privi, cu vrerea, nu ştiu, să se bucure că mă vede ori să mă probozească; îi pupai mâna şi ei, şi-abia numai începui eu a spune păţania mea, când tata strigă, cum poate striga un om slab de boală:

– Taci, netrebnicule! Da' cine, în noaptea aceea, spre care te-ai pierdut tu de-acasă, a răzimat un căprior de uşa mea?... Şi ce puşcă ai tu?

Săracul de mine, eu, în zăpăceala mea, luai, în locul puştii mele, pe a lui Darii!... Şi ce frică grozavă mă ţinu, toată ziua, se poate din aceasta şti, că eu nu dădui de greşeala cu schimbul puştilor.

– Am sfârşit!, gândii, atunci…

Acum, însă, şi pricepui de ce le spuse Darii nu ştiu ce la cei trei tovarăşi ai săi, care, după ce mă luă el de la poiană, rămaseră înapoi. Auzind el, adică, de la mine, că tatăl meu e bolnav şi pofteşte sălbăticiune, le dete, prin unul, la cei trei poruncă să facă, numai-decât, ce-or face şi ei şi făcură, şi aduseseră căpriorul şi-l răzimară, noaptea, de uşa noastră!...

Puşca lui Darii, încă într-acea noapte, o luă Iacob, aducând-o pe a mea şi, numai cu atâta, pupând mâna tătâne-meu, zise către el:

– Nu bănui, moşule, te roagă Darii, că ţi-am făcut puţină

grijă! Vedem noi că Tănase nu-i de noi!

Şi, întorcându-se, apoi, spre mine, zise:

– Da' tu, auzi tu, n-ai auzit, n-ai văzut, nu ştii nimic! Că, de altfel, şi noi, altfel: numai numele ţi-a rămâne!

Zise şi ieşi pe uşă.

Auzirăm că Darii, într-adevăr, scăpă pe baciul şi pe ciobanii lui Mutu din închisoare, lăsând pe străjeri legaţi şi cu căluşi în gură, dar nu mult după aceea, auzirăm şi alta. Auzirăm, adică, că-l duc pe Darii pe toloaca Marginei, să-l spânzure, ce şi urmă".

Autorităţile austriece din Bucovina au dus o campanie amplă şi complexă împotriva haiducului mărginean Ioan Darie, inclusiv prin înfiinţarea de colonii germane şi în jurul satului său natal, Marginea, dar şi prin văile munţilor pe care şi-i alesese drept reşedinţă, la ceasuri de primejdie, localitatea premeditată ca atare fiind, după spusele istoricilor germani, Poiana Miculi sau a Micului, numită, în germană, Buchenhein, din vecinătatea Mănăstirii Humorului. Numai că povestea colonizărilor cu nemţi, pentru a îngrădi arealul lui Darie, haiducul, este o legendă, Poiana Micului fiind înfiinţată, drept vatră germană de sat, ceva mai târziu, la peste un deceniu de la uciderea lui Darie, în 1838, cu emigranţi germani din Boemia, o singură familie, David Fiber, venind din Bavaria. Primul colonist german din Poiana Micului a fost Jokl Kisslinger, urmat, curând, de alte 41 de familii, cele ale lui Sebastian Baumgartner, Anton Beer, Johann Beutel, Georg Binder, Josef Buganiuc (slovac), Mathias Eigner, David Fiber, Josef Flachs, Adalbert Fuchs, Johann Fuchs, Mathias Fuchs, Johann Hable, Wenzel Hackl, Andreas Hartinger, Josef Heiden, Georg Hellinger, Adam Herzer, Georg Hofmann, Stefan Honers, Wenzel Kisslinger, Andreas Klostermann, Jakob Kufner, Anton Landauer, Andreas Lang, Josef Lang, Georg Neuburger, Wenzel Rach, Ignaz Rankl, Karl Reitmajer, Martin Reitmajer, Wenzel Reitmajer, Franz Schelbauer, Leopold Schuster, Stefan Schuster, Günther Stor, Anton

Tischler, Andreas Winzinger, Andreas Weber şi Josef Weber.

Legendările, expresii ale nevoii românilor de speranţă, dar şi de demnitate de împrumut, au cuprins veacul lui Ioan Darie, copleşindu-l, spre sfârşitul acelui veac, şi pe Iraclie Porumbescu, pasionat căutător de povestiri cu haiduci şi mărturisitor al lui Darie, care, după cum rezultă şi din textul anterior, avea şi motive intime, lăuntrice, de a simpatiza cu legendarul haiduc mărginean.

O a doua povestire a lui Iraclie Porumbescu[123] despre haiducul mărginean Ioan Darie, „Haiducul Darie şi moş Mateiu Bercheşanul", la care deja s-a făcut referire, completează povestirea anterioară, reliefând şi alte trăsături de suflet şi de caracter ale haiducului.

Povestirea încredinţează memoriei şi câteva informaţii, pe care şi istoria, şi legendele obişnuiesc să le omită:

„Haiducul Darie, născut în satul Marginea, în Bucovina, şi, mai pe urmă, acolo, adică pe şesul dintre Margine şi Dealul Ederii, la anul 1816, şi spânzurat, era prin toate comunele, de-a lungul Carpaţilor bucovineni, ba şi ai celor din Moldova, un nume foarte popular.

Mic şi mare cunoşteau năzdrăvăniile lui cele haiduceşti, care erau, seara, povestite la gura cuptorului, ziua, la lucrul prin ţarini. Se înţelege că fiecare, după bogăţia fanteziei sale, le povestea care din care cu culori mai vii, mai drastice şi mai cornurate, atribuindu-i „căpitanului Darie" şi nişte puteri supranaturale, pe care, apoi, le ilustra cu un nimb cât mai misterios şi mai transcendental.

Ba că, ziceau unii, Darie a găsit iarba fiarei şi deschide orice încuietoare şi frânge orice lanţ; ba că, adăugau alţii, s-a scăldat în şapte Iordanuri, de nu-l prinde plumbul; ba că, întâreau, iarăşi, alţii, are nafură de Paşti de la şapte biserici, de nu-l poate prinde nimeni; şi de acestea, mai multe.

Dar nu numai numele, ci şi persoana lui Darie era, mai pe tot

[123] PORUMBESCU, IRACLIE *Haiducul Darie şi moş Mateiu Bercheşanul*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, pp. 80-83

locul, cunoscută: pentru că el nu umbla numai pe furiş, pe la capetele pâraielor şi potecile ascunse ale codrilor şi nu şedea tot numai prin fundoaiele pădurilor şi pe după stâncile măgurelor, ci el venea foarte adesea şi în sate, mergea la biserică, cu ceilalţi creştini, după aceea, şi la cârciumă, la scrânciob, se prindea cu feciorii la horă şi apoi mai trăgea, câteodată, şi din fluier, de-l ascultau nu numai, roată împrejurul lui, toţi oamenii, bărbaţi, flăcăi, femei şi fete, dar până şi păsările, şi frunza de pe copaci… Atunci poruncea Darie făgădarului să-i aducă vin, cu ridicata, şi să-i umple şi cupa, roată, pe la toţi şi toate.

Darie avea unsprezece „feciori", adică tovarăşi; el era al doisprezecelea. Acei unsprezece, când venea căpitanul lor în vreun sat, se împrăştiau pe ici, pe colea, de strajă, de nu s-ar ivi, de undeva, ştiţi – „procleţii de poteraşi, ce te-ntreabă de răvaş"… căci de sătenii înşişi Darie nu avea nici o frică, deoarece, pe lângă aceea că trăia cu dânşii bine, îi cinstea şi îi omenea; el nu numai că nu făcea nimănui din ei nici un rău, dar mai şi boteza, cununa şi miluia, dând la fini şi la fine junci şi chiar şi perechi de boi, şi nu o vădană îşi îndulcea copiii cu lapte de la vaci căpătate pomană de la căpitanul Darie.

Banii de cheltuială şi straiele de primeneală, aceste Darie nu şi le căuta de pe la bieţii săteni, ci de pe la ciocoi chiaburi şi hapsâni şi de pe la negustori „cu chimiruri groase"

Se spune că el ar fi zis, de multe ori, „feciorilor" săi:

– Măi fârtaţi, să nu cumva să luaţi voi tămâia ce o duce vădana la biserică şi năframa din mâna celui ce plânge: pricepeţi ce vreau să zic?...

Nici de omorât Darie să nu fi omorât pe nimeni, decât, în urmă, pe un cârciumar jidov din Marginea, care, „mituit de domni", merse furiş la Solca, de-l denunţă că chiar acum, noaptea, se află el în cârciumă, la dânsul, şi benchetuieşte cu oameni, dus. „Feciorii" pândaşi să fi oblicit aceasta şi să fi făcut lui Darie semn să iasă din cârciumă. Ieşit, dacă auzi de hăinia Jidanului, care, şi până atunci,

avusese şi avea încă să aibă mulţi „zimţuiţi" de la dânsul, să-i fi mers în întâmpinare, pe drumul spre Solca, şi, văzând, în întunericul nopţii, într-adevăr sclipind baionete, ce se scoborau, de pe Dealul Ederii, la vale, întâlni şi pe trădătorul său, o distanţă bunicică înaintea soldaţilor, şi, acolo, pe acel loc, unde, mai pe urmă, îi fu osânda, Darie să-l fi prins pe crâşmar numai cu o mână de gât şi să-l fi strâns puţinel, dar aşa de puţinel încât mârţoaga-i să-l fi adus acasă mort cum se cade. Însă aceasta o atinserăm, aici, numai aşa, în treacăt, şi, de astă dată nici nu-l prinseră pe Darie.

După această mică întâmplare, Darie încungiură satul şi cârciuma din Marginea şi, într-o sărbătoare, se coborî, de la Pietrele lui Dragoş – un munte dintre Dragoşa şi Humorul, în Bucovina – în sat, la Suceviţa. Intră în cârciumă, dară, fiind încă numai ceva după-amiază, nu era încă nimeni în cârciumă, decât numai cârciumarul singur. Acesta era un creştin din loc. Darie îi dete „bună ziua!" şi, văzând că nu-i nimeni şi fiind trudit – poate că chiar se întorsese de la o expediţiune de ale sale, acolo, pe la Hărlău sau Bacău – scoase pistoale argintate de la curea, le puse pe masa din fundul cârciumii şi, singur, făcându-şi sumanul căpătâi, se culcă jos, cu capul la pistoale.

Vine un om, vine altul, vine al treilea; cârciumarul le face la toţi semn să tacă, arătând la cel de jos. Oamenii, cunoscându-l pe Darie ca şi cârciumarul şi văzând că el e cel culcat, se aşezară cu toţii încet pe laviţă, fără a grăi un cuvânt. În sfârşit, mai că se umplu cârciuma de oameni. Vine, apoi, şi un moşneag bătrân, cu barba până la brâu. Acesta era Mateiu Bercheşanul, din sat de acolo, din Suceviţa, care, pe cât era stimat de toţi consătenii săi pentru bătrâneţile sale, căci trecuse de mult de şaptezeci de ani, pe atât era el şi de temut de toţi, până şi de satele vecine, fiindcă el trecea de un mare solomonar şi farmason; el închega apa şi pe la Sfântul Ilie, când era soarele drept în creştet…

Cârciumarul face şi moşneagului semn, arătând pe cel de jos. Moşneagul stă, se uită lung la cel culcat, apoi la oamenii molcomi

de prin pregiur, dă, apoi, cu ochii şi de pistoalele de pe masă, stă, gândeşte, cu fruntea încreţită, îşi dă cuşma ceva înapoi, mai caută la dormitor ca şi când ar fi voit să se încredinţeze de doarme ori ba; mai gândeşte ceva şi, apoim încungiurându-l pe cel de jos, merge încet spre masa cu pistoale. Se mai uită, o dată, la dormitor şi, apoi, luându-şi cuşma ţurcănească din cap, înfige ochii în pistoale, se pleacă asupra lor şi şopteşte oarece. Face, apoi, un semn mistic, pare că cruce, asupra lor, îşi pune cuşma în cap şi, întorcându-se către oameni, zice cam cu jumătate de glas:

– Amin, de acum, plumbilor din buza lor!...

– Ce ai zis, moşule?!, strigă, atunci, Darie, sărit drept în sus.

Sar şi oamenii, de pe laviţe, surprinşi de acest accident, stă şi moş Mateiu şi se uită, ceva intrigat, la Darie, apoi, după o pauză, îi răspunse rar şi cu tocmeală:

– Ce am zis, fătul meu, e zis şi ce am făcut e făcut!

– Moşule!, strigă Darie cu mânie, dar ce ai cu mine, ce ai cu pistoalele mele? Ce rău ţi-am făcut?

Şi, roşu în faţă ca bujorul, de mânie, face un pas către moşneag.

Acesta, tot rar şi aşezat, zice:

– Destul, fătul meu, destul de haiducie, mai gândeşte, de acum, şi de…

Taci, moşnege!, curmă Darie, bătrânului, ultimul cuvânt, înfuriat peste fire şi, întorcându-se iute către pistoale, bagă mâna în curea, scoase o frunză, din ea nişte cenuşă, o pune în palmă, zice, peste ea, în taină, câteva cuvinte şi apoi suflă cenuşa peste pistoale. Le ia, apoi, în mâini pe amândouă, le trage cocoşul şi, întors către moşneag, strigă:

– Moşule, unde să pun „plumbii din buza lor”?

– Aici, fătul meu!, răspunse Bercheşanul dârz şi apăsat. Aici!, şi-i arătă lui Darie pieptul gol şi cărunt…

– Vai de mine!, strigară oamenii ca cu o gură, căutând speriaţi

ba la moş Mateiu, ba la Darie.

Acesta, şi el, parte nedumerit, parte îngrijat de vorba şi siguritatea moşneagului, dă, deocamdată, un pas înapoi, îl soarbe cu ochii ţintă la el şi, apoi, ca şi când şi-ar fi adus de ceva aminte, ia iute pistoalele în stânga, iar în dreapta ia barba albă ca omătul a moşneagului, o pupă şi, tremurând de mânie, zice:

– Moşule, aceasta te apără!

Şi, îndreptat spre dulapul crâşmei… brrrum!, tună din ambele pistoale, deodată, încât numai tărâţe se făcură şipurile şi paharele din dulap, iar borţile de doi plumbi se vedeau una, în perete, lângă alta… Spaimă cumplită prinse pe toţi, şi pe moşneag, care, apoi, trezindu-se, zise cu glas slăbit:

– Bre, asta-i alta!

Şi, apoi, îndreptat către Darie, îi zise:

– Voinice căpitane, eu sunt meşter bătrân, dar tu m-ai întrecut!

Iese, apoi, pe uşă, cu capul plecat şi, de aici, înainte, nu-l mai văzu nimeni printre oameni…”[124].

Patrimoniul folcloric bucovinean păstrează o parte dintre „cântecele” cimpoiaşului haiducului Darie, Ionică Bordeianul din Volovăţ, cumătrul lui Darie, baladele românilor sau „cântecele bătrâneşti” fiind, după cum spun cronicarii şi cărturari cei vechi, alcătuite de anume oameni iscusiţi şi încredinţate poporului, spre desfătare şi spre păstrare.

„Literatura poporană nescrisă, ca răsuflu şi manifestare a vieţii sentimentale a întregului popor, se naşte deodată cu el, se dezvoltă împreună cu dânsul, este nedezlipită de el ca sufletul de

[124] Acest episod, care, ca o întâmplare adevărată, mi-o comunică tatăl meu, de loc din Suceviţa, eu o povestii la mai mulţi, dintre care aud că cineva să o fi publicat în oarecare foaie, fără ca să-i fi spus provenienţa ei, după cum mi se mai întâmplă şi cu alte comunicaţiuni, ba chiar şi scrieri mărunte de ale mele.

trup şi ne prezintă un depozit de toate emoţiunile mai puternice şi permanente, petrecute în sufletul lui, în decursul vieţii sale. Deci existenţa ei nu poate fi pusă la îndoială în nici un răstimp din viaţa poporului, dar e foarte greu a constata cu acurateţe timpul ivirii diverselor producţiuni din diferitele ei stratificări. Numai la acele producţiuni care sunt legate de întâmplări istorice, politice sau culturale e cu putinţă aceasta"[125].

Şi tot vrednicul profesor bucovinean de literatură al lui Mihai Eminescu, Ion alui Gheorghe Sbiera, avea să descopere că „renumitul mitropolit al Moldovei, Dosoftei, ne spune că, până în timpul său (1614-1693), se păstrase, prin viu grai, un „Cântec ostăşesc", compus de însuşi Ştefan cel Mare (1457-1504), care se cânta la ospeţe.

Acest cântec sună:

„Haideţi, fraţi, hai, fraţi, la năvală daţi,
La năvală daţi, ţara v-apăraţi!
Hai, fraţi, hai, fraţi, la năvală daţi,
La năvală daţi, crucea v-apăraţi!
Hai, fraţi, hai, fraţi, la năvală daţi,
La năvală daţi, steagul v-apăraţi!".

Acest cântec însumă, în trei cuvinte: ţară, cruce, steag, idealul spre care ţintea marele erou Ştefan"[126].

Astfel, „alăutele", numite, în vremea lui Ştefan cel Mare, „scripci sârbeşti"[127], acompaniau mai ales cântecele bătrâneşti, deci

[125] I. G. SBIERA, *Mişcări culturale şi literare / la /Românii din stânga Dunării / în / răstimpul de la 1504-1714*, Cernăuţi 1897, pag. 272
[126] I. G. SBIERA, *Mişcări culturale şi literare / la /Românii din stânga Dunării / în / răstimpul de la 1504-1714*, Cernăuţi 1897, pp. 272, 273
[127] STRYJKOWSKI, MACIEJ, *Călători străini despre ţările române*, II, pag. 454

baladele, care se cântau şi la Curtea Domnească. „Cronicarul polon Matei Strykowski încă ne povesteşte că el însuşi a văzut şi auzit, când călătorea prin Moldova, Ardeal şi Ţara Românească, în anul 1574, cum, prin adunările poporale de acolo, se celebrau faptele oamenilor mari şi renumiţi, prin cântece cu acompaniere de vioare, alăute, cobze şi harfe, şi că păturile de jos ale poporului se desfătau peste măsură, ascultând glorificarea vitejiilor marilor lor principi şi voinici”[128].

Iar cronicarul spune, cu fireştile lui obide, că, în 1591, „după ce s-au aşezat la domnie Aron vodă, nu-i era grijă de altă, numai afară de a prădarea şi dinlăuntru, nu să sătura de curvie, de jocuri, de cimpoiaşi, carii îi ţinea de măscării!”[129], singurul voievod evreu din istoria românilor iubind, ca şi Ştefan cel Mare, care-şi compusese singur o baladă, ca şi Matei Corvin, cântecul bătrânesc, acompaniat, în acele vremuri, mai ales de cimpoi şi de cobză.

Ioan Darie, deci, nu făcea o excepţie, atunci când angaja un lăutar din Volovăţ, care-i devenise şi cumătru, pentru a-i scrie cântecele, grija voinicilor pentru memoria lor, încredinţată posterităţii, fiind, se pare, aproape o tradiţie.

Cântecele lui Darie aveau să înflăcăreze, de-a lungul anilor, întreaga Bucovină, determinând chiar şi apariţia unui spectacol de teatru folcloric, în cadrul datinilor de iarnă, „Ceata lui Darie”, drept contrapondere bucovineană la mitizările moldoveneşti din „Banda lui Bujor”, ambele variante, dedicate celor doi prieteni de haiducie (se pare că Darie ar fi fost ginerele lui Bujor), dezvoltând numeroa-

[128] SBIERA, I. G., *Mişcări culturale şi literare / la /Românii din stânga Dunării / în / răstimpul de la 1504-1714*, Cernăuţi 1897, pag. 273

[129] URECHE, GRIGORE *Pentru limba noastră moldovenească*, Letopiseţul ţării Moldovei

se variante, care se mai pun în scenă, ritualic, odată cu moartea şi reînvierea timpului, chiar şi de sătenii bucovineni contemporani.

Cele mai vechi cântece despre Darie au fost adunate, drept relicve sfinte, de Simeon Florea Marian, uneori şi cu sprijinul prietenului său, Iraclie Porumbescu, şi încredinţate memoriei, odată cu necesare şi benefice adnotări, care întregesc povestea reală a personajului real.

Publicată de Simeon Florea Marian, în 1873, la Cernăuţi, în tipografia viitorului său socru, Gheorghe Piotrovschi, colecţia de „Poesii / poporale romîne / adunate şi întocmite / de/ Simeon Fl. Marian. / Tom I", grupează, în primele pagini ale Părţii I, „Balade / cântece bătrâneşti" şi textele care vorbesc despre Darie, haiducul, cu „Note" explicative la finalul cărţii, dar la care noi vom recurge mai întâi, folosindu-le ca explicaţii ale fiecărui text.

„*1. Darie şi maica sa.*

Culeasă în Marginea.

Renumitul hoţ Darie s-a născut pe la finea secolului XVIII (1784 – n.n.), în Marginea, sat în ţinutul Rădăuţilor, în Bucovina, din părinţi ţărani.

El a fost contemporanul şi amicul lui Bujor, după cum se va vedea în balada IV. Avea pe lângă sine la 40-50 de feciori, toţi oameni aleşi şi voinici.

Voichiţa, o fată din ţinutul Odobeştilor, după cum spune tradiţia, să-l fi luat în banda sa, pe când era el de vreo 15 ani, şi aceasta să fi purtat şi comanda, până ce fu omorâtă din oarece cauze, pe Ascunsul Mare, un râu aproape de satul Voitinel; după aceasta, a purtat el comanda, până ce fusese prins şi spânzurat, în Ianuarie 1808 (Simion Florea Marian greşeşte data, anul sfârşitului tragic al haiducului Darie fiind 1816 – n.n.), într-o etate de 32 ani, pe imaşul

Marginii, sub Dealul Jedrii.

Darie a cutreierat toată Bucovina şi Moldova, de care se ţinea, pe atunci, şi Basarabia, apoi Ardealul, Maramureşul, Rusia şi Ţara leşească, jefuind şi scurgând de bani mai ales pre ciocoi şi pre jidovi, carii, ca nişte lipitori flămânde, sugeau sângele bieţilor Români din toate părţile, lăsându-i, de multe ori, numai cu sufletul.

El nu omora pre nime şi era vai şi amar de capul aceluia dintre consoţii săi, carele îndrăznea măcar să maltrateze pe cineva.

Faţă cu văduvele şi cu cei sărmani era el foarte îndurător; totdeauna le împărţea pungi pline de bani. Făcea, parte, dreptate, luând de la cei avuţi şi dând celor nevoiaşi.

Frunză verde de-lămâie,
Mă suii în deal, la vie,
Mă uitai spre slobozie,
Văzui casele pustie,
Iar în jos de slobozie
Numai una nu-i pustie
Şi-acolo-i căncilărie,
Şede-un domnişor şi scrie,
Şi tot scrie cu mânie
Pe-o bucată de hârtie,
S-o trimită-n starostie
Ca să-l prindă pe Darie…

– Mă duc, maică, să-l învăţ
Cum se scrie-n lume cărţi
Şi, de-a fi un om de-a nost',
L-oi lăsa unde-a mai fost,
Iar de-a fi vreun prăpădit
De prin alte ţări venit,
Rade-i-oi un pumn zgârcit

Să-i sară ochii din cap,
De el lumea ca s-o scap!...

– Dragul mamei, nu te duce,
Că te-oi scălda-n lapte dulce!
– Să mă scalzi chiar şi-n zahar,
Dacă trupul mi-i amar…

– Stai, Darie, nu te duce,
Că mă tem să nu te-apuce
Duşmanii cu armele
Să-ţi sfârşească zilele,
Să-ţi rămâie-averile!...
– Maică, nu vorbi-n zadar,
Trupul meu n-are habar,
Trupul meu are putere
Und' se duce, unde mere,
Nu te teme de pierdere!...

– Dragul mamei Ionică,
Ascultă tu pe-a ta maică
Şi te lasă de furat
Că te-oi plânge spânzurat!
Chica ta cea gălbioară
N-a mai bate-o vânt de vară,
Ochii tăi muri şi frumoşi
I-oi privi de cioare scoşi!
– Atunci, maică, m-oi lăsa,
Scândura când mi-a suna,
Popa cu cadelniţa,
Dascălul cu clopotul,
Să se mire norodul

Ce-am făcut cu capul meu
Şi nu m-am temut de rău!...

2. *Darie şi mândra sa.*

Culeasă în Stupca, sat în ţinutul Suceava, de la cantorul bisericesc de acolo: Ionică Andreescu.

Că te-or prinde şi te-or duce
La Suceava-n stărostie…

(f. 5) – „Stărostia mai multe însămnânţe, aici însă se înţelege un fel de judecătorie.

Când în deal la Tărăşeni,
Când acolo, la Botuşeni.

(f. 5) – Tărăşeni se numeşte un sătişor din Bucovina, situat între codrii satului Cuciurul Mare, lângă drumul de ţară, ce duce din Cernăuţi spre Siret. Sătişorul acesta este renumit prin multele prăzi şi omoruri ce s-au comis aici, în timpii trecuţi, de către jidovii care ţineau în arânde făgădăele din el, şi care erau „gazde tâlharilor". Botuşeni, oraş în Moldova.

Frunză verde de-lămâie,
Mă sui, dragă,-n deal, la vie,
Mai din jos de slobozie,
Căci într-o căncilărie
Şede-un ciocoiaş şi scrie,
Scrie carte de mânie,
S-o trimită-n stărostie
Ca să-l prindă pre Darie.

Mă duc, puică, să-l pripesc

Şi de bani să-l mântuiesc,
Ş-apoi, dragă,-l voi lăsa
Ca să scrie cât a vrea,
Că-i ciocoi de cei mai mari,
Ce se-nchină la griţari,
Şi-i ciocoi de cei zgârciţi,
Ce n-au milă de lipiţi:
Pe ţărani îi chinuieşte,
Pe săraci nu-i miluieşte.
Mă duc, dragă, şi-i voi spune
Ce fel se trăieşte-n lume!

– Stai, Darie, nu te duce,
Căci te-or prinde şi te-or duce
La Suceava-n stărostie
Să-ţi gătească moarte ţie:
Caută-ţi de casa ta
Ca să nu dai de belea!

– Puică, nu-mi vorbi-n zadar,
Trupul meu n-are habar,
Căci prin şase ţări am fost,
Pe ciocoi îi ştiu de rost:
Pe ciocoi şi pe jidani,
Carii mult i-am stors de bani,
Când în deal la Tărăşeni,
Când acolo, la Botuşeni.
Şi când pungile-mi umpleam,
Multe sate colindam
Şi puţini îmi mai păstram.
Şi-acum, dragă, să nu pot
Pe-un ciocoi să-l storc de tot?!

3. *Darie şi potira.*

Culeasă în Stupca, de la Ionică Andreescu.

Sus de-al Suceviţei vad…

(f. 7) – Suceviţa e un pârâu, ce izvorăşte sub poalele munţilor din sus de satul cu avest nume, trece pe lângă partea miazănoptană a Marginii şi se revarsă, lângă Bădeuţi, în Suceava.

Şi-a trăit cu harhalic
Ca să scape de beilic.

(f. 7) – „Harhalic" şi „beilic" sunt cuvinte turceşti. Cel dintâi înseamnă o câtime de oameni la un loc adunaţi, cari petrec cu mult huet şi vorbă deşartă; rar, cel de-al doilea înseamnă scoaterea a unui sau a mai multor sate cu carele şi cu pălmile la îndreptarea unui drum, a unui pod sau orişilace lucru, care numai din poruncă şi silă trebuie să-l facă, fără de-a căpăta vreo răsplată pentru munca împlinită.

Măi panţiri cu strae dalbe
Şi cu chimirele albe…

(f. 13) – Cimir, cuvînt turcesc, înseamnă curea. Potira care l-a prins pre Darie, în cea din urmă oară, era compusă din panţiri, soldaţi şi feciori adunaţi de prin toate satele din împrejurimea Rădăuţilor şi Solcei.

I.

Frunză verde trei aluni,
Auzit-aţi, oameni buni?
Că deasupra satului
Potira ţinutului
De-mprejur că s-a sculat,
Câmp şi codru-a-ncunjurat,

Mare număr că s-a strâns,
Pe Darie l-a cuprins.

Darie de veste prinde
Cum că potira-l cuprinde,
Dă să scape, dar nu poate
Căci potira-i deasă foarte,
Şi se-nfrică, se-nspăimântă,
Şi suspină, şi-apoi cântă:

– Frunză verde lemn uscat,
Astă noapte stam culcat
Sub tulpina unui brad,
Sus de-al Suceviţei vad;
Un somn greu m-a-ntâmpinat
Şi-un vis groaznic am visat:
Vulturaş cu şarpe-n gură,
Deasupra de curmătură,
În zbor parcă se rotea
Şi din şarpe tot ciupea!
O!, nu-i semn de bucurie,
Ci de greu şi de urgie!

Aripi negre răschirate,
Ah!, sunt negrele-mi păcate;
Vulturul cu ciocul său
Este groaznicul călău,
Iară şarpele din gură
Ştreangul de spânzurătură,
Să-l zugrume pre Darie,
Ce-a trăit în haiducie
Şi-a trăit cu harhalic

Ca să scape de beilic.

Cinci pistoale de-ale mele
Le-am visat făr' de oţele,
Semn că voi fi prins îndat'
Şi spre moarte judecat!
Hei, şi puşca mea cea nouă
Am visat-o ruptă-n două,
Astfel şi viaţa mea
Se va rupe, vai de ea!
Ce să fac, ce să gândesc
Să mă scap, să mă-ndosesc?
Căci potiră multă vine
Să mă ia legat pre mine!

II.

Hei, Darie s-ar ascunde
Şi-ar fugi, dar n-are unde,
Căci potira năvăleşte
Şi mereu îl strâmtoreşte;
Astăzi Darie-a fi prins,
Mândra-i leşină de plâns,
El cu jale o priveşte
Şi din gură mi-i vorbeşte:

– Sorioară, draga mea!
Iată vine vremea grea,
Potiraşii se ivesc,
Se ivesc şi mă găsesc
Şi m-or duce acolo-n zare,
Sus, la locul de pierzare,
Deci te rog şi te poftesc,

Dragă, până mai trăiesc,
Să-mi grijeşti de băieţei,
Dragii tatii mititei!
Să mi-i creşti cum vei putea,
Să-i fereşti de calea mea!
Şi, de-or creşte mărişori,
Fi-ţi-vor mâine de-ajutor!

– Of, bărbate, bărbăţele,
Amar de zilele mele!
Căci pe iarnă n-am nemică,
Casa-mi cade şi se strică
Şi mi-s goi, ca vai de ei,
Scumpii mamei băieţei!
Tu nu-mi laşi nici o putere
Decât scârbă şi durere!

– Roagă-te, iubita mea,
În toată duminica,
Roagă-te lui Dumnezeu
Şi te-a scoate el din greu
Cu puternica sa mână,
Căci tu nu poţi fi de vină
Pentru păcatele mele,
Ce-mi iscară-atâtea rele,
Ştiind cum că toate-aceste
Dumnezeu le rânduieşte,
Voind să fiu pedepsit,
Căci mult i-am păcătuit;
Dar să-l rogi şi pentru mine:
Cearcă totul să faci bine,
Ceea ce n-am putut eu

Face prin tot traiul meu;
Şi mereu prin rugăminte
Să-ţi aduci de mine-aminte,
Să dai câte-o liturghie
Pentru ca să-mi ierte mie,
Căci eu pentru casă-am tras
Groaznic chin şi mult necaz,
Când prin codri m-ascundeam,
Nopţi şi zile-ntregi pândeam
Şi pre cei bănoşi prindeam
Şi de bani îi despoiam;
Şi de câştigam ceva,
Ştii tu, dragă, draga mea,
Cum veneam şi-ţi aduceam
Şi de tine mă-ngrijeam?

– Ah, Darie, bărbăţele,
Vai de steaua vieţii mele!
O!, de ce nu mi s-a stins
Steaua de pe ceriu-ntins,
De ce nu s-a stins îndată,
Nainte de ce-am fost fată,
Fată mare şi frumoasă,
Când eram la tata-n casă?
Stânsu-mi-s-ar fi lumina
Mai nainte de-aţi da mâna,
Decât să rămân vădană,
Fără casă, fără hrană, fără milă de bărbat,
Spre batjocura din sat;
Cu copiii mititei,
Dragii mamei frumuşei,
Lăsaţi pradă la duşmani

Ce n-au milă de sărmani!

III.

Frunză verde de neghină,
Iată potera se-nşiră,
Spre Darie năvăleşte
Şi din greu mi-l strâmtoreşte,
Şi-ntr-o clipă, cum mi-l văd,
Trei panţiri mi se răpăd,
Pe trei şoimi cu stele-n frunte
Şi cu zăbalele crunte,
Şi la Darie, cum vin,
Schimbă treapăd în pas lin
Şi dintrînşii unul, iată,
Prin vorbire apăsată
Spre Darie se-ndreptează
Şi astfel îi cuvântează:

– Măi Darie, hoţ de ţară,
Ce ţii drumul la hotară,
Măi Darie, pui de lotru,
Ce ţii drumul strâmt din codru
Şi despoi pe călători
De-avuţii, de bănişori!
Potiri multe te-au cătat,
Multe potiri te-au scăpat,
Multe braţe-ai doborât,
Case multe-ai sărăcit,
Dar, azi, steaua-ţi s-a sfârşit,
Dar, azi, steaua-ţi s-a-nchinat,
Căci o să te dai legat!
Pune, deci, armele jos,

Să te prindem sănătos,
Ca să te mărturiseşti,
Păcatele să-ţi căieşti!
Căci să ştii că te-nconjoară,
Înarmaţi până-n picioare,
Şapte sute de hăitaşi,
Şi pe jos, şi călăraşi,
Şi, de te-i împotrivi,
Aici moartea-ţi vei găsi!

– Măi panţiri cu straie dalbe
Şi cu chimirele albe,
De voi nici că mi-ar păsa,
La voi nici că m-aş uita,
De n-ar fi pe lângă mine
A mea puică şi-al meu bine,
Ce mi-a rămas credincioasă
De când am luat-o-n casă;
Şi de-aceea sunt silit
Să fiu de voi biruit:
Deci, de-mi veţi făgădui
Şi dacă-mi veţi jurui
Că soţia-mi veţi cruţa
Să nu tragă munca mea,
Copilaşii-mi mititei
Să-i crească-n sudoarea ei,
Aste voi de-mi le veţi spune,
Jos eu armele voi pune
Şi m-oi da, să mă legaţi,
Dacă este ca să paţi!

Panţirii se sfătuiesc

Şi cererea-i juruiesc.
Darie li se supune
Şi armele jos le pune,
Potiraşii se slobod
Şi mi-l leagă cot la cot,
Şi-l duc la-nchisoare-ndată
Ca să-i facă judecată.

IV.

Frunză verde măr domnesc,
Pe Darie mi-l pornesc
Sus, la culmea dealului,
Sus, deasupra satului,
Către locul de pierzare,
Locul de spânzurătoare.
Şi pre cale cum îl duc,
Şapte preoţi îi aduc,
Preoţi de la mănăstire,
Cari-i fac mărturisire
Şi-l întreabă despre fapte
Şi-l dezleagă de păcate.

Soţia-n urmă-i păşeşte
Şi cu plâns se tânguieşte.
Darie cată spre ea
Şi din gură-i zice-aşa:

– Rămâi, dragă, sănătoasă
Şi te du la prunci, acasă,
Dragii tatii mititei,
Ce rămân ca vai de ei,
Căci pe mine mă vor duce,

Seara ca să nu m-apuce,
Sus, la locul de pierzare,
Locul de spânzurătoare.
Dar să vii, din când în când,
Să vii, dragă, la mormânt,
Să dai ţărna într-o parte,
Să vezi oase deşirate
Şi mulţime de păcate
Lângă mine îngropate,
Şi să-l rogi pe Dumnezeu
Ca să am milă şi eu!

Astfel Darie vorbeşte
Şi, plângând, se despărţeşte.
Între panţiri mi se duce,
Seara ca să nu-l apuce,
Sus, la culmea dealului,
Sus, deasupra satului:
Şi-i se face judecată
Şi, astfel, viaţa-i se gată.

4. *Darie şi Bujor.*

Culeasă în stupca, de la Ionică Andreescu.

Vestitul hoţ Bujor era, de loc, din satul Orăşa, ţinutul Bacăului, în Moldova. Începutul hoţiei lui datează din timpul lui Alexandru Moruz. El fu prins într-o bărbierie din Focşani şi spânzurat la Movila Săranda. Balada lui se află între poeziile populare, adunate de Dl. V. Alecsandri. Bucureşti, 1866, f. 156.

Frunză verde nicorete,
Darie-un răvaş trimite

Şi-l trimite iutişor
La prietenul Bujor:

– Măi fârtate, fă ce-i face
Şi repezi-mi-te-ncoace,
Să mă scoţi din greu pe mine,
Cum te-am scos şi eu pe tine!

– Nu-ţi pot, frate, ajuta,
Nu te pot, acum, scăpa,
Potira nenumărată
Şi pre mine, azi, mă cată!

Ah, prietine Bujor,
Eu te las cu-alai şi dor,
Te las cu dor şi suspin
Căci, de azi, n-om mai bea vin,
Vinul roşu din cristal
Astăzi-l simţesc cu amar!”.

Haiducul Darie, în obiceiurile bucovinene

Haiducul mărginean Ioan Darie nu are un mormânt pământesc ştiut. A fost înmormântat, ca toţi condamnaţii la moarte, în afara cimitirului, iar odată cu extinderea acestuia, locul odihnei lui veşnice a fost pierdut de către superficiala memorie obştească a generaţiilor. Haiducul mărginean Ioan Darie nu are un mormânt pământesc ştiut, dar nici nu-i era de trebuinţă, el continuând să trăiască în obiceiurile bucovinene de iarnă, acolo unde, pe un fond spiritual ancestral („Bunghierii" şi „Irozii"), „Ceata lui Darie" sărbătoreşte, anual, moartea şi învierea Timpului (Cerbul, Capricornul adică, numit, în vechime, Cernunos – cerul îndepărtat, neguros, din care cerne zăpada, ştiut fiind că nu ninge niciodată din Ur Anu, din Roata Cerului înstelat, care provoacă gerul, cerul zilei numindu-se, în acele vremi ancestrale, Deaus).

„Ceata lui Darie" are şapte personaje (cât numărul zilelor săptămânii. Darie, haiduc, îmbrăcat în costum naţional, cu suman sau manta (suman purtau numai iobagii, iar manta numai răzeşii); are plete; poartă arme. Nevasta lui Darie, îmbrăcată în costum naţional, reprezintă, ca şi personajul din datina Căluşarilor, Zeiţa Vetrei. Căpitanul I şi Căpitanul II, care alcătuiesc potera, poartă haine militare, împodobite precum cele bunghiereşti. Ceata mai cuprinde un vânător, Anul Nou, îmbrăcat ca un înger, şi Anul Vechi, îmbrăcat şi travestit în moşneag.

Formă de teatru popular, „Ceata lui Darie”[130], care descinde din datina primordială a „lebedelor”, despre care vorbeşte Strabon, în „Geografia” sa, dar şi din datina creştină a Irozilor, pe care o descrie, pentru prima dată, Paul de Alep, în 1653, seamănă cu obiceiul moldovenesc „Banda lui Bujor” (contemporanul şi aliatul lui Darie, care i-a fost şi socru), dar evoluează, cu întreaga ei încărcătură mitică, filosofică şi naţională, pe melodii populare bucovinene şi, mai ales, pe cele ale jocurilor cu comenzi, reminiscenţe ale unor străvechi dansuri ritualice româneşti. Nu lipsesc, desigur, din repertoriul acestui obicei nici vechile cântece ale lui Darie, născocite de cumătrul şi cimpoieşul acestuia, Ionică Bordeianu din Volovăţ, apoi desăvârşite de vocaţia artistică obştească din Bucovina:

Anul Vechi:

Frunză verde de mărari,
Bună seara, gospodari!
Greu-i, greu cu barbă şi mustaţă
De cum treci de dimineaţă!
Bună, bună, An Nou!

Anul Nou:

Bună seara, veteran!
Tu eşti mândrul căpitan?
Cine eşti, voieşti a-mi spune
Care este al tău nume?

Anul Vechi:

[130] CIORNEI, AURELIAN; DRĂGUŞANUL, ION, *Veniţi de vă veseliţi!*, Grupul editorial Muşatinii – Bucovina viitoare, 2001, pp. 171-175

Da, poţi tu să iscodeşti
Un veteran din poveşti!

Anul Nou:

Aaa, tu eşti un veteran,
Poate şi trecutul an!?

Anul Vechi:

Da, eu sunt trecutul an,
An de jertfă şi credinţă,
Dar purtat de biruinţă.
Dar tu, care cam glumeşti,
Cu ce nume te numeşti?

Anul Nou:

Eu sunt Anul Nou, sosit,
Şi locul tău va fi părăsit;
Iar pe tine, gânj bătrân,
Cu barbă de păgân,
Am să te prefac în colb şi scrum
Că de nimic nu eşti bun
Şi nimic n-ai folosit
Acestui popor cinstit!

Anul Vechi:

Of, Doamne sfinte şi-ndurate,
Cum de un astfel de om rău poate

Şi are îndrăzneala a mă certa pe mine
Şi mă întreabă cine sunt?
Căci eu sunt Anul Vechi, trecut,
Care pentru acest popor cinstit
Multe am tras şi am suferit…

Anul Nou:

Decât să ne certăm,
Mai bine un cântec să cântăm!

(amândoi cântă:)

Anul Nou, cu bucurie,
Noi de mult îl aşteptăm
Şi, cu multă veselie,
Noi cu toţi îl colindăm!

(ceata întreagă începe să cânte un cântec
al lui Darie:)

De la maica am supt lapte,
Lapte dulce, românesc,
Sunt voinic, zdrobesc pe şapte
Şi n-am frică de nimic!

Darie:

Frunză verde de-o lămâie,
Mă suii în deal, la vie,
Căci într-o cănţălărie
Şade-un boieraş şi scrie.

Mă duc, dragă, să-l găsesc
Şi de bani să-l mântuiesc,
Căci ciocoii cei mai mari
Se închină la griiţari,
Iar ciocoi de cei zgârciţi,
Ce n-au milă de lipsiţi,
Pe ţărani îi chinuiesc,
Pe săraci nu-i miluiesc.
Mă duc, dragă, şi voi spune
Cum să mai trăiască-n lume!

Nevasta lui Darie:

Stai, Darie, nu te duce,
Că te-or prinde şi te-or duce
Duşmanii cu armele
Şi ţi-or sfârşi zilele!
Şi lasă-te de furat,
Că te-oi plânge spânzurat!
Chica ta cea gălbioară
N-a mai bate-n vânt, la vară,
Iar ochii tăi frumoşi
I-oi privi de cioară scoşi!

Darie:

Puică, nu vorbi-n zadar,
Trupul meu n-are habar!
Trupul meu are putere,
Und' se duce, unde mere,
Nu se teme de pierdere;
Că prin şase ţări am fost,

Pe ciocoi îi ştiu de rost,
Pe ciocoi, pe chiaburani,
Care mult i-am stors de bani.
Iar când pungile-mi umpleam,
La săraci bani împărţeam
Şi puţini îmi mai păstram;
Iar acum să nu pot
Pe-un ciocoi să-l storc de tot?!
Frunză verde trei aluni,
Am auzit, oameni buni,
Că deasupra satului
Îi potera ţinutului,
Dimprejur mi s-a sculat,
Câmp şi codru-a-nconjurat,
Mare număr mi s-a strâns
Şi pe mine m-au cuprins.
Of, că tare m-aş ascunde
Şi-aş fugi, dar nu am unde!

Toţi (cântă:)

Frunză verde lemn uscat,
Astă-noapte stam culcat
Lângă-un stejărel uscat
Şi spre moarte judecat;
Şi puşcuţa mea cea nouă
Am visat-o ruptă-n două,
Semn că şi viaţa mea
Se va rupe, vai de ea!

Darie:

Puiculiţă, draga mea,
Iată, vine vremea grea,
Potiraşii se ivesc,
Se ivesc şi mă găsesc
Şi m-or duce colo-n zare,
Sus, la locul de pierzare,
Dar te rog şi te poftesc,
Dragă, până ce trăiesc,
Să-ngrijeşti de băieţei,
Dragii tatii frumuşei!
Să mi-i creşti cum îi putea,
Să-i fereşti de calea mea,
Că, de-or creşte mărişori,
Ţi-or fi mână de-ajutor!

Nevasta lui Darie:

Of, Darie, bărbăţele,
Vai de steaua vieţii mele,
Căci pe iarnă n-am nimică,
Casa-mi cade şi se strică
Şi mi-s goi ca vai de ei
Scumpii mamei băieţei!
Tu nu-mi laşi nici o putere,
Numai scârbă şi durere!

Darie:

Roagă-te, iubita mea,
În toată duminica,

Roagă-te lui Dumnezeu
Să te scoată de la greu!
Căci eu pentru casă-am tras
Groaznic chin şi mult necaz;
În codri, când m-ascundeam,
Nopţi şi zile-ntregi pândeam
Şi, de câştigam ceva,
Ştii tu, dragă, draga mea,
Cum veneam şi-ţi aduceam
Şi de tine îngrijeam!

Nevasta lui Darie:

Of, bărbate, bărbăţele,
Amar de zilele mele!
Of, de ce nu mi s-a stins
Steaua de pe ceru-ntins!
Stinsu-mi-s-ar fi lumina
Înainte de-a-ţi da mâna!
Decât să rămân vădană
Fără casă, fără hrană,
Fără milă de bărbat,
De batjocură în sat,
Cu copiii mititei,
Dragii mamei băieţei,
Lăsaţi pradă la duşmani,
Că n-au milă se sărmani!

Căpitanul I:

Măi Darie, hoţ de ţară
Ce ţii drumul la hotară,

Măi Darie, pui de lotru
Ce ţii drumul strâmt în codru
Şi dispoi pe călători
De arginţi şi bănişori,
Multe poteri te-au cătat,
Multe poteri te-au scăpat,
Multe braţe-ai doborât,
Case multe-ai sărăcit,
Dar, azi, steaua-ţi s-a sfârşit!

Căpitanul II:

Azi, steaua ţi s-a-nchinat,
Căci o să te dai legat,
Pune-ţi, deci, armele jos,
Să te prindem sănătos!
Că de-afară te-nconjoară,
Înarmaţi până-n picioară,
Şapte sute de ostaşi,
Şi pe jos, şi călăraşi,
Şi, de te-i împotrivi,
Aici moartea-ţi vei găsi!

Darie:

La voi nici nu m-aş uita,
De voi nici că mi-ar păsa
De n-ar fi pe lângă mine
A mea puică şi-al meu bine,
Care mi-a fost credincioasă
De când am luat-o-n casă!
Şi, de asta, sunt silit

Să fiu de voi biciuit,
Dar dacă mi-aţi jurui
Şi îmi veţi făgădui
Că soţia mi-ţi cruţa
Să nu tragă munca mea,
Copilaşii mititei
Să aveţi grijă de ei,
Astea voi de mi le-ţi spune,
Jos eu armele le-oi pune!

Căpitanul I:

Soţia ta eliberăm
Şi pe tine te legăm!

Toţi (cântă:)

Rămâi, dragă, sănătoasă
Şi te du la munci acasă,
Că pe mine mă vor duce,
Seara ca să nu m-apuce,
Sus, la locul de pierzare,
Locul de spânzurătoare!
Dar te rog, din când în când,
Să vii, dragă, la mormânt,
Să dai ţărna într-o parte,
Să vezi oase deşirate
Şi-o mulţime de păcate
Lângă mine îngropate!
Roagă-te lui Dumnezeu
Ca să am milă şi eu!
La Anul şi la mulţi ani!

Gruparea vechilor cântece ale haiducului mărginean Ioan Darie într-o formulă de teatru popular, jucat, la cumpăna anilor, în mai toate satele Bucovinei, a contribuit la salvarea acelor cântece şi ca melodii, în condiţiile în care colecţia lui Carol Mikuli[131], viitorul prim iniţiator al lui Ciprian Porumbescu în tainele cântatului la vioară, colecţie realizată în anii 1844-1848, conţine şi „Cântecul lui Dari", dar fără text, în notaţie muzicală simplă, pentru pian.

„Ceata lui Darie" se joacă şi la Marginea, la cumpăna anilor, haiducul mărginean Ioan Darie însemnând, pentru întreaga Bucovină, un simbol al neostoitei dorinţe de libertate a românilor, de-a lungul veacurilor de amar şi de împovărare.

[131] MIKULI, CHARLES, *Douze airs nationaux roumains / Ballades, chants de bergers, airs de dance etc.*, Paris, 1853, p. 6

Despre ocupaţiile mărginenilor

Aşa cum o dovedesc şi toponimele (Pârâul Stânii, Dealul Stânii), mărginenii au fost, dintotdeauna, adică şi în vremurile cele vechi, când încă nu se aşezaseră vetrele de sat, păstori neîntrecuţi, care împărţeau între ei plaiurile şi văile pâraielor montane, dar care, primăvara, precum în urătură, coborau pe platoul înalt de la marginea codrilor pentru a ara şi semăna.

Gospodăriile mărginenilor se aflau, în vremurile vechi, sus, pe munte, pentru că aşa era datina străveche, mărturisită, până astăzi, de ritualurile folclorice, care, după spusa lui Mircea Eliade, „se afundă… în universul de valori spirituale care preexistă apariţiei marilor civilizaţii din Orientul Apropiat şi din spaţiul mediteranian”[132], mărginenii cei vechi au fost români (flaci sau volohi, cum le-au zis slavii), o dovadă în acest sens constituind-o numele râuşorului, lângă vadul (prundul) căruia şi-au durat primele bordeie de agricultori, Voloh-văţul (al volohilor, al flacilor, deci al românilor), care, din vremurile mai noi (din 18 septembrie 1744, conform documentelor adunate de Teodor Bălan) „acum se cheamă Suceviţa”[133].

Românii continuă, la nord de Dunăre, cea mai teribilă civilizaţie a începuturilor europene, cea numită boreală, confirmată de mitologie şi de istoriografie, dar foarte puţin şi de arheologie, ei fiind,

[132] ELIADE, MIRCEA, *De la Zalmoxis, la Gingis Han*, Humanitas, 1995, p. 7
[133] BALAN, TEODOR, *Documene bucovinene*, vol. IV / 1720-1745, Ed. Mitropoliei Bucovinei, Cernăuţi, 1938, p. 229

în fond, continuatorii unei ramuri târzii a hyperboreilor, pelasgii (legendarul Flachus, din care pretindeau românii că se trag, reprezenta memoria subconştientă a lui Pelasg, iniţiatorul în construcţia de case, în confecţionarea de îmbrăcăminte şi în arta culinară).

Pindar îi menţionează pe hyperborei „pe ţărmurile Istrului de Jos", iar Strabon precizează că „cei de întâi care au deschis diferite părţi ale lumii ne spun că Hyperboreii locuiau deasupra Pontului Euxin, a Istrului şi a Adriei" (Geografia, XI, 6.2), dar nici un autor antic nu-i localizează şi în timp, deşi menţionează ocupaţii agrare şi pastorale, dar şi existenţa unei capitale, „Piroboridava, pe Hieratus", deci Tecuci, pe Siret.

„Păstorii hyperborei, spune Pausaniae, au întemeiat Templul lui Apollo din Delphi; ei trimit, în tot anul, daruri la Delos din fructe şi din prima lor recoltă", iar Hecateu Abderida, citat de Strabon, susţinea că „pe Apollo ei îl venerează mai mult decât pe oricare alt zeu". De altfel Abaris, de pildă, celălalt iniţiator, alături de Zalmose, pe care unii îl dau drept scit, este cunoscut ca fiind „originar din ţara hyperboreilor şi preot al lui Apollon"[134] .

„Ce limbă vor fi vorbit pelasgii nu pot să spun fără greş", scria Herodot, în Cartea I (LVII) a „Istoriilor" sale („Logoi"), apoi, amintindu-şi de numeroşii pelasgi care, în vremea sa (cca 485-425 î. H.), populau ţinuturile rurale greceşti, „părintele istoriei" (cum l-a numit Cicero) continuă: „Pelasgii vorbesc o limbă barbară, vorbesc o limbă pe care o înţeleg numai ei, dovedind astfel că graiul ce-l păstrează este acela pe care l-au adus, când s-au strămutat pe aceste meleaguri". Herodot ştia că agricultorii şi păstorii pelasgi, care populau şi întreaga Peninsulă Balcanică, constituiau temelia societăţilor elenistice, şi o şi recunoaşte, în aceeaşi Carte I (LVIII), printr-un superb elogiu disimulat: „Neamul elinilor, după câte mi se pare mie, de când s-a ivit, s-a folosit necontenit de aceeaşi limbă.

[134] ELIADE, MIRCEA, *De la Zalmoxis, la Gingis Han*, Humanitas, 1995, p. 45

Pornind de la începuturi modeste, puţin numeros, s-a avântat spre locul cel mai înalt şi s-a înmulţit până a atins numărul neamurilor din zilele noastre, mulţumită mai ales amestecului ce s-a făcut cu numeroşii pelasgi şi cu multe alte neamuri barbare".

Fără îndoială că „numeroşii pelasgi" ai lui Herodot şi „divinii pelasgi" ai lui Homer formează populaţia de agricultori, cea căreia i se şi adresează Hesiod, în „Munci şi zile", povăţuind-o, printre altele, cum să-şi dureze îmbrăcămintea, după ce „soarele însuşi" părea că pleacă „spre ţara şi neamul bărbaţilor negri", înspăimântat de venirea iernii. Atunci, când „nemărginita pădure mugeşte de vifor cuprinsă",

> „corpul atunci ţi-l îmbracă, urmând poveţele mele:
> pune-ţi o bundă de lână peste tunica cea lungă,
> chiar dacă-i rară urzeala, fă-i bătătură mai deasă,
> şi-nveşmântează-te bine…
> Pielea de bou, cu putere izbit între coarne, croieşte-o
> pentru ale tale picioare opinci şi cu păru-nlăuntru,
> iar când gerul e în toi, fereşte-ţi de ploaie spinarea,
> pieile primilor iezi, haină făcând, iar pe umeri
> prinde-o cu vine de bou, pe cap potriveşte căciulă,
> ca să păzească urechile tale de burniţa rece,
> căci dimineaţa-i geroasă, când Crivăţul vine asupră-i"[135].

Noi, cititorii români de astăzi, recunoaştem în antica descriere caracteristicile costumului nostru popular contemporan, deşi, în vremurile de demult, aşa cum susţine şi Henri Hubert, „aceleaşi tehnici de ţesut şi de decorat îmbrăcămintea au fost folosite în întreaga Europă"[136]. O Europă dinamică, aflată în continuă mişcare, dar necunoscută mărturisitorilor greci, care preferă să numească

[135] HESIOD, *Munci şi zile*, Bucureşti, 1973, pp. 74, 75

[136] HUBERT, HENRI, *The Greatness and Decline of the Celts*, London, 1934, p. 124

populaţiile de dincolo de Dunăre Keltoi, adică popoare aflate dincolo de nordicul oraş grecesc Keltoi (romanii aveau să-i numească Galatai, deci gali sau… daci). Populaţia pe care tot grecii o numiseră pelasgă („locuitorii pământului negru"), continua să existe, dar, după obiceiul elen, toate populaţiile de la nord de Dunăre sunt numite, într-un timp sau altul, după cel al tribului din imediata lor vecinătate sau al tribului cu care s-au confruntat.

Chiar dacă exagerează mitic, autorii antici vehiculează numele unor şefi de triburi din largul areal al populaţiilor boreale (Rudolf Steiner confirmă că doar două rase-rădăcină sunt acceptate de scrierile filosofice, polară şi hyperboreană), cu rol de protopărinţi, care împrumută sau nu numele lor unor triburi. Adrian susţine că părintele tracilor ar fi fost Doloncos, fiul lui Cronos, care ar fi avut multe neveste şi, drept consecinţă, foarte mulţi copii. Herodian stabileşte în Scythes şi Agathyrsos, doi dintre feciorii lui Hercules, pe protopărinţii sciţilor şi ai agatârşilor.

Descendenţa din Cronos (Saturn), deci din Moş Timp, trăită nostalgic de mai toţi poeţii latini, dar şi de Hesiod, care, în „Teogonia", vorbeşte de „generaţia de aur", cea de dinainte ca prima toporişcă aruncată de mâna unui om să ucidă un alt om (La Voluspa), este descendenţa de dinainte de constituirea structurilor (oraşele-cetate) primei statalităţi europene, cea elină, după migrarea spre sud a polarilor ionieni, care au de înfruntat, în drumul lor, populaţia agrară a civilizaţiei hyperboreice, cea numită de arheologii noştri cucuteniană. Păstorii ionieni vor întemeia state, ca produse sociale, istorice şi civilizatorii ale oraşelor-cetate. Oraşul, precum într-un poem al lui Constantin Berariu, este aidoma unui cuţit înfipt în identitatea spirituală a locurilor.

O superbă şi esenţializată istorie a începuturilor civilizaţiei europene, „De Natura rerum", datorată lui Titus Lucretius Carus (97-58 î.H.), marchează reperele evolutive ale civilizaţiei pe continentul european:

„Şi tot natura, urzitoarea lumii,
Ce-a arătat întâi şi-ntâi la oameni
Cum pot sădi şi altoi copacii,
Deoarece seminţele şi ghinda
Căzând pe jos, pe sub copaci, puzderie
De pui dădeau, la timpul lor, din ele.
Şi oamenii s-au apucat atunce
Să-nfigă-n ramuri tinere mlădiţe,
Butaşii noi în ţarină să-i îngroape,
Apoi, pe ogoraşul lor cel dulce,
Ei au cercat şi alte, alte roduri,
Şi au văzut îndată că pământul
Îşi îmblânzeşte roada pădureaţă,
Dacă-l răsfeţi şi-i porţi cu drag de grijă.
Din zi în zi, ei tot mai mult siliră
Pădurea să se tragă mai la munte,
Lăsând în vale locul cel de hrană,
Pentru ca ei, pe câmpuri şi pe dealuri,
Să aibă pajişti, iazuri şi grâneţe”.

Atmosfera aceasta este, în fond, cea hyperboreică, pelasgă, tracică, getică, dacică şi valahă, pe care o regăsim, de-a lungul vremii, în descrierile reprezentanţilor neamurilor mărturisitoare: „Ei trăiesc pe creştetele munţilor, departe de orice civilizaţie şi, de aceea, erau mai sălbatici… Ei nu erau obişnuiţi să asculte nici măcar de regi, decât atunci când doreau… Aveau oricând curajul necesar pentru libertate sau moarte” (Tacitus, Istorii). „Apoi oile nu numai că-i satură prin belşugul brânzei şi al laptelui… iar unor neamuri lipsite de grâu le procură toată hrana, de aceea cei mai mulţi dintre nomazi şi dintre geţi se numeau băutori de lapte” (Columella, Despre agricultură).

Şi pe teritoriul ţării noastre existau, şi în vechime, două

culturi ocupaţionale, cele menţionate de Iorga, a păstorilor şi a agricultorilor. Păstorii ocupau munţii, coborând, precum în „Urătură", în văile largi, pentru a ara, semăna şi, la vremea potrivită, pentru a recolta. Agricultorii ocupau şesurile şi dealurile domoale, devenind, încetul cu încetul, victimele organizărilor statale, ocazionale sau de durată, inclusiv prin contactul cu civilizaţia, în dezvoltare şi, în egală măsură, în decădere. Păstorii trăiau izolaţi, iar datina, obiceiul şi tradiţia se conservă la ei mult mai bine şi mai durabil. În fond, adevăraţii hyperborei, descrişi de Pliniu cel Bătrân, dar şi de ceilalţi autori vechi, sunt ei, muntenii, chiar şi în zilele de astăzi. Ei aveau să şi conserve, subconştient, memoria neamului pelasg, din care şi ei se trag, prin dreptul obştesc şi prin numele de valahi, pe care le păstrează aproape intacte, pe creştetele munţilor, din Balcani şi până în Moravia, ba până şi la văile Rhinului. Iar odată cu numele, muntenii, făcând „să nu-nceteze / Cântarea păstorească niciodată", păstrează şi vestimentaţia pelasgilor, şi zestrea de simboluri, cunoscută, după desacralizare, sub numele de artizanat. În fond, în izolarea „lângă cer", departe de bunele şi relele civilizaţiei dinamice, muntenii au o superioritate metafizică, moştenită de la legendarii „Blajini" şi încredinţată, pe cale orală („legile se cântau, ca să nu se uite", ne încredinţa Aristotel), drept sistem de valori ale acelor comunităţi izolate.

Iar din sistemul acesta de valori ancestrale face parte şi stâna, cu „focul viu" şi cu „legile" ei ascetice, pe care Dimitrie Dan avea să le identifice şi să le încredinţeze viitorului.

Stâna, la Marginea, şi astăzi un teritoriu iniţiatic inconfundabil, respectă, şi în reţetele de conservare a laptelui (caş, urdă, jândiţă, balmoş etc.), şi în specificităţile pastorale, specificul profund românesc al stânei din ţinutul cel mai românesc al Bucovinei, cel al Rădăuţilor. Fără îndoială că, printr-o reînviere a datinii mitice („focul viu", de pildă, de care s-a cam uitat), stâna mărgineană ar putea

redeveni un fapt stilistic, cum spunea Lucian Blaga, remarcabil, dar şi un element de turism cultural imposibil de egalat ca valoare mitic-ocupaţională. Tocmai de asta, apelăm la memoria vremii, pentru a ajuta la re-conştientizarea a ceea ce ne defineşte.

Înainte de toate, însă, trebuie să ne reamintim că, aşa cum mărturiseau anticii, pe munteanul din Carpaţi „oaia îl hrăneşte şi-l îmbracă, din cap până la căputa picioarelor, cu călduroasele cuşme de miel, cu sau fără urechi, cu elegantele bondiţe şi pieptare, cu lungile şi ca neaua de albe cojoace, făcute din întregi piei de oaie, cu brunele sumane şi albele mantăli, cu albii iţari (cioareci) de vară şi berneveci de iarnă, cu călduroasele meşini (cioareci din piei de oaie, cu lâna înlăuntru), cu mânecări de iarnă, împletite din lână sau făcute din blană de oaie, şi cu catrinţele (pregitoarele), ţesute de Romăncele noastre cu mare iscusinţă, din călduroasa şi trainica lână. Ba chiar şi obiectele ţăranului sunt de lână. Nu ne mai oprim la neîntrecutele scoarţe, laicere şi pănuri de lână, care împodobesc căscioarele satelor noastre”[137].

În spiritualitatea păstorească bucovineană, au apărut, de-a lungul vremii, numeroase „credinţe”, deci eresuri, multe dintre ele, mai ales cele acvatice, malefice, fiind de origine slavă (contaminarea civilizaţiei păstoreşti cu civilizaţia agrară), iar celelalte sunt solare, deci păstoreşti.

Conform „credinţelor”, preluate din mediul agrar, „ţăranul nostru ştie, mai dinainte, de ce gen vor fi mieii, căci, dacă în Ajunul Crăciunului sau al Bobotezei îi va intra în casă un bărbat, atunci oile lui vor făta cârlănaşi, iar dacă oaspetele lui, în acele dimineţi, va fi o femeie, atunci oile vor avea numai mieluşele.

La mieii mici şi, mai ales, la cei întorşi de la ţâţă nu-i iertat să te uiţi rău, căci îndată se bolnăvesc de diochi şi pier, dacă nu li se sting cărbuni, spălându-se, apoi, cu apa cărbunilor sau cu urina

[137] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 3, 4

unui copil.

Mieii, umplându-se de chercheliţi (căpuşe sau păduchi), trebuie spălaţi cu apa în care a mocnit sterigoae sau cornişor sau corniş”[138].

„Din focul din colibă, rezemat de buşteanul naclad, „nu este bine să se deie cuiva cărbuni, căci, atunci, cu ei, împreună, s-ar da şi somnul ciobanilor, care şi aşa este foarte scurt”.

Pe naclad nu se şede, căci, dacă cineva ar şedea pe un capăt al lui, atunci oile se împărţesc, adică nu se ţin la un loc şi sunt greu de păzit”[139].

„Oile, când pleacă la stână, se descântă, recitându-se formula: „Când or fi gângăniile în deal, voi, oilor, să fiţi devale, iar când voi îţi fi pe vale, gângăniile să fie în deal!”.

E obicei străvechi că, dacă sosesc oile la stână, se aprind **două focuri vii** dinaintea strungii…

Imediat după aprinderea acestui foc viu, oile se mână, prin foc, la muls, ca ele să fie scutite şi ferite de boli şi dihănii, şi nimeni să nu le poată lua mana.

Din acest foc viu nimeni n-are voie să ieie cărbuni, spre a aprinde alt foc sau pentru aprinsul lulelelor, pentru că el este viu…

Câteodată, se fac focuri de acestea la fiecare mutare a oilor din loc în loc. Dar foc viu e bine să facă omul nu numai la stână, ci şi pe lângă casă, şi anume de Paşti şi de Sfântul Gheorghe, căci focul ista are darul de a apăra vitele de muşcatul şerpilor, de deochi, de dihănii şi altele…

În timpul cât petrec oile la stână, ciobanii n-au voie să îmble la joc şi petreceri, căci, de altfel, oile îşi pierd laptele, ba chiar şi

[138] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 4, 5
[139] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, p. 13

iese, adică se trec”[140].

Există, desigur, şi alte credinţe păstoreşti, legate de vreme, rod al unei observaţii atente, de-a lungul vieţii, dar şi al unei încredinţări din generaţie în generaţiei. Astfel, „când fluierul, trâmbiţa sau cimpoiul oilor sună bine, e semn a vreme bună, chiar dacă-i vreme ploioasă.

În presara anului nou, oile se ung cu usturoi, ca să fie ferite de duhurile cele rele şi de strigoaicele ce umblă să le ieie mana.

Pe timpul mulsului oilor acasă sau la stână, nu-i bine a zice din trâmbiţă sau fluier, căci, de cântec, oile se împrăştie.

Sosind cineva la stână, pe când se mulg oile, nu i se dă bună ziua şi nici nu i se mulţumeşte, dacă dă bună ziua.

Oile împrăştiate sau pierdute nu trebuie căutate în vale, ci totdeauna la gruieţe, adică deluţuri, căci ele se trag spre vârf, pe când caprele trag la pâraie, pietre şi lanuri.

Culcându-se oile pe dâmburi, departe de colibă, îi semn de vreme bună, iar culcându-se aproape de stână, se zice că-i semn de vreme rea.

Când oile sar şi saltă necontenit, când se bulucesc cu coarnele, bătându-se cap în cap, când sunt neliniştite şi răspândesc un miros greu, atunci îi semn de furtună cu tunete.

Dacă visezi carne multă sau grăunţe, vei avea pagubă între oi.

Se crede că oaia e foarte evlavioasă şi că, atunci când scurmă locul, înainte de a se culca, îşi face cruce şi se roagă la Dumnezeu.

Intrând în coliba stânii vreo broască, se crede că este trimisă de cineva cu vreun fapt, iar dacă intră furnici, de cele mari, cu aripi, se zice că ele au venit să ieie fruptul sau mana oilor.

Românul, când vinde o oaie, îi taie, mai întâi, păr din frunte sau coadă şi face o bortă, cu sfredelul, în peretele grajdului, unde

[140] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 16, 17

vâră părul tăiat, ca norocul oii să-i rămână lui. Dacă vânzătorului i-ar părea rău după oaie, atunci cumpărătorul n-are haznă dintr-însa, căci oaia sau se prilejeşte sau piere.

Mare nenorocire pentru oi e dacă se întâmplă ca o rândunică să zboare pe sub dânsele. Oile se mulg, atunci, cu sânge.

Ciobanii, când fulgeră, îşi fac cruce, ca să nu vie diavolul, cu fulgerul, între oi şi să le detune.

Ciobanii, în stână, n-au voie să se fure unul pe altul, căci, de altfel, s-ar întâmpla precaz şi pagubă între oi. Tot aşa, nu li-i iertat ciobanilor să se apuce în rămăşag.

Cât stau la stână, ciobanii consumă mai mult usturoi şi ceapă hagimă, pentru a paraliza efectul caşului şi laptelui gras de oi, care le-ar pricinui greaţă.

Se crede că, dacă în ziua de Simion Stâlpnicul plouă, atunci nu-i bine a băga oile în iarnă, căci toate pier de gălbează. Semn a ploaie este când oile hută, adică scutură cu capetele şi plioscăiesc din urechi.

Nu-i bine ca, toamna, oile să mănânce jir, căci se îngraşă şi, primăvara, le cade lâna înainte de timpul tunsului.

Iarna, când e golişte, adică nu-i omăt, nu-i bine a lăsa oile să hlepăiască, adică să roadă pe cele câmpuri, căci capătă guşă şi li se umflă capul şi, apoi, pier.

Oile care se înmoaie, adică nu sunt iuţi, în săptămâna albă, şi dorm cu capul întins pe pământ vor pieri de gălbează.

Românii, care doresc ca oile lor să fete câte doi miei, leagă, dinapoia cornului şi lângă capul oilor, câte o perjă gemânare şi pun, în sălaşul lor, câte un buhăşel, îngropându-l în pământ, cu o cruciuliţă în vârf.

Peste iarnă, se lasă, de obicei, berbeci şuţi, adică fără de coarne mari, ca ei să nu poată bate (cu coarnele) oile, de la mâncarea fânului.

Gospodarii, care doresc ca oile lor să aibă mieluţe, lasă ber-

beci cu coarne drepte sau în lături, iar cei care-şi doresc cârlănaşi lasă, de sămânţă, berbeci cu coarne învârtite”[141].

Aceste „credinţe” şi multe altele asemănătoare au determinat un ansamblu de „practici păgâne ale bacilor”, dacă nu cumva toate aceste practici vin din metafizicul preistoric, deci din religia care a existat dintotdeauna şi pe care, acum, o numim creştinism, după cum susţinea Preafericitul Augustin.

Printre practicile stranii, mai ales în ochii preoţilor, Dimitrie Dan, el însuşi preot, reţinea:

„La prima mulsoare a oilor, se pune, în găleată, un ban de argint, sare mare şi două fire de urzică, apoi se mulge laptele, ca oile să fie iuţi, adică lacome la mâncare, cum sunt oamenii de lacomi după argint şi cum de iute este urzica, şi ca bulzul (caşul) să fie dulce, cum e sarea în bucate de dulce”[142].

„La stână se ţin şi zilele de post şi, în zilele acestea, nu-i iertat să te înfrupţi. Bici la biserică nu se duce frupt, în zilele acestea, pentru că-i „păcat” şi s-ar putea întâmpla „prilej”, adică pagubă între oi. Tot din pricina aceasta, nu-i iertat ca oamenii desfrânaţi să vie la stână, şi păstorii oilor trebuie să fie curaţi la trup şi la suflet”[143].

„Fiindcă oile care vărează, mai ales prin munţi, sunt primejduite de fiare răpitoare, de aceea li s-a dat lor şi un Sfânt apărător. Apărătorul acesta e Sân-Petru…

Afară de Sâmpetru, Românii din Bucovina mai ţin următoarele zile, ca oile lor să fie ferite de dihănii şi să nu bolească: 1. Ziua Sf. Nestor (27 Octomvrie); 2. Ziua Sf. Filip (14 Noemvrie); 3. Ziua

[141] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 32-34
[142] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, p. 17
[143] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, p. 23

Sf. Chiric (26 Septemvrie); 4. Sf. Andrei (30 Noiemvrie); 5. A doua zi de Sâmpetru (30 Iunie); 6. Sărbătoarea oilor (11 Noemvrie) ca oile să nu cobească de vărsat; 7. Sf. Trif cel Nebun (1 Faur), patronul lupilor; 8. Întâmpinarea Domnului (2 Faur) sau Filipii de Iarnă, pentru lupi; 9. Sf. Alexie, omul lui Dumnezeu (17 Martie), contra dihăniilor, şerpilor şi gângăniilor; 10. Sf. George (23 Aprilie); 11. Sf. Nicolai (6 Decemvrie); 12. Sf. Procopie (8 Iulie); 13. Pocroavele (1 Octomvrie); 14. A doua zi de Bunavestire, ca vitele şi oile să fie scutite de jivinii"[144].

„În seara fiecărui Ajun, oile se afumă şi se stropesc cu aghiazmă, pentru însănătoşare, iar în ziua Bobotezei, pe timpul sfinţirii apei Iordanului, oile se scot afară din staulul lor, ca ele – deşi din depărtare – să fie de faţă la această sfântă lucrare. Cu aghiazma Iordanului se stropesc, apoi, atât oile, cât şi hrana lor, ca oile, peste an, să fie scutite de boli.

Ca lupul să nu se apropie de stână, baciul, îndată după suirea oilor la stână şi mânarea lor în parcan, împrejură parcanul, de 3 ori, în pielea goală. Ca dihăniile să nu „zică", adică să nu facă nimic rău oilor, baciul, la cea de-a treia „împrejurare", zice: „Cum am împrejurat, de 3 ori, stâna şi n-am zis nemică, aşa lşi tu, dihanie, n-ai voie să zici nemică oilor!".

Lupul, vara, nu zăhăie oile, la stână sau şi la gospodăria omului, dacă se ia o bucată de potcoavă de cal, găsită pe drum, şi se pune în şperla (vatra focului) de pe vatra stânii, unde trebuie să steie până la mutarea stânii în alt loc şi unde potcoava iarăşi se pune în foc.

Când intră ciobanii în vatră, iau foarfecele şi, legându-le cu aţă, le pun undeva, deoparte, pentru a lega gurile dihăniilor.

Gospodarii care ţin oi postesc lunile de peste an şi Vinerea Mare, ca oile să fie ferite de dihănii şi şerpi.

Ca dihăniile şi, mai ales, lupii să nu nimerească vreo oaie şi

[144] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, p. 25

s-o mănânce, se fierbe ceva în vatră şi, ridicându-se ulcica sau căldarea de pe vatră, urma ei se împrăştie, căci, făcându-se aşa, jivina aşa nu va da de urma oii cum nu se poate da de urma spuzei împrăştiate.

Ca gurile dihăniilor să fie astupate şi, aşa, oile ferite de dânsele, se unge gura cuptorului, în ziua „Ciudei" (adică Minunii Arhanghelilor Mihail şi Gavril, pe care Românii o ţin în postul cel mare).

Îmbolnăvindu-se vreo oaie, se fac 2 focuri vii, se ia iască şi se aprinde la acele focuri, se încălzeşte, apoi, la focurile acelea oleacă de apă, cu care se spală oaia bolnavă. Mânând-o, apoi, prin cele 2 focuri, oaia se vindecă.

Ca oile îmbolnăvite la stână să se însănătoşeze, se face, pe un dâmb, o groapă, în pământ, prin care trebuie să treacă fiecare oaie. Oile se stropesc, apoi, cu apă în care s-au stins cărbuni. Ciobanii care trec oile trebuie să fie în pielea goală. După ce toate oile au trecut prin acea groapă, apoi se trece şi un câine, pe care, apoi, se duce toată boala şi care dispare de la stână, ducându-se pe lume, de unde nu se va mai întoarce. După o procedură ca aceasta, oile, de bună seamă, se însănătoşează.

Îmbolnăvindu-se vreo oaie de limbar, baciul pune lemn de tisă la mocnit în apă şi, dacă oaia bolnavă bea din apa aceasta, atunci se vindecă.

Dacă sângeră o oaie, pentru că a mâncat vreo buruiană pe care paingănul şi-a făcut casă, atunci i se taie, cel mai târziu până într-un ceas, o ureche, din care se scură sângele cel rău. O seamă de ciobani obicinuiesc, la prilejul de sângerare, să sângereze oaia, slobozindu-i sângele, cu cuţitul, dintr-o vânuţă de pe frunte, de deasupra ochilor.

Oile capătă şi vărsat, adică nişte bubuţe peste tot trupul şi piept. Oile bolesc şi de ocniţă, dacă beau apă stătută, care se strânge în coşniţă şi ajunge în maiul cel negru. Boala aceasta n-are leac.

Îmbolnăvindu-se oile, la stână, fără să se ştie de ce boală, atunci baciul sau unul din ciobani îi stânge cărbuni în apă neîncepută,

din care îi dă să bea.

Ca şerpii să nu se apropie de dobitoacele şi oile oamenilor, se afumă ele şi grajdurile lor cu busuioc şi tămâie, cu care se şi înconjură grajdul, în ziua de Sf. Alexie.

Oaia muşcată de şarpe o tămăduieşte baciul mergând spre dânsa, fără a se uita înapoi, şi spălând-o, pe la pulpe, cu apă neîncepută, luată dintr-un izvor cu o ulcică nouă de lut, care apă o amestecă cu rădăcinile a 9 fire de iarbă, ale căror vârfuri le ţine în mână şi, apoi, îi dă să beie dintr-însa, după ce a spălat cu acea apă şi acele fire de iarbă locul muşcat şi spinarea oii.

Nevoind oaia să beie din acea apă, îi toarnă în gură, cu de-a sila, zăr călduţ şi o descântă, aşa ca nimene să nu audă descântecul, recitat de 9 ori şi foarte încet (…).

Alţii lecuiesc oile muşcate de şarpe în următorul chip:

Merg la un izvor, fără a vorbi cu cineva, iau apă neîncepută şi 3 fire de iarbă nemuşcată, pe care le pun în ulcica cu apă, şi descântă (…). Acest descântec se zice de 9 ori, apoi se sting cărbunii pe secure, îndărăpt de 9 ori, până la unul şi, deci, niciunul, se spală oala şi se mai zic următoarele:

„De diochi
De mirare
De strigare
De făcătură
De minune
De năjit
De pricăjit”.

(Năjitul este îmbolnăvirea ţâţelor la oi, din care cauză se mulge sânge, dar şi durerea de urechi la om).

O seamă de baci obişnuiesc încă să afume oaia muşcată, după spălarea ei cu apă, în care s-au stins cărbuni, cu putregai de răchită.

Oaia muşcată de şarpe se vindecă, dacă se oblojeşte locul muşcat cu buruiana şerpelui, care constă din 3 rămurele, cu cel din mijloc mai scurt şi o floare albastră foarte mică.

O seamă cred că, ungându-se oaia muşcată de şarpe cu usturoi, ea s-ar vindeca.

Oaia muşcată de ţâţă îşi pierde ţâţa, fiindcă-i pică.

La caz că se năjeşte, adică se umflă pulpa unei oi sau se fac bube pe pulpe, atunci oaia se descântă aşa:

„Fugi, năjite, pricăjite,
Că te-oi prinde pe cărare
Şi te-a iubi fată mare,
Pe cât îs eu fată mare!”.

(După descântec, pulpa trebuie masată. Comunicat de Ioana, soţia lui Grigorie Cotos din Straja).

Năjitul se mai vindecă dacă oaia se mulge printr-o gaură făcută într-o pietricică de Curcubeu sau printr-o bortă de cute, adică gresie, sau printr-un inel de cununie.

O seamă de baci vindecă năjitul la oi, ungând pulpa oii cu humă, luată de pe un spălător şi, apoi, afumată cu putregai de răchită.

Oile se îmbolnăvesc şi de albeaţă şi, atunci, li se pune în ochi făină de păpuşoi sau scuipit de tabac sau zahăr pisat. Alţii ard un culbeci alb, uscat, şi suflă, printr-o ţeavă, cenuşa lui în ochiul bolnav sau iau o broscuţă galbenă şi roşie pe pântece şi freacă cu dânsa ochiul cu albeaţă.

Şchiopătând vreo oaie, pentru că s-a mustit, adică i s-a infectat pielea între rateţe, atunci piciorul cel bolnav se curăţeşte între rateţe, unde se pune sare, răşină şi măcriş, pisate la un loc, sau numai lut sărat, şi se leagă piciorul, ca cele puse să nu cadă.

Dacă oaia care a mâncat o buruiană cu paingăn se umflă, i se toarnă, înlăuntru, zăr călduţ sau lapte dulce sau se freacă bine şi

i se sloboade sângele dintr-o ureche.

Românul crede că laptele de oi, turnat în focul aprins de fulger, are darul de a stinge acel foc, dar el este şi leac pentru durerea pieptului.

Cea mai grea boală a oilor este gălbeaza, căreia îi mai zic moartea oilor. Oile se îmbolnăvesc de gălbează dacă pasc prin locuri mlăştinoase, unde pe iarbă se află un vierme (distomum hepaticum), care, odată cu iarba, intră în ficatul oii şi-i căşunează moartea. Deci, oile trebuie păzite, primăvara şi toamna, să nu pască pe locuri umede, nici pe otavă sau trifoişte, până nu se ridică roua. Cel mai bine-i dacă, toamna, oile pasc pe mirişte.

Oaia care toamna-i voioasă îi, de bună seamă, şi sănătoasă, pe când aceea care scapătă de picioare e gălbăgioasă.

Oile molipsite de gălbează se cunosc după ochii lor **văscuţi** în seu, adică au seu pe dinlăuntrul pleoapelor, pe când cele cu ochii roşii sunt sănătoase.

Oile gălbăgioase se cunosc şi pe următorul semn: ningându-le, iarna, omătul, acesta uşor se topeşte pe dânsele, pe când pe cele sănătoase, foarte greu. Cele gălbăgioase se cunosc şi pe aceea că n-au lapte şi mieii lor trebuie **aplecaţi** la alte oi. Oile acestea nici nu trebuie băgate în iarnă, căci pier, desigur, de gălbează.

Oilor băgate în iarnă li se dă, întâi, ovăz. Alţii taie o oaie, înainte de a băga oile în iarnă, şi pun maiul, în cuptor, la fript. Dacă maiul se face vârtos ca mălaiul, atunci oile sunt sănătoase; dacă, însă, maiul se risipeşte, atunci oile sunt gălbăcioase şi se taie.

O seamă de gospodari apără, cu folos, oile lor de gălbeaza provenită şi din mâncarea plantei fierea pământului (Erythrarea centaurium), pe care se ţine viermele gălbezei, dându-le să mănânce, toamna târziu şi primăvara, în toate dimineţile, pleavă de cânepă sau, de trei ori pe săptămână, în postul cel mare, sămânţă de cânepă, amestecată cu hrean, dumicat mărunţel, şi cu uruială sărată.

Alt mijloc de a vindeca gălbeaza este că, în moare de pepeni,

se pune chipăruşă, piatră vânătă şi mujdei de usturoi, care se fierbe şi, apoi, după ce s-a răcit, se toarnă, în fiecare oaie, câte un polonic mic (o seamă fierb chipăruşă în horilcă şi-o dau oilor să beie, după ce s-a răcit). Alţii împiedică, la început, lăţirea gălbezei în oaie, dându-i să mănânce, în tărâţe, cenuşă de tei, amestecată cu nisip mărunţel.

Îmbolnăvindu-se mieii, se toarnă în ei apa în care s-a amestecat dihil pisat, adică planta numită diclie.

Gheochii = diochii oilor sau mieilor se vindecă dacă li se sting 9 cărbuni în apă neîncepută, cu care se stropesc, spunându-li-se descântecul:

„Ochi boldiţi,
Ochi răhniţi,
Ochi ghe diochi,
De te-o gheochiet fată,
Să-i crape ţâţele şi cosiţa,
De te-o gheochiet barbat,
Să-l văd şi pe el crăpat!”.

Dacă le crapă oilor ţâţele, atunci se ung cu untură de pe maţele porcilor sau cu unt de oi şi ţâţele îndată se moaie, şi oile slobod laptele.

Când laptele ce fierbe dă în foc, atunci focul trebuie huscuit, adică trebuie presărat cu sare de huscă (căpăţână de sare albă) şi cu ceva iarbă verde. Se mai toarnă şi apă în foc, pentru ca oile să nu se spuzească, adică să nu facă spuze (bube lungi ca negeii, pe ţâţe), care, la muls, se sparg şi slobod sânge.

Cărbunii pe care a curs laptele se strâng undeva, la o parte, ca nu cumva să calce cineva pe ei, pentru că, atunci, ţâţele oilor s-ar face călcători sau cioaşpe, adică nişte bube albastre, mari cât aluna, şi, atunci, oile nu stau la muls.

Întâmplându-se ca o helgie să muşte vreo oaie de pulpă sau

de altă parte a trupului, atunci se ia burdujel de helgie şi se toarnă prin el apă, de 9 ori, pe locul muşcat. Alţii spală oaia muşcată cu acea apă peste tot trupul şi-i dau chiar de băut apă petrecută prin burdujel.

Îmbolnăvindu-se vreo oaie sau vreo vită de arici, i se dau de mâncat măţişoare, sfinţite în ziua de Florii.

Dacă oile pier sau ies vara în pripă, fără să fie sângerate, atunci au şopârlaiţă. La boala aceasta, li se dă de băut apă, în care a mocnit buruiana şopârlaiţă. Boala aceasta poate fi stabilită cu certitudine, dacă, tăindu-se oaia şi desprinzându-se picioarele de coaste, găsim, acolo, carne galbenă.

Îmbolnăvindu-se oile de răceală, ele colnicează sau colnicesc. Atunci li se vâră păr de pe capul unui om în urechi şi tot astfel de păr li se leagă la picioare. Alţii practică următoarea metodă de vindecare a acestei boale: iau o oaie din cele bolnave, o duc pe o punte, unde o învârtesc de 3 ori îndărăpt şi, apoi, îi taie capul; atunci, celelalte oi se vindecă şi ele.

Umflăturile la oricare parte a capului oii se vindecă oblojindu-se umflătura cu nalbă şi cu miere, până ce umflătura se sparge.

Tusa oilor se vindecă, dându-li-se de băut, dimineaţa, înainte de a paşte, apă în care a mocnit, o zi şi o noapte, o rădăcină de stege sau steghie.

Mieilor care colnicesc li se oblojesc picioarele cu lemn de tulopchină (un lemn ca nucul şi tare ca sârma, cu o floare roşie) şi păr din cap de om.

De răceală, oile şi căpchiază, adică fac viermi în cap. Boala aceasta n-are leac. Ca să nu se umple şi celelalte oi de capchie, i se taie oii bolnave capul, la fel ca la cele ce colnicesc.

Apa cu care s-au spălat găleţile, la stână, trebuie să se verse numai într-un loc curat, unde nu se calcă cu picioarele, căci, de altfel, oile capătă iar călcători şi felurite bube.

Se crede că nimeni nu-i în stare să strice, adică să ieie laptele oilor.

Untul de oi este leac, căci, dacă cineva şi-a smintit sau sclintit sau vulcezit mâna, de i s-a umflat, atunci, ungându-se mâna bolnavă cu unt de oi şi pălindu-se (încălzindu-se la foc, până ce untul s-a uscat, intrând în mână), mâna se vindecă.

Dar şi staulul oilor e de leac, căci caii care nu se pot uda se duc în staulul oilor şi mirosul oilor le uşurează udatul. Şi copitele cailor nepotcoviţi, roase şi din cale-afară micşorate, cresc curând, dacă, mai multe zile, caii stau în staulul oilor"[145]..

Civilizaţia păstorească are şi un calendar propriu, preistoric şi acesta, dar suprapus peste calendarul creştin, practicile păgâne (de la „pagane", care, în latină, înseamnă „sate") beneficiind, astfel, de-a lungul timpului, de acceptul tacit al Bisericii.

„În ziua de Florii, sosind gospodarii, acasă, de la biserică, ating cu mâţişoarele (stâlpările) sfinţite vitele cornute şi oile, pentru ca, peste an, să fie aşa de înflorite ca mâţişoarele din acea zi.

În presara Sfântului Gheorghe, se aleg mieii, iar în dimineaţa zilei de Sfântul Gheorghe se mulg oile şi, din întâiul lapte muls, se face caşul, care se duce jertfă la biserică, ca oile, în cursul verii, să aibă multă mană. Tot în acea zi, se porneşte trâmbiţa oilor, care durează până la Sâmedru (Sfântul Dimitrie).

Presara Sfântului Gheorghe este foarte primejdioasă pentru oi, căci atunci îmblă vrăjitoarele şi strigoii pe la târlele oamenilor şi iau mana, adică laptele oilor, zicând „Să le rămâie ud şi baligă!". Dar aceşti răuvoitori abat şi pe la stâni, în acelaşi scop, unde îngroapă, în poarta stânii, sare şi tărâţe, şi oile care trec peste aceste îşi pierd mana. Pierderea manei poate fi împiedicată sau, dacă e acu pierdută, poate fi redobândită, dacă respectivele oi se spală pe spinare, de trei ori, cu udul lor.

O samă de Români mulg oile şi de Paşti, fac caş şi-l duc la biserică, dimpreună cu pasca, la sfinţit. Caşul acesta e socotit, apoi,

[145] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 23-32

ca leac împotriva frigurilor.

Românul, de dragul oilor sale, se lipseşte, în ziua Sfântului Gheorghe, şi de somn, ca nu cumva să ieie somnul mieilor.

O strânsură de mai multe oi se numeşte botei, iar o mulţime de 500-1.000 oi, turmă, care poate forma o stână.

La Sfântul Gheorghe, se aleg oile, cele mulgătoare, de cele sterpe, şi se iau şi mieii de la oi. Atunci se năimesc ciobanii, cârlanarii şi baciul.

Mieii înţărcaţi se trimit la vreo păscătoare dintr-o pădure, căci acolo le merge foarte bine şi miţele (lânele) se fac negre ca mura, pe când mieii care pasc pe câmp devin roşietici…

Oile se tund în săptămâna de după Sfântul Gheorghe, când dă căldura, iar mieii, abia între Sâmpetru şi Sântilie.

Tunsul se începe de la fruntea oii, merge peste spinare şi sfârşeşte pe ambele părţi ale trupului. O seamă pornesc cu tunsul de la cap, grumaz, merg până la picioarele cele de dinainte, de unde, apoi, o duc până la spinare. Oile tunse trebuie ferite, mai ales în timpul nopţii, de răceală, care este în stare să le bolnăvească de sânger.

Înainte de a începe tunsul, se face, cu foarfecele, cruce în fruntea oii, fiindcă norocul oii este în frunte şi pentru ca oaia să fie ferită de orice beteşug…

Lâna, adunată din tunsul oilor, trebuie cântărită cu dreptate, căci, dacă cineva se încumetă să şterpelească ceva dintr-însa, pe furiş, atunci urmează, de bună seamă, pagubă între oi.

Lâna unui miel, numită mniţ, e mai puţin preţ decât cea a unui miel noaten, adică cea de pe o mioară sau de pe un berbec de un an, şi lâna noatenului e mai puţin preţuită decât cea a unei oi bătrâne.

Lâna oilor, nu numai că-l îmbracă pe Român, dar îi este şi de leac împotriva reumatismului, care se vindecă, dacă bolnavul se înveleşte cu dânsa la mâini şi la picioare sau stă, trei ore, în apa în care s-a spălat lâna, căci ursucul, adică grăsimea din lână, scoate reumatismul din trupul omului.

Mortului, însă, nu-i bine să-i dai ceva haine de lână, căci, la judeţul de apoi, pământul va arde şi, arzându-le lâna, le va pricinui un miros rău.

Oile pot fi stricate, dacă li se ia, din urmă sau din lapte, când li se fac moţochini, adică umflături vârtoase pe pulpe.

Timpul farmecelor şi stricării laptelui începe cu seara Sfântului Andrei şi durează până la Dumineca Mare. Cel mai primejdios timp pentru oi este presara Sfântului Gheorghe. De la Rusalii, însă, şi până la Sfântul Andrei, farmecele nu mai au nici o putere"[146].

Din vremuri imemoriale, pregătirea, organizarea şi exploatare stânei se fac după acelaşi tipic, inclusiv în Marginea zilelor noastre:

„Strânsoarea pentru stână se face în următorul chip: cutare gospodar arendează, pe timp de o vară, un munte sau o păscătoare. Arendaşul acesta adună oile pentru vărat. Tot el îşi năimeşte, la Sfântul Gheorghe, un baci şi câţiva ciobani cârlanari.

Strânsoarea oilor se face la două-trei săptămâni, înainte de Duminica Mare. Proprietarii oilor, adică sâmbraşii, plătesc pentru branişte, adică pentru păscătoare sau, mai bine zis, pentru văratul unei oi suma hotărâtă în tocmeală şi încă ceva pe deasupra, pentru sare, însă, Dumineca, nu li se dă de lins oilor, pentru că, atunci, le-ar curge ochii.

Sâmbraşii mai dau şi mai dau şi câte o ocă de făină de păpuşoi, pe care o duc la stână, când se suie să-şi ieie brânza.

Sarea se pune, în timp senin, peste noapte, pe crivăli, adică crăcane sau furci de lemn. În fiecare stână, se află 4-5 crivăli de felul acesta.

Braniştea unei stâni constă din cel puţin 2 sau 3 mutări, adică locuri de păscut. Când, într-o păscătoare, se găteşte păşunea, atunci

[146] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 5-8

oile se mută în alt loc, încă nepăscut.

Dacă, la o astfel de mutare, o stână întâlneşte în cale o altă stână, care şi ea se mută, atunci ciobanii din ambele stâni caută să încunjure cealaltă stână cu stâna lor. Această încercare stârneşte multă supărare, sfadă, ba chiar şi păruială, pentru că se crede că stâna care a încunjurat pe cealaltă i-a luat celei încunjurate şi laptele.

La stână, se împarte fruptul, mai întâi sâmbraşilor cu mai multe oi şi, apoi, celor cu mai puţine; cei din urmă ies mai bine la capăt, pentru că – zice credinţa – caşul lor este cu mai mult saţ.

Arendaşul se învoieşte, pentru frupt, cu sâmbraşii oilor, cu baciul şi cu ciobanii năimiţi pe măsură, adică la ocă; şi sâmbraşul primeşte câte 3 ocă sau 5 kilograme, de oaie, tot aşa, baciul, adică de la toate oile cam 6-7 vedre de caş, iar ciobanii, 4-5 vedre, dacă timpul verii este mistreţ, adică nici prea sec, nici ploios.

Untul strâns este al baciului, al ciobanilor şi al strungarului.

Dacă învoiala se face pe cumpănă, care-i şi cea mai dreaptă, atunci sâmbraşul, care are oi mai bune de lapte, capătă şi cel mai mult caş.

Lucrul se face aşa: oile fiecărui sâmbraş se mulg, pe rând şi deosebit, într-un vas anumit şi baciul măsură cantitatea mulsă, cu un băţ numit carâmb, încrestându-l cu o crestătură; ia, apoi, un alt băţ, lung cât măsura carâmbului, de la crestătură, până la capătul de jos, numit răbuş sau ţincuş, şi-l dă sâmbraşului. Carâmbul, cu crestăturile tuturor sâmbraşilor, rămâne la baci.

Venind sâmbraşul, după 7 săptămâni, să-şi ieie fruptul, baciul ia răbuşul sâmbraşului şi, după ce-l aseamănă cu carâmbul său, îl vâră în apa din căldare, care trebuie să ajungă până la înălţimea răbuşului, apoi cântăreşte acea cantitate de apă şi-i dă sâmbraşului de 10-12 ori atâta caş, cât a tras la cântar acea apă.

O samă de baci obicinuiesc a cumpeni laptele unei oi de la o

mulsoare şi, apoi, dau sâmbraşului de 10-12 ori atât caş. Carâmbul şi răbuşii (ţincuşii) au valoare numai pentru o vară şi sâmbraşul care şi-a primit fruptul de la oile sale trebuie să predeie răbuşul la mâna baciului.

O samă de sâmbraşi dau oilor, cu câteva zile înainte de suire la stână şi mulsoare, să mămânce sămânţă de cânepă sau mătrăgună cu slatină, ca oile lor, la mulsoarea de cumpănă, să deie mult lapte. Alţii le dau să mănânce, în seara Sfântului Gheorghe, câte o bucăţică de pască, sfinţită în ziua de Paşti. Alţii le dau tărâţe, de cele care le pun, la Ajunul Bobotezei, supt faţa de masă, dimpreună cu ceva fânicel sau otavă, care se stropeşte de preot cu aghiazmă. De acestea se dau oilor în scopul ca ele, peste an, să fie sănătoase"[147].

Stâna, aşezată, la Marginea, pe Dealul Stânii, în vecinătatea Pârâului Stânii, se organiza ritualic, o parte dintre practicile vechi supravieţuind şi astăzi:

„După ce s-a făcut strânsoarea oilor şi arendaşul şi-a ales un baci şi ciobani, aceştia merg, cu câteva zile înainte de sosirea oilor, de obicei în 21 Aprilie, adică în ajunul Sfântului Gheorghe, de aleg locul pentru stână şi fac părcanul, apoi coliba (în Roşoşa îi zice coşmagă, iar în România, aciotă) şi strunga stânii.

Părcanul este un gard de drugi, înşiraţi cam câte 7-9 între 4 pari, bătuţi în pământ şi legaţi la un loc cu câte un gânj de cepuri de brad. La şes, părcanul se face dintr-un gard împletit din nuiele. Terenul cuprins în părcan este cam o falce de loc.

În mijlocul părcanului, se face coliba sau stâna, înţepenindu-se patru furci de lemn de brad sau molid în pământ, care, apoi, se prind cu pari şi se leagă cu gânji; în urmă, coliba se corneşte, se leţueşte şi se acoperă cu draniţă. Înainte vreme, coliba se acoperea cu foltea, adică scoarţă, jupită de pe molizi, pe care se aşezau pietre grele, ca vântul să nu poată descoperi coliba.

---

147 DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 8-11

În colibă se face, pe un stâlp bătut în pământ, un pod de scânduri, acoperit cu draniţe, numit cămarnic, pentru păstrarea caşului. Cămarnicul, mai demult, se făcea afară, cam trei paşi de la colibă, astăzi, însă, se face numai în colibă, ca nu cumva să se piardă ceva caş.

În colibă, se pune o furcă de lemn, prins sus de dânsa cu un gânj şi care stă, jos, într-o scobitură de lemn, aşa că lemnul se poate răsuci în dreapta şi stânga. Acest lemn, numit vârtej, are, la mijlocul său, o dăltuitură, in care intră un capăt al altui lemn, numit cal, pe al cărui capăt încrestat, care ajunge cam până la mijlocul colibei, se aşează toarta căldării, sub care arde un foc răzimat de un butuc, numit naclad. Aceasta scuteşte peretele colibei de foc şi ţine focul necontenit nestins. Din acest foc nu este bine să se deie cuiva cărbuni, căci, atunci, cu ei, împreună, s-ar da şi somnul ciobanilor, care şi aşa este foarte scurt.

Pe naclad nu se şede, căci, dacă cineva ar şedea pe un capăt al lui, atunci oile se împărţesc, adică nu se ţin la un loc şi sunt greu de păzit.

Într-un ungher al colibei, se bate acarniţa, adică traista în care ciobanii ţin acele, foarfecele şi alte mărunţişuri trebuincioase.

Dinaintea colibei sau stânii, se îngrădeşte o ogradă, adică o bucată de loc, unde se taie lemnele trebuincioase şi se spală găleţile, care, apoi, curate, se anină de sărcior, adică într-un vârf de fag, cu mai multe cornări, tăiat şi înfipt în pământ, ca pe cornării lui să se scurgă şi usuce găleţile stânii.

Lângă colibă, se face strunga, adică locul unde se mulg oile. Se trag, adică, 3 pereţi spre colibă. Într-un perete, sunt zăvoară, adică un fel de poartă, pe care se mână oile în strungă, care trebuie să fie aşa de largă, ca să cuprindă toate oile.

Al doilea perete al stânii este cu totul închis. Al treilea formează strunga propriu-zisă. Ea constă din spătare, adică leaţuri înfipte în pământ. Distanţa dintre două leaţuri este cam de un cot, adică aşa

de mare ca între două leaţuri să poată trece o oaie. În fiecare strungă, se află, de obicei, trei, adică pentru 3 rânduri de oi şi 6 mulgători.

Spătarii au o înălţime cam de 2 coţi şi se sprijină de o lungă prăjină, numită **ceriu**, care se ţine strâns de spătari printr-o altă prăjină, numită durobeaţă. Durobeaţa este tot atât de lungă ca şi ceriul, de ale cărui capete este prinsă cu gânji.

Spaţiul între spătari constă dintr-o împletitură de nuiele sau din scânduri.

Intrările strungii se numesc strunguşoare sau strunguţe. Aici şed, faţă în faţă, câte 2 ciobani şi mulg oile, pe care băiatul numit strungar le mână la muls. Strungarul este ajutătorul baciului.

Ciobanii, înainte de muls, se aşează, câte doi, înaintea unei strunguţe, pe scaun sau ţoldac, adică un butucaş de lemn, aşa ca genunchiul drept al unuia să ajungă genunchiul stâng al celuilalt şi, aşa, să formeze un unghi şi, prin urmare, o stavilă, ca nici o oaie să nu poată trece nemulsă prin strunguţă.

Ciobanii aşezaţi la strunguţe, cu mânecile cămeşii suflecate în sus şi prinse la umăr cu un nasture, strigă, către băiatul strungar „Mână!". Acesta, atunci, mână oile în ţarc, adică în ocol, şuierând şi strigând hurăst, strigăt care indică oilor direcţia încotro să meargă, ca, bunăoară, hăis şi cea, uzitate la mânatul vitelor cornute.

Oile mulse ies din strungă, în dreapta şi stânga, în părcan.

Strunga de dinainte, adică acolo unde şed şi mulg ciobanii, este acoperită cu draniţe, ca să fie scutită la vreme de ploaie.

La fiecare stână se mai află, în preajma stânii şi ogrăzii, încă şi câte-o colibiţă, acoperită cu scoarţă de molid şi numită zavatră, unde veghează, în fiecare noapte, lângă focul aprins, câte un cioban, întovărăşit de câte un câine, şi păzeşte oile, în timpul nopţii, de oameni răi şi dihănii. Aceşti ciobani au rândul, adică de perindă, să meargă, dimineaţa, după mulsoare, cu oile la păscut. Baciul, însă, şi ceilalţi ciobani, care nu-s de rând, dorm în stână, pe o mare scoarţă de molid, având sub cap câte o perinuţă, umplută cu bugeag (adică

muşchi), şi acoperiţi fiind fiecare cu sumanul său, care, de altfel, la stână, se îmbracă numai pe timp de ploaie”[148]

Focurile vii, elemente purificatoare ancestrale, dar şi metodă dibace de a păstra focul multă vreme aprins, fără mare cheltuială de combustibil şi fără a pune în pericol mediul înconjurător, înseamnă o datină care s-a pierdut, dar care ar trebui reluată şi cu ocazia oricărei manifestări folclorice tradiţionale, pentru că, în fond, focul viu simbolizează şi menhirul (piatra căzută din cer), deci un simbol sacru şi păstoresc, dar şi meşteşugăresc (din menhir au făcut fierarii cele mai tari săbii, după cum o demonstrează şi mitul lui Siegfried):

În lumea păstorească, „e obicei străvechi că, dacă sosesc oile la stână, se aprind două focuri vii dinaintea strungii.

Focul viu se face luându-se o bucată de lemn, care se despică la ambele capete, iar în despicături se pune iască.

Apoi se înţepenesc două scânduri, una în faţa alteia, în pământ, după ce s-a făcut, cam în mijlocul lor, câte o bortă, în care se vâră, în uşor, capetele lemnului cu iască.

După aceea, se leagă acest lemn, care trebuie să aibă forma unui vălătug, c-o funie, aşa ca el, fiind tras de funie, să se poată învârti în dreapta şi stânga.

Deci, prinde un cioban neînsurat funia de-o parte, şi altul, şi el holtei, pe altă parte, şi trag de funie aşa că vălătugul se mişcă în dreapta şi stânga, timp până când se aprind capetele vălătugului, iasca din ele şi scândura.

Imediat după aprinderea acestui foc viu, oile se mână, prin foc, la muls, ca ele să fie scutite şi ferite de boli şi dihănii, şi nimeni să nu le poată lua mana.

Acest foc viu arde, în locul unde s-a aprins, fără să se mai pună lemne pe dânsul, până se stinge de sine.

Din acest foc viu nimeni n-are voie să ieie cărbuni, spre a

[148] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 11-15

aprinde alt foc sau pentru aprinsul lulelelor, pentru că el este viu.

Câteodată, se fac focuri de acestea la fiecare mutare a oilor din loc în loc. Dar foc viu e bine să facă omul nu numai la stână, ci şi pe lângă casă, şi anume de Paşti şi de Sfântul Gheorghe, căci focul ista are darul de a apăra vitele de muşcatul şerpilor, de deochi, de dihănii şi altele…

În timpul cât petrec oile la stână, ciobanii n-au voie să îmble la joc şi petreceri, căci, de altfel, oile îşi pierd laptele, ba chiar şi iese, adică se trec"[149].

Mulsul oilor şi facerea caşului determină o întreagă artă culinară păstorească, aceeaşi din vremuri ancestrale.

„La prima mulsoare a oilor, se pune, în găleată, un ban de argint, sare mare şi două fire de urzică, apoi se mulge laptele, ca oile să fie iuţi, adică lacome la mâncare, cum sunt oamenii de lacomi după argint şi cum de iute este urzica, şi ca bulzul (caşul) să fie dulce, cum e sarea în bucate de dulce.

Găleata în care se mulge laptele este un polobocel, cu cercuri de lemn sau de fier, care, la fund, este ceva mai larg decât la gură. Două din doagele lui, care stau faţă în faţă, sunt, sus, mai lungi decât celelalte şi găurite cu borţi, numite urechi, prin care se vâră un baier, adică o nuia groasă.

După mulsoare, baciul şi ciobanii prind, cu mâna dreaptă, de mijlocul baierului şi duc găleţile, cu laptele muls, din strungă, în colibă, unde le aşează lângă budacă, un ciubăr înalt, cu gura mai largă decât fundul, şi înzestrat, şi el, cu urechi.

Apoi, toţi îşi spală mâinile, precum o făcuseră şi înainte de muls, şi unii din ciobani pleacă cu oile, alţii, însă, rămân în stână. După ce baciul a făcut rânduială cu laptele, spală găleţile şi face şi alte trebi de ale stânii.

---

[149] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 16, 17

Baciul, la rândul său, ia câte o găleată cu lapte şi strecură laptele printr-o strecurătoare, adică o bucată de pânză de cânlţi, de 2 părţi cu şfere (cu sfori la ambele capete – n.n.), care se ţine, cu dânsele, peste hârzobul de deasupra budăcii.

Hârzobul este un cerc de lemn, pe deasupra căruia se leagă, cruciş şi în toate părţile, aţe groase de cânepă. El are menirea să ţină strecurătoarea deasupra budăcii.

Apoi, baciul ia, din cigorniţă (un fedeleş cu cheag), cu un polonic de lemn, 2-3 polonice de cheag, după mulţimea laptelui, le toarnă în budaca cu lapte şi mestecă, cu polonicul, cheagul în lapte, face semnul crucii deasupra lui, pune capacul de lemn deasupra budăcii, pe care a aşezat-o dinaintea focului, ca laptele să se încălzească ceva şi o mai acoperă cu un suman, ca laptele să nu se răcească.

Cheagul trebuincios se pregăteşte în următorul chip: Se ia un miel frumos, imediat după ce l-a fătat oaia, şi se închide într-un coteţ podit, unde nu se află nimic de mâncare. De aici, se scoate mielul numai la supt. După două săptămâni, mielul se taie şi i se scoate rânza, în care se află un fel de căşuţ. Rânza aceasta se sărează şi se anină în drăgar, în dreptul hornului, unde stă cam 2-4 săptămâni, să se usuce. Pentru facerea caşului, se ia, deci, căşuţ de acesta, se lungeşte cu zăr şi se toarnă în cigorniţă, iar de aici, cu polonicul, în budaca cu lapte.

Laptele, după 1 ½ – 2 ore, se prinde şi, atunci, baciul descopere budaca şi bate bine laptele în budacă, cu un bătălău de lemn, numit roată, aşa că laptele se face, iar, ca laptele cel dulce. Această procedură se face numai după ce baciul, mai întâi, a înfipt bătălăul în lapte şi a luat 2-3 polonice de zăr, ieşit deasupra laptelui, şi l-a turnat în cigorniţă, ca cheagul să nu se sfârşească.

Bătălăul este un băţ tare, cam de un metru lungime, înţepenit, în mijlocul a 2 tălpi de lemn, puse cruciş, prin care trec, jur-împrejur, 3 rânduri de vergele, din care fiecare formează un cerc.

Baciul, după procedura arătată, îşi suflecă mânecile cămeşii,

îşi spală mâinile, apoi bagă o mână în budacă, ocoleşte laptele dimprejur, până se îndeseşte, aşa că devine vârtos, apoi strânge bulzul (caşul din laptele ieşit din mulsoarea tuturor oilor), îl scoate afară şi-l pune pe strecurătoarea de deasupra unei budăcuţe şi-l scurge de zăr, apăsându-l de 3 ori.

Acest prim bulz, numit cocârtiţă se taie în felii şi se împarte între toţi sâmbraşii care se află la stână, ca toţi să se îndulcească din mana oiţelor.

Baciul scurge bulzul, aşezând hârzobul şi strecurătoarea pe prima budacă, şi punând caşul pe strecurătoare, unde-l rumpe în 4 bucăţi, ca să se scurgă mai bine. Apoi ia caşul, cu strecurătoare, cu tot, şi-l anină, de şferele strecurătoarei, în cui, unde stă până a doua zi, dimineaţa, sau până la al treilea lapte, când se ridică, de aici, făcând loc altui caş, şi se pune pe podul din comarnic.

După ce a pus caşul în cui, baciul toarnă zărul, ieşit din caş, în căldarea care stă pe calul de deasupra focului din colibă. Mestecă, apoi, zărul, care clocoteşte în căldare, cu meleşteul, numit şterţ. Şterţul este un băţ, cu capătul de jos mai gros şi despicat în mai multe despicături. Mestecatul se continuă până ce zărul fierbe şi se face urda şi pentru ca urda să nu se afume sau să se prindă de căldare. Baciul mai rumpe, apoi, urda cu polonicul, ca ea să fiarbă mai bine.

Urda se scoate, apoi, din căldare, se pune într-o anume strecurătoare, ca zărul dintr-însa să se scurgă bine, într-o anume budacă, şi aşa să poată sta mult în bărbânţe şi să nu se strice.

Grăsimea care iese deasupra zărului fierbând se strânge într-o bărbânţă, în care se colboteşte (bate) până se alege untul.

Zărul, scurs din urdă, amestecat cu fulgi de urdă, se numeşte jintiţă. Băută pe inima goală, jintiţa curăţă repede stomacul.

Amintita operaţie cu laptele, zărul, caşul şi urda se repetă după fiecare lapte, adică mulsoare.

Când căldarea stânii este mică, atunci zărul trebuie fiert de mai multe ori, ceea ce durează până noaptea, târziu, şi bietul baci,

pe la Sâmpetru, când este mult lapte, n-are maică defel de somn.

Mulsul oilor se face de trei ori pe zi, şi anume primul – la 4 ore, dimineaţa, adică la mânecate, ceasul când baciul îşi trezeşte ciobanii din somn cu trâmbiţa, şi, după mulsoare, oile merg în porneală, adică la păscut, întovărăşite de ciobani şi câini.

La fiecare porneală a oilor se trâmbiţă. Din trâmbiţă sau din cimpoi ştiu zice (cânta) numai acei bărbaţi care au fost ciobani la oi şi o seamă de femei, care, ca fete, au vărat cu vitele pe munte.

Ciobanii călăuzesc oile prin păscători, purtând în mână caţa (băţul ciobănesc, destul de înalt şi cioturos la capătul de sus), şi zicând din fluierul frumos împestrit şi îngălbenit doine şi alte cântece de dor şi jale, ca să se zăbăvească. După ce se satură de cântat, îşi taie beţe pentru bâte sau lemn pentru polonice şi linguri, pe care le încrestează seara.

Pe la orele 11, la prânz, baciul iarăşi trâmbiţă, dând semn ciobanilor să vie cu oile la mulsoare. Oile se mulg şi la ora 1, după-amiazi; după ce ciobanii au mâncat, oile iarăşi trebuie să fie în porneală.

Seara, la orele 6, oile iarăşi se mulg şi, apoi, merg ciobanii cu oile, după răsăritul luceafărului, numit steaua ciobanului, adică după achindie, de iznou în porneală, până la 9 ceasuri, când oile se mână la părcanul stânii, la mas sau în sălaş sau în târlă.

Fiecare stână are câini harnici (dulăi), care păzesc oile. Numele lor e, de obicei, Negriu, Grivei, Grivor, Dâns, Cotei, Albei, Labuş, Ţigan, Tarcuş, Socical, Tambur ş.a.

Pentru ca dulăii să nu turbe, ciobanii bat în troaca dulăilor un cui de la o potcoavă de cal, găsită, sau le dau să mănânce lapte dulce, amestecat cu usturoi pisat…

La stână se află felurite vase de lemn, pentru trebuinţa laptelui, zărului, şi anume: Budace şi budăcuţe, cu capace şi toarte, cofele, cupe cu mănunchi, săpate dintr-o bucată de rădăcină, ocă, racle, polonice şi untăriţe de ales untul, care toate sunt proprietatea

baciului.

Baciul, care strânge fruptul oilor, trebuie să fie om cu dreptate, căci, în altfel, s-ar întâmpla pagubă mare între oi. El împarte frăţeşte brânza, caşul şi urda, între sâmbraşi, în fiecare săptămână, până ce i-a mulţămit pe toţi.

Oile stau la stână de la 12-16 săptămâni, în care răstimp stâna nu stă locului – după cum am amintit mai sus – ci se mută de mai multe ori, în mai multe locuri, unde este păşune"[150].

Răscolul stânei, adică desfacerea acestei forme de întovărăşire obştească (sâmbră înseamnă întovărăşire, ca şi la sâmbra plugului), începe cu plata ciobanilor, care, în curând, vor părăsi asceza autoimpusă şi se vor întoarce la petrecerile obşteşti de toamnă. „Primind sâmbraşii, baciul şi ciobanii fruptul care li se cuvine, stâna se răscoleşte, adică se desface. Lucrul acesta se întâmplă în postul Sântămăriei.

Atunci, ciobanii voioşi cântă:

Şi-apoi legea voastră, oi,
Iute treci tu, vară hăi!
Iute treci şi iat-o-i toamna
Să nu stau s-îmblu de-a valma!
Păpuşoii-s de cules,
Fete multe dintr-ales!
Grâu-i gata secerat,
Fete mândre de pupat!.

La răscol, se adună toţi sâmbraşii, înştiinţaţi de cu bună vreme, mulţămesc baciului şi ciobanilor pentru truda lor, pentru buna îngrijire a oilor şi fruptului, dorind ca „Dumnezeu să ajute cu bine şi sănătate şi la anul". Ciobanii, la rândul lor, le urează sâmbraşilor

[150] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, p. 17

ca sâmbraşii, la anul, să aibă şi mai multe oi.

În ziua răscolului, se ia puiul, adică smântâna de pe urdă. Din smântâna aceasta, apoi din făină de păpuşoi şi sare, se face balmoş. Toţi sâmbraşii aflători la stână ospătează din balmoşul acesta. Tot atunci, se mai mănâncă şi jintiţă. Jintiţa se ia cu polonicul dintr-o cupă sau dintr-un cofăiel.

Dacă, la răscol, rămâne ceva din balmoş, atunci se zice că răscolul a fost sătul, de altfel, răscolul e flămând.

După mâncarea balmoşului, sarea rămasă la stână se sfarmă şi se împărţeşte între toţi sâmbraşii, care, luându-şi fiecare oile sale, se duc, în voie bună, care încotro, la sălaşul său. Atunci, baciul vâră răbuşul, lângă un izvor, în pământ, ca nime să nu-l afle.

Oile sosite acasă, după răscolirea stânii, sunt întâmpinate de gospodină sau gospodar cu mare bucurie.

Acasă, se mulg oile cam până la Ziua Crucii, dar numai de 2 ori pe zi, adică dimineaţa şi seara. Din laptele muls, însă, nu se mai face caş, ci el se mănâncă dulce sau se prinde acru sau se amestecă cu cel de vacă, ca să iasă mai multă smântână”[151].

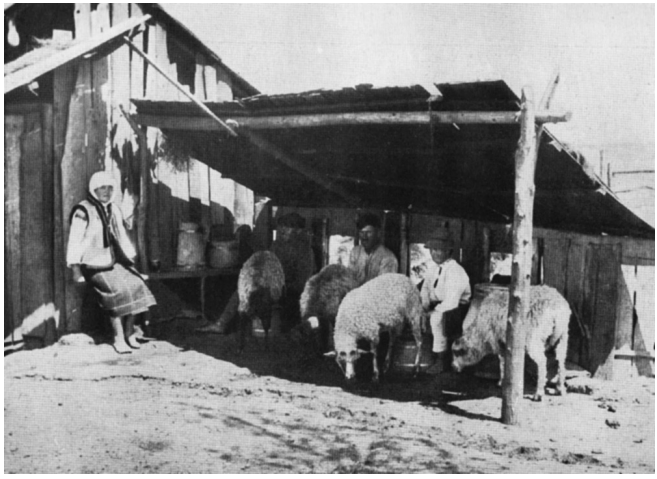

[151] DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923, pp. 17, 18

Despre meşteşugurile mărginene. Olăritul

Mărginenii sunt, dintotdeauna, cosaşi fără egal şi, pe merit, li s-a dus buhul pe toate continentele lumii. Din vechime, creşterea animalelor, lucrul la pădure şi agricultura tradiţională sunt îndeletnicirile lor de bază, deşi nici meşteşugurile străvechi nu le sunt străine, fiecare mărginean pricepându-se cum să-şi încheie o casă, de la temelie, până la acoperiş. Dar faima comunei Marginea o dă olăritul, multă vreme, adică mai bine de un veac şi jumătate, ceramica neagră de Marginea, produsă aproape în fiecare gospodărie, asigurând cele necesare traiului pentru întreaga familie. Statisticile, inclusiv cele ale lui Torouţiu, inclusiv cele, cu rol publicitar, ale gazetei bucovinene „Deşteptarea", nu-i menţionează pe olarii mărgineni, deşi, la cumpăna secolelor al XIX-lea şi al XX-lea, existau, în Marginea, peste o sută de olari, toţi anonimi, dar în aprigă concurenţă cu vestiţii olari rădăuţeni, mulţi dintre ei – mărgineni la origine, stabiliţi la Rădăuţi, adică în imediata vecinătate a târgului de oale, olari rădăuţeni ai anului 1902, precum Petru Ungurean, Constantin Băltei, David Colibaba, Ioan Scîntei, Vasile Bodnar, Ilie Marciuc, Daniil Simota şi Zaharie Marţinco[152]. Şi în tradiţia mărgineană supravieţuiesc nume de olari vestiţi, precum Vasile Magopăţ, Arcadie, Dumitru şi Vladimir Berenghean, Florea Bodale, Toader şi Dumitru Pascaniuc,

[152] CĂLINDARIUL POPORULUI BUCOVINEAN, Anul XV, 1902, p. 112

Ion Maloş, Simion Repciuc şi Onofrei Geană, urmaşii lor la fel de vredinici fiind Gheorghe, Ion şi Corneliu Magopăţ, Gheorghe, Ionel şi Radu Pascaniuc, Vasile Adochiţei sau Marius Bodnarescu.

E drept că Torouţiu, în tabele sale statistici, preluate din „Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogtums Bukowina", Heft XVII, Czernowitz 1913, deci dintr-o „publicaţie oficială, care cuprinde rezultatele celei mai recente catagrafii din Bucovina, de la 1910"[153], menţionează, în Marginea (p. 263) 24 meseriaşi români, cei mai mulţi dintr-o localitate rurală bucovineană, 2 meseriaşi evrei şi 7 străini, din acei 24 de români şi 7 străini, adică ruteni, o mare majoritate fiind olari.

Că Marginea domina piaţa ceramicii, în târgul Rădăuţilor, e lesne de dovedit, datorită unei insolite iconografii, realizată de profesorul gimnazial Ilie Vişan (se numără şi printre ctitorii revistei rădăuţene a gimnaziştilor „Muguri"), cel care, în 1934, valorifica o bună parte din colecţia de fotografii făcute de Carol Krepler prin localităţile judeţului interbelic al Rădăuţilor.

Cartea, „Judeţul Rădăuţi / în imagini"[154], cu o prefaţă trilingvă (română, germană şi franceză), cuprinde şi 5 instantanee din Marginea („Biserică romano-catolică" – p. 63, „Fete din Marginea" – p. 79, „Joc pe toloaca satului" – 84, „Dumineca la joc" – 94, şi „La munca câmpului" – 97[155]), instantanee în care mărginencele nu poartă catrinţe, precum româncele şi huţancele, ci fuste colorate, largi şi încreţite, de model galiţian.

În instantaneele din târgul Rădăuţilor („Zi de târg" – p. 115, „În piaţa oalelor" – p. 116, „La cumpărat oale" – p. 125, „La ales străchini" – p. 126[156]) doar femeile care vând oale, nu şi cele care

[153] TOROUŢIU, I. E., *Poporaţia şi clasele sociale din Bucovina*, Biblioteca Bucovinei, Bucureşti, 1916, p.57

[154] VIŞAN, ILIE, *Judeţul Rădăuţi / în imagini*", Institutul de Arte Grafice „Ed Marvan", Bucureşti, 1934

[155] Reproduse, la sfârşitul cărţii, în „Iconografie"

[156] Reproduse, la sfârşitul cărţii, în „Iconografie"

cumpără sau doar întreabă de preţ poartă fustele acelea galiţiene (Ilie Vişan precizează, în notiţele de la sfârşitul cărţii, p. XVIII, care explică fotografia „Olarul", de la p. 107, că „oale de lut se fac la Marginea şi Rădăuţi", stabilind, deci, şi o întâietate pentru Marginea), pe care, probabil, le croiau şi coseau cei doi croitori evrei din Marginea, pe care îi menţionează Torouţiu, după gustul sau tradiţia nevestelor de olari, deşi noi înclinăm să credem că este o tradiţie, olarii mărgineni trăgându-se din coloniştii ruteni de la 1776, ceramica neagră de tip Kutty însemnând încă o dovadă, în sprijinul acestei afirmaţii, asupra căreia vom mai zăbovi.

Românizarea totală a acelor ruteni s-a produs lesne, datorită condiţiilor economice (aveau de vândut produsele meşteşugului lor într-un amplu şi dens spaţiu românesc, la fel ca şi huţanii şi rutenii din Breaza, care cereau, cu astfel de motivaţii, în 29 decembrie 1899[157], şcoală în limba română[158]), iar caracterul românesc al satului Marginea nu poate fi pus la îndoială, pentru că, în fond, caracterul unei spiritualităţi este dat de adeziunea la mit, „cea care spune mai multe despre sufletul lui profund decât un mare număr de întâmplări istorice"[159], mitul mărginean, dominat de Spiritul Pământului, deci

---

[157] PATRIA, Anul III, Nr. 366, Miercuri în 5/ 17 Decemvrie 1899, pag. 2

[158] Nevoia de învăţământ în limba română era cerută de „toţi Ruşii, fără deosebire… pentru că au neapărată trebuinţă de ea, căci îs încunjuraţi, din toate părţile, numai de Români şi, încotro se mişcă, numai tot cu ei (Românii) vin în atingere. / Oraşul cel mai apropiat îi Câmpulungul şi, acolo, nu poţi nimică începe fără limba română. Pân' la Câmpulung, însă – de Putila nu mai amintim, căci îi mult mai depărtată şi nu mai merge nime la ea, pentru că ne-am prea hrănit de cămătari – avem de trecut prin Fundul-Moldovei şi Pojorâta, tot numai sate curat româneşti. Oamenii noştri îs, mai departe, mai că de-a rândul, lucrători la lemn şi, ca atari, vin încă numai cu Românii în atingere. / Şi, în fine, nici în Breaza, chiar când ne-am pune de gând să nu ieşim niciodată din sat, nu putem trăi fără limba română, căci aici au moşii întinse românii câmpulungeni. Cea mai mare parte din an, petrec ei pe aici şi ai noştri trebuie, ori de vreau, ori de nu vreau, să înveţe româneşte".

[159] ELIADE, MIRCEA, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, Humanitas, 1995, p. 208

de Zeiţa Vetrei, găsind numeroase formule de exprimare artistică, începând de la tradiţii (legende) şi terminând cu arta ceramicii.

La Marginea, după cum o probează menţionata carte a profesorului rădăuţean Ilie Vişan, nu se făcea doar ceramică neagră, necesară doar într-un anumit segment al gastronomiei rurale, ci şi ceramică albă, colorată sau pictată, pasiunea pentru această superbă unicitate planetară de astăzi, ceramica neagră de Marginea şi Rădăuţi, lucrată precum ceramica Kutty, renăscând odată cu creşterea interesului estetic al turiştilor din întreaga lume, care vizitează Marginea, pentru un astfel de produs meşteşugăresc, dar care, de mai bine de o jumătate de secol, nu mai este privit ca un produs meşteşugăresc, ci, aşa cum se şi cuvine, drept un produs artistic.

Ceramica neagră de Marginea, unică în lume, pentru că se obţine culoare neagră prin ardere mocnită, fără aerisire, descinde, peste milenii, din ceramica de Kutty, arta aceea ancestrală fiind reînviată, în Bucovina, de emigranţii galiţieni, în tradiţia cărora chiar şi grâul fiert, de Crăciun, se numeşte „kutty" (probabil că se servea în vase negre), spre deosebire de grâul fiert de paşte, care se numeşte „kollyvo", de unde şi pământeasca delicatese, coliva. De altfel, în slavonă, cuvântul „magopeţ", care a devenit numele celei mai importante familii de olari din Marginea, cu o tradiţie profesională de cinci generaţii ştiute, familia Magopăţ, înseamnă „paznic al cuptoarelor" sau „brutar", cu referire probabilă la îndepărtatele epoci ale cuptoarelor de pâine obşteşti, iar odată cu înlocuirea acestora cu cuptoare de gospodărie individuală, termenul a început să desemneze, probabil, olarul.

La Marginea, aşa cum o probează contemporaneitatea noastră, în care Corneliu Magopăţ, de pildă, licenţiat în relaţii economice europene (domeniu în care a luat şi un masterat), dar şi olar destoinic încă din copilărie, reconfigurează prestigiul ceramicii de tip Kutty, olăritul înseamnă şi o tradiţie, şi un mod de subzistenţă, dar şi o artă prin care se rostesc generaţiile, Corneliu, fiul olarului

Gheorghe Magopăţ şi al soţiei lui, Elena, şi nepotul fratelui tatălui său, olarul Ioan Magopăţ, şi al soţiei lui, Rodica, avându-i bunici pe olarul Vasile Magopăţ şi pe soţia lui, Ana, străbunici – pe olarul Ilie Magopăţ şi pe soţia lui, Aurelia, şi stră-străbunici – pe olarul Gheorghe Magopăţ şi pe soţia lui, Maranda . A mai existat un stră-stră-străbunic olar, dar numele lui s-a pierdut.

Gheorghe Magopăţ, tatăl lui Corneliu, s-a născut în primăvara anului 1951, pe 7 mai, iar fratele lui, Ioan Magopăţ, în 22 noiembrie 1952, ambii specializându-se în arta ceramicii, ca şi Corneliu, încă de copilărie. Corneliu Magopăţ, „viitorul" ceramicii negre de Marginea, a văzut lumina zilei în 5 octombrie 1984.

De-a lungul anilor, prin atelierul din Marginea al familiei celor 6 generaţii de olari Magopăţ, au trecut Împăratul Japonie, Akihito, Regina Olandei, Juliana, Regele Spaniei, Juan Carlos şi Regina Sofia, Regina Fabiola a Belgiei, fostul şahinşah al Iranului Reza Pahlavi Aria Mehr, Regele României, Mihai I, Guvernatorul Canadei, toţi ambasadorii străini la Bucureşti, precum şi personalităţi politice româneşti precum Traian Băsescu, Ioan Raţiu, Petre Roman, Radu Câmpeanu, Radu Vasile, Theodor Stolojan sau Gelu Voican Voiculescu, actorii Radu Beligan, Florin Piersic, Ilarion Ciobanu, Jean Constantin, Draga Olteanu-Matei, Iurie Darie, Tamara Buciuceanu, Sebastian Papaiani, Dionisie Vitcu, Vasile Murariu, Adrian Păduraru, Radu Duda (actualul prinţ), precum şi folclorişti de calibrul lui Tancred Bănăţeanu sau a lui Ioan Vlăduţoiu.

Ceramica neagră de Marginea nu lipseşte, la ora actuală, din nici o mare colecţie muzeală sau particulară din lume şi, în vreme ce ba Gheorghe Magopăţ, ba Ioan Magopăţ, însoţiţi de roata vocaţiei lor, participă, cu rol de mesageri ai artei bucovinene, la marile târguri şi expoziţii de prin marile oraşe ale Europei, Corneliu Magopăţ, specialist în relaţii economice internaţionale cu masterat, pune, încet, dar sigur, temeliile unei afaceri europene durabile, o afacere prin care sufletul mărginean se rosteşte în cosmica lui deplinătate.

Despre casele Marginii, comori de artă românească

La Marginea, satul acesta întins din zare în zare, până în faţa altarului sfânt al obcinilor bucovinene, în care construcţiile moderne amintesc de zonele rezidenţiale din Elveţia, din Austria sau din Germania, încă se mai păstrează casa tipică bucovineană, pe care o putem regăsi, şi peste timp, în iconografia salvată de profesorul Ilie Vişan, la care am făcut deja referire („Biserică catolică" – p. 63[160]).

În fotografia făcută de Carol Krepler, casa de lângă biserica zveltă şi înaltă, are măreţia ei, dată de acoperişul negru în patru ape (casele slave şi nemţeşti sunt în două ape), dar şi de nobleţea chenăruirilor albe, pe fundalul negru al pereţilor, în jurul ferestrelor şi a uşii.

Casa tradiţională de Marginea desăvârşeşte o arhitectură rurală tradiţională moldovenească, despre care s-a mărturisit încă din 1653 („Toate casele au acoperişuri în povârniş, făcute din şindrilă, şi aceasta s-a născocit din pricina ninsorilor mari, pentru ca zăpada să nu se poată aşeza pe ele. Toate casele au coşuri şi sobe"[161]), iar desăvârşirea a fost determinată, după cum susţine Iorga, sub „înrâurirea coloniştilor străini (care înrâurinţă) a făcut să înainteze mult vechiul tip al casei moldoveneşti"[162], remarcabilă fiind, în fiecare casă din Bucovina, inclusiv din Marginea, „aşezarea cu gust a interiorului.

[160] Reproduse, la sfârşitul cărţii, în „Iconografie"

[161] ALEP, PAUL DE, *Călători străini despre ţările române*, vol. VI, p. 300

[162] NICOLAE IORGA, *Neamul românesc în Bucovina*, Bucureşti 1905, p. 61

Aceeaşi împărţire simetrică… cu cele două încăperi principale în dreapta şi în stânga intrării, cu săliţă la mijloc şi cu cămară în fund. Aceleaşi podoabe înfrumuseţează încăperile, pereţii, grinzile, ferestrele şi acelaşi cuptor se odihneşte măreţ, cuprinzând jumătate din „odaia cea mare".

Nu-i casă unde să nu zacă, îngropată între cliduri de scoarţe, lada cu zestrea femei, după cum nu-i fereastră sau uşă care să nu aibă înnodate, deasupră-le, ştergarul ce cade în falduri înflorite. Mereu pânzeturi şi chilimari cu motive româneşti, cămeşi cu arnici, scoarţe cu flori de câmp sau cu figuri de animale, mereu vrednicia şi hărnicia gospodinei, care lucrează, vara, cu sapa câmpul, iar iarna, cu stativele, în casă, pânza"[163].

O astfel de casă, bogat înzestrată cu mobilier, ţesături şi îmbrăcăminte, accesibilă celor care vizitează Marginea, se află în curtea atelierului de olărit al fraţilor Magopăţ, în care curte, drept bijuterie de preţ, se află casa părinţilor, Vasile şi Ana Magopţ, doamna Ana Magopăţ aşteaptându-şi, zilnic, oaspeţii pe prispă şi folosind casa în care i s-au născut copiii pentru valorificarea scoarţelor, covoarelor, ştergarelor, mantalelor, sumanelor, catrinţelor, iilor, iţarilor, trăistuţelor, chimirelor, brâielor şi căciulilor pe care i le aduc ţăranii din multe sate, direct din lada de zestre a străbunilor lor, pentru a fi etalate, în cliduri de zestre autentic bucovineană, pe piaţa interesului călătorilor din toată lumea pentru tezaurul incredibil al satului românesc.

„Străbunii noştri, ca fii credincioşi ai munţilor, au înţeles că prindă frumosul din natura împrejmuitoare şi să-l întipărească pe lucrurile lor, ce le aveau pe atunci, pentru viaţa simplă ce o duceau. Ca locuitori ai regiunilor muntoase, Românii au început a prelucra lemnul pentru case şi alte clădiri din lemn şi a face din lemn felurite

[163] AUREL I. GHEORGHIU, *Privelişti din Bucovina pitorească*, Bucureşti 1924, p. 38-43

acareturi, ce dovedesc, până-n prezent, un simţ pentru frumos, un simţ artistic.

Un strălucit document despre comorile de artă ţărănească ni-l dau lucrările arhitectonice ale ţăranului român. Acestea ne arată că strămoşii noştri, deja în acele vremuri mohorâte, aveau o netăgăduită înclinare pentru artă şi simţul frumosului. Şi acest gust pentru arhitectura ţărănească s-a dovedit îndeosebi la locuitorii părţilor muntoase, s-a dovedit în părţile bogate în lemn, unde mai că fiecare vale, fiecare sat, se deosebeşte prin modul de clădire (...).

Ce privelişte măreaţă şi încântătoare se dezvăluie înaintea ochilor, când, în decursul unei călătorii, ni se oferă ocaziunea de a vedea satele locuite de Români, situate pe mănoasele şesuri şi plaiuri româneşti, scăldate în razele aurii de soare şi peste care domneşte atâta pace plină de evlavie şi de sfinţenie!

Şi-n aceste sate, cu ale lor modeste căsuţe, care ocrotesc un popor, cu toate nevoile şi suferinţele, cu toate bucuriile lui şi unde generaţiuni întregi de oameni se perindă pe calea veciniciei, stau, sporadic, monumentele de o veche arhitectură ţărănească. Sunt casele vechi ţărăneşti, făcute de mâna chibzuitoare a strămoşilor noştri, încă cu veacuri înainte. Ele se înfăţişează, faţă de celelalte case ale satului, atât de demn şi atât de serios!

Simple de tot şi naive, în privinţa arhitectonică, se înfăţişează ele ochiului simple ca şi viaţa ce-o duceau strămoşii, pe acele vremuri. De ele stă strâns legată viaţa lor sufletească, în ele se oglindeşte viaţa culturală şi socială, de pe acele vremuri. După zisa bătrânilor, mai toate casele vechi ţărăneşti sunt făcute pe loc, adică din copaci tăiaţi de pe acelaşi loc, unde s-a clădit casa; căci locurile, pe unde, astăzi, se înşiră idilice sate şi se ridică fruntaşe oraşe, erau, pe acele vremuri, neatinse de mâna omenească. Peste ele se întindeau păduri întinse şi codri seculari.

Casele vechi ţărăneşti erau, ca şi acum, situate cu faţa spre miazăzi şi făcute din bârne necioplite, clădite, de-a lungul, în direc-

ţiune orizontală, una peste alta şi încheiate, la cornuri, în cheutori, astfel că capetele bârnelor se prelungeau, cu 15-25 cm, peste cornul casei. Li se zicea şi case în cheutori sau în cheutori cu urechi (…).

În cele mai multe cazuri, pereţii casei nu erau tencuiţi pe dinafară. Se aflau, însă, şi case cu pereţii tencuiţi, pe dinafară, cu lut şi daţi, în loc de var, cu mal alb sau humă, după cum i se zice la ţară, o culoare cenuşie-deschisă.

Un brâu piedestal, tras cu mal albastru, forma trecerea, de la temelie sau prispă, la pereţii casei. Jos, la temelie, împrejurul casei, era prispa de lut, de obicei cercuită cu bârne şi prinsă, la cornuri, cu cheutori. Prispa, pe care poporul român, în conservatorismul său, a păstrat-o, din acele vremuri, până în zilele noastre, o vedem, şi astăzi, la cele mai multe case ţărăneşti. Înălţimea ei era de 35-60 cm, iar lăţimea, 40-80 cm. Ea servea, pe de o parte, ca scut pentru temelia casei, contra gerului şi a frigului, în decursul iernii, iar pe de altă parte, în anotimpurile calde de peste an, ca loc de şezut, ca masă, ba chiar şi ca pat pentru dormit. Pe ea vezi, şi-n zilele noastre, bătrâni îngânduraţi şi încărunţiţi de apăsarea vremurilor grele, reamintindu-şi păţaniile vieţii sau ţinând sfat cu ai săi despre cele ce-o să aducă ziua de mâine.

În seri frumoase de vară, când soarele îşi trimite ultimul salut, de după crestele munţilor, îşi întind bătrânii, cu toţi glotaşii, masa lor de seară, pe prispa casei. Se-nşiră, pe-ntrecute, în povestiri, snoave şi glume, care le fac bucatele simple atât de gustoase. Astfel se petrec, până ce noaptea tăcută, cu aripile ei cernite, îi ademeneşte la odihnă. Tăcere sfântă învăluie toată firea! Ici, colea, doar un glas de fluier, doinind, sau glasul privighetorilor mai tulbură tăcerea nopţii. Şi, la aceste melodii, se odihnesc ei, după munca zilei, atât de dulce, pe prispa casei, până ce, din nou, amurgul dimineţii îi deşteaptă, din lumea visurilor, la o muncă nouă.

Astfel, de prispa casei e legată o mare parte din viaţa ţăranului nostru. Chiar când zbuciumările unei vieţi de muncă şi suferinţe

îşi cer tributul lor, când aceste îi rup firul vieţii, tot pe prispa casei ţi se desfăşoară durerosul tablou, când îl vezi pe ţăran, rece şi cu faţa galbenă ca ceara, aşezat, cu faţa-n sus, pe prispă, şi cu mâinile chinuite încrucişate, de veci, pe piept.

Acoperişul afumat al acestor case vechi, case cu streaşina lor lată, era în patru table sau în patru laţi. Ele se compuneau din patru table, şi anume din două table în formă de trapez, iar două în formă triunghiulară. Prin fumul ce ieşea din cahla hornului şi se înfunda în podul casei, până ce, prin deschizături anume lăsate, îşi afla ieşirea, acoperişul acestor case era bine conservat şi putea rezista prin timp îndelungat putrejunei.

Acoperişul caselor ţărăneşti este de tot tipic şi caracteristic. Nicicând nu-i vedea, la ţăranul român, case cu acoperişul în două table sau în doi laţi, după cum îl găseşti la casele Nemţilor.

Pe acele vremuri, se acopereau casele bătrâneşti cu scânduri, despicate numai din secure din trunchiul unui copac, îndeosebi, însă, se acopereau ele cu draniţe foarte lungi, de o lungime de 1,5-2 m. Aceste draniţe lungi erau puse, una peste alta, pe prăjinile sau leaţurile cioplite, ce erau întărite cu pene de lemn de căpriorii casei; iar, ca să nu le ia vântul, se puneau, curmeziş, la capătul acestora, prăjini sau căpriori subţiri, care se întăreau, apoi, bine cu gânjuri, de leaţurile de dedesubt. Mai târziu, când uneltele de fier au ajuns a fi mai cunoscute – în cazul acesta, sfredelul – ele se sfredeleau şi se întăreau de leaţuri cu cuie de lemn, şi anume cu cuie din lemn de tisă, tei sau şi răchită. Cei mai bogaţi le drăniţiau cu cuie de tisă, cei mai sărmani, cu cuie de răchită.

După ce ţiganii fierari se încuibaseră prin satele româneşti, după ce fierul şi aplicarea lui ajunse a fi cunoscută poporului, se drăniţiau casele ţărăneşti şi cu cuie de fier, făcute de ţigan (...).

La streaşina acoperişului, din faţa casei, atârna prăjina, legată de vârful căpriorilor cu gânjuri. În unele părţi, se numeşte această prăjină şi drughină, grindă, rudă sau şi rudiţă. Ea serveşte pentru

atârnarea schimburilor, a hainelor, precum şi a altor lucruri.

Modeste de tot erau cerinţele poporului român, pe acele vremuri, modest întocmită era şi casa lui. Afară de tindă, ce era situată înspre apus, mai era încă o odaie, pe care o întrebuinţau bătrânii ca odaie de locuit. Această odaie, căreia îi ziceau şi „casă", se afla înspre răsărit.

O uşă simplă de lemn, făcută din scânduri, despicate din trunchiul unui copac şi netezită numai din secure sau bardă, forma intrarea în tinda întunecoasă şi, de obicei, fără fereşti. Această uşă joasă şi îngustă era de o înălţime de 1,70-1,90 m şi de o lăţime cam de 70-85 cm. Ea era cu ţâţâni şi încuietoare de lemn, şi prinsă numai în cuie de lemn.

Astfel mai toate lucrurile, mai toate acareturile şi sarsamurile, ce le aveau Românii, pe atunci, astfel toate înjghebările atât de originale, de pe acele vremuri, erau executate numai din lemn. Aşa aflăm, şi-n zilele noastre, care vechi de lemn, pluguri de lemn, precum şi felurite acareturi pentru economia ţăranului nostru, pe care bătrânii le ţin ca o mărturie vie a acelor vremuri.

Atât la ţară, cât şi, îndeosebi, în părţile muntoase, se găsesc, încă, multe uşi cu încuietoare (broască) şi cheie de lemn, atât de artistic construite, că nimeni n-ar fi în stare să le deschidă, afară de stăpânul cheii. Şi câte alte lucruri vechi, câte obiecte frumoase, din vechiul mobilier ţărănesc, nu se pot afla, încă şi astăzi, împrăştiate pe la ţărani (…)!

Spre asigurarea contra oamenilor răuvoitori, în acele vremuri de puţină siguranţă personală, se trăgea, în decursul nopţii, la uşă, zăvorul, de obicei, un par gros şi tare, care prindea, de-a curmezişul uşii, din perete în perete. Atari zăvoare se pot afla, încă, sporadic, pe la casele bătrâneşti, precum şi la porţile de intrare ale vechilor mănăstiri din ţară (Putna, Vatra Moldoviţei).

Pragul de la uşa tinzii era foarte înalt; el servea şi ca loc de şezut.

Tinda casei, un spaţiu de o formă dreptunghiulară, de întindere de 8-10 mp, servea, pe atunci, totodată şi ca cămară. Aici păstrau bătrânii felurite lucruri pentru trebuinţele casei. Ea era, jos, nisipită cu pământ şi unsă cu lut, iar sus, despodită sau desfundată, aşa că puteai să ai privire liberă în podul casei. Din tindă, era, pe o scară simplă, suişul în podul casei, care, de asemenea, servea ca loc de păstrare pentru felurite lucruri. Aici ţineau bătrânii, în obroace, bine păstrate bucatele, iar în desagi, hainele şi schimburile lor, precum şi alte lucruri.

O uşă de tot modestă şi simplă, cu un zăvoraş de lemn, o uşă din scânduri simplu netezite, numai din secure sau bardă, forma intrarea în „casa" ţăranului. Călcând în această încăpere patriarhală, în care străbunii noştri şi-au trăit viaţa ce le-a fost îngăduită, eşti, inconştient, stăpânit de simţăminte pline de evlavie şi veneraţiune faţă de această încăpere.

Aici, fiecare ungher, fiecare lucru, fie el cât de primitiv, cât de neînsemnat, îşi are povestea sa. Această odaie, de o suprafaţă cam de 16-18 mp şi de o formă aproximativ pătrată, era, jos, nisipită cu pământ şi unsă neted cu lut. Sus, la o înălţime de 1,70-2,00 m, se află podul casei sau tavanul, făcut din scânduri, simplu netezite şi puse, una lângă alta, peste grinzile sau drăgarii casei. În direcţia crucişă a grinzilor, se află, pe de dedesubtul acestora, grindariul sau coarda, după cum o numesc prin alte părţi, pe care se păstrau felurite lucruri casnice, precum şi fel de fel de flori şi plante bune de leac şi descântec.

Tot mobilierul, original şi simplu, era orânduit, de obicei, în jurul odăii, pe lângă pereţi, aşa că mijlocul odăii rămânea mai mult liber, ceea ce da ochiului privitor o înfăţişare atât de plăcută.

Îndată, la intrare, în cornul odăii, din stânga, era legendara vatră bătrânească, cu hornul şi cuptorul, iar în cornul din fund, tot din stânga, era aşezat patul, cu stâlp în pământ şi prins de pereţii casei. De la pat, se întindeau în jur, pe lângă pereţii casei, până-n dreptul

uşii, laiţa de şezut, pe care se afla şi lada bătrânească.

În peretele de către miazăzi, se aflau, de obicei, două ferestuici micuţe, făcute aproape una lângă alta, iar pe cel de către răsărit se afla numai o ferestuică, adese, însă, şi două. Ele erau puse sau pe dinafară, sau pe dinăuntru, şi, la mijloc, prevăzute cu o cruce de lemn. Li se ziceau fereşti în cruci. Aceste ferestuici erau, de obicei, pe acele vremuri, prevăzute şi cu obloane de lemn, care, iarna, se închideau, în decursul nopţii. Ele erau de o formă aproximativ pătrată şi de o mărime de 25-40 cmp, aşa că cu anevoie ar fi putut intra prin ele un om înăuntru. Ca transparent, la aceste ferestuici mici, servea o piele de bârdâzan sau burduf, prin care numai anevoie străbătea lumina zilei, răspândind în odaie o lumină mistică, ca vremurile de pe atunci.

Noaptea, petreceau bătrânii, adunaţi în jurul vetrei străbune, la scânteia focului vecinic nestins. Îi vedeai cum, cu fachia de mesteacăn aprinsă, în mână, îşi pregăteau bucatele, îi vedeai cum, la lumina roşietică a focului, se aşează la ospăţ, în jurul vetrei.

Aici, în jurul vetrei străbune, ascultau cei tineri, cu nesaţ, din graiul cumpănit al bătrânilor, în nopţile lungi de iarnă, frumoase poveşti, despre Feţi-Frumoşi, cu părul de aur, despre Ileana Cosânzeana, despre luptele voinicilor cu zmeii şi balaurii, iar para şerpuitoare a focului de pe vatră făcea să joace umbre fantastice prin odaia întunecoasă şi pe pereţii ei mohorâţi.

Erau atât de frumoase acele vremuri, cu lumea lor de poveşti, care ne-au rămas până în vremurile noastre ca nişte scumpe mărgăritare pentru mitologia poporului român. Însă veneau şi clipe vitrege, clipe de grea încercare, asupra neamului nostru.

În acele timpuri nesigure, străbunii noştri erau necesitaţi să grijească pentru asigurarea vieţii şi a avutului lor. Ei îşi întocmiră astfel şi vechea lor casă. Aşa aflăm, încă şi astăzi, la unele case bătrâneşti, „tainiţe", adică încăperi tainice, numai de dânşii ştiute

şi cu intrare secretă.

Tainiţe se află şi la vechile mănăstiri, pentru scutul călugărilor, în timp de primejdie. Tainiţa casei bătrâneşti se afla, de obicei, în partea de miază-noapte a casei şi era despărţită prin un perete, în care se află şi intrarea secretă. Această intrare secretă era, din casa de locuit, pe sub pat, pe după cuptor sau şi prin podul casei. Din cauza întocmirilor lor, le şi spun ţăranii, în zilele noastre, „case tâlhăreşti". În aceste tainiţe, care aveau o înălţime cam de un metru, îşi păstrau bătrânii cele mai scumpe odoare, ca: haine, arme, bani şi celelalte lucruri preţioase, adese îngropate în pământ sau prin pivniţe secrete.

Aceste case vechi, în simplicitatea lor, aceste monumente patriarhale ale străbunilor noştri, stau, şi astăzi, sporadic, prin cele sate ca o vie mărturie a vremurilor din trecut. Poporul român, conservativ în cele ce a moştenit de la ai săi, a ştiut a păstra, cu credinţă statornică, vechiul meşteşug de clădire. Iar astăzi, dacă aruncăm privirile noastre asupra caselor ţărăneşti, presărate, atât de pitoresc, pe văile mănoase şi pe cele plaiuri, înconjurate de plăcuta verdeaţă a munţilor, vom observa, în privinţa arhitecturii ţărăneşti, o mare schimbare, un mare progres spre bine. Acest progres, care nu se atribuie unei influenţe exterioare, a purces de la însuşi poporul român. Pe când, în mare parte, pitorescul costum naţional şi lucrările textile femeieşti sunt nefavorabil influenţate de motive străine, importate, în sânul poporului nostru, din alte părţi, arhitectura ţărănească, casa ţărănească, se prezintă ochiului încă într-o vergură originalitate. Popoarele din Vest, locuitoare pe unde valurile culturii au nimicit arta naivă a poporului de la sate, nu se mai pot mândri cu o arhitectură ţărănească. Urmaşi străbunilor noştri au ştiut să îmbogăţească arhitectura moştenită cu picuri curaţi, izvorâţi din simţirea şi cugetarea lor senină de ţăran. Astăzi, conform timpului, referinţelor şi cerinţelor de trai ale ţăranului nostru, ne apare casa lui, ce se află înconjurată de frumoase livezi şi grădini roditoare, primenită într-o altă haină.

Şi acuma, ceva despre clădirea şi modul clădirii casei ţărăneşti, ceva despre credinţele frumoase, păstrate, încă din vremurile basmelor, în sânul poporului.

Pentru clădirea casei, îşi alege ţăranul un loc bine situat şi, de obicei, la o distanţă anumită faţă de uliţă. Aici, în liniştea unei livezi cu pomi roditori, îi place ţăranului, potrivit firii sale, să petreacă în pace şi linişte viaţa sa.

Pe locul ales, toarnă stăpânul casei aghiazmă, înfige, apoi, în pământ un chip de cruce, în semn de credinţă nestrămutată, şi, cu inima plină de umilinţă, invocă harul celui de sus, ca locul ales pentru sălăşluire să fie scutit de orice rău. În acest loc, sub ceriul curat şi liber al unei regiuni pline de farmecul naturii, vezi cum meşterii ţărani, cu capul dezgolit, făcându-şi, cu dreapta, semnul crucii, încep a întruchipa dorinţa stăpânului.

Lucrul începe, mai întâi, cu punerea temeliei, pe care o zidesc din piatră. Însă, după cum sunt legate de viaţa ţăranului nostru atâtea credinţe, moştenite din depărtarea vremur**ilor**, aşa, şi la clădirea caselor, are el credinţele sale.

Există credinţa că fiecare casă nouă cere jertfirea unui suflet. Nefăcându-se aceasta, se crede că trebuie să moară stăpânul casei. De aceea, în cornul temeliei de către răsărit, zidesc meşterii, de viu, un cocoş negru, punându-i de mâncare şi apă pe trei zile (această credinţă există în ţinutul Câmpulungului). După o altă versiune, auzită în ţinutul Humorului, se pune în temelie numai un cap de cocoş negru.

La clădiri mai monumentale, ca biserici, mănăstiri, există, iarăşi, credinţa cum că numai atunci poate să fie dusă la un bun sfârşit clădirea, dacă se aduce o jertfă mai mare. La atari clădiri, măsoară meşterii, pe furiş, umbra unui om, cu un stânjen sau cu o aţă, şi o îngroapă, apoi, în temelie, iar omul căruia i s-a îngropat

umbra trebuie să moară.

După terminarea temeliei, se începe cu clădirea pereţilor, care se fac din lemn de brad, molid sau şi stejar.

La aşezarea tălpilor, care se fac dintr-un lemn tare, sănătos, iarăşi se pun, în fiecare corn, în găuri anume făcute, tămâie şi smirnă, ca simbol al sfinţeniei, grâu şi sare, în semn de mană, contra deochiului – usturoi, iar bani – ca cei din casă să fie norocoşi.

După ce le-au pus pe toate acestea, urmează cu clădirea pereţilor, care se compun din 10-12 bârne cioplite şi încheiate, la cornuri, cu cheutori.

Pe când mai toate casele vechi se făceau în cheutori lungi, se fac casele, în timpul de faţă, în cheutori retezate şi încheiate în coada rândunelei, aşa că pereţii casei formează, la cornurile casei, unghiuri dreptunghiulare.

În unele părţi locuite de Români, se fac casele şi în amnari, adică în stâlpi verticali. Printre aceşti amnari jghebuiţi, se pune bârnuiala, în o direcţiune orizontală.

Casele făcute din bârne sunt mult mai trainice decât cele din amnari.

Bârnele cele mai de sus ale pereţilor, care, de obicei, sunt, la multe case, prelungite peste cornul casei şi care au menirea de a ţine grinzile, se numesc „cleşte". Pe capătul grinzilor, iarăşi se aşează cununile sau costoroavele, de care se întăresc căpriorii casei. Căpriorii se deosebesc în căpriori legători şi căpriori din corn sau şi scurt numiţi „corni". Căpriorii corni se întăresc cu căpriori scurţi, numiţi altfel şi căprioraşi, ţepe sau şi sepe. Căpriorii legători se pun, perechi, de-a curmezişul casei, şi au menirea de a forma tabla din faţă şi cea din dos a acoperişului.

Când se pun cei dintâi căpriori legători, de către răsărit, se pune, din partea stăpânului casei, în vârful acestora, un pomişor verde

sau un brădănaş, împodobit cu flori şi năfrămi înflorite. De obicei, pentru fiecare meşter, câte o năframă.

Acest pomişor încoronează, pe de o parte, opera meşterilor, iar pe de altă parte, se pune acest pomişor contra deochiului, aşa ca privirile celor trecători să fie, involuntar, aţintite mai mult spre pomişorul împodobit şi nu asupra casei sau a meşterilor.

Pe căpriori se pun, în distanţe, anumite leaţuri. Mai toate casele ţărăneşti sunt acoperite cu draniţe, cu şindrilă, iar prin părţile mai sărmane în lemn, cu paie, cu stuf sau şi maldări.

Casele, drăniţite de meşterii ţărani cu mult gust şi cu o dibăcie neîntrecută, au, de obicei, 7-15 rânduri de draniţe. Cornurile casei sau sunt cu chibzuinţă rotunjiu învelite, sau draniţele se pun, de-a lungul, muchii dreptunghiulare peste olaltă. Celor dintâi li se zice case cu cornuri învelite, pe când celor din urmă, case cu cornuri în străji.

Pe partea din faţă a acoperişului se află unul, până la trei fumare bine orânduite. La multe case se află numai două fumare, iar ceva mai sus, peste aceste, un foişor mic, frumos împestriţat, în vârf, cu un bold crestat. Astfel, acoperişul caselor ţărăneşti, cu streaşina lor lată, cu fumarele împestrite, iar sus, cu coama sau creasta atât de frumos înflorită, apoi cei doi stâlpişori înfloriţi, de pe muchiile acoperişului, cărora li se zice şi bolduri (Horodnic, Putna), îi dau casei ţărăneşti un aspect de tot pitoresc.

După ce dulgherii sau tâmplarii au adus la bun sfârşit lucrul de tâmplărit, stăpânul casei, fiind de credinţă că cel dintâi ce intră în casă trebuie să moară, lasă să intre în casa nouă, mai întâi, un animal mic, ca: găină, mâţ.

Fiind casa pe deplin terminată, stăpânul ei, potrivit obiceiului vechi, o sfinţeşte după ritul bisericesc, iar după sfinţirea acesteia de către preot, se înconjoară casa, pe afară, şi în borţile sfredelite ale celor tuspatru cornuri de casă pune preotul în ele, în semn de mană, pâine şi sare (în unele locuri, şi bani) şi le astupă, apoi, cu un cui

de fag.

Cu această ceremonie religioasă, stăpânul casei se mută în ea, spre a-şi întemeia vatra, în jurul căreia să petreacă el, cu ai săi, să petreacă şi cei ce vor urma.

Atât sus, la munte, cât şi jos, la ţară, vedem casa ţărănească situată cu faţa spre miazăzi. Ea este, de obicei, împărţită, prin tindă, în două încăperi neegale. Sunt casa cea mare, dinspre răsărit, care se întrebuinţează numai la diferite ocaziuni festive, şi casa cea mică sau căsuţa, care serveşte ca încăpere de locuit.

Cu privire la încăperile casei ţărăneşti şi situarea acestora sunt foarte multe variaţiuni. Aşa, de exemplu, potrivit cerinţelor de trai, sunt case ţărăneşti cu 3, 4, ba chiar şi cu 5 încăperi. Astăzi, vedem casa ţărănească mult mai mare şi cu încăperi mai spaţioase, ce corespund mai bine şi în privinţa igienică.

Lungimea ei este de 9-12 m, iar lăţimea de 5-8 m.

Ferestuicile micuţe, cu piele de bârdizan, de odinioară au făcut loc altor fereşti, mult mai mari, cu 4-6 geamuri de sticlă, prin care lumina zilei străbate mai uşor în încăperile paşnice ale ţăranului nostru şi le împle de-o lumină lină şi ademenitoare.

Casa cea mare are, către miazăzi, două, iar către răsărit, de regulă, numai o fereastă, pe când căsuţa, una către miazăzi şi alta către apus. Înălţimea fereştilor este, de obicei, de 0,80-1,10 m, iar lăţimea de 60-80 cm. În locul crucilor de lemn, de odinioară, vedem, astăzi, la fereşti, cruci împodobite cu fier, făcute de ţiganul fierar. Aceste cruci servesc, la fereşti, pe de o parte ca decoraţiune, pe de altă parte, însă, ca scut contra furtişagurilor.

De asemenea, şi uşile înguste şi joase de odinioară, cu ţâţânile de lemn, s-au primenit. În locul acestor uşi scârţâitoare, vedem uşi mai înalte, mai largi şi cu balamale şi încuietori de fier, iar deasupra acestora, 2-3 ferestuici, care lasă să străbată lumina în tindă. Astăzi, deosebim uşi în chingi, uşi blănite sau căptuşite şi ţintuite cu ţinte

de fier. Astăzi, vedem, la casele ţărăneşti, şi uşi în cruci, care, de asemenea, sunt ţintuite.

Înălţimea lor ajunge la 1,90 m, iar lăţimea la 0,95 m.

La multe case ţărăneşti, se pot observa, la intrare, şi uşi blănite cu două aripi sau uşi duble. Dimensiunile acestora sunt, aproximativ, de 2,30/1,25 m.

Podul sau tavanul casei ajunge la o înălţime de 2,30-2,80 m, ba chiar şi până la 3 m, iar jos, în locul pământului uns cu lut, începe ţăranul a pune podele sau duşumele.

Formele ce clădire ale arhitecturii autohtone de la ţară, cu multele ei încheieturi originale, au luat, de asemenea, un avânt îmbucurător. Azi vedem case cu fel de fel de foişoare. Ce frumos este să priveşti la casele ţărăneşti, cu streaşina lată şi înconjurate, jur-împrejur, de un gang frumos împestrit şi cu stâlpi sau columne, ce se orânduiesc ritmic, în distanţe anumite, în jurul casei.

Casele ţărăneşti se împart, după vechimea lor, cam în următorul mod:

A. Case cu prispă

I) Case cu prispa înaintea casei.

II) Case cu prispa înainte şi la acea latură unde o cere trebuinţa.

III) Case cu prispa pe trei părţi, înainte şi pe laturi.

IV) Case cu prispa împrejurul casei.

Sunt, însă, case ţărăneşti şi fără prispă.

La multe case ţărăneşti, se pun, în loc de prispă, pe capetele prelungite ale tălpilor de la casă, scânduri groase, care servesc ca laiţe (laviţe) de şezut.

Toate casele cu prispă pot să aibă, înaintea intrării, un foişor (cerdac, pridvor). Acoperişul acestui foişor este sau în trei table şi cu cornuri învelite sau în străji, sau şi numai în o tablă, ce se prelungeşte, deasupra intrării, din tabla din faţă a acoperişului.

La casele cu două odăi, se află, de obicei, foişorul în dreptul tinzii, iar la casele numai cu o despărţitură, se află foişorul la o lature, înaintea intrării.

Prin urmare, deosebim, în al doilea rând, casele ţărăneşti în:

B. Case cu foişor

I) Case cu foişor la mijloc.
II) Case cu foişorul la o lature.

Foişorul de la mijlocul caselor e, de obicei, cu acoperişul în trei table. Sunt, însă, şi abateri.

Acest foişor, în diferite variante, cu stâlpi înfloriţi şi de o extindere cam de 4 mp, îi dă casei un aspect de tot pitoresc. El este, de obicei, până la o înălţime de 1 m, îngrădit sau cercuit cu bârne, prinse la colţuri cu cheutori şi prevăzut şi cu o portiţă de intrare. Sus, este acest foişor liber sau desfundat. În el se află, adese, şi o masă şi laiţe de şezut. Aici vezi, în timpul verii, după munca zilei sau în zilele de sărbătoare, cum glotaşii casei stau la sfat şi petrecere.

Acestui foişor îi zic muntenii şopru, iar în alte părţi i se zice şi pridvor sau cerdac.

Casele cu foişor datează, de asemenea, din timpurile mai vechi.

Un al treilea fel de case ţărăneşti, care datează din timpurile mai noi, sunt casele cu gang şi cu stâlpi împrejur. Se găsesc, însă, şi case cu gang şi fără stâlpi.

Gangul are, înaintea casei, la intrare, de obicei, o înălţime de

1 m, pe când pe laturi, 80 cm. Şi aici deosebim mai multe variaţiuni:

C. Case cu gang

I) Case cu gang numai înainte.

II) Case cu gang pe două părţi; înainte şi la acea lature, unde cere trebuinţa.

III) Case cu gang pe trei părţi; înainte şi pe laturi.

IV) Case cu gang împrejur.

Toate casele cu gang pot să fie şi cu foişoare înaintea intrării, conform tabelei indicate.

Pereţii caselor ţărăneşti sunt tencuiţi şi daţi cu var.

În părţile muntoase, mai rar poţi observa case văruite pe de-afară. Se observă numai în jurul fereştilor şi a uşii câte un brâu alb, iar, încolo, rămân pereţii netencuiţi.

La multe case ţărăneşti, este, îndărăpt, spre partea miază-noptală a casei, alipită şi câte o şandrama, cu mai multe despărţituri, care se întrebuinţează ca cămări, iar pentru oameni mai sărmani, care nu posedă grajd, în special pentru ţinerea vitelor, serveşte această şandrama şi ca grajd.

În regiunile muntoase, pe unde sătenii nu posedă şuri mari, ca la ţară, pentru păstrarea cerealelor, i se zice acestei şandramale şură.

De şandrama lipit, se află, adeseori, şoprul pentru lemne.

Motivele decorative, atât de naive, cu atâta gust şi pricepere aplicate, le ştie prinde ţăranul din natura înconjurătoare. Zace, deja, în firea lui ca să-şi împodobească lucrurile sale. Aşa vezi, la ţăran, fluier şi băţ împestrite, vezi ţăranca cu furca împestrită, vezi minunate ţesături, ieşite de sub mâna ei iscusită, cu fel de fel de ornamentări.

Astfel, observăm frumoase creste de acoperiş, cu aplicarea-

mbelşugată de motive după natură, ca: coada rândunelei, coarnele berbecului, coada peştelui şi altele.

Ceva caracteristic e, la poporul român, şi aplicarea crucii ca motiv decorativ pe cele mai multe lucruri ale sale. O observăm pe creasta şi pe muchia acoperişurilor de la case, pe la porţi şi portiţe, pe mobilierul ţărănesc, precum şi pe multe lucrări textile ale femeii române. În multe sate, putem vedea decoraţi pereţii casei cu cruci de busuioc, atât pe dinafară, cât şi pe dinăuntru.

Astfel se prezintă arhitectura ţărănească, plină de un farmec estetic, plină de o frumuseţe veche tradiţională, astfel se prezintă ea, când valurile unei culturi importante n-au putut a o influenţa. Poporul român, departe de centrele culturale, a ştiut conserva, cu credinţă, de la strămbuni, iscusinţa de a clădi, a ştiut a se dezvolta, şi mai departe, pe terenul arhitecturii ţărăneşti şi a frumosului. Tot ce posedă ţăranul român, pe terenul arhitecturii, este efluxul curat al cugetării şi al simţirii sale.

Arhitectura tradiţională de la sate merită, deci, atenţie şi din partea forurilor competente, şi ar fi bine ca ea, prin şcoli profesionale bine organizate, să se dezvolte mai departe, conform tradiţiei şi cerinţelor moderne.

Vechile forme de clădire şi vechile încheieturi ar trebui pe deplin considerate. De asemenea, regiunea şi împrejurimea naturală ar trebui considerată, aşa ca clădirea să formeze un întreg armonic cu regiunea împrejmuitoare.

Numai arhitectura de la sate va fi în stare să pună o bază solidă şi pentru arhitectura românească de la oraşe. O arhitectură românească, cu o individualitate pronunţată, trebuie să se reazeme numaidecât pe produsele artistice ale ţărănimii, ea trebuie să-şi ia motivele, inspiraţia din sânul poporului român.

Şi dacă pentru noi, cei din Bucovina, e aceasta un vis cu greu realizabil, pentru România trebuie să fie o datorie. Atunci, oraşele

româneşti s-ar prezenta, şi din afară, în o haină curat românească, însă nu ca până acuma, în o haină împrumutată de la alte neamuri, ce nu au nimic comun cu poporul român.

În arhitectura ţărănească, nu observăm nimic din măreţia uimitoare a clădirilor de pe malul Rinului, nimic din arhitectura trufaşă a marilor oraşe din Occident, pe unde veacuri întregi de linişte şi siguranţă au îngăduit omului să-şi lege temeinic viaţa lui şi a urmaşilor lui de aceeaşi vatră, de acelaşi colţ de pământ; însă, cu toate acestea, arhitectura ţărănească este, pentru noi, o scumpă şi nepreţuită comoară, din care cei chemaţi vor scoate aurul curat la lumina zilei.

În arhitectura ţărănească se întrupează atâta poezie poporală, în ea se reoglindeşte blânda şi îndurătoarea fire a unui neam întreg. / Ion Ştefureac"[164].

Marginea de astăzi încă mai este un muzeu în aer liber al satului bucovinean, în casele Marginii regăsindu-se toate elementele caracteristice unei zone sau alteia din provincia aceasta românească, beneficiară, şi ca blestem, dar şi ca noroc, al statutului de ducat european, timp de aproape un secol şi jumătate din istoria ei.

Marginea, platou neted la poalele munţilor, îngemănează, în arhitectura sa ţărănească şi elemente munteneşti, şi elemente câmpeneşti, iar armonia incredibilă a acestei armonizări poartă, deja un nume, celebru în toată lumea: Marginea.

[164] ŞTEFUREAC, ION, *Casa ţăranului român din Bucovina*, în „Junimea Literară", Anul VI, Nr. 2, Februarie 1909, pp. 31-36, Nr. 3-4, Martie-Aprilie 1909, pp. 74-79

Despre portul, cântecul şi jocul mărginenilor

Cele mai interesante mărturii vechi despre portul şi jocul mărginenilor, în perioada de după înfiinţarea comunei Marginea (1786, anul în care s-au înfiinţat comunele în Bucovina), le datorăm lui Iraclie Porumbescu, suceviţeanul care a deprins tainele buchiilor pe hotarul Suceviţei cu Marginea, la Voievodeasa.

Feciorii ieşeau, în 1815, la strânsura de pe toloaca satului, „în cămaşă cu mâneci late, pieptar în mătăşi nou, curea, după statura flăcăului, în trei şi patru cătărămi, ciobote lungi până la genunchi şi încreţite la încheietură, apoi pălărie „retezată" şi încinsă în gherdane şi cordele mândre", iar fata, „tot împodobită cum era mai bine şi, afară de păpucii galbeni sau negri şi călţunii, nu în flendure de târg, ci toate lucrate în casă de fată, singură, sub învăţătura mamei"[165].

Într-o altă descriere, şi mai amănunţită, dar şi mai plină de viaţă, feciorul purta „cămaşa de in cu mâneci largi, pieptarul nou cu primuri de jderi, brâu în ciubuce, sumanul negru de miţe pe umeri, pălăria cu flori, cu păuni şi cu gherdane-n cap, iar în picioare ciubote cu turetce lungi, încreţite la încheietură", iar fata, „Frumoasă ca o zână! Păr mănos, blond, împletit în două cosiţe şi date peste piept, de pe care sclipea o salbă de mai multe şiraguri şi fel de fel de monete, albe şi galbine, mari şi mici. O cămeşă cu altiţe, de pe care

[165] PORUMBESCU, IRACLIE, *Zece zile de haiducie* în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, p. 68

fluturii sclipicioşi îţi luau ochii, nu alta! Catrinţa, în colori oacheşe şi cu dungi de chir (peltea), şi brâneţe de asemenea la fel, ba şi mai sclipicioase decât chirul cu care erau întreţesute”[166], portul acesta reprezentând o anumită evoluţie estetică, influenţată de convieţuirea mai mult sau mai puţin densă cu reprezentanţi ai altor etnii.

Primul guvernator al Bucovinei, generalul Spleny, care a lăsat după el şi un raport amănunţit asupra străriii lucrurilor, susţinea că, în Bucovina, „moldoveanul este îmbrăcat simplu, dar bine apărat de frig; ţesutul femeilor le pune la îndemână rufăria şi aşa-numitele sumane sau paltoane ţărăneşti, postavul fiind ţesut de ei înşişi, mai ales la munte” şi că, în ceea ce „priveşte îmbrăcămintea, cea a rusnacilor este ceva mai drăgălaşă”[167]. Numai că, în Bucovina, şi în privinţa costumelor, ca şi în privinţa muzicii, diferenţele „nu sunt, comparativ, mai mari decât diferenţele dintre muzicile diferitelor regiuni din România”[168], evoluţia şi involuţia, funcţie de mode şi influenţe, ţinând şi de un anume oportunism, manifestat prin orgolii şi fudulii locale, deseori păguboase pentru acurateţea şi autenticul moştenirilor.

În cazul Marginii, unde, încă de prin 1880, baticul înflorat huţănesc, ca mai în toate satele din zonă, ia locul miniştergului, iar fustele largi, încreţite şi viu colorate, toate de tip galiţian, iau locul catrinţelor, doar costumul bărbătesc, simplu, gospodăresc, în care bundiţa cu prim negru sau cojocul alb, şi el cu acelaşi prim, dau sobrietate mândră şi identitate ancestrală, în rest, şi prin port, şi prin cântec (la Marginea cântau doar bande cu alămuri, după modelul nemţesc; în 1960, preluând această tradiţie, profesorul Arcadie

---

[166] PORUMBESCU, IRACLIE, *Încă însurat nu fusesem* în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898, pp. 150 şi 154

[167] SPLENY VON MIHALDY, GABRIEL, *Descrierea districtului Bucovina*, în „Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice”, Bucureşti 1998, pp. 59 şi 203

[168] ONCIUL, GEORGE CAV. DE, *Din trecutul muzical al Bucovinei*, în „Şaptezeci de ani de la Înfiinţarea „Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina” / 1862-1932, Cernăuţi 1932, pp. 221-226

Sfârnasciuc, ajutat de tropetiştii Simion Repciuc şi Ioan Grigorean, avea să înfiinţeze o excelentă fanfară), şi prin joc (jocul de doi făceau uitate horele, bătutele şi celelalte jocuri de grup), mărginenii grăbeau spre o mondenitate care abandona sacralitatea folclorului, în favoarea dezlănţuirii laice de plăcere.

E drept că şi la Marginea încă se mai puteau asculta cântece vechi, păstrate, până de curând, şi de ultimul rapsod al Marginii, regretatul zicălaş poli-instrumentist Constantin Magopăţ, dar datina nu mai însemna de mult o prioritate, mimetismul lui „aşa am apucat", atât de specific românilor, fiind înlocuit de pragmaticul „să fim în rând cu lumea", care şi modernizează, dar şi înstrăinează.

În 1881, încă se mai cânta la Marginea un cântec de cătănie superb, cules de Radu Nour, „Grădină cu flori de mac", dej pierdut prin tezaurele uitate şi ignorate de spiritualitate bucovineană:

– Grădină cu flori de mac,
Ia-n ieşi, maică, până-n prag,
Vine-al nostru cel mai mare
Cu cinci sute de cătane.

– Nu-s catani, da-s Moldoveni,
Feciori mari sunt de boieri,
S-au lăsat de boierit,
S-au înscris la cătănit,
Pentru-o puşcă ruginoasă
Au lăsat părinţi acasă[169].

De aici, de la „înscris la cătănit", în 1848, odată cu împroprietărirea ţăranilor, de fapt porneşte, şi la Marginea, abandonarea sau poate că modernizarea, contemporaneizarea laică a datinii.

Începând din 1848, recrutorii austrieci veneau prin sate,

[169] AURORA ROMÂNĂ, nr. 3, 1881, p. 46

cu muzică militară şi cu ostaşi ardeleni chipeşi, iar pe toloacă, „la Bărbunc (locul mai ridicat de pe toloacă – n.n.), se auzeau cântând muzica, iar lumea năvălea ca la o comedie într-acolo.

În mijlocul tolacei se afla masa ofiţerului „Bărbuncului" (WERBUNG, scrie pe un carton mare, aşezat pe masă), cu condică lângă dânsul şi cu o lădiţă plină de bani; mai jos se afla o ladă mare, cu chipie ostăşeşti.

Prinprejur juca o roată din cei mai voinici soldaţi minunate jocuri de prin ţări străine şi lăudau viaţa de tabără; nu lipseau nici vivandiere frumoase, care închinau cu plosca plină de vin la toţi voluntarii recruţi şi se sărutau cu dânşii.

Lumea se ferea de Bărbunc ca de foc, dar, totuşi, erau unii care căDeau în capcană, căci inimă de piatră să fi avut şi tot nu te-ai fi stăpânit, când vedeai cum cătanele luau cele mai frumoase fete din împrejurime ca să atragă pe feciori. Iar mulţi dintre aceştia aveau drăguţe şi nu puteau suferi ca ele să joace cu cătanele cele străine, de aceea se prindeau şi ei în joc lângă dânsele.

Jucai un joc, două, apoi doi căprari cât bradul te duceau de subsuori, cu vorbe dulci, la o vivandieră, care te cinstea din ploscă şi-ţi dădea buzele ei subţiri şi roşii. Ofiţerul îţi punea, pe dinapoi, şapca-n cap şi erai, de acum, vrând-nevrând, cătană la împăratul.

În vremea asta, vestita bandă a lui Nicolai Picu zicea să-ţi rupă inima, iar feciorii, după ce erau juraţi sub steagul cel mare, ce flutura în mijlocul pieţii, se cuprindeau de după cap şi cântau din gură, însoţiţi de plânsul nevestelor şi al drăguţelor:

Vino, mândră, pân' la cruce
De vezi neamţul cum mă duce,
Că ne duce ca pe boi
Şi ne tunde ca pe oi,
Ne-aruncă păru-n gunoi,
Vai săracii, vai de noi!".

Din Marginea a cules folclor şi Dimitrie Dan:

Mor, mândruţă, şi m-aprind
Cânt te văd pe drum trecând
Şi din mână pălăind
Şi din coate vânt făcând…
Nu-s eu slobod să te prind,
Să-ţi cuprind doar mijlocelul
Cum cuprinde lupul mielul!

*

Foaie verde, foaie lată,
Nu stă lumea într-o fată,
Fata-i doară ca o floa,
Creşte colo-n strat, la soare,
Şi mai creşte
Şi-nfloreşte…

Foaie verde de bujor,
Da' stă lumea-ntr-un fecior,
Că fecioru-i grădinar,
Are flori şi mici, şi mari…
Când se bagă în grădină,
Toate florile-i se-nchină,
El se uită pe la toate
Şi mai smulge… cât socoate…

*

M-o trimăs mama de-acasă
Să-i joc fata cea frumoasă

Şi-am jucat-o: cea mai hâdă,
Cu cămeşa cea mai mândră,
Ce-i cusută de-o vecină
Pentr-un căuş de făină
Şi-o felie de slănină…
Ba i-o dat curechi şi moare
Să-i facă şi „pui" la poale,
Şi cu hrişcă şi cârnaţ
I-o-ncreţit-o la grumaz![170]

Ironic, inspirat, bine formulat, născocit de bărbaţi, folclorul mărginean încă mai supravieţuieşte, în contemporaneitatea noastră, printr-un grup vocal bărbătesc, condus de vrednicul senior Aurel Halip.

Costumul popular contemporan al mărginenilor, uniformizat în epoca străjeristă şi în cea comunistă, este unul tipic bucovinean, bogat ornamentat, după modelul costumului popular studenţesc, creat şi impus în întreaga Bucovina de I. G. Sbiera, în 1860, la Viena.

Costumul acesta se mai poartă, duminica, la biserică, foarte rar pe la petreceri care ţin de identitatea satului (hram, hore ale gospodarilor) sau cu ocazia datinilor de iarnă, de către membrii grupurilor de colindători sau urători.

[170] FĂT-FRUMOS, nr. 2, 1927, p. 59

Despre spiritul exponenţial al Marginii, Vasile Gherasim

Mărginenii sunt mândrii de ei – şi bine fac – aşa cum sunt mândri şi de fiecare om al satului în parte, indiferent de timpul pe care l-a locuit acel consătean.

Mărginenii sunt mândri că din rândurile lor s-au ridicat secretarul Consiliului Naţional al Unirii, din 1918, Vasile Bodnărescu, preotul şi profesorul Dumitru Bodale, autor al unei interesanteexegeze biblice, doctorul inginer în mecanică aviatică Muşat-Vasile Bodnarescu, conferenţiarul universitar în silvicultură Florin Clinovschi, conferenţiarul universitar în electronică Marcel Derevlean, doctorul în ştiinţe juridice Dimitrie Gherasim, pictorul şi profesorul universitar Marin Gherasim, doctorul în construcţii civile Dumitru Ilioi, doctorul în ştiinţe biologice Constantin Maloş, doctorul în manageriatul resurselor de apărare Gavril Maloş, sculptorul Gavril Nichitean (n. 31 octombrie 1932), doctorul în enologie Nicolai Pomohaci, pictorul colonel Arcadie Pruteanu (n. 23 septembrie 1927), reprezentantul României la NATO – colonelul Mircea Popovici, pictorul Traian Sfinţescu, doctorandul în ştiinţe medicale Laurian Tonenchi sau doctorul în agronomie Constantin Traci.

Mărginenii sunt extrem de mândri că au dat politicii româneşti patru parlamentari, senatorul Constantin Moldovan (1992-1996), deputatul Nicolae Lazăr (1992-2000), deputatul şi, apoi, senatorul Orest Onofrei (2004-2008, 2008-2012) şi deputatul Aurel

Olărean (2004-2008), actual primar al Rădăuţilor.

Mărginenii se mândresc cu consilierii judeţeni, daţi de obştea lor, Orest Onofrei (1996-2000) şi Dumitru Curea (2004-2008), aşa cum se mândresc şi cu cetăţenii lor de onoare, Gavril Mîiraza şi Mihai Grozavu, fotul preşedinte şi, respectiv, vicepreşedinte al Consiliului Judeţean, ÎPS Pimen, Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor, Jean Calvet, primar adjunct în localitatea franceză înfrăţită Pontault Combault, profesorul pensionar Arcadie Sfârnaciuc, artistul ceramist Gheorghe Magopăţ, înginerul arhitect Teodor Buliga, a cărui memorie o cinstesc post-mortem, cu îngrijitoarea de persoane în vârstă, de două ori decorată de Preşedintele Italiei, cu „Ordinul Naţional de Merit al Republicii Italiene", în grad de cavaler, doamna Marioara Halip, şi olandezul Klaas Kerstholt, care a asigurat cu mobilier şi corpuri de iluminat toate şcolile din comună.

Doar cu fiul fostului cântăreţ bisericesc, de pe la sfârşitul veacului al XIX, George Gherasim, şi al nevestei lui, Domnica, nu se prea mândresc mărginenii, deşi feciorul acela este, sub colbul greu al ignoranţei bucovinene şi din sudul provinciei, şi din nordul ei, spiritul exponenţial al Marginii, ba chiar al întregii Bucovina, ba chiar al întregii Românii neîntregite.

Născut la Marginea, în 26 noiembrie 1893, Vasile Gherasim e o dâră de lumină cosmică pe cerul Bucovinei, pe care, din păcate, nu o mai conştientizăm, pentru că până şi simţurile noastre au fost abandonate în sipetul ferecat al uitării. A trăit puţin, doar până în 10 februarie 1933 (regretatul Grigore Bostan menţionează ziua de 12 februarie, care a fost, de fapt, ziua înhumării). Semăna, la chip şi la suflet, cu Mihai Eminescu şi, aidoma Luceafărului, a ars intens, trăind în doar 39 ani de viaţă o adevărată eternitate. S-a format ca om de cultură, ca exeget, ca filosof, ca poet şi ca prozator la gimnaziul greco-ortodox din Suceava, pe care l-a absolvit în 1914, în 1915, spre sfârşitul anului, mergând la Viena, unde va rămâne până în 1918.

La Viena, Gherasim s-a înscris la Facultatea de litere şi filo-

sofie, dedicându-se studiilor clasice şi scriind primele sale nuvelele, pe care le va publica mai târziu.

Întors la Cernăuţi, în 1919, funcţionează ca bibliotecar al Universităţii (1919-1921) şi ca profesor de filosofie la Liceul „Aron Pumnul", la Şcoala Normală de băieţi şi la Liceul nr. 4. Profesor titular la Catedra de Istoria filosofiei, al cărei profesor suplinitor fusese din 1927, ajunge mult prea târziu pentru el, în 1932.

Ca poet, Vasile Gherasim, „pribeagul suflet (care) trimite nostalgii", „vrea parcă-o rugăciune să şoptească" pentru a mărturisi, cu o incredibilă neostenire („puterea uriaşă-a re-nvierii"), că „iubeşte-adânc viaţa nesfârşită", chiar dacă, în jurul său, „vreme ne-mplinită se scurge tot mai multă", „şi tu, trudite suflet, cauţi pace / Zadarnic pribegind prin spaţii goale, / În tine însuţi cearcă-a te întoarce / Şi vei afla tămăduiri de boale".

În poemele sale, Vasile Gherasim şi recrează identităţile şi dialoghează, deşi, „simţind adânc, nu-ţi trebuie cuvinte", deşi el cunoaşte conturul păsării şi conturul zborului, deşi e înzestrat cu memorie („Mi-aduc aminte: / Sufletu-mi trăia când s-a născut Hristos") şi poate mărturisi veacurilor: „E-atâta linişte în lume / Că-mi vine-a crede că acum se naşte Dumnezeu. / Şi-i ger / Şi stelele lucesc". Pentru mărturisire, el nu are nevoie de cuvinte (şi Iulian Vesper avea să susţină că tăcerea este cel mai desăvârşit poem), ci doar de „clipa cea cu-adevărat trăită", care desigur că-i „mai presus de seaca veşnicie", clipa iubirii ca o întoarcere a păsărilor călătoare sau ca o trecere a mugurilor în floare (aluzie cât se poate de străvezie şi de legitimă la un filosof ca Vasile Gherasim la Argimpassa, la mitologica trecere a zăpezii în iarbă), clipa mai presus de eternitate („Să cadă-n nopţi cu lună oricât o vrea doar bruma! / Ce schimbă-aceasta oare în rostul marii vieţi?), clipa învăluirii în singurătate ca într-un „mormânt al voioşiei", singurătatea lui Gherasim însemnând, în fond, revenirea în acel „cândva am fost sferici şi pe deplin fericiţi" care consacră mitul androginului.

Vasile Gherasim, poetul, este un „dor fără margini“, o pasăre cu o aripă în iarbă şi cu cealaltă în cer, numai că „pasărea măiastră zburat-a într-o seară / Spre locuri unde este mai multă primăvară”, iar Bucovina spiritului s-a făcut arbore, „iar arborele-n urmă rămase părăsit / Şi-n bezna cea opacă pustiu şi desfrunzit“.

Şi-au trecut zece ani de altfel de singurătate, cea în care nu ne-am iniţiat prin opera lui Vasile Gherasim, o singurătate cenuşie, ostilă, fărâmiţată deja de începuturile demente ale altui măcel planetar, iar Constantin Loghin, veşnicul înfometat de memorie, a scrijelit pe cremenea cerului („Albastru-i cerul şi-ngheţat / Şi stele strălucesc pe el ca nişte ochi de lup în noapte”, observa Gherasim) această frumoasă poveste („Era şi-atuncea noapte: eu stăteam / Ca şi acuma şi priveam / La cerul nesfârşit şi rece ca de gheaţă. / Simţeam că-n adâncimea sufletului meu / Străbate Dumnezeu):

„Vasile Gherasim şi George Voevidca sunt cei dintâi poeţi bucovineni apăruţi după Unire, ei sunt aceia care, la un moment dat, atunci când amuţise glasul de trubadur al vechii generaţii bucovinene şi încă nu începuse să cânte noua generaţie, sunt singurii poeţi care constituie puntea tradiţiei dintre Bucovina austriacă (politiceşte!) şi Bucovina românească. Ei sunt aceia care trec steagul literar al acestei generaţii către generaţia nouă...

Gherasim a scris mult, foarte mult: a scris articole şi studii filosofice, în care caută să dibuiască spinoasa cale înspre o filosofie românească, el a scris studii pedagogice şi articole de istorie literară. L-au preocupat diferite aspecte ale istoriei literare, l-a preocupat mai ales fenomenul Eminescu. Dacă atâţia alţii şi-au legat numele de Eminescu prin simple îngăimări stilistice, Gherasim l-a pătruns adânc, l-a înţeles şi ni l-a tălmăcit. În două direcţii ale studiilor eminesciene şi-a câştigat merite deosebite: prin cercetări în satul Eminovicienilor din Bucovina, Gherasim a stabilit, odată pentru totdeauna, în ciuda atâtor teorii care de care mai extravagante, originea

românească a lui Eminescu, şi, al doilea, prin alte studii temeinice, ni-l prezintă pe Eminescu, împotriva atâtor teorii contrare, ca poet optimist, preocupat în largă măsură de toate problemele care agitau spiritele româneşti din acea vreme.

Pe lângă filosof, pedagog şi istoric literar, Gherasim a fost şi poet, poet în adevăratul înţeles al cuvântului. Cine l-a cunoscut şi cine vede chipul lui Gherasim, nu poate să nu fie izbit de oarecare asemănare între el şi Eminescu. Această apropiere nu este numai incidentală. Dacă, vorba Latinului, ne este permis de a compara lucrurile mari cu cele mici, între Gherasim şi Eminescu nu este asemănarea numai de înfăţişare, ci şi în opera lor.

Găsim, în poezia lui Gherasim, aceeaşi dragoste de natură:

„Bătrâne codru-ţi zic: rămâi cu bine,
Eu azi mă duc în lumi străine ţie
Şi frunza ta se face aurie –
Încet, încet şi ţie toamna-ţi vine“
(Rămâi cu bine),

întâlnim aceeaşi dragoste pentru femeie, acelaşi suflet chinuit de suferinţa omenească, aceeaşi înclinare statornică înspre reflexivitate, deci, cum se spune curent, teme eminesciene, care, în genere, sunt tot atâta de bine teme ale poeziei de pretutindeni şi de totdeauna, ceea ce nu înseamnă, însă, că Gherasim a fost unul din imitatorii de duzină ai lui Eminescu, cum îi întâlnim în literatura noastră.

Această asemănare de teme se datoreşte soartei lor aproape identice, temperamentului lor comun şi preocupărilor egale în viaţă. Ca şi Eminescu, Gherasim a dus aceeaşi viaţă de zbucium, care se stinge la 40 de ani, ca şi dânsul, poetul nostru a cântat aceleaşi motive de inspiraţie – natura şi femeia – a fost frământat de aceleaşi probleme eminesciene.

„La ce-i făcută viaţa, moartea, dorul?“ (Vorbe, vorbe, vorbe), se întreabă şi Gherasim, pentru a ajunge la aceeaşi concluzie: „Doar

vis e viaţa ce-ntrerupe somnul nefiinţei“ (Către Poezis...) şi, mai ales, îi caracterizează pe amândoi aceeaşi fire înclinată spre meditaţie, spre reflexivitate.

Totuşi, între Eminescu şi Gherasim există o mare deosebire în ceea ce priveşte atitudinea lor faţă de viaţă: pe când Eminescu, atât de des şi crunt dezamăgit de viaţă, îi arată tot dispreţul, râvnind nirvanic „setea liniştii eterne“, Gherasim cântă viaţa, este, prin excelenţă, poetul elanului de viaţă, ca şi Cerna.

Ce-i spune sufletul?

„Iubeşte-adânc viaţa nesfârşită,
Psalmodiază-i imn de bucurie!
Iară iubirea, din etern simţită,
O rugăciune de-nălţare fie!“
(Vecernie).

„Nu mor, chiar cruci la capul meu de pun“ (Vorbe, vorbe, vorbe), sfidează el, plin de soare, moartea. Un cărbune din soare căzu pe pământ şi-l însufleţi: „Iar un cărbune arzător căzu / Şi-n lutul meu“ (Devenire) şi, de atunci, toată viaţa-i e plină de soare.

„În plânsul meu dintâi strigat-am soare
Şi soare fost-a gândul meu dintâi.
Şi soare am văzut în ochii tăi,
Spre el mă avântau gândiri uşoare“
(Al vieţii mele soare).

Îmbătat de soare, se crede un titan: „Ne credem zei, având pe Dumnezeu în noi“ (Stropul):

„Credeam că sunt menit a dezlega
Al veşniciei glas; credeam c-ascult

Cum florile-mi şoptesc, şi tot mai mult
Parcă-mi vorbea zefiru-n limba sa.
Şi picuri de-adevăr cădeau din stele,
Şi soare, lună se topeau în minte-mi:
Un zeu eram, căci totul eram Eu...“
(Sunt om).

Şi, totuşi, constată că nu e decât un simplu om:

„Vârtej de patimi, doruri de puteri
Titanice şi de blestem, de vreri,
De farmece ce mintea n-a cuprins...“
(Iadul).

... Şi eroii nuvelelor sale, destul de numeroase, sunt mai degrabă nişte romantici cerebrali, nişte fiinţe eterice, în genul „Sărmanului Dionis“, decât oameni de acţiune.

Atât pictorul Niţă Mândrea, din nuvela „Înspre soare“, cât şi profesorul Vereanu, din „Emaus“, părintele Iov, din „Orfanul“, ca şi Moş Anghel, din „Turnul din Soroceni“, sunt oameni singurateci, care trăiesc şi se zbuciumă pentru fiinţele lor dragi şi, atunci când ele dispar, se mistuie şi ei nostalgic pe calea întunericului. Sunt fiinţe care, departe de zgomotul lumii din jur, îşi plăsmuiesc o lume a lor, ţesută din singurătate, linişte, pasiune pentru artă şi adâncă credinţă în cel Atotputernic.

Nu ştiu dacă nu trebuie să vedem în aceste fiinţe pe însuşi Gherasim: retras de lărmuiala lumii, pasionat pentru artă, adânc cucernic, trăindu-şi intens lumea plăsmuită interior, care, atunci când şi-a văzut zdrobit idealul vieţii, s-a retras în lumea cealaltă, unde continuă să trăiască fericit ca şi eroul din „Emaus“[171]”.

[171] LOGHIN, CONSTANTIN, *Vasile Gherasim*, Revista Bucovinei, nr. 2/1943, pp. 49-53

După Vasile Gherasim au rămas şi câteva studii eminesciene, inventariate meticulos de Leca Morariu şi publicate, ulterior, de cărturarul bilcan George Muntean, studiile acelea însemnând, probabil, şi expresii ale unei cosmice solidarităţi: „Eminescu în serviciul şcoalei“ (Şcoala, 1921, pp. 242-246), „Eminescu ca oprimist“ (Convorbiri literare, 1922, pp. 485-503), „În satul Eminovicenilor“ (Convorbiri literare, 1922, pp. 834-845), „Eminescu la Viena“ (Junimea literară, 1922, pp. 374-379), „Familia Eminovici“ (Convorbiri literare, 1923, pp. 185-188), „George Drogli“ (Adevărul literar şi artistic, 1923, nr. 194, pg. 4), „Iarăşi originea lui Eminescu“ (Revista Moldovei, 1923, nr. 5, pp. 1-11), „Influenţa lui Schopenhauer asupra lui Eminescu“ (Transilvania, 1923, pp. 520-559), „Ipoteştii lui Eminescu“ (1924), „Mihai Eminescu“ (Junimea literară, 1929, pp. 281-284), „Eminescu – Luceafărul“ (Junimea literară, 1930, pp. 419-430).

Sonet

De ce te-nvălui în singurătate
Şi-n ea îţi sapi mormântul voioşiei,
Privirea-ţi blândă în melancolie
De ce o-nmoi? Când doar în juru-ţi toate

Dor de viaţă-ar trebui să-nvie...
Te uiţi la frunze seci, ce-s presărate
Pe recele pământ şi zici că-s moarte
Şi-n ele viaţă n-are să mai vie?

Dar orice şoaptă-a vântului nu-ţi spune
Că tot ce-n lume-i caută viaţă
Şi dorul de a fi e tot mai mare?

Răspuns:

Viaţa-mi toată-o ţine-o răsuflare:
Aşa durerea-mi, doru-mi mă învaţă
Doar ce mă poate-opri de a apune?[172]

Se naşte Dumnezeu

Albastru-i cerul şi-ngheţat
Şi stele strălucesc pe el ca nişte ochi de lup în noapte.
E-atâta linişte în lume
Că-mi vine-a crede că acum se naşte Dumnezeu.
Şi-i ger
Şi stelele lucesc...

O clipă zboară după alta:
Tic, tac, tic, tac...
Din veşnicie se desfac
Şi iarăşi se scufundă-n veşnicie,
De unde niciodată n-or să vie.
Şi stele se desprind din goluri nesfârşite
Şi cad în adâncimi nebănuite.
... Tic, tac, tic, tac...

Mi-aduc aminte:
Sufletu-mi trăia când s-a născut Hristos;
Era şi-atuncea noapte: eu stăteam
Ca şi acuma şi priveam
La cerul nesfârşit şi rece ca de gheaţă.

[172] REVISTA BUCOVINEI, nr. 11/1942, p. 418

Simţeam că-n adâncimea sufletului meu
Străbate Dumnezeu.

Şi s-a născut atunci Hristos.
În lume-atâta linişte era
Că se-auzea când vremea-şi număra
Clipele: tic, tac
Tic, tac...[173]

Mare

Mare!
Eşti iar departe; - în zare
Îţi bănuiesc furtuna, clocotul şi spuma...
În vis numai te văd, te simt, te-aud acuma
Şi iar doresc
Să te privesc
Aproape, lângă mine să te am
Şi iar să chiui, cum atunci chiuiam
De bucurie şi iubire,
De neînchipuită fericire.
Să cânt cu tine cântecul puterii,
Să simt în mine
Crescând
Şi clocotind,
Spumând
În inimă, în creier şi în vine
Puterea uriaşă-a re-nvierii...

Eram copilul răsfăţat al tău:

[173] REVISTA BUCOVINEI, nr. 2/1943, p. 54

Mă cuprindeai cum îşi cuprinde mama fiul său,
Mă sărutai – adânc şi pătimaş mă sărutai.
La pieptul uriaş, tu mă strângeai,
Cu glasul de sirenă îmi cântai;
Astfel din mine sclav supus făceai...
Şi mă lăsam ademenit
Spre zările albastre, fumurii – spre Infinit.
Ah, zările acelea de opal
Mă cheamă azi şi veşnic m-or chema
Şi marea-n veci va spumega:
Furtuna îi va frânge val de val.

Din depărtare-ţi aud a ta chemare,
Mare![174]

Pastel de toamnă

... Şi frunzele-s cu aur îmbelşugat vopsite,
Mătase funigeii ţesut-au pe câmpii;
De-opal curat e cerul în zări nemărginite
Spre cari pribeagul suflet trimite nostalgii.

Şi al blândeţei farmec pe toate le pătrunde,
Şi în privirea noastră-i un ce atât de rar:
E-un semn că-i toamnă poate şi-n noi – ca orişiunde,
Când inimile astăzi cu spaimă-n noi tresar?

La gerul iernii, totuşi, nu mă gândesc acuma,
Când lumea este plină de-atâtea frumuseţi;
Să cadă-n nopţi cu lună oricât o vrea doar bruma!
Ce schimbă-aceasta oare în rostul marii vieţi?

[174] REVISTA BUCOVINEI, nr. 2/2943, p. 55

În noi doar pârguite cad roadele iubirii –
Sunt doruri cari, odată născute, nu mai mor.
Să credem, dar, iubito, în veşnicia firii,
Dar şi în nemărginirea adâncului amor![175]

Vecernie

Preludiu:

Se pun troiene mari pe înserate,
Iar cerul cu pământul una sunt –
Auie clopote îndepărtate:
E timpul de vecernie-n curând.

Şi vântul a-ncetat să mai gonească
În drumu-i fără ţintă, fără rost:
Vrea parcă-o rugăciune să şoptească
La-al zidului himeric adăpost...

Eu către suflet:

Şi tu, trudite suflet, cauţi pace
Zadarnic pribegind prin spaţii goale,
În tine însuţi cearcă-a te întoarce
Şi vei afla tămăduiri de boale.

E ceas de rugăciune – ia aminte!
Iar Dumnezeu e-atât de blând şi mare...
Simţind adânc, nu-ţi trebuie cuvinte
Spre a găsi la dânsul ascultare.

[175] JUNIMEA LITERARĂ, nr. 1-6/1932. p. 15

În veşnicia care te străbate
Chiar suferinţa Golgothe-i nimic,
Şi toate fericirile visate
Ce sunt în sufletul unui pitic?

Sufletul către mine:

Dar clipa cea cu-adevărat trăită
Nu-i mai presus de seaca veşnicie?
Vecernia, azi, oricât e de cernită,
Vesteşte doară sfânta Liturghie.

Iubeşte-adânc viaţa nesfârşită,
Psalmodiază imn de bucurie!
Iară iubirea, din etern simţită,
O rugăciune de-nălţare fie![176]

Metamorfoză

... Şi pasărea măiastră zburat-a într-o seară
Spre locuri unde este mai multă primăvară...
Iar arborele-n urmă rămase părăsit
Şi-n bezna cea opacă pustiu şi desfrunzit...

Aşteaptă solitarul aleasa iar să-i vie
Cu fâlfâiri de aripi – când vântul lin adie,
El vârful până-n nouri l-înalţă trist şi-ascultă:
Dar vreme ne-mplinită se scurge tot mai multă.

[176] JUNIMEA LITERARĂ, nr. 1-6/1932. p. 70

Şi dorul fără margini, de care-a fost nutrit,
Pe crengile-i uscate încet a-nmugurit,
Iar cântul de iubire ce ea-l va intona,
Când se va-ntoarce iarăşi, în flori se va schimba”[177].

Vasile Gherasim

[177] JUNIMEA LITERARĂ, nr. 1-6/1932, pg. 80

Marginea, o minunăţie atemporală

Marginea este o creaţie desăvârşită a naturii, dar este, în egală măsură, şi o creaţie, pururi surprinzătoare şi clătinătoare de suflet, a mărginenilor. Aşezată, altar divin, în faţa treptelor templului obcinilor bucovinene, Marginea se răsfaţă, ca desfăşurare de case, de gospodării şi de livezi, aidoma unei zâne capricioase, dintr-un punct cardinal în celălalt, marcând şi o răscruce a legendelor, dar şi o răscruse a căilor sacre ale Bucovinei, şi ele atemporale ca şi Marginea.

Marginea este o minunăţie atemporală, spiritul ancestral al pământului încă respirând prin fiecare mărginean în parte, bărbat sau femeie, copil sau bătrân, pentru că Marginea, „şi pasăre măiastră, zburat-a într-o seară / spre locuri unde este mai multă primăvara", sezaţia asta primăvăratică, indiferent de anotimp, fiind săvârşită de unicitatea luminii, care ni se tot dezvăluie, la Marginea, cu o moliciune pură şi misterioasă, îndemnând la o neprihănită evlavie.

Marginea este singurul loc de pe pământ, unde fiecare dintre noi, poate avea revelaţia supremă: „Mi-aduc aminte: / Sufletu-mi trăia când s-a născut Hristos; / Era şi-atuncea noapte: eu stăteam / Ca şi acuma şi priveam / La cerul nesfârşit şi rece ca de gheaţă. / Simţeam că-n adâncimea sufletului meu / Străbate Dumnezeu".

Bibliografie

ACADEMIA RPR, *Documente privind istoria românilor / Veacul XIV, XV / A. Moldova / vol. I (1384-1475)*, Bucureşti, 1967

AŞSP a RSR, *Documenta Romaniae Historica*, I, Bucureşti, 1975

ACAD. ŞT. RSS MOLD., *Moldova în epoca feudalismului*, VII, I, Chişinău 1975

ALEP, PAUL DE, *Călători străini despre ţările române*, vol. VI, Bucureşti, 1967

ANDRONIC, MUGUR; URSU, EMIL, *Voitinel, com. Gălăneşti, com. Marginea, jud. Suceava*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România / Campania 2002*, editată de Ministerul Culturii şi Cultelor / Direcţia Arheologie, cIMeC – Institutul de Memorie Culturală, 2003

BALAN, TEODOR, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuţi 1933

BALAN, TEODOR, *Documente bucovinene / vol. IV / 1720-1745*, Editura Mitropoliei Bucovinene, Cernăuţi 1938

BLAGA, LUCIAN, *Trilogia cosmologică*, Bucureşti 1988

BOGDAN-DUICĂ, GEORGE, *Bucovina. Notiţe politice asupra situaţiei*, Sibiu, 1895

CANTEMIR, DIMITRIE, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, 1967

CIORNEI, AURELIAN; DRĂGUŞANUL, ION, *Veniţi de vă veseliţi!*, Grupul editorial Muşatinii – Bucovina viitoare, 2001

CORFUS, ILIE, *Însemnări de demult*, Ed. Junimea, 1975

COSTIN, MIRON, *Letopiseţul ţării Moldovei, de la Aaron-Vodă încoace, de unde este părăsitu de Ureche vornicul de Ţara de Giosu, scosu de Miron Costinu vornicul de Ţara de Giosu, în oraşul Iaşi, în anul de la zidirea lumiei 7183, iar de la Naşterea Mântuitorului lumii, lui Iisus Hristos, 1675*

CRĂCIUN, GAVRIL – POPESCU, CRISTINA-VIOLETA, *Mică enciclopedie a localităţii Marginea*, Editura Lidana, 2007

DAN, DIMITRIE, *Cronica Episcopiei de Rădăuţi*, Viena, 1912

DAN, DIMITRIE, *Mănăstirea Sucevița / Cu Anexe şi Documente ale Suceviței*, Tipografia Bucovina, Bucureşti, 1923

DAN, DIMITRIE, *Stâna la Românii din Bucovina*, Cernăuţi 1923

ELIADE, MIRCEA, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, Humanitas, 1995

GHEORGHIU, AUREL I., *Privelişti din Bucovina pitorească*, Bucureşti 1924

GRĂMADĂ, ION, *Jurământul Ţării la 1777*, în „Cartea sângelui”, Gr. Edit. „Ion Grămadă” 2002

GRĂMADĂ, NICOLAI, *Toponimia minoră a Bucovine*, vol. I, Ed. Anima, 1996

GRECULESI, ELENA, *Puţinătăţi*, Ed. Muşatinii, Suceava, 2011

GRIGORAŞ, NICOLAE, *Ţara Românească a Moldovei până la Ştefan cel Mare / 1359-1457*

GRIGORIVITZA, EM., *Cum a fost odată*, Bucureşti, 1911

GRIGOROVITZA, EM., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, 1908

GRIGOROVITZA, EM, *Nuntaşi şi ciocli*, în *Chipuri şi graiuri din Bucovina*, Bucureşti, 1905

HESIOD, *Munci şi zile*, Bucureşti, 1973

HUBERT, HENRI, *The Greatness and Decline of the Celts*, London, 1934

IACOBESCU, MIHAI, *Din istoria Bucovinei*, vol I, Ed. Academiei Române 1993

IORGA, NICOLAE, *Neamul românesc în Bucovina*; Ed. Inst. Bucovina-Basarabia, Rădăuţi, 1996

JITARIU, PROCOPIE, *Monografie folclorică a satului Berchişeşti*, Bucureşti, 1964

KAINDL, RAIMUND FRIEDRICH, *Das Ansiedlungswesen in der Bucovina seit der durch Besitzergreifung Österreich*, Innsbruck: Verlag der Universitäts Wagner'schen-Buchhandlung, 1902

LOGHIN, CONSTANTIN, *Vasile Gherasim*, Revista Bucovinei, nr. 2/1943

MARIAN, SIMION FLOREA, *Dragoş Vodă*, în *Tradiţii poporane din Bucovina*, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1895

MARIAN, SIMION FLOREA, *Ştefan Tomşa şi Mitropolitul Crimca*, în *Tradiţii poporane române / din / Bucovina*, Bucureşti, 1895

MAZEREAN, VARTOLOMEI, *Condica mănăstirii Solca*, *scrisă de părintele Vorftolomei archimandrit, şi am scris eu aice în zilele părintelui Meftodi igum. Solcăi, 1775 Noem. 10*, publicată, pentru prima dată, de Simion Florea Marian, în *Revista Politică*, Nr. 7, 1889

MIHALY, I., *Diplome maramureşene din secolul XIV, XV*

MIKULI, CHARLES, *Douze airs nationaux roumains / Ballades, chants de bergers, airs de dance etc.*, Paris, 1853

MITROPOLIA BUCOVINEI, *Averile bisericeşti din Bucovina*, Cernăuţi 1939

MITROPOLIA BUCOVINEI, *Schematismul der Bukowinaer*, Czernowitz, 1843, 1876, 1907

MORARIU, CONSTANTIN, *Şcoalele româneşti din Bucovina*, Revista Politică nr. 7/1890

NICOLAE, EUGEN, Monede de cupru bătute în Oraşul Nou (Şehr al-cedid)

NISTOR, ION I., *Istoria fondului bisericesc din Bucovina*, Cernăuţi 1921

ONCIUL, GEORGE CAV. DE, *Din trecutul muzical al Bucovinei*, în „Şaptezeci de ani de la Înfiinţarea „Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina" / 1862-1932, Cernăuţi

ONEY, GEORGE, *Belleten*, New York, 1970

PANAITESCU, P. P., Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova / Orânduirea feudală, Bucureşti, 1964

POPESCU, IOAN D., *Dosarele suferinţei*, Suceava, 1999

PORUMBESCU, IRACLIE, *Încă însurat nu fusesem* în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898

PORUMBESCU, IRACLIE, *Haiducul Darie şi moş Mateiu Bercheşanul*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898

PORUMBESCU, IRACLIE, *Zece zile de haiducie* în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi 1898

ROUX, JEAN-PAUL, *Syria*, Paris, 1980

SBIERA, I. G., *Amintiri din viaţa autorului*, Cernăuţ, 1899

SBIERA, I. G., *Mişcări culturale şi literare / la /Românii din stânga Dunării / în / răstimpul de la 1504-1714*, Cernăuţi 1897

SIMIONESCU, ION, *Ţara noastră*, Fundaţia pentru literatură şi artă Carol, ediţia a doua revăzută şi adăugită

SPLENY, GABRIEL VON, *Descrierea districtului Bucovina*, în „Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice", Bucureşti 1998

STRYJKOWSKI, MACIEJ, *Călători străini despre ţările române*, II, Bucureşti, 1967

ŞTEFUREAC, ION, *Casa ţăranului român din Bucovina*, Junimea Literară, Anul VI, Nr. 2, Februarie 1909, Nr. 3-4, Martie-Aprilie 1909

TOROUŢIU, I. E., *Poporaţia şi clasele sociale din Bucovina*, Biblioteca Bucovinei, Bucureşti, 1916

URECHE, GRIGORE, *Pentru limba noastră moldovenească*, Letopiseţul ţării Moldovei

VĂRATIC, VITALIE, *Şase zile din Istoria Bucovinei* – mărturia plutonierului Vasile Săvescu, Rădăuţi, 2001
VIŞAN, ILIE, *Judeţul Rădăuţi / în imagini*", Institutul de Arte Grafice „Ed Marvan", Bucureşti, 1934
XENOPOL, A. D., *Cuvântare festivă*, Iaşi, 1871

AURORA ROMÂNĂ, nr. 3, 1881
CĂLINDARIUL POPORULUI BUCOVINEAN, Anul XV, 1902
FĂT-FRUMOS, nr. 2, 1927
JUNIMEA LITERARĂ, nr. 1-6/1932, nr. 1-6/1932
LUPTA POPORULUI, An. I, nr. 32 din 2 februarie 1947
GAZETA BUCOVINEI, *O comună înşelată*, Anul II, Nr. 5 din 16/28 ianuarie 1892, Nr. 31/1891,
PATRIA, Anul III, Nr. 366, Miercuri în 5/ 17 Decemvrie 1899
REVISTA BUCOVINEI, nr. 11/1942, p. 418, nr. 2/1943, nr. 2/2943
REVISTA POLITICĂ, Anul II, nr. 5 din 15 iulie 1887, Anul III, nr. 14 din 1 august 1888, Anul V, nr. 4 din 15 februarie 1890

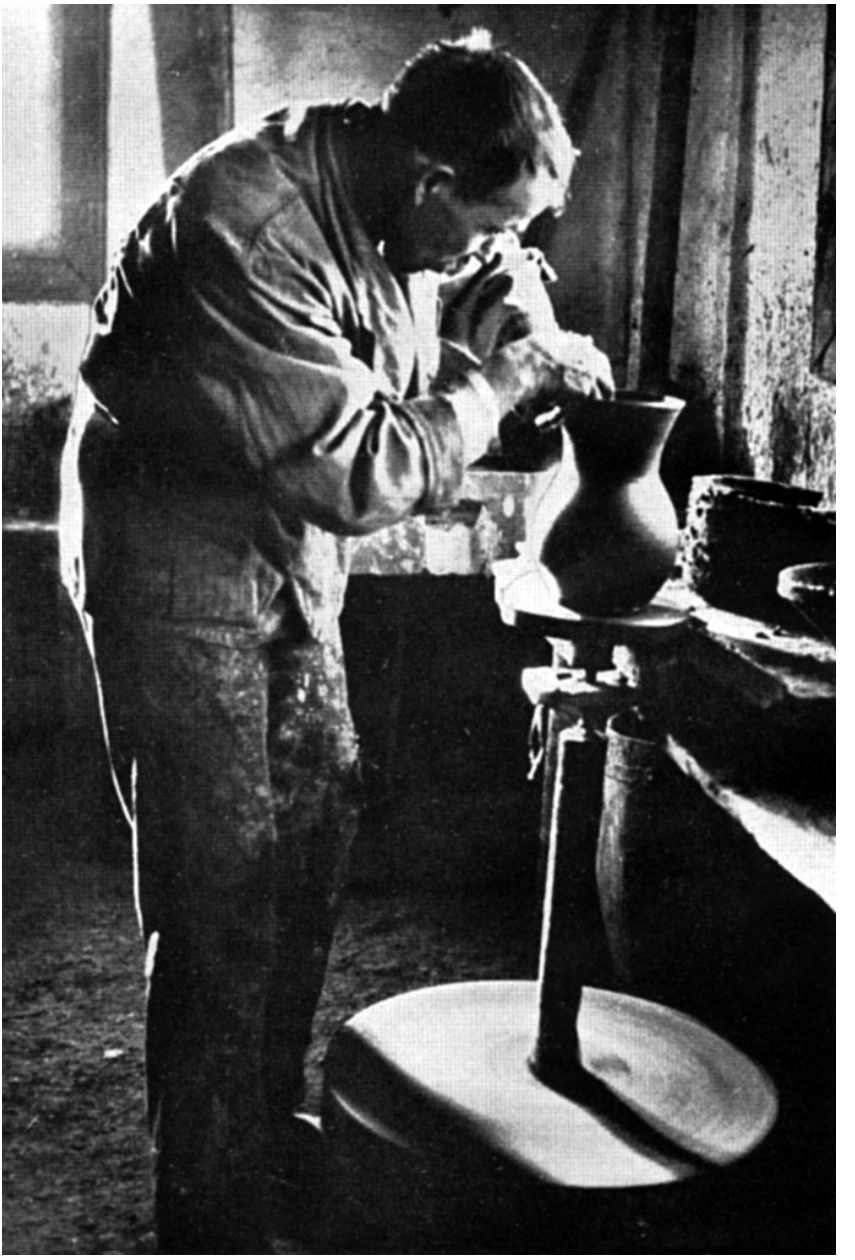

MARGINEA

TUBORG
CERAMICA
P
EXPOZITIE

Cuprins

Despre itinerariile mărginene, mărturisite de Nicolae Iorga.....5
Despre Marginea şi oaspeţii ei 33
Despre numele cel vechi şi cel de acum al aşezării Marginea.....37
Despre Drumul sau Plaiul Tătarilor, drumul lui Dragoş Vodă.....43
Despre istoria Marginii, la răscrucea legendelor 48
Despre istoria bucovineană a Marginii 87
Despre itinerariile haiducului Darie,
drumurile lui Iraclie Porumbescu.....115
Despre legendarul haiduc Darie din Marginea.....122
Haiducul Darie, în obiceiurile bucovinene 173
Despre ocupaţiile mărginenilor 184
Despre meşteşugurile mărginene. Olăritul 216
Despre casele Marginii, comori de artă românească.....221
Despre portul, cântecul şi jocul mărginenilor.....239
Despre spiritul exponenţial al Marginii, Vasile Gherasim 245
Marginea, o minunăţie atemporală.....259
Bibliografie.....260